

KATONAI LOGISZTIKA

13. ÉVFOLYAM
2005. 4. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG LOGISZTIKAI FOLYÓIRATA

KATONAI LOGISZTIKA

13. ÉVFOLYAM

2005. 4. SZÁM

MEGJELENIK NEGYEDÉVENKÉNT

Szerkesztő Bizottság

Elnök Gáspár Tibor

Tagok Adorjáni István, Anda Árpád, Bella András, Báthy Sándor,
Csák Gábor, Hazuga Károly, Horváth János, Kasza Zoltán,
Kulcsár István, Rádli Tibor, Svéd László, Szarvas László,
Szenes Zoltán, Turcsányi Károly, Túri János

Lektori Bizottság

Elnök Turcsányi Károly

Tagok Báthy Sándor, Jároscsák Miklós, Kőszegvári Tibor,
Kende György, Németh Ernő, Ungvár Gyula, Tóth Rudolf

Szerkesztőség

Főszerkesztő Jároscsák Miklós

Felelős szerkesztő Tóth József

Felelős kiadó MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató
Parancsnokság

Készült: MH Központi Nyomdájában, 300 példányban.

ISSN 1588-4228

„Tactics is the art of the logistically possible”

„Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete”

KATONAI LOGISZTIKA

2005

4

TARTALOMBÓL

- Az erőforrás és költségtervezés jövőbeni gyakorlatának elméleti-módszertani meg-alapozása. II. RÉSZ.
- Az egységes tervezés megvalósulása a Befogadó Nemezeti Támogatás Tervezési Módszertani Útmutatójában. I. RÉSZ.
- Ideiglenes kikötői létesítmények alkalmazása NATO műveletekben, multinacionális logisztikai környezetben.
- A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium védelmi (honvédelmi) felkészülésének feladatai, irányítási rendje.
- A Magyar Honvédség élelmezési szakanyagellátásának új rendszere.
- A Német ruházati szolgálat privatizációjának történeti áttekintése, tapasztalatai.
- Tájékoztató a 2005. évi logisztikai rendezvényekről, eseményekről.

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

AZ ERŐFORRÁS- ÉS KÖLTSÉGTERVEZÉS JÖVŐBENI GYAKORLATÁNAK ELMÉLETI-MÓDSZERTANI MEGALAPOZÁSA II. RÉSZ

Kristóf Tamás¹

A cikk I. RÉSZ-ében szó volt a tervezés elméleti háttéréről, a Védelmi Szakfeladatrend szerepéről, az erőforrás, költség és költségvetési (igény) tervezés mátrixának kialakításáról.

Ebben a (II.) részben az erőforrás termátrixok, költség termátrixok, költségvetési igény-termátrixok szerepének bemutatása, továbbá a mátrixalapú tervezéshez szükséges segéd táblázatok, valamint gyakorlati példák bemutatása szerepel.

2.3. Az erőforrás és költségtervezés jövőbeni gyakorlatának elméleti-módszertani megalapozása

Az alapelgondolás szerint *a tervező rendszer minden pénzürtékben kifejezett kimeneti adattáblája* a Védelmi Szakfeladatrendben lebontott elemi feladatokhoz rendelt *erőforrásokkal kerül alátámasztásra*. Az előzőekben említett tervezés-módszertani sajátosságok miatt az erőforrás tervezés keretében külön célszerű kezelni a program és a normatív erőforrás termátrixot. A tárca szintű költség és költségvetési igény kimutatások mindegyike visszavezethető a program és a normatív erőforrás analitikában szereplő tételekre. A költség és a költségvetési igény kimutatása azonban elsősorban tárca szinten hasznos, ezért ott már nem kerül szétválasztásra a program és a normatív tervező tevékenység.

2.3.1. Program erőforrás mátrixok

Ide tartoznak a haditechnikai fejlesztési, az infrastrukturális fejlesztési, valamint a programszerűen tervezhető fejezeti és nemzetközi feladatok. A haditechnikai fejlesztési feladatok a **Védelmi Szakfeladatrend** alapstruktúrájában a **HM HVK Haderőtervezési**

1. Kristóf Tamás köztisztviselő, HM Védelmi Tervezési Főosztály.

Csoportfőnökség által 2004-ben meghatározott programok és projektek formájában szerepelnek.

2.3.1.1. Program erőforrás analitika (PEA) mátrix

Megfigyelési egységek a Védelmi Szakfeladatrend struktúrájában lebontott programszerűen tervezhető feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások (k számú erőforrás). A tényleges számításokat az erőforrások mennyiségi és értékadataival végezzük. A mátrix sorait az erőforrások száma jelöl ki. Minden egyes megfigyelési egységet minden tulajdonság alapján minősíteni kell.

1. táblázat: A PEA mátrix vizsgált tulajdonságai (oszlopai)

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
1. tulajdonság	a feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások mennyisége ²	ordinális
2. tulajdonság	erőforrások jellege (humán, immateriális jószág, tárgyi eszköz, készlet, szolgáltatás, egyéb)	nominális
3. tulajdonság	mértékegység	nominális
4. tulajdonság	lajstrom kód	nominális
5. tulajdonság	HETK kód	nominális
6. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások mennyisége ³	ordinális
7. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások értéke korábbi egységáron értékelve ⁴	arány
8. tulajdonság	a beszerzendő/létesítendő erőforrások mennyisége (az 1. és a 6. tulajdonság különbsége) ⁵	ordinális

² humán erőforrásnál a szükséges létszám.

³ humán erőforrásnál és szolgáltatásnál nem töltjük ki.

⁴ humán erőforrásnál és szolgáltatásnál nem töltjük ki, készletek esetén az értékvesztéssel korrigált érték.

⁵ humán erőforrásnál a szükséges létszám.

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
9. tulajdonság	a beszerzési/létesítési bruttó egységár fix áron ⁶	intervallum
10. tulajdonság	a beszerzendő/létesítendő erőforrások értéke fix áron (a 8. és a 9. tulajdonság szorzata minden megfigyelési egységnél) ⁷	arány
11-20. tulajdonság	a beszerzés/létesítés ütemezése 10 évre mennyiségben ⁸	ordinális
21-30. tulajdonság	a beszerzés/létesítés ütemezése 10 évre értékben fix áron (a 11-20. tulajdonság és a 9. tulajdonság szorzata) ⁹	arány
31. tulajdonság	szakági/anyagnem-felelős kód	nominális
32. tulajdonság	programonkénti bontás (programtípusok, programnevek)	nominális
33. tulajdonság	katonai szervezet alegység szintig lemenően (vagy haderőnemhez nem köthető)	nominális
34. tulajdonság	helyőrség	nominális
35. tulajdonság	alkalmazási készenlét	nominális
36. tulajdonság	FP/FG costing rovatok jobb oldala	nominális
37. tulajdonság	10 éves terv klasszikus struktúrája	nominális

⁶ humán erőforrásnál a megfelelő állománycsoportokhoz tartozó szorzószám.

⁷ humán erőforrásnál a személyi költségigény, ami megegyezik a személyi kiadásigénnyel.

⁸ humán erőforrásnál a szükséges létszám évekre előre meghatározva.

⁹ humán erőforrásnál a személyi költségigény éves bontásban.

$$PEA = \begin{bmatrix} pea_{11} & pea_{12} & \cdots & pea_{1,37} \\ pea_{21} & pea_{22} & \cdots & pea_{2,37} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ pea_{k1} & pea_{k2} & \cdots & pea_{k,37} \end{bmatrix}$$

Az immateriális javak és a tárgyi eszközök bruttó egységára tartalmazza az aktiválásig felmerülő összes költséget, beleértve a rendszeresítést, a készletképzést és az ÁFÁ-t. A kalkulációhoz az ún. B típusú költségbecslés alkalmazása szükséges. Az aktiválást követő üzemeltetési erőforrásigények a normatív működésben szerepelnek. ***A 8. tulajdon-ság meghatározásához*** ezért külön adattábla felírása válik szükségessé. Az utóbbi években a **HM HVK HTCsf-ség, az MH ÖLTP, a HM GTH és a CUBIC** munkacsoport egyaránt kifejlesztett különböző egységár-kalkulátor modelleket. Anélkül, hogy állást foglalnánk bármelyik megközelítés jósága mellett, az egységárakban tükröződnieük kell minden olyan költségelemnek, amely az eszközök rendeltetészerű üzemeltetésének megkezdése előtt felmerül. Ez egyaránt érvényes a technikai eszközökre és az infrastrukturális fejlesztésre. ***Az egységár oszlopvektor i-edik eleme (pea_{i8}) az alábbi költségek egységnyi erőforrásra való vetítéséből adódik:***

- Beszerzést/létesítést megelőző költségek (pl. K+f);
- Fő eszköz beszerzési/létesítési költségei;
- Másodlagos eszközök/tartalékok beszerzési/létesítési költségei;
- Beszerzéshez kapcsolódó adók, adójellegű tételek, vámterhek;
- Közbeszerzéssel kapcsolatos költségek;
- Csapatpróba költségei;
- Rendszerbeállítás költségei;
- Készletképzési költségek;
- Kapcsolódó infrastrukturális költségek;
- Kapcsolódó kiképzési költségek;
- Kapcsolódó pótlólagos személyi költségek;
- Rendszerbeállítás előtti időszak működési-fenntartási költségei.

2.3.1.2. Program erőforrás szintetika mátrix

Összevont értékben kerülnek kimutatásra az erőforrásigények a programtervezés módszerével tervezhető területeken. A releváns kimutatások többségét tárca szinten szükséges összeállítani, a normatív erőforrás szintetikával összevontan, ezért a program erőforrás szintetika mátrix a program erőforrás analitika mátrix értékadataiból számított egyszerű összegzéseket tartalmazza a Védelmi Szakfeladatrendre és a tervezési időhorizontra vonatkozóan. **Ne feledjük, hogy még a haderő-fejlesztési programok is tartalmaznak elemeket a normatív működésből!** A program erőforrás szintetika mátrix kevésbé informatív, mint a tárca szintű költség és költségvetési igény keresztábrák, elkészítése azonban feltétlenül szükséges. Az adattábla sorai a **Védelmi Szakfeladatrend** feladatai, oszlopai pedig a 10 éves időhorizont.

	1.év	2.év	...	10.év	Összesen
1.szakfeladat	X_{11}	X_{12}	...	X_{1-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{1r}$
2.szakfeladat	X_{21}	X_{22}	...	X_{2-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{2r}$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
l.szakfeladat	X_{l1}	X_{l2}	...	X_{l-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{lr}$
Összesen	$\sum_{p=1}^l X_{p1}$	$\sum_{p=1}^l X_{p2}$...	$\sum_{p=1}^l X_{p-10}$	$\sum_{p=1}^l \sum_{r=1}^{10} X_{pr}$

A program erőforrás szintetika mátrix elemei a program erőforrás analitika mátrix 21-30. tulajdonságaiból kerülnek meghatározásra, a szakfeladatonkénti összegzés módszerével. Tetszőleges x_{ij} elem adott szakfeladat végrehajtásához adott évben szükséges beszerzendő/létesítendő erőforrást jelenti, amely humán erőforrás esetén a személyi költségigényt jelenti. **Ebből a mátrixból közvetlen aggregálásként képezhetők a Védelmi Szakfeladatrend feladatainál magasabb szintet képviselő feladatkörök, feladatcsoportok, feladatterületek és fő feladatok.**

2.3.2. Normatív erőforrás mátrixok

Ide tartoznak a személyi, a kiképzési, az általános működési-fenntartási, valamint az infrastrukturális működési feladatok.

A módszer alkalmazásához szükséges az egyes feladatokra vonatkozó erőforrások és költségek pontos és részletes megfigyelése és a normatívák kialakítása, hiszen naturáliákban történő tervezés esetén az igények felmérése a természetes mutatószámokból képzett ellátási, felhasználási és üzemeltetési normákon, illetve az egyes beszerzési igények mennyiségben meghatározott volumenén alapul. Kulcskérdés ezért a normák gondos meghatározása és folyamatos pontosítása. **Az erőforrásnormákat különböző szabályozók alapján, tapasztalati úton, logikailag vagy szakértői megítéléssel egyaránt azonosítani lehet (Barth [1997]).** A működési normatívák kidolgozása és folyamatos karbantartása révén bizonyos keretek között automatizálható a normatív feladatok költség és költségvetési igényeinek megtervezése.

2.3.2.1. Normatív erőforrás analitika (NEA) mátrix

Megfigyelési egységek a Védelmi Szakfeladatrend struktúrájában lebontott normatívák alapján tervezhető feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások (l számú erőforrás). Ahol lehetséges, törekedni kell az erőforrások normákból történő meghatározására. Amelyik feladathoz nem állnak rendelkezésre naturáliákban kifejezett erőforrásnormák, tapasztalati adatokra, illetve a szakágak adatszolgáltatására kell hagyatkozni. A tervező rendszer megfelelő, sokéves alkalmazásával javulni fog a normázottsági helyzet.

2. táblázat: A NEA mátrix vizsgált tulajdonságai (oszlopai)

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
1. tulajdonság	a feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások mennyisége ¹⁰	ordinális
2. tulajdonság	erőforrások jellege (humán, eszköz, készlet, szolgáltatás, egyéb)	nominális
3. tulajdonság	HETK kód	nominális
4. tulajdonság	lajstrom kód	nominális
5. tulajdonság	mértékegység	nominális

¹⁰ humán erőforrásnál a szükséges létszám.

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
6. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások mennyisége ¹¹	ordinális
7. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások értéke korábbi egységáron értékelve ¹²	arány
8. tulajdonság	a beszerzendő erőforrások mennyisége (az 1. és a 6. tulajdonság különbsége) ¹³	ordinális
9. tulajdonság	a beszerzési bruttó egységár fix áron ¹⁴	intervallum
10. tulajdonság	a beszerzendő erőforrások értéke fix áron (a 8. és a 9. tulajdonság szorzata minden megfigyelési egységnél) ¹⁵	arány
11-20. tulajdonság	a beszerzés ütemezése 10 évre mennyiségben ¹⁶	ordinális
21-30. tulajdonság	a beszerzés ütemezése 10 évre értékben fix áron (a 11-20. tulajdonság és a 9. tulajdonság szorzata) ¹⁷	arány
31. tulajdonság	szakági/anyagnemfelelős kód	nominális

¹¹ humán erőforrásnál és szolgáltatásnál nem töltjük ki.

¹² humán erőforrásnál és szolgáltatásnál nem töltjük ki, készletek esetén az értékvesztéssel korrigált érték.

¹³ humán erőforrásnál a szükséges létszám.

¹⁴ humán erőforrásnál a megfelelő állománycsoportokhoz tartozó szorzószám.

¹⁵ humán erőforrásnál a személyi költségigény, ami megegyezik a személyi kiadásigénnyel.

¹⁶ humán erőforrásnál a szükséges létszám évekre előre meghatározva.

¹⁷ humán erőforrásnál a személyi költségigény éves bontásban.

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
32. tulajdonság	programonkénti bontás (programtípusok, programnevek) ¹⁸	nominális
33. tulajdonság	katonai szervezet alegység szintig lemenően (vagy haderőnemhez nem köthető)	nominális
34. tulajdonság	helyőrség	nominális
35. tulajdonság	alkalmazási készenlét	nominális
36. tulajdonság	FP/FG costing rovatok jobb oldala	nominális
37. tulajdonság	10 éves terv klasszikus struktúrája	nominális

$$NEA = \begin{bmatrix} nea_{11} & nea_{12} & \cdots & nea_{1,37} \\ nea_{21} & nea_{22} & \cdots & nea_{2,37} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ nea_{i1} & nea_{i2} & \cdots & nea_{i,37} \end{bmatrix}$$

A **NEA** mátrix nea_{13} eleme pl. a Védelmi Szakfeladatrend első erőforrást igénylő elemi feladatához tartozó első erőforrás beszerzendő mennyiségét jelenti.

Az analitikus normatív erőforrás tervezésben lehetőséget kell adni erőforrásokra nem megbontott feladatok összértékének felvitelére is (feladat költségigénye egységnyi mennyiséggel), hiszen a tárca gazdálkodását ismerve biztosan előfordulnak olyan feladatok, amelyeknek a végrehajtásáért felelős szervezetek nem lesznek képesek vagy hajlandók tételes erőforrás-adatokkal alátámasztani forrásigényüket.

¹⁸ amelyik erőforrás programokhoz kötődik.

2.3.2.2. Normatív erőforrás szintetika mátrix

Az erőforrás szintetika a normatív erőforrásigények értékben történő megjelentetésére szolgál a kívánt szempontok alapján. A program erőforrás szintetikához hasonlóan a kimutatások többsége tárca szinten informatív, ezért a normatív erőforrás szintetika keretében is csupán a védelmi szakfeladatok és az évek kerülnek kimutatásra.

	1.év	2.év	...	10.év	Összesen
1.szakfeladat	X_{11}	X_{12}	...	X_{1-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{1r}$
2.szakfeladat	X_{21}	X_{22}	...	X_{2-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{2r}$
⋮	⋮	⋮	⋮	⋮	⋮
l.szakfeladat	X_{l1}	X_{l2}	...	X_{l-10}	$\sum_{r=1}^{10} X_{lr}$
Összesen	$\sum_{p=1}^l X_{p1}$	$\sum_{p=1}^l X_{p2}$...	$\sum_{p=1}^l X_{p-10}$	$\sum_{p=1}^l \sum_{r=1}^{10} X_{pr}$

A normatív erőforrás szintetika mátrix elemei a normatív erőforrás analitika mátrix 21-30. tulajdonságaiból kerülnek meghatározásra, a szakfeladatonkénti összegzés módszerével. Tetszőleges x_{ij} elem adott szakfeladat végrehajtásához adott évben szükséges beszerzendő/létesítendő erőforrást jelenti, amely humán erőforrás esetén a személyi költségigényt jelenti. **Ebből a mátrixból közvetlen aggregálásként képezhetők a Védelmi Szakfeladatrend feladatainál magasabb szintet képviselő feladatkörök, feladatsoportok, feladatterületek és fő feladatok.** Itt is kihangsúlyozzuk, hogy a tervező rendszer változatos szempontoknak eleget tevő kimeneti információit nem az erőforrás szintetika képezi, hanem a költség és a költségvetési igény szintetika.

2.4. Költség tervmátrixok

A költség tervmátrixokban megjelenik a tárca szintre való törekvés, ezért **a költségtervezés során nem választjuk szét a normatív és a program erőforrásokat.** A jövőbeni tervező rendszernek az üzemgazdasági szemléletű költségtervezés a leggyengébb láncszeme, a meglévő eszközök amortizációja és a készletfelhasználások terén tapasztalható elégtelen nyilvántartás és informatikai támogatás következtében.

2.4.1. Költség analitika (KÖA) mátrix

Megfigyelési egységek a Védelmi Szakfeladatrend feladatai végrehajtásához szükséges erőforrásadatok (m számú erőforrás). Ez nem más, mint **a program és a normatív erőforrás analitika együttesen**. A költséganalitikában kerülnek a feladatok végrehajtása érdekében felhasznált erőforrások pénzben kifejezésre, függetlenül attól, hogy meglévő vagy beszerzendő/létesítendő erőforrás kerül felhasználásra.

A költségszámításnál nincs értelme a kiadásoknál alkalmazott fix-folyó áras átszámításnak, mert az eszközök értékcsökkenési leírását a bekerülési értékből számítjuk évekre egyenletesen elosztva, és a készletek felhasználása szintén bekerülési értéken kerül végrehajtásra, ami ráadásul az értékvesztés miatt tovább csökken. Sem a meglévő eszközök, sem a meglévő készletek értéke nem nő az inflációval. **A jövőbeni erőforrás-felhasználások értékbeni megtervezése ebből következően csakis folyó áron történhet.** Az egységárakban tükröződnie kell az ár-növekedésnek, mert csak ekkor lehetünk képesek reális becslést adni az értékcsökkenési leírásra. A folyó áras terveket nem szabad fix árra visszaszámítani, mert ekkor sérülne az eszközök időtartamára egyenletesen elosztott értékcsökkenés elve.

3. táblázat: A KÖA mátrix vizsgált tulajdonságai (oszlopai)

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
1. tulajdonság	a feladatok végrehajtásához szükséges erőforrások mennyisége (program és normatív erőforrás-analitikából)	ordinális
2. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások mennyisége (program és normatív erőforrás-analitikából)	ordinális
3. tulajdonság	a rendelkezésre álló erőforrások értéke korábbi egységáron értékelve	arány

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
	(program és normatív erőforrás-analitikából) ¹⁹	
4. tulajdonság	amortizációs kulcs ²⁰	ordinális
5. tulajdonság	éves értékcsökkenési leírás (meglévő eszköz esetén)	arány
6-15. tulajdonság	a felhasználásra tervezett beszerzendő erőforrások mennyisége ütemezve (erőforrás analitikából) ²¹	ordinális
16. tulajdonság	a beszerzési bruttó egységár fix áron (erőforrás analitikából) ²²	intervallum
17-26. tulajdonság	a beszerzendő erőforrások értéke (a 6-15., a 16. tulajdonság és az inflációs faktorok szorzata minden megfigyelési egységnél)	arány
27. tulajdonság	éves értékcsökkenési leírás (új eszköz esetén) ²³	arány
28-37. tulajdonság	erőforrás felhasználás értéke 10 évre folyó áron ²⁴	arány
38. tulajdonság	költségnem	nominális

¹⁹ humán erőforrásnál és szolgáltatásnál nem kell kitölteni, készletek esetén értékvesztéssel korrigálva, eszközök esetén korábbi é.c.s. leírással korrigált maradványérték.

²⁰ immateriális javak és tárgyi eszközök esetén.

²¹ humán erőforrásnál a szükséges létszám.

²² humán erőforrásnál a megfelelő állománycsoportokhoz tartozó szorzószám.

²³ az amortizációs kulcs ugyanaz, mint a meglévő eszközöké.

²⁴ humán erőforrásnál személyi költségigény, szolgáltatásnál szerződésben rögzített vagy várható összeg, eszközöknél az adott évre vonatkozó é.c.s. leírás az üzemeltetéssel együtt, készletnél a tervezett felhasználás anyagköltsége, egyéb költségnél a tervekben szereplő költség.

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
39. tulajdonság	szakági/anyagnem-felelős kód	nominális
40. tulajdonság	programonkénti bontás (programtípusok, programnevek, amelyek erőforrás programokhoz kötődik)	nominális
41. tulajdonság	katonai szervezet alegység szintig lemenően (vagy haderőnemhez nem köthető)	nominális
42. tulajdonság	10 éves terv klasszikus struktúrája	nominális

$$\text{KÖA} = \begin{bmatrix}
k\ddot{o}a_{11} & k\ddot{o}a_{12} & \cdots & k\ddot{o}a_{1,42} \\
k\ddot{o}a_{21} & k\ddot{o}a_{22} & \cdots & k\ddot{o}a_{2,42} \\
\vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\
k\ddot{o}a_{m1} & k\ddot{o}a_{m2} & \cdots & k\ddot{o}a_{m,42}
\end{bmatrix}$$

2.4.2. Költség szintetika mátrixok

A költség szintetika mátrixoknak kétdimenziós kimutatásoknak kell lenniük. **Minden lekérdezésnél kiemelten hangsúlyozni kell, hogy költségkimutatásról van szó, nem pedig költségvetési igény kimutatásról.** Ezért az idődimenziót vagy második tulajdonságként vesszük figyelembe, vagy külön-külön minden évre el kell készíteni a keresztábrákat, amelyeket lehetséges 10 évre összesített formában is kimutatni. A legkorszerűbb adatbázis-kezelő programok lehetővé teszik a „lapozgatást” évek között. A költség szintetika keretében a következő kétdimenziós lekérdezések kialakítása szükséges.

4. táblázat: A költség szintetika mátrixok kialakításának szempontjai

	1. tulajdonság	2. tulajdonság	Megjegyzés
1. lekérdezés	szakfeladatok	évek, 10 év összesen	

	1. tulajdonság	2. tulajdonság	Megjegyzés
2. lekérdezés	a 10 éves terv klasszikus struktúrája	évek, 10 év összesen	
3. lekérdezés	katonai szervezetek	évek, 10 év összesen	
4. lekérdezés	költségnevek	évek, 10 év összesen	
5. lekérdezés	programok	évek, 10 év összesen	
6. lekérdezés	katonai szervezetek	költségnevek	évenként és teljes 10 évre kimutatva
7. lekérdezés	programok	költségnevek	évenként és teljes 10 évre kimutatva
8. lekérdezés	szakfeladatok	szakágak	évenként és teljes 10 évre kimutatva

2.5. Költségvetési igény termátrixok

A tárca jelenlegi gazdálkodási rendszerében a költségvetési igény termátrixok elkészítése bír legnagyobb jelentőséggel. A költségvetési igény mátrixokban a költség mátrixokhoz hasonlóan nem választjuk szét a program és a normatív erőforrásokat. A fő kimeneti adattábla a költségvetési tervjavaslat és a beszerzési terv, de itt kerülnek kimutatásra a NATO által igényelt DPQ és a haderő-fejlesztési program táblázatok is.

2.5.1. Költségvetési igény analitika (KIA) mátrix

Megfigyelési egységek a Védelmi Szakfeladatrend feladatai végrehajtásához szükséges beszerzendő (tehát kiadásiigénnyel járó) **erőforrások** (n számú erőforrás). Az első 22 tulajdonság kiinduló adat, azokat a program és a normatív erőforrás analitika mátrixok oszlopvektoraiból lehet és kell átemelni.

5. táblázat: A KIA mátrix vizsgált tulajdonságai (oszlopai)

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
1. tulajdonság	mértékegység (erőforrás analitikából)	nominális
2. tulajdonság	a beszerzési/létesítési bruttó egységár fix áron (erőforrás analitikából) ²⁵	intervallum
3-12. tulajdonság	a beszerzés/létesítés ütemezése 10 évre mennyiségben (erőforrás analitikából) ²⁶	ordinális
13-22. tulajdonság	a beszerzés/létesítés ütemezése 10 évre értékben fix áron (erőforrás analitikából) ²⁷	arány
23. tulajdonság	CRK	nominális
24. tulajdonság	költségvetési cím/alcím	nominális
25. tulajdonság	főkönyvi számlák	nominális
26. tulajdonság	költségvetési azonosító	nominális
27. tulajdonság	költségvetési tervjavaslat sorai ²⁸	nominális
28. tulajdonság	DPQ rovatok	nominális
29. tulajdonság	FP/FG costing rovatok jobb oldala	nominális
30. tulajdonság	beszerzés indításának tervezett ideje (év, hónap)	nominális

²⁵ humán erőforrásnál a megfelelő állománycsoportokhoz tartozó szorzószám.

²⁶ humán erőforrásnál a szükséges létszám.

²⁷ humán erőforrásnál a személyi kiadásigény, amely megegyezik a személyi költségigénnyel.

²⁸ a HM KPSZH adja meg.

Tulajdonság száma	Tulajdonság megnevezése	Kvantifikálási szint
31. tulajdonság	beszerzést kezdeményező	nominális
34. tulajdonság	kötelezettségvállaló	nominális
35. tulajdonság	ajánlatkérő	nominális
36. tulajdonság	csapat vagy központi előirányzat	nominális
37. tulajdonság	felhalmozási vagy dologi kiadás	nominális
38. tulajdonság	melyik évet terheli a beszerzés (nem feltétlenül ua. mint a beszerzés indítása)	nominális
39. tulajdonság	beszerzés jellege (árubeszerzés, szolgáltatás, építési beruházás, építési koncesszió, szolgáltatás koncesszió)	nominális
40. tulajdonság	beszerzés módja (közösségi értékhatárt elérő vagy meghaladó közbeszerzés; közösségi értékhatárt el nem érő és a nemzeti értékhatárt elérő vagy meghaladó közbeszerzés; nemzeti értékhatárt el nem érő közbeszerzés; központosított közbeszerzés; haditechnikai eszközök beszerzése; nemzetbiztonsági és titokvédelmi okokból sajátos beszerzések, NATO biztonsági beruházási program keretében megvalósuló közbeszerzés)	nominális

$$KIA = \begin{bmatrix} kia_{11} & kia_{12} & \dots & kia_{1,40} \\ kia_{21} & kia_{22} & \dots & kia_{2,40} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ kia_{n1} & kia_{n2} & \dots & kia_{n,40} \end{bmatrix}$$

A DPQ rovatok alkalmazásánál felhívjuk a figyelmet, hogy a NATO terminológiájában az élelmezési és ruházati ellátás, valamint a lakástámogatás egyéb személyi költségként kerül elszámolásra, szemben a hazai gyakorlattal, amelyben az élelmezési és a ruházati ellátás a logisztikai működésbe, a lakástámogatás pedig az infrastrukturális fejlesztésekbe került besorolásra. A GRIPEN lőszert sem a haditechnikai fejlesztés, hanem a működési költségek lőszer rovatában kell elszámolni. A haditechnikai fejlesztésből át kell sorolni, továbbá az NSIP fejlesztési programokat a NATO közös infrastruktúra rovataiba.

2.5.2. Költségvetési igény szintetika mátrixok

A költségvetési igény szintetika mátrixok felhasználása a leginkább sokoldalú. A pénzforgalmi szemléletű gazdálkodás, a kiadásszemléletű felső vezetői döntéshozatal, az államháztartásról szóló törvény, a NATO részére megküldendő FP/FG costing és a DPQ egyaránt védelmi kiadások megtervezését és kimutatását kívánja meg.

Kiemelt adattábla az 1+2 évre elkészített **beszerzési terv**. Az előre rögzített szempontok rögzítésre kerültek a költségvetési igény analitika mátrix 30-40. tulajdonságaiban. Ehhez hozzá kell venni a mértékegységet (1. tulajdonság), az egységárat (2. tulajdonság), a CRK-t (23. tulajdonság), a címetet/alcímetet (24. tulajdonság), valamint a mennyiségben és értékben kifejezett ütemezett beszerzés első három évét (3-5. illetve 13-15. tulajdonságok). A megfigyelési egységek maradnak a Védelmi Szakfeladatrend struktúrájában lebontott erőforrások. A beszerzési terv összeállítása ezzel teljes körűen visszavezethető az erőforrás-analitikára.

A **költségvetési tervjavaslat** szintén 1+2 évre készül. A költségvetési azonosító (26. tulajdonság) és a költségvetési tervjavaslat sorai (27. tulajdonság) mentén szükséges az értékben kifejezett ütemezett beszerzés első három évét (13-15. tulajdonság) összegezni a tervjavaslat-soroknak megfelelően. Ezzel azonban nem vagyunk készen, hiszen a költségvetési tervjavaslat folyó áron készül el, ezért a három évet meg kell szorozni az inflációs faktorokat tartalmazó oszlopvektor első három elemével.

A költségvetési igény szintetika továbbá az alábbi kereszttáblák elkészítését teszi lehetővé. Itt már tényleges pénzben kifejezett forrásigény jelenik meg, szemben az erőforrás-felhasználást kifejező üzeme-gazdasági szemléletű költség szintetikával.

6. táblázat: A költségvetési igény szintetika mátrixok kialakításának szempontjai

	1. tulajdonság	2. tulajdonság	Megjegyzés
1. lekérdezés	szakfeladatok	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
2. lekérdezés	katonai szervezetek	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
3. lekérdezés	programok	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
4. lekérdezés	címek/alcímek	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
5. lekérdezés	DPQ rovatok ²⁹	évek, 10 év összesen ³⁰	összesen 11 táblázat
6. lekérdezés	FP/FG costing jobb oldala	FP/FG costing bal oldala (NATO tervidőszak)	programok számával megegyező mennyiségű táblázat
7. lekérdezés	a 10 éves terv klasszikus struktúrája	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
8. lekérdezés	főkönyvi számlák	évek, 10 év összesen	összesen 11 táblázat
9. lekérdezés	programok	szakágak	évenként és teljes 10 évre kimutatva
10. lekérdezés	szakfeladatok	szakágak	évenként és teljes 10 évre kimutatva

²⁹ a DPQ-ban meghatározott haderőnem-típusonként, amely azonban a címek/alcímekből egyértelműen megfeleltethető.

³⁰ a NATO nemrég tért át a 2 évenkénti gördülő 6 éves tervezési ciklusról a 4 évenkénti gördülő 10 éves tervezési ciklusra.

Alapesetben fix áron kerülnek kimutatásra az adattáblák. Folyó ár-
ra a 2.2. alfejezetben említett mátrixszorzással lehet átszámítani az éve-
ket kifejező 10 oszlop költségadatait az inflációs faktorokat tartalmazó
oszlopvektor felhasználásával. Az adattáblák köre az analitikában sze-
replő tulajdonságok felhasználásával tovább bővíthető.

2.6. A mátrixalapú tervezéshez szükséges segéd táblázatok

A hibázás minimálisra szorítása, a redundancia kiszűrése és a lehe-
tő legnagyobb mértékű automatizálás megvalósítása érdekében **a terve-
ző rendszer működését számos segéd tábla támogatja**. Az analitikus és
a szintetikus nyilvántartásokban szereplő kategóriaképző ismérvek
mindegyike segéd táblából kerül kiválasztásra. Ezek egyben az analiti-
kus és szintetikus mátrixok nominális szinten kvantifikált tulajdonságai.

**7. táblázat: Segéd táblák a tervezési mátrixok kategóriaképző is-
mérveihez**

Kategóriaképző ismérv	Megjegyzés
Védelmi szakfeladatok	a jóváhagyott kódolással és összegzési szintekkel
Erőforrások jellege	humán, immateriális jószág, tárgyi eszköz, készlet, szolgáltatás vagy egyéb
HETK kód	a segéd tábla tartalmazza a listát
Lajstrom kód	a segéd tábla tartalmazza a listát
Mértékegység	db, fő, kg, klt, l, m ² , t stb.
Szakági/anyag nemfelelős kódok	a segéd tábla tartalmazza a listát
Katonai szervezetek	alegység szintig lemenően (vagy had-erőnemhez nem köthető)
Helyőrségek	a segéd tábla tartalmazza a listát
Alkalmazási készenlét éve	a segéd tábla tartalmazza az évszámokat

Kategóriaképző ismérv	Megjegyzés
Programok ³¹	FP/FG, nemzeti, NSIP, infrastrukturális fejlesztés, intézményi és egyéb
10 éves terv klasszikus struktúrája	személyi, kiképzési, általános működési-fenntartási, haditechnikai fejlesztési, infrastrukturális fejlesztési, infrastrukturális működési, nemzetközi, fejezeti
FP/FG costing tábla jobb oldala	fő eszköz, másodlagos eszköz/tartalék, lőszer, személyi, kiképzési, működési
Költségnemek	anyagköltség, szolgáltatás, személyi, értékcsökkenési leírás, egyéb költség
CRK	a segédtábla tartalmazza a listát
Költségvetési cím/alcím	a segédtábla tartalmazza a listát
Főkönyvi számlák	a segédtábla tartalmazza a listát
Költségvetési azonosító	a segédtábla tartalmazza a listát
Költségvetési tervjavaslat sorai	a segédtábla tartalmazza a listát
DPQ rovatok	a segédtábla tartalmazza a listát
Beszerezés indításának tervezett ideje	évek, hónapok előre megadva
Beszerezést kezdeményező	a segédtábla tartalmazza a szóba jöhető szervezetek listáját
Kötelezettségvállaló	a segédtábla tartalmazza a szóba jöhető szervezetek listáját
Ajánlatkérő	a segédtábla tartalmazza a szóba jöhető szervezetek listáját

³¹ A J5 projektek szerepelnek a Védelmi Szakfeladatrendben.

Kategóriaképző ismerv	Megjegyzés
Csapat vagy központi előirányzat	csapat vagy központi előirányzat
Felhalmozási vagy dologi kiadás	felhalmozási vagy dologi kiadás
Melyik évet terheli a beszerzés	nem feltétlenül ugyanaz, mint a beszerzés indítása
Beszerzés jellege	árubeszerzés, szolgáltatás, építési beruházás, építési koncesszió, szolgáltatás koncesszió
Beszerzés módja	közösségi értékhatárt elérő vagy meghaladó közbeszerzés; közösségi értékhatárt el nem érő és a nemzeti értékhatárt elérő vagy meghaladó közbeszerzés; nemzeti értékhatárt el nem érő közbeszerzés; központosított közbeszerzés; haditechnikai eszközök beszerzése; nemzetbiztonsági és titokvédelmi okokból sajátos beszerzések, NATO biztonsági beruházási program keretében megvalósuló közbeszerzés

Az ordinális szinten kvantifikált amortizációs kulcsokat és a személyi költségek megállapításához szükséges szorzókat is célszerű segéd táblában tárolni. **Az amortizációs kulcsok kiválasztását az eszközök típusa** (ingatlan, műszaki gép stb.) **jelöli ki**. Lineáris, időarányos értékcsökkenési leírás alkalmazásakor a leírás éveinek megválasztásával egyértelműen előállítható a kulcs az alábbi táblázatnak megfelelően.

8. táblázat: Segéd tábla az amortizációs kulcs megállapításához³²

Évek száma	Kulcs (%)
3	33,33
5	20,00
10	10,00
15	6,67
20	5,00

A személyi költségek kiszámításához szükséges szorzószámok a jelenlegi tervezési gyakorlatnak megfelelően kerülnek meghatározásra és segéd táblában tárolásra. A szorzószámokat költségvetési címenként/alcímenként és állománycsoportonként kell meghatározni az összes személyi költség típusra vonatkozóan.

Az inflációs faktorok egy 10 elemű oszlop mátrixban kerülnek tárolásra. Az aktuális PM köriratban szereplő 10 éves fogyasztói árindex-prognózis alapján kell kitölteni a segéd táblázatot.

A DPQ logikája szerint a logisztikai keretek, a személyi kiadások, az NSIP stb. egyaránt elosztásra kerülnek a haderőnemek között. ***Ezért kell az erőforrás analitikából kiindulva elkészíteni a NATO által elvárt formátumú védelmi kiadástípusokat***, hiszen az erőforrás analitikában minden követelménynek megfelel a bontás. Az alábbi táblázat a DPQ haderőnemei és a hazai költségvetési címek/alcímek egyeztetését tartalmazza. Az egyéb erőkhöz tartozik a határőrség, de Magyarországon a határőrség kiadásai nem a honvédelmi tárcát terhelik. A haderőnemhez nem köthető védelmi kiadásokat legvégső esetben létszám arányosan kell megosztani a DPQ haderőnemei között.

³² Megjegyzés: a számviteli törvény alapján kisértékű tárgyi eszközt 1 év alatt le lehet írni.

9. táblázat: DPQ haderőnemek megfeleltetése a címekkel/alcímekkel:

DPQ haderőnem	Cím/alcím³³
Stratégiai erők	nincs
Szárazföldi erők	2/2
Haditengerészet	nincs
Légierő	2/3
Egyéb erők	nincs
Adminisztráció és parancsnokság	1/1
Központi támogatás	1/2, 1/3, 2/1, 3, 4, 5, 6, 7

A haderő-fejlesztési programok kiadásadatait³⁴ a NATO tervidőszakhoz igazítottan kell kimutatni. A hazai 10 éves tervezési időhorizontot három szakaszra kell felosztani. Előfordulhat, hogy nem merül fel forrásigény a három szakasz valamelyikében.

10. táblázat: A haderőfejlesztési programok időhorizontjának illeszkedése a hazai 10 éves időhorizonthoz³⁵

FP/FG tervidőszak rovat	Jelenlegi megfelelő
FP/FG időszak előtti költségigények	2007 előtti kiadások
FP/FG időszaki költségigények	2007-2014 közötti kiadások
FP/FG időszakon túli költségigények	2013 utáni kiadások

³³ A fejezeti kezelésű, a nemzetközi előirányzatok és az ágazati cél előirányzatok megoszlának a DPQ haderőnemek között.

³⁴ Noha a NATO egységesen „costing data” megnevezéssel költségkimutatásnak nevezi a haderő-fejlesztési programok tervtábláit, azonban a költség típusok rovatainak magyarázatok a Szövetség egyértelműen kiadásszemléletű eszköz-beszerzésekről igényel adatokat, ami azt jelenti, hogy a DPQ-hoz hasonlóan kiadástípusokat kér.

³⁵ 2004-ig a NATO 6 éves tervezési ciklust alkalmazott, jelenleg átmeneti időszakként a 2007-2014 közötti 8 éves ciklus következik, majd a NATO is áttér a 10 éves időhorizontra, 4 éves gördítéssel.

Összegzés, következtetések

A tanulmány a honvédelmi tárca tervezési kultúráját igyekezett fejleszteni. Szakítva a haderőben lezajló folyamatok állandóságának illúziójával, **a tanulmány lerakta a gyakori és mélyreható változásokhoz alkalmazkodni képes, dinamikus erőforrás, költség és költségvetési igény tervező rendszer alapjait.** A TVTR koncepciójához tökéletesen illeszkedő jelen formában felépített EKTAR alrendszer eleget tesz a tervező rendszerrel szemben támasztott jogszabályi és felső vezetői elvárásoknak. Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy **a mátrixok tényleges döntéstámogató és tervminőség javító funkcióikat kizárólag kockázatelemzéssel kiegészítve lehetnek képesek ellátni.** Noha a mátrixok képesek dinamikusan követni a tervező rendszerben bekövetkezett változásokat, **akkor jelentenek igazi minőségi fejlődést, amennyiben azok képesek lesznek számbavenni a feltételek változásainak kockázati tényezőit és a legváltozatosabb tervezési területekre kidolgozott kockázatkezelési opciókat kezelni.** A kockázatok modellezése azonban jelen tanulmányon messze túlmutató tevékenység, az a sokváltozós matematikai-statisztikai eljárások és a számítógépes szimulációk további mélyreható kutatását követeli meg.

A tanulmányban felvázolt tervező rendszer megfelelő alkalmazása értékes és hasznosítható költséginformációkat szolgáltat minden szintű vezető számára. Támogatja a döntéseket és az erőforrás-elosztást. **A különböző tervezési területek közös nevezője a Védelmi Szakfeladatrend és a szakfeladatok végrehajtásához szükséges erőforrások.** A tervező rendszer használható különböző opciók összehasonlítására és szembeállítására, támogatja az elemzéseket. Időben rávilágít azokra a feladatterületekre, amelyekhez ha nem biztosítják a szükséges erőforrásokat, a végrehajtás nem fogja elérni a felső vezetői elvárásokban rögzített színvonalat.

A rendszer **képes alátámasztani az erőforrás-elosztással kapcsolatos döntéseket.** A parancsnokok és a vezetők számára világossá válnak az erőforrás növelés és csökkentés hatásai. A rendszer biztosítja a döntéshozók számára az erőforrásokban beálló változások várható hatásait, mielőtt még azok a változások megtörténnek.

A tervező rendszer legfőbb előnye azonban abban fogalmazható meg, hogy **minden output információ visszavezethető a logikus struktúrában lebontott védelmi szakfeladatok végrehajtásához szükséges erőforrásadatokra.** Az éves gördítés és az időszakon belüli tervpontosí-

tás rugalmas alkalmazkodást tesz lehetővé az állandóan változó feltételekhez és követelményekhez.

Világosan látni kell, hogy a jelen tanulmánnyal nem fejeződtek be a tárca gazdasági tervező rendszerének továbbfejlesztési irányával kapcsolatos elképzelések és elméleti-módszertani tanulmányok. *A tervező funkciót érintő, 2005-ben végrehajtott radikális létszámleépítés mielőbbi rendszertervet, tervezési kézikönyvet és szoftvert követel meg. A Védelmi Szakfeladatrend további lebontását olyan szintig kell először végrehajtani, amilyen nagyságú adatbázist a felső szintű tervező szervezeteknél rendelkezésre álló számítógépek képesek kezelni. A házilag ACCESS alapon kifejlesztett mátrixalapú tervező rendszer ideiglenesen megoldást jelenthet a tervező rendszer kihívásaira. Hosszabb távon azonban elkerülhetetlen az OLAP felületű integrált információs rendszer kifejlesztése és alkalmazása.*

Felhasznált irodalom

1. 2000. évi C. törvény a számvitelről.
2. **Barth, S. [1997]:** Army Managerial Costing. Standard Service Costing Handbook. SFFM-CA-FI.
3. DRC [2004]: Application of the Defence Planning Questionnaire 2004. Defence Review Committee Working Group, NATO North Atlantic Council.
4. **Füstös László – Kovács Erzsébet – Mészéna György – Simonné Mosolygó Nóra [2004]:** Alakfelismerés. Sokváltozós statisztikai módszerek. Új Mandátum Kiadó, Budapest.
5. **Puskás Csaba – Szabó Imre – Tallos Péter [1997]:** Lineáris algebra. BKE Matematika és Operációkutatás Tanszék, Budapest.
6. **Róth József [1994]:** Költségelszámolás. In: Baricz Rezső (szerk.): Számvitel II. BKE Számvitel Tanszék, Budapest, 94-167. o.
7. **Turák János (szerk.) [1999]:** A védelemgazdaság mikrofolymatai. Katonai gazdaságtan. BKE Védelemgazdasági Tanszék, Budapest.

GONDOLATOK AZ ORSZÁGOS VÉDELMI TERVEZŐ RENDSZER (OVTR) MÓDSZERTANI KÉRDÉSEIRŐL

Briák Andrea¹

Mottó: Nem az a fontos, hogy azonos véleményen legyünk, hanem az, hogy azonos színvonalon.

1990 óta a rendszerváltás nagy társadalmi mozgásainak eredményeként, a társadalmi élet minden területén alapvető változások kezdődtek. A legegyszerűbbnek a politikai változások keresztülvitele tűnt, melynek során, viszonylag rövid idő, néhány év alatt kialakultak a polgári demokratikus intézményrendszer alapjai, működésük nyomán kezdetét vette az elmúlt negyven évtől gyökeresen különböző politikai kultúra megvalósítása.

Ezzel párhuzamosan megkezdődött a **gazdasági rendszer átalakulása**, a szocialista tervgazdálkodásból a piacgazdaságba történő átmenet. Ezen belül egy-két évtized alatt végbement – végbemegy a totális állami tulajdon lebontása, a magántulajdonon alapuló gazdálkodás kiépülése, *amelyben az állam az egyetlen, de legalább is az EGYETLEN MEGHATÁROZÓ piaci szereplőből az EGYIK piaci szereplővé alakul át.*

A politikai és gazdasági változások maguk után vonták a **társadalmi változások** igényét is. E változások érintik a társadalmi felépítmény összes szegmensét, amely változásokban *dinamikus kölcsönhatásban fog végbemenni a társadalmi viszonyoknak a gazdasági alapokkal való összhangjának megteremtése.*

A fentiekben felvázolt politikai, gazdasági és társadalmi mozgások kiteljesedéséhez, valós tartalmuk és irányuk láthatóvá válásához időre, egyes változások esetében – például a tudati, szemléletbeli változásokhoz – igen sok időre van szükség. Ebből következően *a változásokra érett kérdéseket a társadalmi szükségletek más-más időpontban tűzik napirendre.* Egyes igények – mint például a jogállamiság, a parlamentarizmus, a többpártiság, stb. – már a változások kezdetén megjelentek,

¹ Briák Andrea köztisztviselő, HM Védelmi Hivatal.

más igények jelentkezésének feltételei csak később, a már lezajlott változások eredményeként érnek be.

Az ország védelmének kérdései ez utóbbi kategóriába tartoznak. A rendszerváltás óta eltelt 15 évben *e témában is meg kellett találni azt a nemzeti álláspontot, amely alkalmazkodik az időközben lezajlott politikai, gazdasági és társadalmi változásokhoz.* Ehhez azonban előbb le kellett zajlaniuk, végbe kellett menniük ezeknek a változásoknak. *Az ország védelmének kérdései, első olvasatban tehát hiába mutatkoznak magas prioritásúnak, a társadalmi változások időbeli origójától számítva el kellett telnie egy bizonyos időnek ahhoz, hogy az új társadalmi berendezkedés tapasztalatainak elméleti általánosításával lehetőség nyíljon a védelmi kérdések új típusú megfogalmazására.*

A védelem ügyeiben az elmúlt másfél évtizedben beértek a minőségi változások feltételei. Ez azt jelenti, hogy ebben a 15 évben e téren nem a mozdulatlanág volt a jellemző. A védelmi kérdések átalakulásának, mint annyi más társadalmi változás elindítójának, a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás, az operatív tevékenységeknek az új helyzetekhez való hozzáigazítása volt. Az eltelt időszak történései, a felgyülemlett változások maguk után vonták azok tapasztalatai tudományos igényű szintetizálásának követelményét. Ennek elvégzése a továbblépés feltételévé vált. *Ez adja a téma objektív időszerűségét, ezért vált ez a kérdés éppen most aktuálissá.*

A védelem társadalmi kezelésének alapvető kérdéseit, ezen belül ennek kiinduló pontját jelentő védelmi tervezésnek az elvi sarokpontjait, a témában *november elején tartott országos konferencia,* szakmai egyértelműséggel vázolta fel. Ott kevesebb szó esett – mert nem az volt a továbblépés fő iránya – a módszertan kérdéseiről. *Cikkemben, mint egy hiánypótlásként, a konferencián elhangzott tervezési alapokhoz kapcsolódva szeretném felvázolni azokat a módszertani kérdéseket, amelyek nélkül az alapelvek csak implementáció nélküli gondolatok, amelyek nélkül a tervezés legracionálisabb elképzelései is csak megvalósíthatatlan „elvizések” maradnak.* Az általam felvázolt módszertant ezért annak a hídnak szánom, amelyen áthaladva a tervezés közösen kialakított gondolatai materializálódhatnak.

Ha figyelembe vesszük, hogy védelmi tervezés ma is folyik, ha figyelembe vesszük, hogy e témakörben országosan közel 30 féle terv készül, akkor óhatatlanul felmerül a kérdés: *miért van szükség egyáltalán valamiféle, az egységesség irányába mutató tervezési módszertanra.* A kérdés még inkább indokolttá válik annak fényében, hogy *nincs*

igény, de lehetőség sem arra, hogy bármilyen központi akarattal igyekezzünk beleszólni a nagy tervezési decentrumok – az ágazati minisztériumok – tervezési szuverenitásába.

*Az egységes módszertan felé való törekvést döntően a differenciált módon folyó tervezés széttartósága, összegezhetetlensége, de esetenként a választott módszertanok egyes elemeinek szakmai meghaladottsága is indokolja. Az egységesítés mellett szóló következő döntő érv a tárca szintű, de kiemelten **a kormányzati szintű transzparencia biztosíthatatlansága.***

Az említett konferencián is kiemelten került hangsúlyozásra az, hogy **ma hiányzik az országos védelmi tervező rendszer csúcsa.** A Kormány a jelenlegi rendszerben – amely az ország védelme megszerzésének első számú felelőse – nem látja integráltan a védelem súlyponti kérdéseinek helyzetét, nincsenek csak közvetett információi azok gyakorlati alakulásáról, így nincs meg – adott esetben – a beavatkozás, illetve a képességigényekhez szükséges szabályozás képessége. **A Kormány számára rendelkezésre álló információk számos esetben, még a kérdésfelvetéshez sem elegendők. Ilyen helyzetben pedig reális az esélye a döntéseknél a rögtönzéseknek, és az utólagos reakcióknak, amelyek külön-külön is gyengítik a védelem megszerzésének hatékonyságát, bármely védelmi szakterületen.**

Megítélésem szerint **a fentiekben részletezett problémák megoldási módja egy, az egységesség irányába mutató védelmi tervezési módszertan, amelynek egy lehetséges változatát szeretném jelen dolgozatomban felvázolni.** Azt azonban már előzetesen szeretném leszögezni, hogy ez EGY változat, azaz a kitűzött célokat – elvileg – akár más tartalmú módszertannal is el lehet érni. Amit állítani szeretnék, az mindössze annyi, hogy **az általam kidolgozott módszertan alkalmas a meghatározott összegezhetőségi és átláthatósági célok elérésére.**

Amit szeretnék ugyancsak a dolgozat bevezetőjeként tisztázni, az az, hogy **az egységes módszertan nem jelent formalizáltan azonos tervezési metódust.** Értelmezésem szerint az egységesség elfogadása nem kell, hogy többet jelentsen, mint azt, hogy az egymáshoz kapcsolódó tervezési folyamatok esetében az egyes tervezési decentrumok együttműködésre rendelt részterveinek, vagy önálló tervezési moduljainak input és output adatai, ezen adatok struktúrája kompatibilis legyen egymással.

Ennyi szakmai tiszteletkőr után íme a módszertan, amely – véleményem szerint – alkalmas az előzőekben részletezett követelmények kielégítésére.

Az OVTR és a módszertan kapcsolata

Az OVTR kialakításának szükségességét, alapelveit, felépítését, a részrendszerek alapvető működési folyamatait, valamint az azok nyomán létrejövő tervek hálózatát, az általános elvi követelmények szintjén, a tervező rendszer alapelgondolása tartalmazza, ezért azzal itt külön nem foglalkozom. Az alapelgondolás mind e folyóirat hasábjain önálló tanulmányként, mind az országos védelmi tervező rendszerről tartott konferencia szerkesztett anyagában megjelent, illetve meg fog jelenni.

A jelen módszertani elgondolás célja, hogy az elvi alapvetések módszertani ajánlásokkal párosuljanak. Ennek kettős szerepe van. ***Egyrészt a módszertan konkretizálja az elvi folyamatokat, másrészt a konkrét végrehajtási módszerek – a kellő konszenzus elérését követően – az egységesítés irányába mozdítják el a tervezés végrehajtását.***

Ebben a viszonyrendszerben a konkretizálás az egységesítés eszköze. De maga az egységesítés sem a végső cél, hanem annak feltétele (eszköze), hogy a differenciált szervezeti keretekben, szuverén tartalommal készülő ágazati, illetve funkcionális tervek összegezhetőek legyenek és azokból összeálljon az országvédelem egységes, komplex kormányzati szintű terve. A céltételezésben azonban még itt sem jutottunk a csúcra, mert a kormányzati szintű országvédelmi terv sem a végcél. ***A tervezési rendszer meghatározó célja, hogy, egyrészt biztosítsa a szükséges és elégséges védelemhez elengedhetetlen védelmi képességek, feladatok, erőforrások és költségek teljes körű meghatározását és a célokhoz történő allokálását, másrészt a képességekkel, a feladatokkal, az erőforrásokkal és a pénzügyi forrásokkal való együttes, a központi védelmi érdekeknek megfelelő gazdálkodást.*** A tervezési rendszer minden módszertani elemét ennek a célnak (a közbeeső célokon keresztül) kell alárendelni. A módszertan ezen képességét a védelmi tervezés alapelveinek megvalósítása biztosítja.

Ezekre támaszkodva válik lehetségessé *a módszertan alapelveinek meghatározása*, amelyek a következők lehetnek:

1. **A tervezési módszerek egységének biztosítása** mind a funkcionális (védelmi bizottságok), mind az ágazati (ágazati minisztériumok) tervezésben.
2. A differenciált **tervezési folyamatok eredményei integrálhatóságának** biztosítása.
3. A tervezési funkcionális modulok, valamint az ágazati tervezés módszereinek **hierarchizált felépítése**.
4. **A fejlesztés és működés**, valamint **a program és normatív tervezés** folyamatainak megkülönböztetése, kapcsolatrendszerük tisztázása.
5. Az OVTR rendszer elgondolásban meghatározott **tervezési struktúra módszertani leképezése**.
6. **A tervezés és a tervfelülvizsgálat** szervezeti elkülönítése.
7. Az OVTR rendszer elgondolás **valamennyi elvi meghatározásának módszertani kibontása**, a módszertani teljesség, lehetőség szerinti, biztosítása.
8. **Az optimális igények és azok kielégíthetősége** összevethetőségének biztosítása.
9. A módszertani tartalmaknak megfelelő, azokkal harmonizáló **tervezési formátumok meghatározása**.
10. Egységes **védelmi tervezési fogalomrendszer** megalkotása.

A fenti alapelvek tartalmát a következőkben lehet összefoglalni:

1. **A tervezési módszertan egysége:**

A tervezés során, a védelmi képesség igények, a védelmi feladatok, az azokhoz szükséges erőforrások, költségek és költségvetési igények funkcionális tervei kidolgozásának egységes módszerek alapján történő végrehajtását jelenti. Ennek nyomán a funkcionális tervek minden tervezési szinten, a szintnek megfelelő, de azonos tartalmakat kell, hogy hordozzanak, és azok tervezési elemei azonos struktúrában

kell, hogy kapcsolódjanak egymáshoz. Ebből következően a terveknek, az ágazatra és a védelmi feladatra jellemző egységes szakfeladat-rendre, a program- és a normatív tervezés, a fejlesztés és a működés egységes viszonyrendszerére kell alapozódniuk.

A fentiek alapján az egységes módszerek, a tervezés szintenkénti és ágazati sajátosságainak figyelembe vételével, *azonos elvi felépítésű és tartalmú, így felmenő rendszerben integrálható terveket kell, hogy eredményezzenek.*

2. A tervek integrálhatósága:

A tervezési módszertan egységéből kiindulva, olyan terv struktúrák kialakítását jelenti, amelyek azonos tartalmi felépítésük, részeik azonos egymáshoz kapcsolódása következtében, szintenként lefelé haladva, a képességek és a feladatok, a központi célrendszerből lebontathatók, és szintenként felfelé haladva, az elkészült tervek – ágazati és funkcionális rendező elvek alapján – integrálhatók. Ennek eredményeként a védelmi képességek, feladatok, erőforrások és költségek mind tervezési szintenként, mind ágazatonként, védelmi célonkénti bontásban összesíthetők.

3. A tervezés funkcionális és ágazati hierarchizáltsága:

A tervezési módszerek olyan kialakítása, amelynek során a különböző szintű képesség, feladat, erőforrás és költségtervek, alulról felfelé haladva, egymásból építkezve kerülnek kidolgozásra. Ennek eredményeként a magasabb szintű tervek tartalmazzák az alacsonyabb szintű tervek összevont képesség, feladat, erőforrás és költség adatait úgy, hogy azok minden esetben az adott szintű képesség célokhoz kapcsolhatók és a kormányzati szintű összesítésben megállapítható belőlük az ambíciószintek megvalósíthatósága.

4. A fejlesztési és a működés tervezés viszonyának a meghatározása:

A tervezés olyan módszertani megosztásának kialakítását jelenti, amelyben külön-külön meghatározásra kerül a fejlesztés és a működés-fenntartás feladatainak erőforrás, költség és költségvetés tervezési igénye. A működés tervezése döntően a rövidtávú igények tervezését jelenti. A fejlesztések tervezése, ettől eltérően, általában hosszabb idő intervallumot igényel. Ez azt jelenti, hogy a működés ciklus ideje álta-

lában egy költségvetési évre esik, és tartalmában rendszeresen ismétlődő feladatokból tevődik össze. A fejlesztések ciklusideje hosszabb, akár több év, esetleg évtized is lehet és tartalmát tekintve, egyedi feladatokat tartalmaz.

A tervezés megalapozottsága érdekében ezért a működés **feladatainak erőforrás és költségigényeit normatív alapon, éves bontásban célszerű tervezni**, akár több évre előre is. Ehhez azonban egy jól működő, a teljesség igényét hordozó **norma rendszer** szükséges. Ez azt jelenti, hogy előre meg lehet, és meg is kell határozni, a működés évenként végrehajtandó összes lehetséges feladatát (működési szakfeladatrend) és ennek minden feladatához hozzá kell rendelni a végrehajtásához szükséges erőforrás és költségigényeket optimálisnak elismert értékét (a normákat). A normákat – a tervezés egyszerűsítése érdekében – ve-títhetjük valamilyen feladategységre és ekkor mutatószámokat kapunk. A mutatószám és a feladategységek számának szorzata fogja, e módszer alkalmazása esetén, megadni a vonatkozó tervezési tétel értékét.

A működés feladatai tehát, lényegüket tekintve a szakfeladatrendben meghatározott egyedi feladatonként, normatív módon terveződnek, általában egy éven belüli időtartamra, de annak évenkénti ismétlődésével. A normatív tervezés lényegéből következően, figyelemmel kell lenni egyrészt a norma, másrészt a feladat-méretszám változásokra. Ennek ismeretében azonban **a normatív tervezés jól algoritmizálható**.

Ebben a rendszerben **a normák karbantartása központi kérdés**. Módszerét tekintve ez azt jelenti, hogy a norma kialakításához az összetett feladatokat **elemi feladatokra** bontjuk le, amely a feladatok olyan mélységű bontását igényli, amikor a feladathoz már **elemi norma** kapcsolható. **Ez a norma egy olyan erőforrás, vagy költségérték, amely az elemi feladat végrehajtásához optimálisan szükséges**. Karbantartása során, folyamatosan elemezni kell a feladat és az erőforrás igény gyakorlati összhangját és esetleges eltérések okait. A levont következtetések függvényében, vagy a norma mértékét igazítjuk a feladat igényeihez (optimális feladat ellátás esetén), vagy a feladat végrehajtásának hatékonyságát a normához (optimális norma mérték esetén).

Vannak természetesen olyan működési-fenntartási feladatok, amelyek valamilyen ok miatt **nem normázhatók**. Ezeket – becslés, vagy tapasztalati adatok alapján optimalizálva – úgynevezett egyedi erőforrás értékekkel kell ellátni, azaz a tervezéskor meg kell határozni, hogy a végrehajtásukhoz milyen, mennyi és mekkora értékű erőforrásra van

szükség. Ezekben az esetekben ezek az erőforrás értékek fognak „*normaként*” működni a tervezésben.

A normatív tervezés másik meghatározó feltétele a szakfeladatrend kidolgozása. Ennek során a védelmi képességek megvalósításához tartozó komplex védelmi feladatokat addig bontjuk részekre, amíg el nem jutunk egy-egy olyan részletezettségű feladathoz, amelyhez már a fentiekben leírt elemi erőforrás normák hozzákapcsolhatók. Ezek az elemi feladatok, amelyeknek fa struktúrába szervezett gyűjteménye a szakfeladatrend. A szakfeladatrendet célszerű védelmi feladatsoporkénti (katonai védelem, polgári védelem, katasztrófavédelem, BNT, stb.) elkészíteni, amely így könnyen áttekinthető, karbantartható, és jól használható, továbbá feladataihoz egyszerű módszerekkel hozzárendelhetők az erőforrás és költség normák.

A szakfeladatrend és a normák összerendelése biztosítja azt, hogy a működés-fenntartás feladatai erőforrásokkal alátérvezettek, költségeik ezáltal átláthatóan megalapozottak legyenek.

Általános tervezési elv, hogy a működés és a fejlesztés erőforrás és költség igényeinek egymással összhangban kell a tervekben megjeleníteniük. Ez azt jelenti, hogy az általában felülről korlátos, meghatározott mértékű költségvetésből, csak annyi fordítható fejlesztésre, amennyi a kötelező fenntartási, működési kiadások biztosítása után megmarad. Ebben az értelemben a *működési kiadások nagysága egyértelműen behatárolja a tervezhető fejlesztési kereteket.* (Azért javaslom a működési erőforrásokat vonatkozási pontnak tekinteni, mert meglátásom szerint, a fejlesztési erőforrásokhoz és kiadásokhoz viszonyítva, ezek lényegesen rugalmatlanabbak, kevésbé viselik el működési zavarok nélkül a feltételrendszer változásait). *A működés költségein ugyanis – egy jól meghatározott határérték alatt – nem lehet takarékoskodni.* Ezért az alultervezett működési kiadásokat a végrehajtás során, függetlenül azok tervezett értékétől, mindenféleképpen ki kell egészíteni, ez azonban csak a fejlesztések terhére történhet.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy a védelmi működési kiadásokat pontos műszaki és pénzügyi számvetésekkel, a normák legszélesebb körű alkalmazásával kell megtervezni. Éppen azért, mert a működési költségek összegének a lehetséges fejlesztéseket meghatározó szerepe miatt, rendkívül pontosnak és jól körülhatárolhatóan indokoltnak kell lennie. Ellenkező esetben – felültervezettség esetén – feleslegesen csökkenti a fejlesztési kereteket, alultervezettség esetén

pedig végrehajthatatlanná teszi, a maradék elv alapján, de reálisan megtervezett fejlesztéseket.

A program tervezés módszertana általában a hosszabb távú fejlesztési feladatokhoz kapcsolódik. Jelentősége abban van, hogy a fejlesztési programterv – tervezési ciklusoktól függetlenül – tartalmazza a fejlesztés összes feladatát, azok erőforrás és költségigényeit, valamint a végrehajtás ütemezését. Ezáltal összerendezhető és átláthatóvá lesz a hosszabb időtávú feladat minden összetevője, és optimalizálhatóvá válik a fejlesztési feladatok szakaszokra bontása, az erőforrások felhasználása, a költségek és azok kifizetésének ütemezése, illetve a végrehajtás elemeinek az egymás utániséga. Ezzel az optimalizálással a részfeladatok összerendezhetővé, az időben egymástól elválasztott project szakaszok pedig összekapcsolhatóvá válnak. Az optimális költségfelhasználás és kifizetés ütemezés is jelentős megtakarítások forrása lehet.

E tervezési módszer, előnyei miatt, nagyon ajánlott minden olyan – nemcsak fejlesztési – feladat tervezése esetén, amelynél ismert feladatokat kell hosszabb, akár periodikusan ismétlődő időintervallumra megtervezni. Ez azt is jelenti, hogy a programtervezés, mint módszer, nemcsak a fejlesztés-tervezés sajátja.

Amennyiben a programtervezést a fejlesztésekkel kapcsoljuk össze, úgy annak legfőbb feltétele, hogy pontosan ismerjük a program célját, feladatait és a feladatok végrehajtásához szükséges erőforrásokat és azok költségigényeit. ***Valójában tehát itt is képesség- és feladat alapú erőforrás és költségtervezésről van szó. Sajátosságát csak a hosszabb időtáv és az ebből adódó, az idővel párhuzamosan csökkenő információ mennyiség, illetve az ebből adódó csökkenő pontosság adja.***

A programtervezést módszertanilag egy hosszabb távú, gördülő tervezési metódusként kell felfogni, amelynek indításakor, az akkor rendelkezésre álló információk alapján készül el a feladat, erőforrás és költségterv. Ez azután az évek során, a végrehajtás ütemében pontosodik. A pontosítás igénye a program időbeli terjedelmének a függvénye. Fontos sajátossága, hogy a program feladatainak, erőforrás és költségigényeinek megtervezésekor már figyelembe kell venni az előzőekben részletezett optimalizálási igényeket.

A programtervnek, éppen a hosszabb időtáv miatt, a feladat, erőforrás és költségadatokon kívül, tartalmaznia kell a végrehajtás, az aktíválás és a beüzemelés ütemezését is, amely ***így lehetővé teszi a feladat, erőforrás és költségallokáció legcélszerűbb kialakítását.***

A fentiek alapján, a védelmi tervezésben célszerű törekedni arra, hogy minden olyan feladat, amelynek végrehajtása programba szervezhető, az programként kerüljön be a tervekbe, mivel ez biztosítja leginkább, hogy egy-egy program vonatkozásában, célorientáltan, összevontan kerüljön tervezésre a feladat, a hozzá tartozó erőforrások és azok költsége. Ennek alapján pedig pontosan kimutatható, hogy adott képességcélok érdekében, milyen feladatok, azokhoz milyen erőforrások és költségek kerültek tervezésre és felhasználásra.

A normatív és a programtervezés logikájából következően, valamint ezzel összevetve **a képességek létrehozásához feladatonként, ágazatonként és szintenként felhasznált erőforrások és költségek kimutathatóságának követelményét**, mind a normatív, mind a programterv tételeket a tervekben többféle bontásban is célszerű bemutatni. A normatív erőforrásokat és költségeket ezért **meg kell jeleníteni ágazati, szintenkénti, és összevont feladatonkénti bontásban is**. A programtervek erőforrás és költség igényeit pedig **programonkénti, és évenkénti bontásban**. A képességcélok megvalósulásának mérhetősége érdekében pedig **külön érdemes csoportosítani a tervezett feladatokat képességként is**.

Az alapvető tervdokumentáció minden esetben a feladat-erőforrás-költség folyamatot követi. Az előzőekben jelzett adatcsoportosítások döntően az elemzési adatszolgáltatást célozzák, de segítik az adott szintű döntés-előkészítést is.

5. A tervezési struktúra módszertani leképezése:

Ennek az alapelvnek a megvalósulása **azt jelenti, hogy a tervezési struktúrát alkotó TERVEZÉSI FOLYAMAT és FELADATREND, a SZERVEZETI INFRASTRUKTÚRA és a TERVRENDSZER megvalósításának módszertana leírásra kerül.**

5.1. A tervezési folyamat:

A tervezési folyamat alapjellemezője, hogy az képesség alapú feladat és erőforrás tervezésen nyugvó költség- és költségvetési igény tervezés.

- **Ebben a rendszerben a képesség alapot az adja, hogy minden feladatfelelős tervező szervezetnek a legfelsőbb szintű képességcélokból következő ambíciószintek teljesítéséhez, védelmi feladatcsoportonként, meg kell határozni azokat az elérendő,**

vagy biztosítandó képességeket, amelyek az adott védelmi feladatszoport körében előfordulható veszélyhelyzetek megelőzését, hatásaik kivédését, vagy csökkentését szolgálják. E képességeket, a könnyebb tervezési kezelhetőség érdekében, ajánlott tervezési centrumokként képességkatalógusokba foglalni. Ezek azt tartalmazhatnák, hogy az adott veszélyhelyzet leküzdésére hivatott szervezeteknek, pontosan körülírva, milyen védelmi képességekkel kell rendelkezniük a meghatározott ellenlépések megtétele érdekében.

A képességkatalógus elkészítése nem tervezési szint függő. Azt azon a szinten kell elkészíteni, amelyhez az önálló védelmi célok, a jogszabályok által delegálva vannak. Képesség katalógust (képesség törzskönyvet) tehát kidolgoznak a védelmi bizottságok és a tárcák is, mindazon feladatok vonatkozásában, amelyeket irányítanak, vagy önállóan végeznek. Esetünkben *a képesség katalógus kidolgozása a védelmi feladatszoport összes elérendő, vagy biztosítandó képességi követelményeit, a képesség törzskönyv viszont ennél szűkebb körű, mert az csak az adott feladatfelelős tervező szervezetre vonatkozó képességek körét tartalmazza.*

- A folyamat következő eleme *a képességek elérése érdekében végrehajtandó védelmi feladatok meghatározása.* A feladatokat képességekhez kötötten indokolt kidolgozni, minden tervező szervezet esetében, azonban, csak a saját feladataik tekintetében.

Ebben a folyamatban ugyanakkor meg kell oldani *a több tervező szervezet együttes tevékenységét érintő komplex feladatok meghatározásának a problematikáját* is. Ezek esetében a jogszabályban megnevezett fő feladat felelősből kell kiindulni. Neki kell meghatároznia a saját feladatait, valamint az „*oldalági*” bedolgozói feladatok körét és végrehajtóit. Ennek alapján azután a bedolgozók saját feladatrendjükben jelenítik meg a kapott feladatkör lebontását.

A feladat meghatározás objektíve leginkább használható eszköze a védelmi szakfeladatrend, amelyet tervező szervezetenként, a meghatározott képességcélokból kiindulva, azokat fa struktúrában, elemi feladatokig lebontva célszerű megalkotni, az előzőekben leírt módszertani elvek szerint.

A feladattervezés ezen rendszere biztosítja, hogy az országvédelemben érintett szervezetek elé állított képesség követelmények megvalósításáért felelős, funkcionális és ágazati vezető hierarchia ki-

zárólagos jogosultsága és egyben kötelezettsége is legyen e képességek megvalósításához szükséges feladatok meghatározása és kidolgozása. A funkcionális és ágazati képesség és feladattervezés a tervező rendszer kiindulópontja és legfőbb mozgatója. A rendszerben ugyanis minden a meghatározott védelmi képességek biztosítása érdekében történik. A rendszer gazdasági alrendszerének az a funkciója, hogy megadja a feladatok erőforrás és költségigényeinek forrás korlátait. **E forráskorlátokon belül azonban a védelmi képességek és feladatok tartalma és prioritásai meghatározásának, az erőforrások allokációjának kizárólagos jogköre a képességeket és feladatokat meghatározó, azokért felelősséggel tartozó, ágazati és funkcionális vezetők kezében marad. Ez biztosítja azt, hogy ezen felelős vezetők döntési szuverenitása nem sérül e tervezési módszer által, másrészt ehhez a felelősséghez az erőforrás allokáció meghatározhatósága révén megfelelő jogkör is társul.**

- A feladattervezés lezárását követően célszerű egy **tervfelülvizsgálatot beiktatni, amelynek egyetlen célja a képesség követelmények és a tervezett feladatok összehasonlító elemzése. Ezen belül, hogy kimutassa azt, hogy az elérendő képességek valóban biztosítják-e a kormányzati szintű céltételezések megvalósulását, továbbá, hogy a meghatározott feladatok végrehajtása nyomán ténylegesen is megvalósulnak-e a képesség követelmények.** Kifejlett változata esetén ez a felülvizsgálat nem jelent mást, mint a képesség törzskönyv és a szakfeladatrend mechanikus, jól algoritmizálható és így informatikailag is támogatható összevetését (ha van törzskönyv és van szakfeladatrend). Egyszerűbb esetben, ebben a fázisban a feladatok és a képességek manuális összehasonlító elemzésére kerül sor. Amennyiben van törzskönyv és szakfeladatrend, ezt az összehasonlítást, azok kidolgozásakor, csak egyszer, illetve a módosítások és kiegészítések esetén kell végrehajtani.

A felülvizsgálatot a védelmi bizottságokon belül, munkafolyamatba épített ellenőrzés, a tárcánál kontrolling, vagy függetlenített belső ellenőrzés keretében van lehetőség elvégezni, de a meghatározott tartalom teljesülése esetén, bármely más változat is szóba jöhet. **Lényeges, hogy a felülvizsgálat során a tervező ne önmagát vizsgálja felül!**

- A felülvizsgálat eredményeként, védelmi területenként, **egy olyan feladat nomenklatúrát kapunk, amely az adott védelmi terület optimálisan szükséges tennivalóit tükrözi. Ezt követően e feladatokat priorizálni kell.**

A prioritizáció szükségességének alapgondolata, hogy a forrás allokációs döntésekben biztosítsa azt, hogy az adott ügyben, a legfontosabb feladatok kapjanak lehetőség szerint teljes körű feltételrendszerrel, mind a természetes erőforrások, mind a pénzügyi források tekintetében. Ez biztosítja ugyanis az adott védelmi területen a kulcsfontosságú védelmi képességek létrehozását. A feladat prioritizálás másik fontos szerepe az, hogy **forráshiány esetén meghatározza az igény kielégítés sorrendjét**.

Az előzőekből következően, a prioritizálás előfeltétele, hogy **a már felülvizsgált feladatokat prioritizáljuk**, annak érdekében, hogy e műveletnél már ne legyenek jelen redundáns feladatok. Lényeges feltétel továbbá, hogy ennek során legyünk képesek túllépni saját szakmai „szürke vakságunkon”, azaz tudjunk különbséget tenni saját feladatainkban a „nagyon fontos” és az „annál még fontosabb” között.

A prioritizálásban az adott védelmi szakterület összes feladatának részt kell vennie. Ez teszi lehetővé ugyanis azt, hogy meghatározott forráskorlátok esetén pontos választ tudjunk majd adni arra, hogy a nem elégséges forrásokból milyen védelmi feladatokat tudunk megoldani, és milyeneket nem.

A prioritizáció – ez az előzőekben leírtakból világosan kitűnik – komoly szakmai megalapozást igénylő, de végső soron **vezetői feladat**. **Annak a joga és kötelessége a prioritizáció, aki felelős az adott védelmi képesség biztosításáért**.

- **A felülvizsgált és prioritizált feladatok megléte azt jelenti, hogy az adott szintű védelmi képességekért felelős vezetés és annak tervező apparátusa tisztába került azzal, hogy a jogszabályi meghatározottságú védelmi célok milyen feladatok végrehajtásának útján érhetők el, mi ezen feladatok optimális szintje és fontossági sorrendje. Ezzel valójában a védelmi követelménytámasztás szakasza befejeződött: ennek alapján tudjuk, hogy a meghatározott védelmi képességek elérése érdekében mit kellene tennünk.**

Ezt a feltétel-biztosítás szakasza követi, amelyben azt vizsgáljuk, hogy az optimális igényekhez tudjuk-e biztosítani a kielégítés materiális feltételeit, illetve ha nem, vagy csak csökkentett mértékben, akkor az hogyan hat vissza a védelmi képességek megteremtésére. Ez a gazdasági tervezés szakasza.

Ennek első lépését még a feladattervező blokknak kell megtennie azzal, hogy az általa meghatározott **feladatokhoz megadja azok természetes erőforrásigényét**. Ez annak a meghatározását jelenti, hogy a feladatokhoz milyen és mennyi anyagra, eszközre, szolgáltatásra és humán erőforrásokra van szükség, illetve tartalmazza az igény-kielégítés ütemezésének a megtervezését is.

Az így kapott természetes erőforrás halmazt, **az erőforrás tervező blokk meghatározott struktúrába rendezi, majd azokhoz** – még mindig csak az igények szintjén – **költségigényeket rendelnek**.

Az erőforrásterv a gazdasági tervezés súlyponti kérdése!

A magyarázat kiindulópontjaként azt leszögezhetjük, hogy a tervezés alapja a feladat kell, hogy legyen. A feladat ugyanis egy olyan köztes helyet foglal el a tervezési folyamatban, amely az egyik oldalról meghatározza a megcélzott védelmi képességek elérhetőségének a lehetőségeit, a másik oldalról pedig azt, hogy a végrehajtásához milyen természetes erőforrásokra, és EZEN KERESZTÜL, milyen pénzügyi fedezetre lesz majd szükség. Úgy is mondhatjuk, hogy **a képességeket és az azok biztosításához szükséges forrásokat a feladatok, a természetes erőforrások útján kötik össze**.

Mivel a gazdálkodás alapkérdése minden esetben az, hogy adott feladat teljesítéséhez mennyi pénzre van szükség, illetve fordítva: meghatározott pénzmenyiség milyen volumenű feladatok végrehajtását teszi lehetővé, ezért a gazdálkodás számvetéseiben – a tervezés módszertanában – meg kell teremtenünk a kapcsolatot a feladat és a végrehajtásához szükséges pénz között. Az világosan látszik, hogy közvetlen módszertani kapcsolat nincs köztük. (Illusztrációként csak annyit, hogy ha azt állítjuk, hogy egy árvízi töltés megerősítése(X) milliárd forint, az tervezés metodikai szempontból nem egzakt információ. Csak akkor válik azzá, ha azt is hozzátesszük, hogy az adott töltés megerősítéséhez mennyi betonra, homokra, homokzsákra, munkagépidőre, munkaerőre és még ki tudja milyen és mennyi naturáliára van szükség. E naturáliáknak pedig már van piaci ára, amelyek összege adja a töltés megerősítésének a pénzigényét).

A feladat és a pénz közé tehát be kell iktatni a tervezési módszertanban egy olyan tervezési elemet, amelynek felhasználási célja a feladat és ugyanakkor egyik szignifikáns mérőszáma a pénz. Ez a tervezési elem az erőforrás, amely minden esetben naturália. Az erőforrás

azért alkalmas erre a szerepre, mert azt a feladat érdekében használjuk fel és megszerzéséhez pénzre van szükség. Röviden úgy fogalmazhatunk, **hogy a feladat és a pénz között az erőforrások teremtik meg a kapcsolatot**. Erőforrások nélkül, a feladatokra tervezett pénzkeretek, finoman szólva csak nagybani, becsült (vagy még az sem) értékek lehetnek, amelyek eltérése a realitástól – a becslést végző általános ismeret-szintjétől, szakmai tapasztalataitól, anyagismeretétől, piac- és árismeretétől és még számos szubjektív tényezőtől függően – 20-tól, akár 4-500 %-os mértékig is terjedhet. Ez egy több száz feladatot tartalmazó feladatrendszerrel, több milliárd, vagy 10 milliárd forintos nagyságrendű tévedés lehetőségét is magában hordozza. Ha figyelembe vesszük, hogy több tíz ilyen feladatcsoport létezik, akkor a tévedés lehetősége már az állami költségvetés szintjén is érzékelhető.

Ebben az értelemben az erőforrás tervezés a gazdasági tervezés kulcseleme, a tervezési folyamat azon összetevője, ami a feladatok tevékenység jellegű összetevői, pénz formában való leképezésének egyetlen megalapozott lehetőségét adja.

- ***Az erőforrás tervezés első folyamata, azoknak az optimális feladatokhoz rendelése.*** Ennek nyomán egy olyan köztes erőforrástervet kapunk, amely a feladatokhoz hasonlóan, az optimális feladatok optimális erőforrásigényét jelenti, ami megmutatja, hogy ha minden védelmi képességet teljes mélységében létre akarunk hozni, azokhoz mennyi és milyen erőforrásra, illetve pénzeszközre volna szükség.
- ***A gazdaságilag így számszerűsített igényeket*** ezután a gazdasági tervező blokknak össze kell vetni a valóságos költségvetési lehetőségekkel. Ez egy interaktív folyamat, amelyben az igények és a lehetőségek összhangjának megteremtése történik.

Ez nem jelent feltétlenül egyirányú utcát, abban az értelemben, hogy az egyensúly megteremtéséhez kizárólag az igénycsökkentésen keresztül vezet az út. Mivel a védelmi költségvetések a tárcák fejezeti költségvetéseinek részét képezik, az adott minisztérium vezetése dönthet úgy is, hogy ***saját költségvetésének mozgásterén belül, más tárca szintű feladatokról átcsoportosít tervezhető forrásokat a védelmi feladatokra.*** Az igények és a lehetőségek összhangja azonban megteremthető úgy is – és ez az általános módszer – hogy ***a védelmi feladatok szakmai tartalmát tervezik vissza a források mértékéig.*** A visszatervezés, mind az ágazatoknál, mind a védelmi bizottságokon belül, egy sokszereplős, bonyolult folyamat. Bonyolultságát az adja, hogy lényegét

tekintve, itt a feladatok, valamint az erőforrás és költségigények visszatervezése útján, egyben szervezeti érdekek, feladat végrehajtáshoz kötődő hatáskörök és döntési kompetenciák visszatervezése is folyik. Pusztán szakmai tartalma az, hogy a feladatokat addig csökkentjük, amíg azok erőforrás igényének kielégítése már csak annyi pénzügyi forrást igényel, amennyi az adott tárca költségvetéséből a védelmi képeségek létrehozására jut.

A visszatervezés fontos módszertani követelménye, hogy ne előre, valamilyen egyéb szempontok szerint meghatározott költségvetési keretbe próbálja meg a tervező szervezet beleerőltetni a végrehajtandó feladatokat, hanem fordítva: az optimális szintre tervezett feladatokat kell hozzáigazítani a forrásokhoz. Csak így válik lehetővé, hogy választ tudjunk adni arra a kérdésre, hogy az elvárásokhoz képest milyen mértékű védelmi képességeket tudunk elérni és milyeneket nem.

Ezért a visszatervezés módszertana az erőforrások visszatervezésével indul. Ennek során az erőforrás igényt addig kell csökkenteni, amíg annak piaci értéke már nem haladja meg a biztosítható források összegét. Ezután a feladattervezők következnek. Ők ***azt vizsgálják, hogy a csökkentett erőforrások milyen hatást gyakorolnak a feladat végrehajtásra.*** Ennek során ki fog derülni, hogy a finanszírozható erőforrások mely feladat tartalmának a csökkentését és melyik törlését igénylik. Ezt követően, egy iterációs folyamatban, az erőforrás és feladattervezők közös munkájaként, kialakítják azt, hogy melyik csökkentett tartalmú feladatot érdemesebb törölni, annak érdekében, hogy más csökkentett feladatok teljes, vagy teljesebb körű igény kielégítést nyerjenek. Ebben a folyamatban meghatározó jelentőségű a korábban már kidolgozott prioritás lista. ***A folyamat nem más, mint egy erőforrás alapú priorizáció.***

Az egyeztetések eredményeként létrejön egy olyan feladatterv, amelynek minden feladatához hozzárendelésre kerültek a valós költségvetési lehetőségek által finanszírozható naturális erőforrások. Ez a végtermék egy feladat alapú erőforrás, költség és költségvetési igényterv, amely egyedileg kell, hogy tartalmazza – a szakfeladat-rendnek megfelelő – feladatokat, azokhoz külön-külön a szükséges erőforrásokat, azok költségeit és költségvetési igényét.

A tervnek el kell készülnie minden végrehajtási szinten. Sajátosságot az jelent, hogy a védelmi bizottságok szintjén a költség és költségvetési igény adatok kívülről (az ágazatoktól kapott) tájékoztató adatok, azokat nem ők tervezik. ***Költség és költségvetési igénytervezés***

kizárólag a tárcáknál történik, mivel fejezetenként, csak nekik van költségvetésük. A kormányzati összesítés szintjén ez az általános folyamattrend pedig annyiban módosul, hogy ott a tervezés csak összesítést, felülvizsgálatot, koordinálást, illetve a tárcaközi prioritásváltoztatói ajánlásokat, szükséghelyzetben prioritás módosítási intézkedéseket tartalmaz.

- Az erőforrás tervezés témakörében szólni kell egy nagyon fontos módszertani mellékkörülmény biztosításáról. Ez pedig **az anyag-azonosítás, szakszóval: a termék kodifikáció kérdése.** Elvi alapját az adja, hogy ha a tervek felmenő rendszerben készülnek, azaz tervezési szintenként felfelé haladva, az alsóbb szintű tervek összesítésre kerülnek, ez az összesítés az erőforrások tekintetében nem történhet, csak egy egységes kódrendszer alapján. Az erőforrások körében szereplő anyagok, eszközök és szolgáltatások, de még a humán erőforrások különböző mutatói is (bér, TB, egyéb személyi kiadások stb.) csak egy közös nyelv alapján összesíthetők. Ez pedig nem lehet más csak egy meghatározott kódrendszer. **Ebben a rendszerben egy-egy kódszám pontosan specifikálja és azonosítja az adott erőforrást.**

A specifikáció és az azonosítás persze egy bonyolult háttér rendszert igényel. Gondoljunk csak arra, hogy az egyértelmű azonosításhoz az adott erőforrás minden jellemző adatát pontosan meg kell határozni és kodifikálni. Ennek összetettségéről álljon itt egy példa: a gyulai kolbászt, vagy a téli szalámit 9 adattal lehet egyértelműen leírni, míg egy nagyon egyszerű elektronikai alkatrész, az ellenállás egyértelmű azonosításához 23 adatra van szükség. Ezek előállítás, rendszerbe foglalása a gyártók közreműködését is igénylő, ezért elég hosszadalmas folyamat.

Az ügy minden bonyolultsága ellenére nem tekinthető kilátástalannak, mivel létezik egy működő, nemzetközileg is elismert (53 országban használt) anyagazonosítási rendszer. Ez **a NATO katalogizáló rendszer, amelyhez hazánk is csatlakozott 1999-ben.** Ennek tárcaközi kiterjesztése mindenképpen busásan megtérülő befektetés lenne, amellett, hogy a probléma megoldására más út nem is igen kínálkozik. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy vannak a védelmi tervezésnek szövetségi (NATO, EU) vonatkozásai is, akkor valójában nem is kérdés a választás.

- Az elkészült terveket egy *ismételt felülvizsgálatnak* kell alávetni. ***E második felülvizsgálat célja, hogy megállapítsa azt,***

hogy a tervek a reálisan létező peremfeltételek figyelembevételével, szakmai módszereiket tekintve korrekten, tartalmukat tekintve célorientáltan, megfelelő módon alátámasztottan készültek-e el.

A szakmai felülvizsgálat a tervezési folyamat eredmény szemléletű kontrollja. Azzal nem foglalkozik, hogy a tervezett feladatok végrehajtása biztosítja-e az elrendelt védelmi képességek elérését. Ennek teljesülését adottnak tekinti, mivel ennek vizsgálata a tervezési folyamat első szakaszában, a feladat felülvizsgálat során már megtörtént. Ebből következően, főbb szempontjait illetően, ***ez a végső rendszerszerű tervfelülvizsgálat a következő kérdések köré csoportosulhat:***

- Az erőforrások feladatonkénti megtervezése.
- A feladatok és a végrehajtásukra naturáliákban igényelt erőforrások tárgyi összhangja.
- Feladatonként és összesen, az erőforrásoknak a feladatokhoz viszonyított teljessége.
- Az erőforrások mennyiségének, külön-külön a feladatokhoz viszonyított arányossága.
- A végrehajtás ütemezésének szabályozottsága, ennek nyomán a megvalósítás finanszírozhatósága.
- A tervadatok számvetésekkel, normákkal való alátámasztottsága.

A fentiekben vázolt, erősen integrált jellegű, kérdéscsoportok mindenekelőtt a feladat alapú erőforrás- és költség tervezés megvalósulásának kontrolljára irányulnak. Természetesen ez a nagybani felülvizsgálati trend kiegészíthető és tovább mélyíthető, a programok, a prioritizálás, a csak pénz formában megjelenített erőforrásigények, a képességek és a feladatok összekapcsolásának, vagy a sajátos ágazati kérdések irányában. Dolgozatomban a felülvizsgálati kérdések általános minimumát szándékoztam csak felvetni, amelyet a részletes kidolgozás során részleteiben is célszerű lesz majd tovább bontani.

A tervfelülvizsgálat, minden tervezési szinten önellenőrzés és a következő szinten külső áttekintés formájában zajlik. Ez azt jelenti, hogy mind a védelmi bizottságok, mind a tárcák, saját felülvizsgálati rendszerükben elvégzik a saját integrált, komplex, feladat alapú, erőfor-

rásokkal alátámasztott költség igényterveik felülvizsgálatát. Egyben a tárcák elvégzik a védelmi bizottságok ágazati igényterveinek, a kormányzati döntés előkészítő szervezet pedig elvégzi a tárcák védelmi terveinek a felülvizsgálatát. Ez a többszintű felülvizsgálat biztosítja azt, hogy a tervek összehangoltak legyenek, struktúrájuk, tartalmuk megfeleljen a készítők és az irányítók szándékainak.

A felülvizsgálatok eredményei, haladéktalanul visszacsatolásra kerülnek a tervekbe, azaz a megállapításokat a tervező szervezetek azonnal átvezetik a terveiken. A tervfelülvizsgálatok tapasztalatainak az értékelése legcélszerűbben a valamilyen formában megszervezett tervtárgyalásokon mehet végbe. Ezekre kell a kifogásolt tervtárgyakat a kidolgozók részére ismertetni és indokolni, valamint itt van lehetőség arra, hogy a kidolgozók vagy elfogadják, vagy vitassák a módosítások indokait. Nyilván az önellenőrzések keretében végrehajtott tervfelülvizsgálatoknál ez a folyamat lényegesen egyszerűbben zajlik.

- **A felülvizsgált tervek egyrészt felterjesztésre, másrészt összesítésre kerülnek.** A védelmi bizottságok terveit az ágazatok leválogatják és beépítik a saját terveikbe. A tárcák védelmi feladatcsoportonkénti terveit a kormányzati döntés előkészítő szervezet integrálja és létrehozza belőlük az országvédelem integrált tervdokumentációját.

Az országvédelmi terv – felfogásom szerint - nem egyetlen terv, hanem egy tervrendszer, amely kormányzati szinten, védelmi ágazatonként összevonva tartalmazza a tervek megvalósításának minden oldalú biztosításának, valamint a végrehajtás megszervezésének elgondolását.

- **A védelmi tervek gyakorlatilag 10 éves időintervallumra készülnek, amelyekben minden év tervének részletezettsége és adatainak pontossága az aktuálisan rendelkezésre álló információk mennyiségétől és pontosságától függ.** A tervnek 10 éves távlatban tartalmaznia kell, mind a képességek, mind a feladatok, mind az erőforrás és a költség igények tervét, az időben előre haladva egyre csökkenő részletezettséggel és pontossággal. A terv első éve az éves költségvetési tervbe kerül bedolgozásra.

A tervet évente pontosítani kell, ami azt jelenti, hogy minden évben leválasztásra kerül róla az első év (beépülve az éves költségvetésbe), és hozzátervezésre kerül egy újabb tizedik év. A gördítés során a közbeeső évek, az újabb információk alapján tartalmukban kiegészítés-

re, adataikban pedig pontosításra kerülnek. Ebből következően a tervezés mindig a tárgyévet megelőző évben, a tárca szintű költségvetés tervezését megelőzően, legalább két hónappal korábban indul, annak érdekében, hogy adatai kidolgozására, a felterjesztésre, a tervfelülvizsgálatokra, a visszatervezésre és az összegzésre a megfelelő idő rendelkezésre álljon, így a költségvetés augusztusi felterjesztése előtt abba a védelmi feladatok bedolgozására legyen mód.

A tervezés ilyen szakaszolása gyakorlatilag egyesíti a hosszú-, közép- és rövidtávú tervezést, amely a tervekben ilyen módon nem kerül nevesítésre. A szakaszolást a tervezés pontossága testesíti meg, amely egyértelműen jelzi, hogy rövid, vagy stratégiai időtávról van-e szó. Amit mindenképpen rögzíteni kell, az a 10 éves stratégiai és az egy éves, költségvetési időtáv. A kettő között bármilyen idő-kitekintésű terv kimetszhető, mivel ezen évek terveinek pontossága amúgy is a rendelkezésre álló információknak megfelelően maximalizált. Ez által az adott terv akkor sem lenne sem részletesebb, sem pontosabb, ha bármilyen közbeeső időtávot önálló, középtávú tervnek tekintenénk.

- *A fentiek alapján a tervezési folyamat eredménye egyrészt a védelmi bizottságok védelmi képesség, feladat és erőforrás igény terve, az ezzel összehangolt tárcaszintű, ágazati összevont védelmi képesség, feladat, erőforrás, költség és költségvetési igényterv, valamint a kormányzat szintjén összerendezett, egységes elvek alapján integrált komplex országvédelmi tervrendszer lesz.*
- *A tervezési szakasz lezárásával kezdetét veszi egyrészt a tervek gördítésének az ismételt tervezési munkákat tartalmazó szakasza, másrészt a tervek végrehajtásának megszervezése, maga a végrehajtás, illetve a végrehajtás tapasztalatainak összehasonlító elemzése. A végrehajtás munkafolyamatai nem képezik e módszertan tárgyát. Az elemzések azonban szorosan kapcsolódnak a következő tervezési ciklushoz, amennyiben kimutatják a már lezajlott tervezés belső ellentmondásait, félre fogásait, a tervek pontosságát, végrehajthatóságát, vagy annak akadályait. Ezért az ebből levont következtetések segítenek hozzá ahhoz, hogy a hibák megismétlődését biztosító tervezési mechanizmusokat kiküszöböljük a következő tervezési időszakokban.*

Módszerét tekintve *alapfeltétel a megfelelő elemzési adatok biztosítása.* A tárcákon belüli, vagy esetleg a védelmi bizottságok keretében folyó elemzéseknél, ez nem jelent problémát. Itt új feladatként legfel-

jebb a védelmi tervek terv/tény összehasonlító elemzésének a belső kontrollig, vagy ellenőrző szervezetek munkakörébe történő felvétele jelenhet meg. **Generális változás a kormányzati szintű elemzéseknél jelentkezik.** Itt azt látom célszerűnek, hogy ez a feladat a kormányzati döntés-előkészítő szervezethez kerüljön delegálásra. Adatait a védelmi bizottságok és a tárcák adatszolgáltatásai biztosítják. A szükséges adatstruktúra és adattartalom az elemzés szempontrendszeréből, különösebb nehézség nélkül kidolgozható. Meglátásom szerint erre akkor célszerű sort keríteni, ha a kormányzati döntés előkészítő szervezet létrehozásában, működési és feladatrendjében, jog és hatásköreiben, illetve a tervezési rendszerben létrehozandó viszonyrendszerében megállapodás és döntés születik.

Az elemzési tapasztalatokat érdemes egy közös adatbázisban feldolgozni és megjeleníteni, így azok minden tervező részére rendelkezésre állnának. Az esetleges ágazati információ-korlátozó igényeket a hozzáférési jogosultság szabályozásával van lehetőség biztosítani.

A kormányzat szintjén a teljesítések kontrollig jelentéseit egy külön meghatározott kormányzati vezető hierarchia kapná, amely alapot és elemzett információkat szolgáltatna számukra a védelmi célrendszer megfelelőségéről vagy módosításának, kiegészítésének, illetve átalakításának igényéről. Egyben tájékoztatást jelentene számukra az ország tényleges védelmi képességeinek, helyzetének, felkészültségének állapotáról, valamint ezek hiányosságairól és az egyes veszélyhelyzetekre való reagáló képesség hézagairól.

- A tervezési folyamatot – elgondolásom szerint – egy önálló kockázatelemzési és kockázatkezelési rendszer egészítené ki. Ennek során a tervek végrehajtási kockázatai képezik a vizsgálat tárgyát.

A kockázatelemzés legfőbb terepe a tervezés. A kockázatok felismerésére, a megoldásokra, a kezelési módszerek kidolgozására ugyanis, csak komplex, pontos és részletes tervezés eredményeként van lehetőség. A nagybani, nem számvetéseken alapuló tervezés nem hozza a felszínre a végrehajtási kockázatokat, mivel ott az elnagyolt, sok esetlegességet hordozó terv végrehajtása meglehetősen széles értelmezési szabadságot biztosít az eredmények vonatkozásában. Ezért a tervekben megjelenő, a szándékolt céloktól való eltérés nem a végrehajtás eredményében fog megjelenni, hanem magában a tervben fog jelentkezni, azaz ebben az esetben az elnagyolt terv lesz a legnagyobb kockázat. Éppen ezért ***nem lehet egyetérteni azzal az igen elterjedt nézettel, hogy***

precíz, pontos tervezésre nincs szükség, mivel a végrehajtás minden elemét úgy sem tudjuk előre számba venni.

A kockázat nem féltis, nem szükséges rossz, hanem minden döntés elkerülhetetlen velejárója. A dolgok rendje az, hogyha döntünk, akkor ezzel együtt kockázatok sorát generáljuk, a döntés eredményét illetően. Dönteni tehát nem jóról és rosszról, helyesről vagy helytelenről kell, hanem arról, hogy valamely szándékunknak megfelelő célért, mennyi a szándékunkkal ellentétes valószínűséget (kockázatot) vagyunk hajlandók felvállalni. A kettő egymáshoz viszonyított aránya a kockázat mértéke.

A munkafolyamat első lépése a tervekben megtestesülő folyamatok és célok kockázati elemeinek beazonosítása. Ennek során konkrétan a terv adott céljához viszonyított kockázati elemeket vizsgáljuk. Konkrétan: ebben a munkafolyamatban meghatározzuk a terv azon pontjait, amelyek a végrehajtás és annak eredményessége szempontjából kockázatosnak ítéelhetők. Ez végül is ***nem jelent mást, mint annak a felismerését és rögzítését, hogy van-e reális lehetőség arra, hogy a terv végrehajtása során, az adott tervtétellel kapcsolatban olyan történések következzenek be, amelyek az előzetesen elgondolt céltól eltérő eredményt hozhatnak.*** Ha találunk ilyet, akkor ***meghatározzuk annak bekövetkezési valószínűségét.*** Ettől függ ugyanis, hogy érdemes-e az adott kockázattal foglalkozni.

Ezt követően ***értékelni kell az adott kockázat várható hatásait*** a tervezett célokra, majd ennek alapján priorizálni kell a kockázatokat. Ezután osztályozni szükséges azt, hogy hatásait tekintve, mely kockázatok igényelnek mindenképpen kezelést, melyek csak meghatározott feltételek bekövetkezése esetén és melyek a nem kezelendő kockázatok. Ezután ***elemezni kell a kezelésre kijelölt kockázatok bekövetkezési feltételrendszerét és megállapítani azt, hogy az ezekre történő ráhatáshoz rendelkezünk-e és ha igen, milyen eszközökkel.*** Ezután már ***„csak” a kockázati feltételekre való ráhatás mechanizmusát kell meghatározni,*** és már adottak is a kockázatkezelés lehetséges opciói.

A kockázatkezelési opciókat minden lehetséges kockázatra ki kell dolgozni, majd annak bekövetkezésekor az adott tervtételt a vonatkozó opcióval helyettesíteni. Mivel a tervezés feltételváltozásai igen gyakoriak, egy zömében bizonytalan időszakban, sokváltozós tervtettek esetén, célszerű a tervet Lego szerűen, kockázatkezelési opciókból felépí-

teni, amelynek végrehajtásakor mindig az adott kockázat bekövetkezésére kidolgozott opciót állítjuk be a tervbe.

A fentiekből következik, hogy – álláspontom szerint – ***a kockázatkezelés célja nem a kockázatos döntések elkerülése, hanem az, hogy előre felkészüljünk a várhatóan bekövetkezőkre, hogy legyen módszerünk és előkészített eszközrendszerünk a nem kívánt folyamatok kezelésére, hogy azok ne rombolóan borítsák fel a terveinket.*** Egyszerűbben szólva: ha a baj már elkerülhetetlen, akkor legalább ne érjen minket felkészületlenül. Ebből következően, a lényeg: a korábbi tapasztalaton alapuló szakmai elemzések és azok következtetéseinek figyelembevételével, a kockázati tényezők ellensúlyozására, opciók sorának kidolgozása.

5.2. A tervezés feladatrendjének módszertana

A tervezés feladatrendjét az OVTR Elgondolás tartalmazza, sőt leírja a feladatrendszer működési rendjét is. Ezen belül foglalkozik a képesség és feladat tervezés, az erőforrás és költségtervezés, a költségvetési igénytervezés, a tervezési adatszolgáltatás és elemzés, valamint a tervek összegzésének kérdéseivel is. Ezek végrehajtási módszertanát az előző részben részletesen kifejtettem. ***A módszertani kidolgozás következő lépcsője a tervezési feladatsoportok módszertanának leírása lenne.*** Ez azonban már a részletezettségnek egy mélyebb szintje és mint ilyen nem illeszkedik a jelen módszertani anyag struktúrájába. Ráadásul ezek tervezési metódusa – az előzőekben részletezett általános jellegű tervezési elvek keretében – már zömében ágazati jogkör.

Meggyőződésem, hogy ***nem az OVTR általános rendszer elgondolásának kell meghatároznia*** azt, hogy például a riasztási rendszerek fejlesztésének, fenntartásának és üzemeltetésének a tervezését az érintett minisztérium milyen módszerrel hajtsa végre. Abban az esetben ugyanis, ha bármilyen sajátos tervezési módszer alkalmazása követi a képesség és feladat alapú erőforrás és költségtervezés elvét, akkor az OVTR közös előírásai megvalósulnak és érvényesül a tervezés egységes módszertanának elve is.

5.3. A tervezés szervezeti rendszere

A védelmi tervezés ezen összetevője nem tartalmaz módszertani elemeket, ezért itt a módszertan nem értelmezhető.

Módszertani jellegű területnek tekinthető azonban az az elgondolás, hogy ***a tervezés szervezeti rendszerét a meglévő tervező szervezetekre kell alapozni.*** Mind a védelmi bizottságoknál, mind a központi szerepet játszó ágazatoknál a kormányzati szintű ***az integrálási törekvések, vagy elgondolások nem érintik a meglévő tervezői struktúrát, sőt azok kialakult munkaszervezési folyamatait sem. Amiben újat szeretnék hozni, az a képesség és feladatrendszerhez kötött természetes erőforrás tervezés és az ennek alapján történő költség- és költségvetési igény meghatározás általános sémájának, a valós tervezési folyamatokra történő alkalmazásának egységes bevezetése.***

Meggyőződésem, hogy nagyon sok tervező szervezetnél ennek a rendszernek számos eleme megtalálható, vagy a tervezés sok folyamata, lényegét tekintve így működik. Ezeket csak általánosítani, és módszereiben, de nem formájában, egységesíteni szeretném. Mindezt nem önmagáért, hanem ***annak érdekében, hogy a partikuláris tervek, az ország-védelemért legmagasabb szinten felelős Kormány számára összegezhetőek legyenek, hogy ezáltal biztosítható legyen egyrészt a Kormány védelmi információkkal való ellátása, másrészt a szükségesé váló reagáló és beavatkozó képességének megalapozása.***

A szervezeti rendszer nagy kérdése a függetlenített kormányzati döntés-előkészítő szervezet szükségessége, feladatai, jog és hatásköre, összetétele, el- és beszámoltatási rendszere. Erről a döntést a tárcák konszenzusos javaslata alapján, a Kormánynak kell meghoznia. Bármi lesz is e döntés kimenetele, szakmai szempontból az egyértelműnek látszik, hogy ***mivel vannak – nem is akármilyen – operatív jellegű feladatok a tervek kormányzati integrációjának megvalósításában, kell hogy legyen erre egy végrehajtó szervezet és ennek a szervezetnek érdekeiben függetlenítettnek kell lennie, mind a tárcák, mind a védelmi bizottságok védelmi tervezésétől.***

5.4. A tervrendszer módszertani vonatkozásai

A tervezés logikai rendje eredményeként a rendszer kimenetein az alábbi terveknek kell megjelenniük:

- ***A védelmi bizottságok szintjén*** a részükre jogszabályokban meghatározott, illetve az ágazatoktól részükre leosztott képességekhez és feladatokhoz kapcsolódó természetes erőforrás igényeket is tartalmazó feladattervnek. Ez tartalmazza – a saját szintjükön – az egyes veszélyhelyzetek kezeléséhez szükséges

védelmi képességeket, mindazon feladatterületeken, amelyeket a jogszabályok, illetve az ágazati feladatleosztás számukra meghatároz. Tartalmazza továbbá e feladatok összes logisztikai, infrastrukturális és humán erőforrás igényét is. A terveket célszerű képességekhez és feladatokhoz rendeltén, valamint ágazati igények bontásban is elkészíteni.

- ***Az ágazati minisztériumok és országos hatáskörű szervek összevont komplex védelmi tervének.*** Ez a felelősségi körökbe utalt veszélyeztetettségi feladatcsoportok vonatkozásában tartalmazza az elhárításukhoz, illetve kezelésükhöz szükséges erőforrásokat és költségeket, valamint költségvetési igényeket. E tervek magukba foglalják a védelmi bizottságok ágazati bontású igényeit is. A védelmi bizottságok önfenntartási költségein kívül, innen történik e bizottságok összes alaptevékenységének finanszírozás tervezése is.
- ***A kormányzati szintű országvédelmi terv,*** egy védelmi szakterületenként differenciált, egymással egyeztetett, veszélyeztetettségi feladatcsoportonként azonos struktúrában felépülő ***feladat, erőforrás és költség tervrendszer.*** A tervrendszer része az összevont erőforrás- és költség adatbázis is.
- ***A tervek minden szinten 10 évre készülnek, éves gördítéssel és ennek során a teljes tervstruktúrát érintő pontosítással.*** A terv részletezettsége és pontossága a jelen időtől való távolság függvényében változik. A mindenkor első év pontossága és részletezettsége olyan, hogy az képes legyen a költségvetés tételes megalapozását szolgálni.
- ***A tervek minden olyan fejlesztési és működés-fenntartási feladatát, amelyeknél az értelmezhető, programokba célszerű szervezni.*** A programokban költségvetési ciklusoktól függetlenül, indokoltnak tartom megjeleníteni a programcélokat, azok végrehajtási feladatait, a megvalósításukhoz szükséges logisztikai, infrastrukturális és humán erőforrásokat, azok költségeit, illetve a megvalósítás ütemezését. A programokat a védelmi tervekben egy soron, de mellékletként, részletes, egyedi tervdokumentációkban célszerű elkészíteni.
- A tervrendszer tervei (feladat, erőforrás, költség, költségvetési igény) minden szinten, a kétkörös tervezés eredményeként, optimális és reális megvalósíthatósági helyzetre készülnek. A kétféle tervrendszer összehasonlító elemzésének következteté-

seiből megállapítandó, veszélyeztetettségi feladat csoportonként összegezve, a megvalósítható és a nem elérhető védelmi képességek nomenklatúrája. Ennek alapján rögzítendők a tervekben a tervek végrehajtásának biztonsági kockázatai és azok lehetséges megoldási opciói.

- Minden tervdokumentáció, célszerűen tartalmazza a tervrendszer megvalósulásának feltételrendszerét, amely azon tényezők gyűjteménye, amely arról ad tájékoztatást, hogy milyen peremfeltételek esetén van reális esély a terv maradéktalan végrehajtására. Tartalmazza, képességekhez kötött feladatok szerinti csoportosításban az erőforrás-, költség- és költségvetési igény adatokat. Tartalmazza továbbá a terv eredménytábláit is, amelyek azt mutatják ki, hogy a terv megvalósulásával milyen eredmények várhatók, azaz, az országvédelem (veszélyeztetettségi feladatcsoportonként) milyen foka és terjedelme valósítható meg a gyakorlatban. Ebben a részben kell megjeleníteni azt is, hogy a követelményekhez vagy az elvárásokhoz viszonyítva, milyen védelmi képességeket nem tudunk a terv végrehajtásával biztosítani és ezeknek mik a várható biztonsági hatásai. Végül tartalmaz a tervdokumentáció egy kockázatelemzési és kezelési fejezetet, amelyben a terv végrehajtási kockázatai és azok lehetséges kezelési opciói kerülnek összefoglalásra.
- Az ágazati- és a kormányzati szintű integrált tervrendszer, a képességenkénti bontáson túl, tartalmazza az egyes veszélyeztetettségi fajták *szervezetenkénti képesség- és feladatmegosztását is*. (Az ehhez tartozó erőforrás, költség és költségvetési igény adatok a képességenkénti bontásból kigyűjthetők).
- *A védelmi bizottságok terveit a bizottság vezetőjének, az ágazatok védelmi terveit a szakminisztereknek, az integrált országvédelmi tervet pedig a Kormánynak indokolt jóváhagyni.*

6.-7. Az OVTR rendszerelgondolás módszertani kibontása

E tervezési alapkövetelmény a tervezési folyamatrend módszertani leírásában részletesen szerepel. Ugyanitt került kibontásra a tervezés és a tervfelülvizsgálat szervezeti elkülönülésének biztosítása is. Ezért itt külön nem részletezem.

8. Az optimális igények és kielégíthetőségük összevethetőségének biztosítása

A címben meghatározott tervezési követelményt a kétkörös tervezési módszer alkalmazása van hivatva kielégíteni. E szerint, az első tervezési körben a forráskorlátok nélküli „*kell*”, a második körben, a forráskorlátok figyelembevételével, a „*van*” állapotot kell előállítani. A kettő különbsége adja az ideálshoz képest ténylegesen is megvalósítható és meg nem valósítható védelmi képességek leírását. Ennek alapján megnyílik a lehetőség, mind a biztonsági kockázatokkal, mind a szükséges erőforrásokkal való egységes gazdálkodásra.

9. A tartalom és a forma egységének megteremtése

A védelmi tervezés tartalmi módosulásával, némileg változnia kell a terv formátumoknak is. Ez gyakorlatilag a tervdokumentációk, tervezési- és adatszolgáltatási űrlapok újra alkotását, a norma- és mutatószámrendszer formai fejlesztését, valamint a szakfeladatrend formátumának kidolgozását és a különféle tervezési- és elemzési adatbázisok struktúrájának meghatározását jelenti. *Ezek módszertani megjelenítésére azonban csak akkor lesz lehetőség, ha döntés születik az OVTR elgondolás tartalmi kérdéseiben.*

10. Egységes védelmi tervezési fogalomrendszer kidolgozása

A fogalomrendszer egységesítése a tervezés meghatározó problematikája. Döntő kérdés, hogy az új, vagy újszerű tervezési folyamatok elfogadása, (vagy elutasítása) azok bevezetése és működtetése vonatkozásában, a tervezési rendszer összes szereplője az azonos szavak alatt azonos fogalmakat, az azonos fogalmak mögött pedig azonos folyamatokat értsen.

Ennek érdekében, *a módszertan részeként, elengedhetetlenek tartom egy tervezési fogalomkatalógus kidolgozását.* Ennek azonban csak azon folyamatok esetében van létjogosultsága, amelyek bevezetésére döntés születik. Így *a kidolgozás is csak e döntések után kezdődhet meg.*

Egy kissé szélesebben értelmezve a fogalom egységesítés kérdését, szintén elengedhetetlenek tartom azt, hogy *a tervezési rendszer elemeinek teljes struktúrájában és végrehajtási módszereiben egységes*

szemlélet érvényesüljön. Ennek legkézenfekvőbb eszköze egy Védelmi Tervezési Kézikönyv kidolgozása és kiadása. Ebben lehetne összefoglalni a védelmi tervező tevékenységek minden ismervét, folyamatainak a legapróbb, konszenzusos alapon, részletekig kidolgozott végrehajtási rendjét, a formai követelmények teljes körű gyűjteményét, a tervező szervezetek közötti feladat, felelősség és jogkörmegosztást, és ennek lehetne része az előzőekben említett, definíciószerű, fogalom meghatározás is.

A Kézikönyv nem kötelező érvényű utasításként, hanem szakmai ajánlásként funkcionálna. Alapvető célja és szerepe az lenne, hogy a védelmi tervező állomány minden tervezési helyzetre találna benne szakmai végrehajtási leírást, így – a Ford módszerhez hasonlóan – a legbonyolultabb tervezési folyamatok is egyszerű munkafolyamatokká lennének lebonthatók. Ez számtalan szakmai, felkészültségbeli hiányt lenne képes pótolni, egyben hozzájárulna az egységes állami-, államigazgatási tervezés létrejöttéhez is.

Mivel ennek kidolgozása óriási szakmai energiákat igénylő és mindezek mellett időigényes munka, érdemes ezzel a kérdéssel minél előbb foglalkozni.

Összegzés

Az előzőekben leírtak alapján azt világosan látni lehet, hogy a **módszertan** – ahogy a rendszerelgondolás is – **nem egy lezárt folyamat végterméke**. Meggyőződésem, és ez így logikus is, hogy előírásai, megállapításai együtt fognak alakulni a rendszerelgondolással. Ebben az értelemben **a leírtakat egy megoldási változatnak kell tekinteni**. A leírtakon kívül természetesen ugyanarra a szakmai gondolkörre még számos módszertani megoldási alternatíva is létezhet. Sőt, az is elképzelhető, hogy – a rendszer általános elveit elfogadva – több, tárca-specifikus módszertan is létezhet egymás mellett.

Amit a leírtak értékelésekor azonban feltétlenül fontosnak tartanám figyelembe venni, az az, hogy egy-egy elvi problémára bármilyen módszertani megoldás is születik, azok input és output csatlakozási pontjainak olyannak kell lenniük, hogy a rendszerelemek egymáshoz kapcsolódása általuk biztosítható legyen. Ennek hiányában ugyanis a rendszer szétzilálódik és szétesik partikuláris részrendszerek összerendezetlen halmazára. Ez pedig már nem fogja biztosítani az integrált,

kormányzati szinten összegzett védelmi tervrendszer kidolgozhatóságát.

A módszertanban kiemelten igyekeztem olyan megoldásokat ajánlani, amelyek ***egyrészt garantálhatják a rendszer egységességét, másrészt nem vonják kétségbe a jelenlegi nagy tervezési decenterumok tervezési szuverenitását. Elgondolásaimban végig vonult az az elv, hogy a rendszer egységét elveinek az egységében és nem a módszereinek egyformaságában kell kifejezésre juttatni.*** Ez persze nem jelenti azt, hogy a módszertani eljárások, ha azok logikusak és célszerűek, ne lehetnének részben, vagy egészében egyformák. Ebben a kérdésben is az ésszerűség híve vagyok: ha egy módszer jó és általánosan alkalmazható, az váljon általánossá, ha van annál jobb, akkor az legyen az elfogadott, ha pedig van valakinek olyan eredeti módszere, amely teljesíti a közös elvi követelményeket, de általában nem használható, akkor az maradjon meg részére követendő gyakorlatnak.

Ezen módszertan célja az, hogy a rendszer elgondolás elveivel kompatibilis, önmagában konzisztens és zárt rendszert alkotva, gondolatébresztőként segítse elő az országvédelem tevékenységeinek átláthatóságát, feladatai szükségességének, igényelt forrásai indokoltságának egyértelműen láthatóvá tételét. Ennél semmivel sem kisebb célom volt az, hogy a módszertan alapján a védelmi képességekért felelős szervezetek és azok vezetői, tételes adatokon és információkon nyugvó döntéseket tudjanak hozni és ebből az egységes döntési hierarchiából a védelem legfőbb felelőse, a Kormány se legyen, információs szempontból, kizárva.

A módszertan illetően felépítésének nem titkolt célja volt az, hogy ***az egyes tervezési eljárások, szinte az elemi feladatok szintjére kerüljenek lebontásra, annak érdekében, hogy a tervezési ismeretek fehér foltjai, esetleges hiányosságai, vagy téves felfogásai ne tegyék kérdéssé a megvalósíthatóságot.*** A részekre bontott, bonyolultabb tervezési feladatok végrehajtási ismeretinek az elsajátítása így senkinek nem okozhat problémát. Ezáltal ugyanis a differenciált ismeretszintek, akár egy szervezeten belül is, azonos szintre hozhatók.

A módszertan kidolgozásának további követelményének tekintetem azt, hogy annak ***minden eleme – a közös elvek tiszteletben tartásával – akár egyedileg is, továbbfejleszthető legyen.*** Az általam ismertett módszerek olyan mélységig kerültek kidolgozásra, amely már biztosítja a tervezési folyamat működésének rendszerszerű fenntartását. E módszerekkel előállíthatók a meghatározott követelményeknek meg-

felelő tervek, biztosíthatók az előírt visszacsatolások, adatszolgáltatások és elemzések. Ráadásul – és ez szintén törekvésem volt – *e módszerek nem szervezet specifikusak*. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyes módszertani megoldások nem fejleszthetők tovább, hogy nem kapcsolhatók azokhoz olyan elemek, amelyek gördülékenyebbé, megalapozottabbá, vagy akár átláthatóbbá tennék azokat. *Ez az út és lehetőség nyitva áll minden tervező szervezet előtt, ugyanakkor a módszertan kidolgozottsága nem jelent továbbfejlesztési kényszert, mivel adott esetben az a jelenlegi formájában is működőképes.*

A módszertani elgondolás végrehajthatóságának egyetlen valódi kockázatát abban látom, hogy döntően a megszokotthoz való ragaszkodásból táplálkozó érdek-elkülönülés erősebbnek bizonyulhat a szakmai racionalitásnál. Tegyük róla, hogy ez az aggodalom alaptalannak bizonyuljon.

KATONAI LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS GYAKORLATA

AZ EGYSÉGES TERVEZÉS MEGVALÓSULÁSA A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS TERVEZÉSI MÓDSZERTANI ÚTMUTATÓJÁBAN I. RÉSZ

Zsiborás János–Dobos Rezső¹

A 2005. évi pályázaton I. helyezést ért tanulmány szerkesztett változata.

Bevezetés

A Magyar Köztársaság védelme jelenleg a nemzet önerején túlmenően szövetségeseink segítségnyújtására épül. A NATO kollektív védelemi rendszerének egyik nélkülözhetetlen eleme a Befogadó Nemzeti Támogatás nyújtása. Ennek előkészítése kiemelt fontosságú mind szövetségi szinten, mind a NATO tagállamok vonatkozásában. Ma a Befogadó Nemzeti Támogatás feladatrendszere része az országgyűlési, a kormányzati és az ágazati, illetve a területi szintig lemenő jogszabályalkotásnak, valamint folyamatosan beépül a tervezés rendjét, tartalmi és formai követelményeit meghatározó dokumentumokba.

A fentiek alapján szükségessé vált, hogy a **Befogadó Nemzeti Támogatás** tervezéséhez készüljön el egy olyan dokumentum, amely a feladatban érintett minden katonai és polgári szerv és szervezet részére meghatározza a tervezés rendjét, folyamatát, egységes rendszerét, egymásra épülését, a tervokmányok tartalmi és formai követelményeit.

A tanulmány célja a Befogadó Nemzeti Támogatás polgári és katonai tervezési feladataihoz elméleti és gyakorlati segítséget nyújtani *annak érdekében, hogy:*

- Egységes rendszerben valósuljon meg a tervezés folyamata a legfelső tervező szinttől a szolgáltatókig lemenően, így megalapozottak legyenek az összesített tervek;

¹ Zsiborás János nyá. ezredes.

Dobos Rezső nyá. mk. alezredes.

- A tervek úgy épüljenek egymásra, hogy a különböző szintű felelős tervező szervezetek felülről-lefelé adják meg az igényeket, melyeket a szolgáltatásra kötelezettek képességeik és lehetőségeik függvényében teljesítenek, majd a felelős tervező szervezetek alulról-felfelé történő felterjesztést követően – számítástechnikai módszerek alkalmazásával – dolgozhatják ki saját terveiket;
- A tervokmányok tartalmi és formai követelmények szerinti kidolgozása biztosítsa a tervek egymásra épülhetőségét;
- Az érintettek megismerjék és elsajátíthassák a Befogadó Nemzeti Támogatás nemzeti tervezésének feladatait és folyamatát.

A Befogadó Nemzeti Támogatás Tervezési Módszertani Útmutatója kidolgozására megalakult csoport az alábbi módszereket alkalmazta feladatának végrehajtása során:

- Tanulmányozta a Befogadó Nemzeti Támogatásra vonatkozó hatályban lévő jogszabályokat és NATO alapdokumentumokat;
- A Befogadó Nemzeti Támogatás Tárcaközi Tervező Bizottságában képvisellel rendelkező misztériumoknál személyes megbeszéléseken tájékozódott az ágazatok feladatairól, a meglévő szabályozások helyzetéről, a tervezés végrehajtásához szükséges feltételek meglétéről és a tervezésre vonatkozó elgondolásokról;
- Előzetesen rögzítette a Tervezési Módszertani Útmutató szerkezeti felépítését, főbb részeinek tartalmát;
- Kiindulásként elkészítette a NATO 5 tervezési szakaszának folyamatábrájához illeszkedő nemzeti tervezés előzetes folyamatábráját;
- Kidolgozta a mintaokmányokat és azok kitöltési útmutatóit;
- Összehangolta a tervezés rendjét, folyamatát a mintaokmányokkal;
- Kidolgozta a tervezés rendszerét, ezen belül az elveket, módszereket, a tervezés fázisait és szintjeit, meghatározta a szintekhez tartozó dokumentációkat.

A következőkben ismertetésre kerülő kérdésekre adott rövid válaszok részletes kibontása képezi a **Tervezési Módszertani Útmutató alapját**.

Miért célszerű alkalmazni minden NATO művelet és gyakorlat tervezése során a Befogadó Nemzeti Támogatást? Azért, hogy:

- Minden szükséges igényt biztosítani tudjunk a feladatban résztvevő saját csapataink számára;
- Kisebb saját erőt vegyünk igénybe a feladat eredményes végrehajtása érdekében;
- Olyan képességeket szerezzünk be, amivel nem rendelkezünk;
- Csökkenthessük a költségeket.

Miért szükséges egy egységes tervező rendszer kialakítása és tervezési útmutató kidolgozása? Azért, mert:

- A Befogadó Nemzeti Támogatás összetett feladatrendszerében szövetségi, nemzeti katonai és polgári szervek is részt vesznek, melyek eltérő tervezési rendszerekben dolgoznak, ismereteik hiányosak, nem egyként gondolkodnak;
- Mobilizálásra kerülhetnek azok a szabad nemzeti erőforrások, melyek biztosíthatják a szövetségesek támogatását,
- A nemzeti támogató képesség reális lehetőségeit csak egységes tervdokumentumok összeállításával lehet biztosítani;
- Így biztosítható a szövetségi keretekhez történő illeszkedés, a közösen elfogadott tervezési elvek és módszerek alkalmazása, a feladatok szintekhez történő kötése, szervezetek tevékenységeinek konkrét leírása, a különböző szinteken kidolgozandó tervek kapcsolódásának, azok tartalmi és formai egységesítésének elősegítése;
- Ez az alapja az egységes tervezésnek, a tervezési feladatok összehangolásának, a tervezési munka egymásra épülésének.

Melyek és mi a tartalmuk a Befogadó Nemzeti Támogatás tervezését meghatározó legfontosabb NATO kiadványoknak és nemzeti jogszabályoknak? A dokumentumok az alábbiak:

- MC 319/2 NATO Logisztikai alap és irányelvei;
- MC 334/2 Befogadó Nemzeti Támogatás NATO alap- és irányelvei;
- AJP-4(A) Szövetséges Összhaderőnemi Logisztikai Doktrína;
- AJP-4.5(A) Szövetséges Összhaderőnemi Befogadó Nemzeti Támogatási Doktrína és eljárási módszerek;
- 176/2003. (X.28.) Kormányrendelet a Befogadó Nemzeti Támogatás egyes kérdéseiről;
- 131/2003. (VIII.22.) Kormányrendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról;
- 83/2001. (V. 18.) Kormányrendelet a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételéről.

Melyek az alapelvek? Ezek a következők: ***felelősség, erőforrások biztosítása, jogkör, együttműködés, koordináció, gazdaságosság, átláthatóság, költségtérítés.***

Melyek az irányelvek? Ezek a következők: ***általános irányelvek, ezen belül a tervezésre és a költségtérítésre vonatkozók; a NATO-parancsnokra, a küldő nemzetekre, a befogadó nemzetre (vonatkozó irányelvek).***

A BNT tervezési rendszere mit foglaljon magába? A következőket:

- Elveket és módszereket;
- A tervezés szintjeit;
- A tervezésben résztvevőket, azok feladatait, a jogszabályokban rögzített jog- és hatásköreit, a kidolgozási felelőségeket;
- Az együttműködés rendjét;

- A készítendő megállapodásokat, intézkedéseket, terveket, tervdokumentációkat, azok egymásra épültségét, összefüggéseit;
- A nemzeti tervezés folyamatát és rendjét, kapcsolódási pontjait a NATO tervezéshez;
- A tervezés megvalósítása érdekében működtetett informatikai és híradó (távközlési) alrendszereket.

Hogyan valósítható meg, hogy a nemzeti tervezés folyamata a NATO tervezési folyamatához szorosan illeszkedjen, biztosítsa a NATO-nemzeti közös dokumentumok kidolgozását? Ehhez a következők szükségesek:

- A nemzeti tervezés fázisai kövessék a NATO tervezés 5 szakaszát;
- Kerüljenek meghatározásra a nemzeti tervezési részfolyamatok kezdetét és befejezését jelentő dokumentumok, a tervezés részletes nemzeti tevékenységei, az azt végrehajtók és az általuk elkészítendő nemzeti tervdokumentumok és azok tartalmi és formai követelményei.

A tanulmány az alábbi fejezetekből áll:

1. A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezésének jelentősége, szükségessége és célja, a tervezési módszertani útmutató rendeltetése.
2. A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezését meghatározó alapidokumentumok, azok lényegi előírásai.
3. A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezésének szövetségi alapelvei, azok tartalmi jegyei.
4. A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezésének rendszere.
5. A Befogadó Nemzeti Támogatás nemzeti tervezésének folyamata, rendje, kapcsolódási pontjai a NATO tervezési rendszeréhez.
6. Összegzés

A tanulmány fejezetei a **Tervezési Módszertani Útmutató** ismertetését tartalmazzák. A Tervezési Módszertani Útmutató ismertetésében ***a magyar megnevezések mellett minden esetben szerepel a megneve-***

zésnek megfelelő NATO rövidítés. Ez azért fontos, hogy a feladatban érintett minden személy, aki valamely NATO forrásból származó kifejezés egy magyarra fordított változatát már ismeri és az nem azonos az útmutatóban leírttal akkor is betudja egyértelműen azonosítani, hogy mit kell az alatt értenie.

I.

A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezésének jelentősége, szükségessége és célja, a tervezési módszertani útmutató rendeltetése

1. A Befogadó Nemzeti Támogatás tervezésének jelentősége a szövetségi műveletek támogatásában

A Befogadó Nemzeti Támogatás (a továbbiakban: BNT) (HNS) bármilyen NATO szövetségi művelet vagy gyakorlat egyik fontos eleme. A műveletet végrehajtó erők támogatásában a jelenlegi NATO-környezeten belül kulcsfontosságú tényezőt jelent a teljesítőképesség és a költséghatékonyság kialakításának igénye. A Szövetséges Összhaderőnemi Logisztikai Doktrínában (AJP-4(A)) körvonalazott többnemzeti összhaderőnemi logisztikai koncepció alkalmazásával egyre jobban csökkenthető egy gyakorlat vagy művelet teljes költsége, miközben javul a támogatás hatékonysága.

Ennek a célkitűzésnek egyik elemét képezi a BNT (HNS) egységes rendszerben való tervezése, és a többnemzeti Befogadó Nemzeti Támogatási Megállapodások (HNSAs) kidolgozása, megkötése.

A BNT (HNS) egyrészt lehetővé teszi a Küldő Nemzet(ek) (a továbbiakban: KN) (SN(s)) hadműveleti felvonultatásához szükséges szervezetszerű támogatás csökkentését, másrészt a tervezéssel biztosítja a KN-ek (SNs) igényeinek kielégítését és a Befogadó Nemzet (a továbbiakban: BN (HN)) erőforrásainak hatékony felhasználását. Ebből adódik minden szövetséges nemzet számára az alkalmazható Befogadó Nemzeti Támogatási Megállapodások (HNSAs) kidolgozásának és megkötésének fontossága, valamint a nemzeti tervező rendszerek szövetségi elvekhez, módszerekhez és eljárásokhoz történő igazítása.

Az elmúlt közel tíz éves időszak során a BNT (HNS) tervezése az adott feladat jellegéből adódóan a jelen ismeretekre és a szövetségi dokumentumok adaptációjára épült. Ebből következően külön tervezési módszer szerint valósult meg az országvédelem tervezése keretén belüli

BNT (HNS) feladatok előkészítése, valamint a műveletek és gyakorlatok nemzeti támogatásának tervezése.

Az egyes tervezési eljárások különbözősége különösen szembetűnő volt a polgári, illetve a katonai feladatok vonatkozásában. A BNT (HNS) szerteágazó feladatai tervezése terén kialakult helyzet pozitív irányú megváltoztatási igénye tette szükségessé – az országos szintű támogatás feladatrendszeréből adódó – a tervezési követelmények egységesítését és egy olyan általánosan alkalmazható tervezési rendszer kialakítását, amely egyaránt megfelel a nemzeti és a szövetségi elveknek és módszereknek. *A Tervezési Módszertani Útmutató valójában egy hiánypótló dokumentum*, amely alkalmazása révén egymásra építhető és átláthatóvá tehető a különböző tervezési szintek tevékenysége, azáltal elérhető a BNT (HNS) feladatok végrehajtására készített tervek megalapozása.

2. A BNT (HNS) tervezésének szükségessége és célja

Szükségessége

A NATO elméleti alapidokumentumaiban és a hatályos nemzeti jogszabályokban kiemelt helyen szerepelnek az ország külső támadás elleni védelméhez tartozó, valamint a szövetségi műveletek, gyakorlatok, rendezvények nemzeti támogatását elősegítő BNT (HNS) feladatok. Ezeknek a feladatoknak a megvalósulása három alapvető szinten történik, melyek konkrétan a nemzetközi (szövetségi), a fegyveres védelmi (katonai), valamint a polgári (nemzetgazdasági).

A szövetséges erők nemzeti támogatása a gyakorlati tapasztalatok szerint egy olyan összetett feladatrendszer keretében valósulhat meg, amely nem nélkülözheti a tervezés szakszerű lefolytatását és a tervező szervek célirányos felkészítését. Mindezekhez elengedhetetlenül szükséges a BNT (HNS) NATO elméleti alapidokumentumai ismeretében a nemzeti tervezés elvi és módszertani követelményeinek megfogalmazása és azokra építve a tervezés rendszerének oly módon történő kialakítása, amely megfelel egyrészt a szövetségben alkalmazott eljárásrendnek, másrészt messzemenően figyelembe veszi a nemzeti feltételeket és sajátosságokat.

A BNT (HNS) feladatok tervezése egyaránt szükséges a béke felkészülés és a minősített időszakok során. Mivel a BNT (HNS) tervezési feladatok szövetségi kihatással bírnak, érdemes és szükséges azok rend-

szerét, eljárásait és módszereit az egységes alkalmazás feltételeit kielégítő dokumentumba foglalni.

Célja

A BNT (HNS) tervezés célja, hogy a szövetségi műveletek támogatása érdekében bejelentett igények és felajánlások szerint a kölcsönösen aláírt Megállapodásokra alapozott szerződések megkötésével mobilizálásra kerüljenek azok a szabad erőforrások, melyek különböző helyzetekben biztosítják a szövetségesek támogatását. További cél lehet mind a Washingtoni szerződés 5. cikkelye szerinti műveletek esetében, mind a béketámogató műveleteknél, valamint a szövetség közös fellépését szolgáló valamennyi felkészülési forma alkalmazásánál a nemzeti támogató képesség reális lehetőségeire épülő tervdokumentumok összeállítása.

A BNT (HNS) tervezésének olyan célok elérését is kell szolgálnia, mint a szövetségi keretekhez történő illeszkedés, a közösen elfogadott tervezési elvek és módszerek alkalmazása, a nemzeti hagyományok érvényesítése, továbbá a feladatok szintekhez történő kötése és pontos behatárolása, szervezetek ezirányú tevékenységeinek konkrét leírása, és mindezekkel a különböző szinteken kidolgozandó tervek kapcsolódásának, azok tartalmi és formai egységesítésének elősegítése.

Nyilvánvaló, hogy ezek a célkitűzések egy, a tervező szervezetek által egységesen felhasználható tervezési módszertannal, illetve tervezési eljárásrenddel érhetőek el, amelyekkel lehetővé válik a tervezési feladatok követelmények szerinti megvalósítása és ahhoz a megfelelő eszköztár biztosítása.

A célkitűzések tisztázása és rögzítése során arra is tekintettel kell lenni, hogy a BNT (HNS) tervezése alapvetően két időszakot foglal magába. Egyrészt egy hosszabb távra kialakított fejlesztési irányt, amelynek feladatai az országos szintű védelmi tervező rendszer részét képezik, másrészt olyan eseti tervezési feladatokat jelent, amelyek a szövetség műveleti tervezéséhez, különböző gyakorlatokhoz és más felkészítési formákhoz kapcsolódnak.

A nemzeti védelmi tervező rendszer részét képező BNT (HNS) tervezés hatékony működtetését szolgáló cél teljesítéséhez a BNT (HNS) Tervezési Módszertani Útmutató kidolgozása, mint alapfeltétel jelenik meg.

3. A Tervezési Módszertani Útmutató rendeltetése, felhasználásának, alkalmazásának körülményei

A Tervezési Módszertani Útmutató rendeltetése a BNT (HNS) tervező rendszer működtetésének teljes mérvű szabályozása, annak érdekében, hogy irány- és útmutatást nyújtson a tervezés minden szintjén az abban résztvevőknek, alapja legyen az egységes tervezésnek, a tervezési feladatok összehangolásának, a különböző szinteken elvégzendő tervezési munka egymásra épülésének, továbbá a tervdokumentumok formai és tartalmi megjelenítésének.

A Tervezési Módszertani Útmutatót a BNT (HNS) országvédelemhez kötődő feladatai előkészítésénél, valamint a különböző irányultságú nemzeti támogatások összehangolásánál, illetve a szövetséges erők eseti támogatása tervezésénél kell alkalmazni. Az alkalmazás körülményei kiterjednek a béke felkészülés időszakára, a külföldön megvalósuló szövetségi kötelezettségek teljesítésére, valamint a minősített időszakok során jelentkező támogatási igények tervezési folyamatára. Mindezeknek megfelelően a dokumentum elméleti, eljárásbeli és módszertani útmutatásai a BNT (HNS) feladatok teljes skálájánál felhasználhatóak.

A dokumentum kidolgozása során elsődleges szempontot képezett azon körülmény szem előtt tartása, mely szerint a tervezési elvek és követelmények, a tervek tartalma és egymásra építettsége, továbbá a módszertani előírások érvényesítése feleljen meg mind a polgári, mind a katonai tervezés feltételrendszerének, biztosítva ezáltal, hogy az adott BNT (HNS) feladatok egy konzisztens, ugyanakkor zárt rendszeren belül kerülhessenek a tervezés szintjén előkészítésre. A Tervezési Módszertani Útmutató elméleti alapjai teljes mértékben összhangban vannak a vonatkozó NATO alapidokumentumok előírásaival, azon túlmenően abban teljes mértékben érvényesülnek a szakágazati sajátosságok, amelyek alkalmassá teszik a dokumentumot a szövetségi környezetben történő alkalmazásra.

II.

A BNT tervezését meghatározó alapidokumentumok, azok lényegi előírásai

1. NATO szövetségesi dokumentumok

A BNT (HNS) fogalmi meghatározását, alapelveit, tervezési módszereit, eljárásait, a NATO hierarchikus kiadványrendszerében külön-

bőző szinteken elhelyezkedő dokumentumok rögzítik. A legmagasabb szintű kiadványok az úgynevezett elvi dokumentumok, amelyeket a NATO Katonai Bizottság (MC) fogad el.

A Katonai Bizottság (MC) kiadványaiban elfogadott alap- és irányelvek felhasználásával készülnek a NATO doktrinális kiadványok, amelyek rendszerének felépítését alkalmazási körük határozza meg. Közöttük a legmagasabb szinten az összhaderónemi kiadványok állnak (AJP), majd a haderónemi – komponens – kiadványok következnek (ALP). A hierarchia alsó szintjén az alkalmazási, tervezési útmutatók, direktívák állnak.

Kiadványok:

MC 319/2 NATO Logisztikai alap és irányelvei: a szövetségben alkalmazandó logisztikai alapelvek – felelősség, előrelátás, jogkör, együttműködés, koordináció, elégségesség, gazdaságosság, rugalmasság, átláthatóság – értelmezése mellett a kiadvány BNT-t (HNS) a műveletek során alkalmazandó logisztikai irányelveként fogalmazza meg.

MC 334/2 Befogadó Nemzeti Támogatás NATO alap- és irányelvei: a BNT-hez (HNS) kapcsolódó fogalmi meghatározásokat, valamint az alkalmazandó alap- és általános irányelveket ismertető szövetségi BNT (HNS) alapidokumentum. Ezen kívül a BNT (HNS) tervezéséről, megállapodások kialakításáról, a BNT-ért (HNS) járó költségterítés módjáról, a NATO parancsnokra, valamint a küldő és befogadó nemzetre vonatkozó irányelvekről ad útmutatót a dokumentum.

AJP-4(A) Szövetséges Összhaderónemi Logisztikai Doktrína: alapvetően az AJP-1 Szövetséges Összhaderónemi Doktrínában megfogalmazott összhaderónemi hadműveleti tervezéshez, valamint annak végrehajtásához igazodóan a logisztikai alapelvekben meghatározott támogatási körülményeket teremti meg. Részletesen tárgyalja a logisztikai támogatás koncepcióját – nemzeti szerepkör és felelősség része a BNT (HNS) biztosítása, amely támogatási hatékonyságot és gazdaságosságot fokozó elem –, valamint a többnemzeti összhaderónemi logisztikai vezetés és irányítás rendjét. Külön fejezet foglalkozik a kiadványban a logisztikai támogatás tervezés módszertanával és a szövetségen kívüli más szervezetekkel történő együttműködés kérdéseivel. Végül tárgyalja a logisztika funkcionális területei – ellátás és kiszolgálás, karbantartás és javítás, mozgás és szállítás, infrastruktúra, egészségügyi, szerződéskötési, költségvetési és pénzügyi – tevékenységét.

AJP-4.5(A) Szövetséges összhaderőnemi befogadó nemzeti támogatási doktrína és eljárási módszerek: a kiadványozási hierarchia magasabb szintjein álló dokumentumokban megfogalmazottak alapján, azokra alapozva, a doktrína a BNT (HNS) koncepcióján keresztül mutatja be annak tervezési irányelveit. Részletesen tárgyalja a BN (HN), a KN-ek (SNs), valamint a NATO szervezetek jog- és hatáskörét, illetve kötelezettségeit. A kiadvány teljes folyamatában mutatja be a BNT (HNS) tervezési módszerének szakaszait, tárgyalja az egyes szakaszok feladatait és meghatározza annak végrehajtóit. Végezetül foglalkozik a BNT (HNS) végrehajtásának rendszerével, a tervezés gyakorlatba történő átültetésének kérdéseivel, a mintaokmányok részletes bemutatásával.

A BN (HN) Befogadó Nemzeti Támogatás Képesség Tervező Katalógusa: a katalógus és a hozzá kapcsolódó rendszeresen frissített központi adatbázis létrehozásának célja a NATO műveleti tervezési rendszerének keretében átfogó jellegű információk biztosítása a KN-ek (SNs) és az illetékes NATO műveleti parancsnok számára a BN (HN) felhasználható erőforrásairól és szabad kapacitásairól, illetve képességeiről. A katalógus és BNT (HNS) adatbázis különös jelentőséggel bír a stratégiai szintű műveleti tervezők (Szövetséges Erők Európai Legfelsőbb Parancsnoksága (SHAPE)) számára a tervezett katonai művelet kidolgozása, előkészítése, valamint a tervezett műveletben részt kívánni szándékozó országok műveleti tervezői számára. A folyó művelet során a katalógus alapinformációkat biztosít a műveleti, többnemzetű szövetséges vezető szervezetek számára, mint a „*Többnemzeti Összhaderőnemi Logisztikai Központ*” (MJLC) és annak a BNT (HNS) szervező-koordináló szervezete (Befogadó Nemzeti Támogatást Koordináló Iroda (HNSCC)) számára. A katalógus a BNT-hez (HNS) kapcsolódó általános információkon túlmenően az érkező katonai erő fogadásához, összpontosításához és alkalmazási körletbe történő mozgásához szükséges infrastruktúráról, a különböző katonai és polgári szervek BNT-i (HNS) képességeiről ad tájékoztatást. Külön tartalmazza a gyakorló- és lőterek, valamint az erők és eszközök mozgása és szállítása tervezéséhez, igénybeviteléhez kapcsolódó információkat. A képesség adatok döntő része a polgári szféra különböző támogatási lehetőségeiről ad képet, amelyen belül kizárólag a felajánlható szabad kapacitások mértékét rögzíti.

2. Nemzeti jogszabályi háttér

A nemzeti jogszabályok az elfogadott szövetségi dokumentumokban megfogalmazott alap és irányelvek alapján, a nemzetközi és hazai rendszergyakorlatok tapasztalatainak felhasználásával kerültek kialakításra. A BNT (HNS) feladatrendszere a Magyar Köztársaság teljes védelemi igazgatási rendszerét átfogja, és annak valamennyi alkotó elemét a feladatok végrehajtásának aktív részesévé teszi.

Jogszabályok:

176/2003. (X.28.) Kormányrendelet a befogadó nemzeti támogatás egyes kérdéseiről: a jogszabály részletesen tárgyalja a BNT-hez (HNS) kapcsolódó fogalmi meghatározásokat, a BNT (HNS) feladatrendszerét, tervezése és végrehajtása alapelveit, valamint irányítása – igazgatási szintek szerinti – rendszerét és feladatait. A rendelet külön fejezete tárgyalja a BNT (HNS) tervezési és eljárási szabályait.

131/2003. (VIII.22.) Kormányrendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról: a rendelet meghatározza a gazdaságfelkészítési tervezés körében a BNT (HNS) tervezéséhez kapcsolódó adatszolgáltatási kötelezettséget, az adatszolgáltatók körét. A rendelet külön melléklete szabályozza a védelemgazdasági alapterv elkészítésének módszertanát, amelyben meghatározza a tervező – országos hatáskörű, valamint helyi – szervek BNT-vel (HNS) kapcsolatos feladatait, a köztük lévő munkamegosztást, a felmerülő igények kielégítésének tervezési folyamatát. A jogszabály ezen túlmenően rendelkezik a BNT (HNS) erőforrásokra vonatkozó adatgyűjtés adatköréről is.

83/2001. (V. 18.) Kormányrendelet a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételéről: a rendelet meghatározza a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételének szabályait, az igénybevételre vonatkozó megállapodások tárgyalására, tartalmára és megkötésére vonatkozó elsősorban pénzügyi és környezetvédelmi előírásokat.

Az ágazati minisztériumok és a védelmi felkészítés központi szervei részéről kidolgozott és a szakterületre érvényes BNT (HNS) szabályozások az adott területen jelentkező támogatási feladatok megvalósításának rendjét és a megvalósítás szervezeti, vezetési hátterét rögzítik.

A területi védelmi igazgatási szerveknél (fővárosi és megyei védelmi bizottságok) a központi szabályozásokból kiinduló részletes előírások határozzák meg a BNT (HNS) feladatok előkészítésének rendjét.

III.

A BNT tervezésének szövetségi alapelvei, azok tartalmi jegyei

A BNT (HNS) tervezésének alapelveit és folyamatát legkonkrétabban és legrészletesebben az előző pontban ismertetett MC 334/2 és AJP 4.5(A) dokumentumok tartalmazzák. A kiadványok kiemelik BNT (HNS) rugalmas alkalmazását a katonai tevékenységek során, valamint a megszerzett tapasztalatok folyamatos beépítésének szükségességét és fontosságát a meglévő dokumentumokba. A kiadványok útmutatóként – a katonai műveletek és gyakorlatok során megszerzett tapasztalataira épülve – jelenítik meg a legfontosabbnak ítélt elveket, eljárási szabályokat, tervezési folyamat elemeket, hivatkozva arra, hogy a jövő kihívásai, a szövetség bővítése szükségessé teheti módosítások, kiegészítések végrehajtását.

MC 334/2 és az AJP 4.5(A) szövetségi kiadványok definiálják a BNT-t (HNS), valamint az abban alkalmazandó alap és irányelvek mellett – **MC 334/2 meghatározza a NATO-parancsnokok, a küldő és befogadó nemzetek feladatait, felelősségi körét,** AJP 4.5(A) leírja a tervezés folyamatát – a BNT(HNS) tervezésével és végrehajtásával kapcsolatos módszereket is.

A BNT (HNS) fentiekben utalt dokumentumok valamennyi szövetséges nemzetenél elfogadottak, érvényesítésük a vonatkozó nemzeti jogszabályalkotásban maradéktalanul megvalósul. A dokumentumok egyik alapfeltételét képezik azon követelmény teljesítésének, hogy a feladatok gazdaságosságának és költséghatékonyságának növelésével a KN-ek (SNs) logisztikai és egyéb irányultságú támogatási feladatainak mennyisége és költsége csökkenjen. A dokumentum lényege, a tartalmi és formai kidolgozás szemlélete, a BNT (HNS) nyújtásánál, illetve igénybevételénél axiómaként kezelendő alapelvekre épül.

1. BNT (HNS) alapelvei

Felelősség: A NATO szervek és a nemzetek egyetemlegesen felelősek a NATO vezetésű műveletek BNT-ért (HNS). E mellett továbbra

is megmarad KN-ek (SNs) felelősége a NATO részére átadott erők logisztikai támogatásáért.

Erőforrások biztosítása: A műveletben résztvevő nemzetek a NATO vezette feladatra átadott erők logisztikai és egyéb támogatását saját forrásból és/vagy a BN-nel (HN) kötött együttműködési megállapodások alapján szerződés-kötések útján valósítják meg.

Jogkör: A BNT (HNS) tervezésére, kialakítására a NATO-parancsnok számára az AJP 4.5(A) dokumentumban meghatározott jogkört és hatáskört kell biztosítani, amely azonban nem korlátozza a küldő és befogadó nemzetek kétoldalú megállapodások megkötésére vonatkozó jogait.

Együttműködés: BNT (HNS) sikeres alkalmazásában nagyon fontos mindhárom fél – NATO műveleti parancsnok, küldő és befogadó nemzet – közötti folyamatos információcsere és együttműködés.

Koordináció: A művelet hatékony végrehajtása szempontjából kiemelten fontos, hogy a KN-ek (SNs) között, a felvonulási területen felkelhető erőforrásokért, szolgáltatásokért történő esetleges rivalizálást a feladatban résztvevő NATO szervek és nemzetek közötti koordinációval kell megelőzni. A nemzetek közötti koordináció elősegíti a nemzeti tervezés során esetlegesen fellépő párhuzamosságok kiküszöbölését is.

Gazdaságosság: BNT (HNS) tervezésében és a végrehajtás fázisában is a rendelkezésre álló erőforrások leggazdaságosabb és legeredményesebb felhasználására kell törekedni.

Átláthatóság: Minden, az adott feladat szövetségi erőit támogató BNT-re (HNS) vonatkozó információkat, a BN-nel (HN) kötött megállapodásokat az illetékes NATO-parancsnoknak (műveleti parancsnoknak) és a KN-ek (SNs) rendelkezésére kell bocsátani.

Költségtérítés: A BNT (HNS) költségtérítésének módját és ütemét a NATO szervek valamint a küldő és fogadó nemzetek közötti megállapodás szerint kell végezni. Fontos szempont, hogy a felek közötti pénzügyi megállapodás az erők felvonulása, a katonai tevékenység megkezdése előtt jöjjön létre.

2. BNT (HNS) irányelvei

A NATO alapidokumentumokban rögzített és részletesen kifejtett irányelvek rendeltetésüket tekintve keretbe foglalják és meghatározzák

a különböző szintű és tartalmú BNT (HNS) feladatok tervezésében és végrehajtásában alkalmazandó eljárásokat, valamint a feladatok megvalósításában résztvevő szervezeti elemek tevékenységét.

Jelen tervezési dokumentum alapvetően az irányelvek olyan kategóriáival foglalkozik, mint az általános irányelvek, a NATO-parancsnokra, a KN-ekre (SNs), a BN-re (HN) vonatkozó irányelvek, amelyek alábbiakban részletezett tartalma a Tervezési Módszertani Útmutató egészére kihat.

Általános irányelvek

a.) BNT (HNS) tervezése

A BNT (HNS) tervezése a műveleti tervezés integráns része (vele egy időben történik), amely teljes egészében a katonai és polgári tervezésben kerül integrálásra. A BNT (HNS) tervének, hogy egyidőben biztosítsa a BN (HN) számára a fellépő igényekre történő reagálást és kielégítésének lehetőségét konkrétan kell lennie, ugyanakkor a feladatok tervezésében a rugalmasságot is érvényesíteni kell annak érdekében, hogy a felvonulási alternatívák változása esetén is biztosítható legyen a felvonuló csapatok lehetőségeken belüli támogatása. **A BN (HN) és a NATO-parancsnok(ok) – műveleti parancsnok(ok) – felelősek a BNT (HNS) tervezéséért és az Egyetértési Megállapodás (MOU) megkötéséért.** A NATO legfelsőbb logisztikai vezető szervezete (SNLC) döntésének megfelelően egy állandó hatályú BNT (HNS) Egyetértési Megállapodás (MOU) kerül aláírásra minden NATO tagállammal. Ezen állandó BNT (HNS) Egyetértési Megállapodás (MOU) megkötésre kerülhet partnerségi viszonyban álló Pfp, Mediterrán Dialógus országai-val, illetve a NATO vezette ENSZ, EBESZ művelet során kiválasztásra kerülő befogadó nemzetekkel. A BNT (HNS) Egyetértési Megállapodás (MOU) aláírását követően további Egyetértési Megállapodás (MOU) aláírása nem szükséges. A NATO-parancsnoknak (műveleti parancsnoknak) – a nemzetek közötti gördülékeny együttműködés elősegítése érdekében – fel kell kérniük a KN-eket (SNs) és a BN-t (HN) a tárgyalásokon való részvételre.

b.) A BNT-ért (HNS) járó költségtérítés

Az igénybevett erőforrásokért, szolgáltatásokért járó költségtérítés finanszírozható nemzeti alapból, vagy megosztott többnemzeti alapból, illetve NATO forrásokból. A kétoldalú megállapodások alapján, a KN (SN) katonai erői támogatásának finanszírozása saját nemzeti pénzfor-

rásból történik. NATO közös pénzügyi alapból csak a NATO testületei (parancsnokságok és ügynökségek) működtetése finanszírozható. Többnemzeti parancsnokságok, szervezetek költségei, a benne résztvevő nemzetek közötti két-, illetve többoldalú megállapodások alapján részarányosan kerülnek megtérítésre.

NATO parancsnokokra vonatkozó irányelvek

A művelet vezetésére kijelölt NATO parancsnok joga a BNT (HNS) követelményeinek és prioritásainak meghatározása, az ezzel kapcsolatos tevékenységek koordinálása, valamint a fellelhető erőforrások igénybevételének nemzetekkel történő egyeztetése. A BNT (HNS) tervezése a műveleti tervezés integráns része. Az alárendelt NATO parancsnokságok és többnemzeti egységek – a KN-ek (SN) felhatalmazása esetén – BNT-jére (HNS) vonatkozó megállapodások tárgyalására a művelet NATO parancsnoka rendelkezik felhatalmazással. Azonban a tárgyalásokat – KN-ek (SNs) meghívásával – minden esetben a saját nevében folytatja, bevonva a résztvevő feleket az Egyetértési Megállapodás (MOU) közös kialakítási folyamatába, ha nincs állandó hatályú Egyetértési Megállapodás (MOU). Amennyiben a műveletben résztvevő nemzetek még nem lettek meghatározva, abban az esetben meghatározásukat követően ad tájékoztatást az Egyetértési Megállapodás (MOU) kialakításában elért eredményekről.

A műveletben résztvevő KN-ek (SNs) saját terveik elkészítéséhez a művelet parancsnokától kapnak meg minden, a BNT (HNS) tervezéséhez szükséges információt. A BNT (HNS) gördülékeny tervezése és végrehajtása érdekében a művelet parancsnoka Többnemzeti Összhad-erőnemi Logisztikai Központot (MJLC), valamint annak állományában BNT-t (HNS) koordináló irodát működtet. A Többnemzeti Összhad-erőnemi Logisztikai Központ (MJLC) szervezetének keretében tevékenykednek a KN-ek (SNs) összekötő tisztjei. A műveletben résztvevő nemzetek és NATO erők a logisztikai információs-jelentési rendszeren (LOGREP) keresztül áramoltatják a logisztikai jellegű jelentéseiket.

KN-re (SN) vonatkozó irányelvek

A BNT (HNS) eredményes tervezéséhez majd igénybevételéhez a KN (SN) folyamatosan biztosítja a szükséges információkat (igényeket) a katonai és polgári erőforrások igénybevétele céljából. A BNT (HNS) igényeket és ezzel kapcsolatos jelentősebb változásokat minden esetben a KN (SN) jelenti a művelet parancsnoka (MJLC) számára. A KN (SN)

feladata a BNT (HNS) igénybevételével kapcsolatos pénzügyi kötelezettségeinek teljesítése.

BN-re (HN) vonatkozó irányelvek

A BNT (HNS) tervezéséhez és igénybevételéhez felajánlható polgári és katonai kapacitások biztosítása a BN (HN) feladata. A BN-nek (HN) tájékoztatási kötelezettsége van a műveleti parancsnok és a KN-ek (SNs) irányában a BNT (HNS) keretében nyújtható képességekről és ezekben bekövetkező változásokról. A BN (HN) és a KN-ek (SNs) jelentési kötelezettséggel tartoznak a műveleti parancsnok irányába a BNT (HNS) körében folytatandó tárgyalások, előkészületek aktuális helyzetéről. A BN (HN) és a NATO vezetési műveleti csoportosítás közötti tervező/szervező/koordináló szervezet a Többnemzeti Összhad-erőnemi Logisztikai Központ (MJLC), illetve annak szervezetei. A korlátozottan rendelkezésre álló erőforrások optimálisabb felhasználása érdekében a BN (HN) irányítja és koordinálja a saját nemzeti polgári és katonai együttműködését. A BN (HN) a végrehajtás fázisában is megtartja saját forrásai feletti koordinációt és meghatározza a költség kalkulációra vonatkozó szabályzókat, amelynek alapja az irányadó nemzeti árszínvonal.

IV.

A BNT tervezésének rendszere

A BNT (HNS) különböző időszakban jelentkező és különböző jellegű, illetve tartalmú feladatai tervezése érdekében nemzeti szinten – a szövetségi tervezési elvekhez és eljárásokhoz kapcsolódva – a polgári (gazdasági) és katonai szférában, a védelmi igazgatás tervezési szintjein egymással összehangolt és centrálisan irányított tervező rendszer működik.

A BNT (HNS) tervezési rendszere magába foglalja:

- A tervezés során követendő elveket, általános módszereket;
- A tervezés szintjeit;
- A tervezésben résztvevő állandó (ideiglenes) szerveket (szervezeteket), azok feladatait, a feladatok végrehajtása érdekében jogszabályokban rögzített jog- és hatásköreit, a kidolgozási felelősségeket;

- A tervező szervek közötti együttműködés rendjét;
- A tervezés során készítendő megállapodásokat, intézkedéseket, terveket, tervdokumentációkat, azok egymásra épültségét, összefüggéseit;
- A nemzeti tervezés folyamatát és rendjét, kapcsolódási pontjait a NATO tervezéshez;
- A tervezés megvalósítása érdekében működtetett informatikai és híradó (távközlési) alrendszereket;
- Egyéb, a rendszer működés érdekében betartandó adminisztratív szabályokat.

1. A tervező rendszer alkalmazása

A BNT (HNS) nemzeti tervezése során – függetlenül a támogatott művelet igényeinek méreteitől – jelen módszertani útmutatóval a rendszer minden elemére előírtakat kell alkalmazni.

A tervező rendszer alkalmazásának kezdete annak a politikai szándéknak a kifejezése, amely biztosítja a NATO-parancsnokságot, illetve a KN-et (SN) a tervezett művelet BNT-jének (HNS) igények szerinti biztosításáról.

A tervező rendszer teljes körű működtetése a Végrehajtási Megállapodás (JIA) aláírásával, illetve a Magyar Köztársaság Összesített BNT (HNS) Tervének jóváhagyásával fejeződik be, nem kizárva a műveletek megváltozása esetén a szükséges korrekciók tervezését, pontosítások végrehajtását.

Azoknál a műveleteknél, amelyeknél a BNT (HNS) katonai igények nagyságrendje (lövészetek, gyakorlatok) nem teszi szükségessé az egész tervező rendszer aktivizálását, illetve a katonai támogató rendszer képességei lefedik a szükségleteket, a tervezés legfelsőbb szintje (a polgári tervezés bevonása nélkül) a Katonai Tervező Bizottság (a továbbiakban: KTB).

A BNT (HNS) tervező rendszer aktivizálását a feladat jellegéből következően a BNT TTB a soros ülésén, illetve adminisztratív módon rendeli el.

2. A BNT (HNS) tervezés alapelvei

A meghatározott művelet BNT (HNS) tervezése során a **következő nemzeti alapelveket kell figyelembe venni:**

- A NATO műveletek BNT-jének (HNS) megszervezéséért a BN (HN), a KN-ek (SNs) és a NATO Parancsnokságok együttesen felelősek. Nemzeti szinten a BNT (HNS) tervezéséért felelősek mindazon szervek vezetői, akik a tervezés során szakterületükön terv kidolgozására, támogatási feladatok szakmai irányítására a vonatkozó jogszabályok alapján kötelezettek, valamint a jelen útmutató szerint hivatottak;
- A BNT (HNS) tervezése és végrehajtása során a biztosítani kell a BN (HN), a KN-ek (SNs), valamint a NATO közötti megfelelő szintű koordinációt és együttműködést;
- A belső jogrend és nemzeti érdekek, valamint nemzetgazdaság lehetőségeinek figyelembevételével felajánlott erőforrásokat és szolgáltatásokat – amennyiben arról az irányelvek és a jogszabályok másként nem rendelkeznek – térítés ellenében kell biztosítani;
- A BNT (HNS) feladatok optimális tervezésével biztosítani kell az erőforrások és szolgáltatások gazdaságos elosztását és hatékony felhasználását;
- A BNT (HNS) feladatok tervezésénél a nemzeti szinten kidolgozott Képesség Tervező Katalógust és a Központi Adatbázis adatait kell alapul venni;
- Az eszközök, anyagok, szolgáltatások legfontosabb kategóriáinak megállapítására, egységes meghatározására, beazonosítására (amelynél létezik) kettős kódrendszert kell alkalmazni. Egyrészt a NATO logisztikai informatikai rendszer (LOGFAS) által alkalmazott Jelentésköteles Cikkek Kódját (RIC), másrészt a nemzetgazdaság védelmi felkészítése részét képező gazdaságfelkészítés tervezése során alkalmazott Egységes Követelménytámasztói Nomenklatúra (EKN) azonosítóját.
- A Befogadó Nemzeti Támogatási Megállapodások (HNSAs) megkötése és a NATO Műveleti Tervek elkészítése érdekében

valamennyi információt haladéktalanul a NATO-parancsnok rendelkezésére kell bocsátani.

3. *A BNT (HNS) tervezés módszerei*

A tervező tevékenység kezdeti időszakában kiemelt figyelmet kell fordítani a megadott BNT (HNS) feladatok értelmezésére, a feladatok értékelésére és végrehajtási körülményeinek elemzésére, a helyes következtetések levonására, valamint a támogatás legoptimálisabb (leggazdaságosabb) változatának kiválasztására.

A BNT (HNS) tervezése olyan körülhatárolt sajátosságokkal és tartalmi jegyekkel rendelkezik, amelyek meghatározói a tervezés előkészítésének, valamint magának a tervezői munka folyamatának. ***Ezeket a sajátosságokat és tartalmi jegyeket érintően az alább felsorolt szempontokra érdemes tekintettel lenni:***

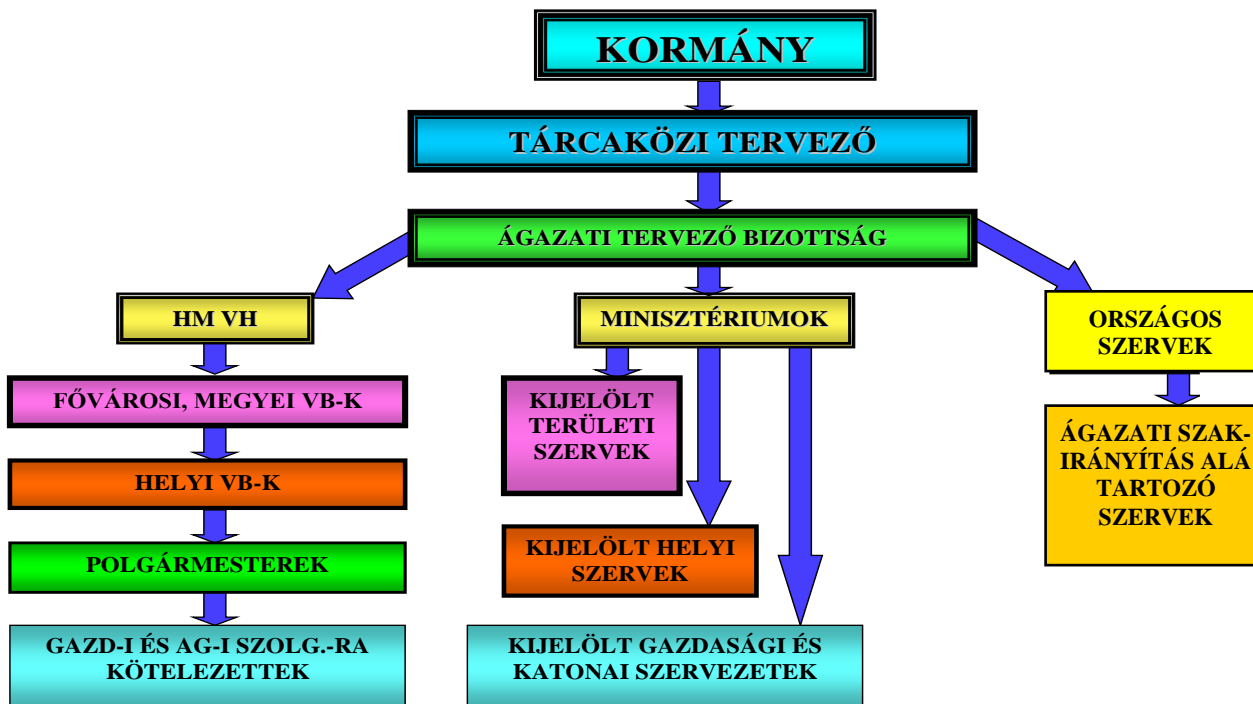
- A tervezési folyamat szövetségi tervezési elveknek és módszereknek megfelelően egymástól elkülöníthető, de tartalmában kapcsolódó fázisokból (szakaszokból) épül fel;
- A BNT (HNS) egyes fázisai a védelmi hierarchia szintjeihez (stratégiai, hadműveleti (középirányítói), harcászati (végrehajtói)) köthetőek;
- A tervezés alapvető módszerét a felek közötti folyamatos tárgyalások, szakmai megbeszélések, és közösen elkészített (majd jóváhagyásra előterjesztett) Megállapodások, valamint a béke időszakban kialakított nemzeti Képesség Tervező Katalógus és Központi Adatbázis képezik;
- A tervezés feltételez és megkövetel a felek között egy állandó és kölcsönös tájékoztatást, mivel a tervezési fázisok munkafeladatai és a rendelkezésre álló információk az egyszerűtől jutnak el a teljes körű, minden részletre kiterjedő információig;
- A tervezendő feladat (igénybevételre tervezett erőforrások) nagysága eltérő lehet, amely az egyes fázisok kihagyását, a tervezésbe bevonásra kerülő szintek megkerülését eredményezheti;
- A tervezésre rendelkezésre álló idő intervallumát a műveleti feladat mérete, a műveleti tervezésre fordítható idő határozza meg, amely egy hónaptól akár másfél évig (gyakorlatok tervezése esetén) is terjedhet.

A felsorolt főbb sajátosságok és tartalmi jegyek meghatározói lehetnek a tervezés adott módszerének, de általános értelemben véve alapvető tervezési módszerként a „**felülről-lefelé**”, illetve ritkább esetekben az „**alulról-felfelé**” történő tervezési eljárás alkalmazható.

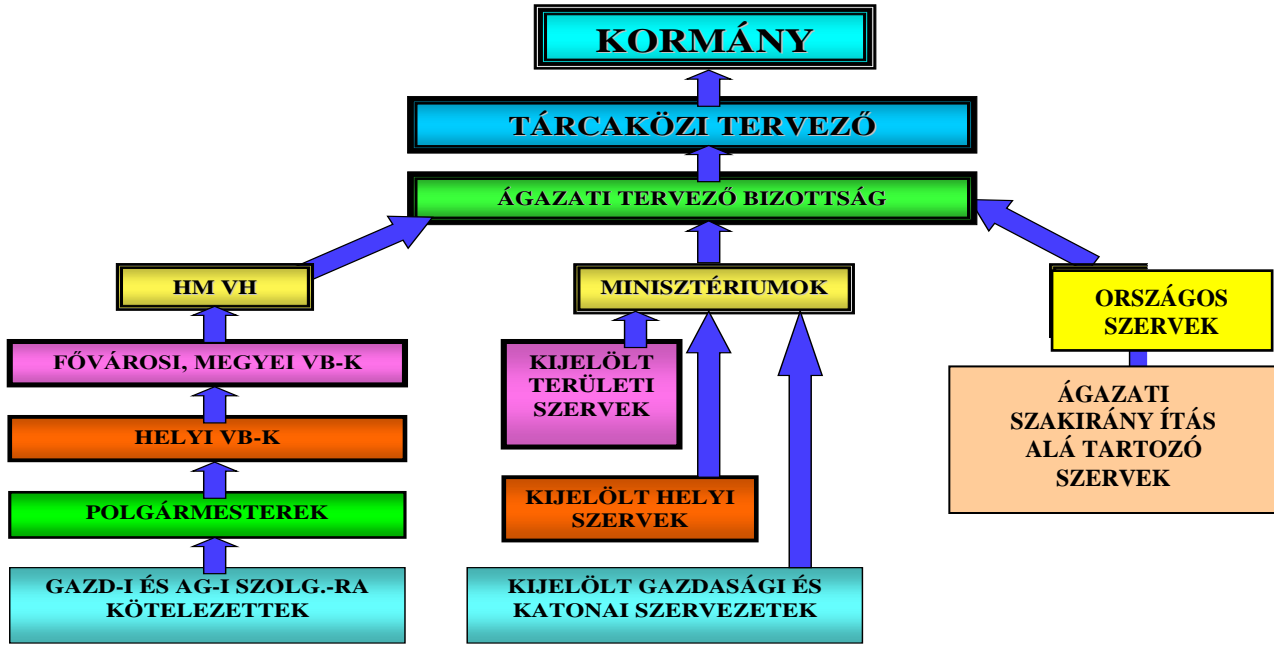
A „**felülről-lefelé**” történő tervezési módszer alkalmazásával, folyamatos intézkedések (tájékoztatások) kiadásával kerülnek meghatározásra (elosztásra) az egyes tervezési szintek részére az adott feladat támogatása érdekében támasztott erőforrás igények, a tervezés során érvényre juttatott nemzeti érdekek, konkrét eljárási elvek, a felelős tervező szervezetek közötti együttműködés fő kérdései, a tervezésre rendelkezésre álló idő és egyéb adminisztratív kérdések. Ezt a módszert szemlélteti az **1. számú vázlat**.

Az „**alulról-felfelé**” tervezési módszer alkalmazásával történik az egy szinttel magasabb felelős tervező szervezetek részére tervjavaslatok, tervlapok, résztervek, az igények kielégítésére vonatkozó elgondolások továbbítása. E tervezési módszer alkalmazásával, szintek közötti egymásra építéssel biztosítani kell az egyes tervezői szintek terveinek egységes elvek alapján történő elkészítését. Ezt szemlélteti a **2. számú vázlat**.

A BNT TERVEZÉS „FELÜLRŐL - LEFELÉ” MÓDSZERE

A BNT TERVEZÉS „ALULRÓL - FELFELÉ”

4. A nemzeti tervezés fázisai

A BNT (HNS) tervezése a szövetségesi elveknek és eljárásoknak megfelelően, *nemzeti szinten öt – feladatában* jól elkülöníthető, egymásra épített – fázist (szakaszt) foglal magában.

1. fázis a stratégiai tervezéshez köthető, amely tartalmában a BNT (HNS) nyújtásában történő részvételi szándék politikai döntését és az ehhez kapcsolódó, a NATO parancsnokság, valamint a BN (HN) által megkötött, a támogatás nyújtásának elveit tartalmazó **Egyetértési Megállapodás** (MOU) kidolgozásából és aláírásából áll, (amennyiben nincs állandó hatályú BNT (HNS) **Egyetértési Megállapodás** (MOU).

2. fázis a NATO műveleti csoportosítás létrehozásának menetében (force generation process) a NATO műveleti parancsnokság, KN-ek (SNs) **Szükségleti Konceptiójának** (COR) megismerését, a feladat tisztázását, a KN-ek (SNs) részéről igényelt helyszíni szemlék megszervezését, biztosítását, az Ellenőrző Lista alapján végrehajtott pontosításokat foglalja magába.

3. fázis a BNT (HNS) nyújtása irányelveit, elveit, követelményeit, módszereit és eljárásait tartalmazó **Technikai Megállapodás** (TA) a műveleti NATO csoportosítás parancsnokával (Többnemzeti Összhaderőnemi Logisztikai Központ (MJLC) és annak BNT (HNS) szervezetei) történő együttes kidolgozását és aláírását foglalja magában. A Technikai Megállapodás (TA) részletesen tartalmazza a jogi, pénzügyi és egyéb szabályozásokat, feltételeket, illetve azok teljesítését.

4. fázis alapvető tartama az igényelt helyszíni szemlék megszervezése, biztosítása, az Ellenőrző Lista alapján történő pontosítások végrehajtása, a NATO parancsnokságtól, KN-ektől (SNs) megküldött **Szükségleti Jegyzékek** (SORs) feldolgozása, és a jelen útmutatóban meghatározott nemzeti tervek kidolgozása. A Szükségleti Jegyzék (SOR) tartalmazza mind a KN (SN) igényeit, mind a BN (HN) esetleges kapacitás hiányait, mind a támogatási szűk keresztmetszeteket.

5. fázis a **Végrehajtási Megállapodás** (JIA) kidolgozásában való részvételt, annak aláírását, a BNT (HNS) terveinek véglegesítését, jóváhagyását, a szerződések megkötését foglalja magába. Amennyiben NATO pénzalapból történik a finanszírozás, akkor csak a Többnemzeti Összhaderőnemi Logisztikai Központ (MJLC) szerződéskötő részlege jogosult a szerződéseket megkötni.

5. A tervezés szintjei

A BNT (HNS) feladatok nemzeti tervezése a védelmi igazgatási rendszer struktúráját is figyelembe véve öt szinten történik.

Első, legfelső szint a BNT Tárcaközi Tervező Bizottság.

Második szint a minisztériumok szintje.

Harmadik szint az országos hatáskörű szervek szintje, amelyben a honvédségi szervek hivatali, valamint a középszintű parancsnoksági szinten képviseltetik magukat.

Negyedik szint a fővárosi- és a megyei védelmi bizottságok szintje.

Ötödik szint a szolgáltató (támogatási feladatokat végrehajtó) polgári (nemzetgazdasági) és katonai szervezetek szintje.

6. Szervezetek, feladatok, felelőségek, jog- és hatáskörök

A BNT (HNS) tervezésében résztvevő szervezetek feladatait, felelőségeit, jog- és hatásköreit a mindenkor hatályos jogszabályokban előírtak szerint kell alkalmazni. Az állandó és ideiglenes szervezetekre vonatkozó előírások végrehajtására a jelen Útmutató szabályai a mérvadoók és kötelezőek.

Tárcaközi Tervező Bizottság a meghatározott művelet BNT (HNS) tervezés irányításának legfőbb, állandó szerve. Feladatait a 176/2003. (X. 28.) Korm. rendeletben biztosított jog- és hatáskörökkel látja el és a Bizottság által határozatban jóváhagyott Szervezeti és Működési Szabályzat alapján végzi. A BNT (HNS) tervezése során a jogszabályokban meghatározott feladatokon belüli részletes tevékenységei a konkrét helyzetnek megfelelően kerülnek rögzítésre.

A minisztériumok a BNT (HNS) feladatok ágazati tervezése irányításának és a végrehajtás koordinálásának szervei. Feladataikat a 176/2003. (X. 28.) Korm. rendeletben biztosított jog- és hatáskörökkel látják el. A minisztérium **felelős tervező szervként** a BNT (HNS) tervezése során **általános feladatként**:

- Ágazati felelősség mellett tervezi a hatáskörébe tartozó BNT (HNS) feladatait, megszervezi és irányítja azok végrehajtását;

- Meghatározza a BNT (HNS) ágazati feladatait és ezzel összefüggő adatszolgáltatási kötelezettségeket;
- Kijelöli az irányítása alá tartozó önálló szervezeteket, valamint ezek területi szerveit a BNT (HNS) ágazati feladatok végrehajtására;
- Ágazati hatáskörben együttműködik az országos vagy regionális szinten szolgáltatásra kötelezettek kijelölésében;
- Összegyűjti és továbbítja a BNT (HNS) tervezéséhez szükséges adatokat, kidolgozza a BNT (HNS) ágazati rész és összesített terveit a TTB által intézkedésben meghatározott feladatokra;
- Kialakítja a BNT (HNS) igények ágazati fogadási, továbbítási és tervezési rendjét;
- Megalakítja a BNT (HNS) tervező és irányító ideiglenes szervezeti elemet.

A minisztériumok a BNT (HNS) tervezése során szakfeladatként:

- Adatpontosítást végeznek a hatáskörükbe tartozó, a BNT (HNS) céljára igénybe vehető létesítményekről, anyagi készletekről és szolgáltatásokról, gyártási kapacitásokról, kommunikációs és infrastrukturális rendszerekről, valamint az előzőek tulajdonosai, kezelői, üzemeltetői adatairól;
- Igény szerint a Nemzeti Tárgyaló Csoportba, valamint a NATO parancsnokság, KN (SN) által igényelt helyszíni szemléken ágazati szakértőket biztosítanak;
- Összegyűjtik a szaktárca BNT (HNS) igényekre adandó válaszait és továbbítják azokat a KTB részére;
- Biztosítják az információáramlás szabályozott rendjének kialakítását, a zárt láncú távközlési és informatikai hálózatokra történő csatlakozás lehetőségét;
- A tárcán belül kialakítják a BNT (HNS) különböző szintű tárgyalási rendszerét és a hivatalos kapcsolattartás tartalmi formáit.

A **Honvédelmi Minisztérium**, mint egyedüli **követelménytámasztó szerv** a BNT (HNS) katonai és országos szintű koordinációt

igénylő feladatai előkészítésének és végrehajtásának érdekében **KTB-t** működtet.

A KTB feladatai:

- Szakmailag előkészíti a Bizottság tagjai által képviselt szervezetek bevonásával a tárca hatáskörébe tartozó, a BNT-re (HNS) vonatkozó döntéseket és megállapodásokat;
- Összehangolja a BNT (HNS) eljárási rendjével és módszertani szabályozásával kapcsolatos kidolgozó munkát;
- A BNT (HNS) TTB döntéseivel összhangban előkészíti a NATO vagy KN-ek (SNs) illetékes szerveivel a BNT (HNS) tárgyalásokat (Nemzeti Tárgyaló Csoport létrehozásával), intézkedik az érintett szervezetek tárgyalásokra történő bevonására, kidolgozza a helyszíni szemlék tervét;
- Koordinálja a meghatározott műveletekre vonatkozó BNT (HNS) katonai és összesített polgári tervezését, összeállítja a honvédelmi tárca és a kormányzati szintű tervdokumentációkat;
- Javaslatot tesz a BNT (HNS) TTB részére a BNT Megállapodások (HNSA) nemzetre vonatkozó tartalmi részeire;
- Előterjeszti a BNT (HNS) TTB részére a Szükségleti Jegyzékek (SORs) alapján pontosított igények alapokmányait, a kielégítésre vonatkozó, minisztériumokat érintő elosztási javaslatokat;
- Javaslatot dolgoz ki az erőforrások és szolgáltatások igénybevételeire;
- Biztosítja a Központi Adatbázis és Képesség Tervező Katalógus ágazati részének naprakészségét;
- Végzi a kormányzati szintű, integrált tervdokumentumok kidolgozását;
- A tervezési feladat terjedelmét figyelembe véve, a szükséges mértékben, a tervezési feladat koordinált végrehajtása érdekében munkacsoportokat hoz létre és irányítja azok munkáját;
- Irányítja a BNT (HNS) végrehajtásának katonai feladatait.

A **minisztériumok** a BNT (HNS) szakfeladatai előkészítésének, tervezésének és koordinálásának érdekében **BNT (HNS) Tervező Operatív Csoportot** hoznak létre és működtetnek.

A BNT (HNS) Tervező Operatív Csoport feladatai:

- A csoport megalakítása, működési helyén a munkafeltételek megteremtése, okmányok előkészítése, működőképesség elérése;
- BNT (HNS) igények csoportosítása és szakterületenkénti elosztása;
- A támogatási igények rendelkezésre álló szabad kapacitásainak szakterületenkénti pontosítása;
- Az igény (felkérés) szerint részvétel a Nemzeti Tárgyaló Csoport munkájában;
- Írásbeli (szóbeli) intézkedés kiadása;
- A beérkezett válaszok (jelentések) elfogadása vagy intézkedés a hiányosságok pótlására, adatok összesítése;
- Az igények teljesíthetőségének vizsgálata, hiány esetén a megoldási lehetőségekre javaslatok előkészítése;
- Minisztériumi válasz összeállítása, felterjesztése jóváhagyásra;
- Részvétel az egyeztetési tárgyalásokon, az igények teljesítésének elfogadása, esetleges módosítás után a minisztérium feladatainak rögzítése, a szolgáltató szervezet (személyek) kijelölése;
- Az előírt tervek elkészítése, a BNT (HNS) feladatok végrehajtásának fokozatos és szükséges mértékű előkészítése.

A minisztériumoknak közvetlenül alárendelt szervezetek (országos hatáskörű szervek) szakfeladatai a BNT (HNS) tervezése során felelős tervező szervként:

- Adatbázis pontosítása a hatáskörébe tartozó, a BNT (HNS) céljára igénybe vehető létesítményekről, anyagi készletekről és szolgáltatásokról, gyártási kapacitásokról, kommunikációs és infrastrukturális rendszerekről, valamint a tulajdonosok, kezelők, üzemeltetők adatairól;

- KN-ek (SNs) helyszíni szemlélén szakértők biztosítása;
- A BNT (HNS) igények fogadása, feldolgozása, az igények és a lehetőségek összevetésével a szakterület válaszainak a megfogalmazása;
- Az igények csoportosítása és szakterületenkénti elosztása;
- A támogatási igények szakterületenkénti, adott időszakra rendelkezésre álló szabad kapacitásainak meghatározása, pontosítása;
- BNT (HNS) igényekre adott válaszok összegyűjtése, összesítése és továbbításuk előkészítése, illetve továbbítása a szaktárca részére;
- A meghatározott tervdokumentációk elkészítése.

A Fővárosi- Megyei Védelmi Bizottságok feladatai felelős tervező szervként a BNT (HNS) tervezése során:

- Adatszolgáltatásra kötelezettek kijelölése, adatszolgáltatási kötelezettség elrendelése;
- Adatbázis pontosítása a területéhez tartozó, a BNT (HNS) céljára igénybe vehető létesítményekről, anyagi készletekről és szolgáltatásokról, gyártási kapacitásokról, kommunikációs és infrastrukturális rendszerekről, valamint a tulajdonosok, kezelők, üzemeltetők adatairól;
- A KN-ek (SNs) helyszíni szemlélén szakértők biztosítása;
- A BNT (HNS) igények fogadása, feldolgozása, az igények és a lehetőségek összevetésével, válaszok a megfogalmazása;
- Az igények csoportosítása és szakterületenkénti elosztása;
- A támogatási igények szakterületenkénti, adott időszakra rendelkezésre álló szabad kapacitásainak meghatározása, pontosítása;
- A BNT (HNS) igényekre adott válaszok összesítése, összegyűjtése és továbbításuk előkészítése, illetve továbbítása az illetékes szaktárca részére;
- A meghatározott tervdokumentációk elkészítése.

A szolgáltató (támogatási feladatok végrehajtására kijelölt) polgári (gazdasági) szervezetek, valamint a katonai szervezetek feladatai a BNT (HNS) tervezése során:

- Adatszolgáltatás a területéhez tartozó, a BNT (HNS) céljára igénybe vehető létesítményekről, anyagi készletekről és szolgáltatásokról, gyártási kapacitásokról, kommunikációs és infrastrukturális rendszerekről;
- A KN-ek (SN) helyszíni szemléjén szakértők biztosítása;
- A BNT (HNS) igények fogadása, feldolgozása, az igények és a lehetőségek összevetésével, válaszok a megfogalmazása;
- Szerződések megkötése;
- A meghatározott tervdokumentációk elkészítése.

A BNT (HNS) katonai feladataiban érintett honvédelmi szervek feladataikat a KTB által, a kiadott **Tervezési Intézkedésben** meghatározottak szerint látják el.

7. A tervező szervek közötti együttműködés rendje

A BNT (HNS) tervezésében résztvevő állandó, illetve ideiglenes szervek széleskörű együttműködést folytatnak a tervezési folyamat minden fázisában. Az együttműködés kérdései alapvetően a kölcsönös tájékoztatására, az információk átadására, a kapcsolattartásra, egymás tevékenységének segítésére irányulnak.

Az együttműködés konkrét feladatait a felelős tervező szervezetek a tervezés során kiadásra kerülő **Tervezési Intézkedésben** szabályozzák. Az együttműködés szervezéséért az az ágazati vagy alsóbb szintű szervezet felelős, amelynek az adott részfeladat teljesítése hatáskörébe tartozik.

8. A BNT (HNS) tervezési szintjein készítendő tervdokumentációk és azok összefüggései

A BNT (HNS) tervek rendszerének azt a célt kell szolgálnia, hogy a legfelsőbb szinten pontos válaszok adására nyíljon mód a különböző nemzeti támogatási feladatok tervezése során a Magyar Köztársasághoz, mint Befogadó Nemzethez (HN) érkező igények kielégíthetőségé-

re, valamint szakmailag megalapozott dokumentáció álljon rendelkezésre a végrehajtás megszervezéséhez.

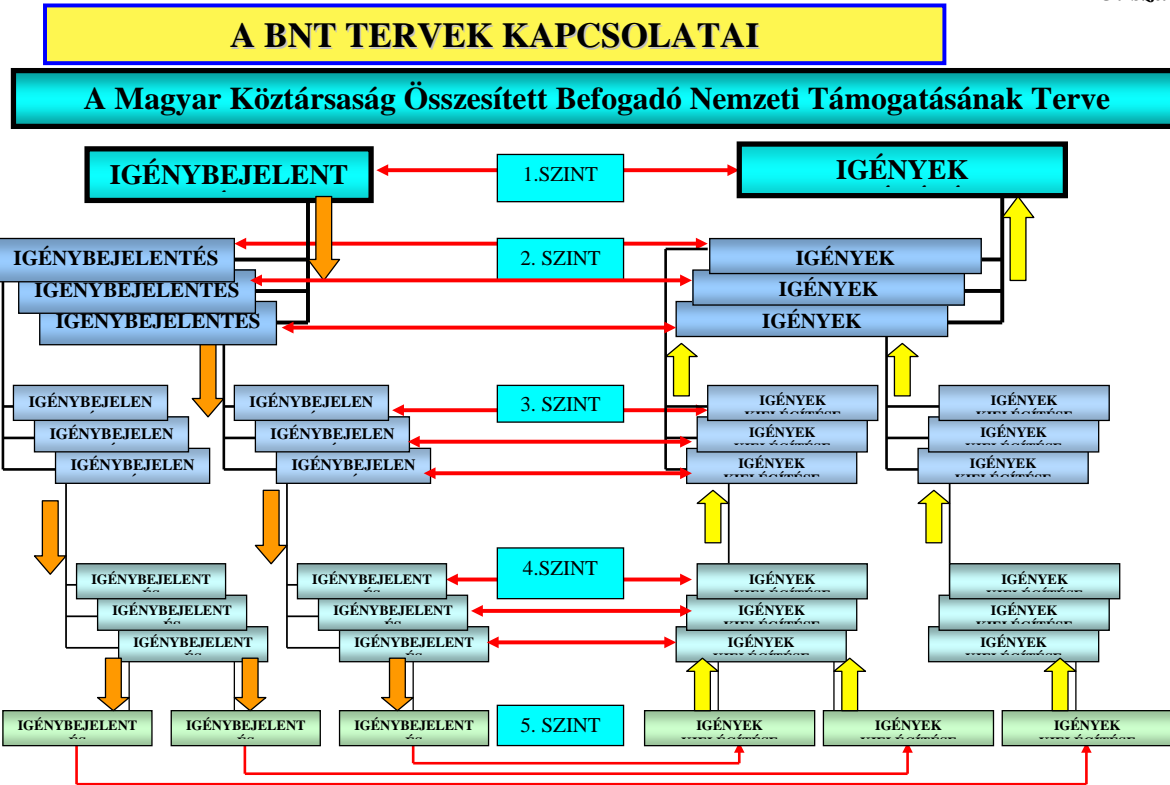
Általános érvényű, hogy minden tervezési szinten a terv szöveges és táblázatos okmányokból, illetve szükség szerint térképes megjelenítésből (munkatérkép) álljon. Ez alól kivétel csak a Magyar Köztársaság Összesített Befogadó Nemzeti Támogatásának Terve, amely a fentiekén kívül magába foglalja az AJP-4.5(A) ALLIED JOINT HOST NATION SUPPORT DOCTRINE & PROCEDURES (SZÖVETSÉGES ÖSSZHADERŐNEMI BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁSI DOKTRÍNA ÉS ELJÁRÁSI MÓDSZEREK) című NATO dokumentumban rögzített és a mellékleteiben példákkal bemutatott okmányokat is. Ez azt jelenti, hogy a jelen útmutatót minden esetben együtt kell alkalmazni AJP-4.5(A) NATO okmányban foglaltakkal.

A tervezés 1-4. szintjén a tervezési feladatok **felülről - lefelé** történő tervezési módszer alkalmazásával Tervezési Intézkedésben kerülnek meghatározásra és megküldésre az IGÉNYBEJELENTÉSEK, a helyszíni szemlék tervei és ELLENŐRZŐ LISTÁI dokumentumokkal együtt.

A BNT (HNS) tervezés folyamatában valamennyi ágazati és más szintű (alárendeltekkel rendelkező) felelős tervező szervezetnek ki kell dolgoznia a saját, valamint az általa a tervezésre és irányításra létrehozott bizottság/csoport feladatait, amelyen túlmenően meg kell fogalmaznia a szolgáltató szervezetekkel szembeni elvárásokat. Ezen túlmenően össze kell gyűjtenie az alsóbb szintű felelős tervező szervezetek „IGÉNYEK KIELÉGÍTÉSE” című dokumentumait, melyeket összesítés után a feladatot elrendelő részére továbbítaniuk kell a tervezési intézkedésekben meghatározott határidőre. Tervezési szintenként a jelen Tervezési Módszertani Útmutatóban meghatározott szervezeteknek, a specialitásuknak megfelelő terveket is ki kell dolgozni, továbbá azokat jóvá kell hagyatni a feladatot elrendelővel.

Minden tervezésben érintett szervezetnél fel kell fektetni és folyamatosan vezetni kell Műveleti Naplót, valamint ügyviteli és pénzügyi nyilvántartásokat.

A BNT (HNS) tervek kapcsolatait és egymásra épülését a **3. számú vázlat** mutatja be.

A Magyar Köztársaság Összesített Befogadó Nemzeti Támogatás Tervének fontos elemei az „Igénybejelentés” és az „**Igények kielégítése**” című dokumentumok, melyek formai szempontból teljesen azonosak (**3-4. MINTAOKMÁNY**). Az „**Igénybejelentés**” című dokumentumban az 1. szinten (követelménytámasztó szerv) minden – a NATO szervezetektől és a KN-ektől (SNs) –beérkezett igényrögzítésre kerül a táblázat 1-4. és 8. oszlopában. Ezután az igényeket elosztják (lebontják) tárcánként, illetve védelmi bizottságonként és megküldik a 2. és a 4. szintnek (felelős tervező szervezetek), amelyek kitöltik a táblázat 5-7. oszlopait és tovább osztják (bontják) a 3. szinten lévő (felelős tervező szervezetek), illetve 5. szinten lévő szolgáltató szervezetek részére. A 2.-4. szinten lévő felelős tervező szervezeteknek már csak az a feladata, hogy tovább ossza (bontsa) az igényeket addig, ameddig le nem ér a szolgáltatók (végrehajtók) szintjére. Előfordulhat az is, hogy a szolgáltatókat a 3. és 4. szint kihagyásával közvetlenül meg lehet határozni és részükre az igényt meghatározni. Az eddig leírt folyamatot a **3. számú vázlat** bal oldalán látható, illetve az „**Igénybejelentés**” című dokumentum fő táblázatának a **4. számú vázlaton** bemutatott kitöltése szemlélteti.

A „Felülről lefelé” tervező módszerrel minden szinten az összes igény megjelenik, de az alsóbb szinteken folyamatosan nő a – lebontott feladatokban érintett – szervezetek száma és egy szervezetnek csak a hatáskörébe tartozó (kevesebb számú) igény jelenik meg. Az is lehetséges, hogy egy igényt csak több szolgáltató szervezet képes teljes mértékben kielégíteni, tehát több szervezethez kell megküldeni az Igénybejelentést.

4. számú vázlat

Sor-szám	Az igényelt Befogadó Nemzeti Támogatás						
	Megnevezése	Mértékegysége Me	Mennyisége	Egységára E Ft/Me	Értéke	EKN azonosító	RIC kód
1	2	3	4	5	6	7	8
1	XXXX	XX	XXX	PPP	PPPP	PPP	XXXXXXXX X

A rendelkezésre álló teljes kapacitás				Igények kielégítése					
A szolgáltató				SZABAD KAPACITÁS		ÖSSZES HIÁNY		ÖSSZES FELESLEG	
kódja	a teljesítő megnevezése	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				

Az „*Igénybejelentés*” című dokumentum lejutva az 5. szintre (szolgáltató szervezetek) elérte célját, és alapja lett az „*Igények kielégítése*” című dokumentumnak, amelyet a szolgáltató szervezet készít a **4. MINTAOKMÁNY** alapján. Az „*Igénybejelentés*” című dokumentum táblázatából minden igényelt támogatás 1-8. oszlopának adatait átmásolja, és kitölti a táblázat 9-14. oszlopait minden igényelt támogatásra vonatkozóan. Az okmányt azon felelős tervező szervezetnek, illetve a TTB-nek terjeszti fel, amelytől az igényt kapta. A kitöltést a **4. és 5. számú vázlat** szemlélteti.

Az „*Igénybejelentés*” és az „*Igények kielégítése*” című dokumentum váltását és szoros kapcsolatát szemléltetik a **3. számú vázlaton** lévő piros nyilak, amelyek azt is mutatják, hogy minden egyes „*Igénybejelentés*” című dokumentumnak meg kell lennie a megfelelő párjának az „*Igények kielégítése*” című dokumentumokban. A felterjesztett okmányokat minden szinten összesítik. Abban az esetben, ha egy konkrét igényre több szolgáltató vagy felelős tervező szervezettől érkezik adat, azt a **6. számú vázlat** szerint be kell illeszteni (egy igényhez több sor is tartozhat), majd összesíteni kell az adatokat, és meg kell határozni, hogy az igényelt támogatást az összesített SZABAD KAPACITÁS milyen mértékben elégíti ki, illetve mennyi az ÖSSZES HIÁNY vagy az ÖSSZES FELESLEG. Az előző összesítést minden egyes igényre el kell végezni.

A rendelkezésre álló teljes kapacitás				Igények kielégítése					
				SZABAD KAPACITÁS		ÖSSZES HIÁNY		ÖSSZES FELESLEG	
Szolgáltató szerv/szervezet									
kód-ja	a teljesítő megnevezése	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke	mennyisége	értéke
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				
ZZZ Z	ZZZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ				
	ÖSSZESEN:	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZ Z	ZZ ZZ	ZZZZ	ZZZ Z

A leírt folyamat végén az **1. szinten tiszta képet** kapunk arról, hogy minden támogatási igényt ki tudunk-e elégíteni, mely támogatási igényeknél vannak hiányok, illetve felesleg a rendelkezésre álló SZABAD KAPACITÁSOKBÓL. Meg kell vizsgálni azt is, hogy a hiányok pótlására vannak-e lehetőségek és azok költségét vállaljuk-e, vagy csak a meglévő kapacitásokat bocsátjuk a szövetségi erők támogatására.

A fentiek biztosítják a tervek egységes formáját és tartalmát, egymásra épülését és kapcsolódását, feldolgozásának egyszerűségét és gyorsaságát, valamint egységes informatikai rendszerrel történő támogatásának megvalósíthatóságát.

9. NATO parancsnokságtól és a kN-ektől érkező okmányok

Igénykérő Levél (HNS REQ) (AJP-4.5 C melléklet). Ezt a levelet a NATO Központ, vagy a NATO műveleti parancsnoksága (SHAPE) küldi a kiválasztott és valószínűsíthető BN (HN) kormánya számára.

Csatlakozási Jegyzék (NOA) (AJP-4.5(A) E melléklet) vagy **Szándéknyilatkozat** (SOI) (AJP-4.5(A) E melléklet).

A **Csatlakozási Jegyzék** (NOA) és a **Szándéknyilatkozat** (SOI) a KN-ek (SNs) dokumentuma, mellyel csatlakoznak az Egyetértési Megállapodáshoz (MOU). **Csatlakozási Jegyzéket** (NOA) küldenek, ha a KN (SN) feltétel nélkül csatlakozik az Egyetértési Megállapodáshoz (MOU), és **Szándéknyilatkozatot** (SOI), ha feltételekkel, fenntartásokkal. A nyilatkozatokat az Egyetértési Megállapodáshoz (MOU) csatoltan kell tárolni.

10. NATO parancsnoksággal közösen kidolgozandó alapokmányok

(Állandó) Egyetértési Megállapodás (MOU) (AJP-4.5(A) D melléklet).

Szükségleti Koncepció (COR) (AJP-4.5(A) F melléklet).

Technikai Megállapodás (TA) (AJP-4.5(A) G melléklet).

Szükségleti Jegyzék (SOR) (AJP-4.5(A) H melléklet).

Szükségleti Jegyzék Ellenőrző Lista (szárazföldi műveletek esetén) (AJP-4.5(A) H melléklet).

Közös Végrehajtási Megállapodás (JIA) (AJP-4.5(A) I melléklet).

Szerződések.

11. kidolgozandó Nemzeti tervdokumentumok

A Tárcaközi Tervező Bizottság szintjén elkészítendő tervdokumentumok

A Magyar Köztársaság Összesített Befogadó Nemzeti Támogatás Terve, amely a következő okmányokat foglalja magába:

1. Műveleti Napló (1. MINTAOKMÁNYT).
2. Tervezési Intézkedés (2. MINTAOKMÁNYT).
3. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT).

4. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT).
5. Helyszíni Szemlék Terve (5. MINTAOKMÁNYT).
6. Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI (6. MINTAOKMÁNYT).
7. A Tárcaközi Tervező Bizottság feladatai és vezetési adatait.
8. A Katonai Tervező Bizottság feladatai és vezetési adatait.
9. A ...Minisztérium feladatait.
10. A ...Minisztérium feladatainak tervezésére és irányítására létrehozott Operatív Csoport feladatai és vezetési adatait.
11. A ...Minisztériumnak közvetlenül alárendelt szervezetek feladatai és vezetési adatait.
12. A Fővárosi/Megyei Védelmi Bizottságok feladatai és vezetési adatait.
13. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt polgári- és katonai szervezetek feladatai és adatait.
14. Szállítási Terv a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.
15. Vasúti szállítások irányításának terve, Be-kilépő vasúti határátkelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Bekirakó vasútállomások kapacitását.
16. Menetrend grafikonjait.
17. Közúti meteoszlopok irányításának tervét.
18. Légi szállítások irányításának tervét.
19. A vízi szállítások irányításának tervét.
20. Az Együttműködési Tervet.
21. A megkötött szerződések egy másolati példányát.

22. Ügyviteli és pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.
23. A NATO és Küldő Nemzeteknek átadott jogszabályok és egyéb okmányok, térképek egy példányát.
24. A NATO-val és Küldő Nemzetekkel az AJP-4.5(A) ALLIED JOINT HOST NATION SUPPORT DOCTRINE & PROCEDURES (SZÖVETSÉGES ÖSSZHADERŐNEMI BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁSI DOKTRÍNA ÉS ELJÁRÁSI MÓDSZEREK) című NATO dokumentumban rögzített, kapott/megküldött és aláírt minden dokumentumot.
25. A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS MUNKA-TÉRKÉPÉT.

Minisztériumok szintjén elkészítendő tervek

A ...Minisztérium Összesített Befogadó Nemzeti Támogatás Terve a következő okmányokat tartalmazza:

1. Műveleti Napló (1. MINTAOKMÁNYT);
2. Tervezési Intézkedés (2. MINTAOKMÁNYT);
3. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT);
4. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT);
5. Helyszíni Szemlék Terve (5. MINTAOKMÁNYT);
6. Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI (6. MINTAOKMÁNYT);
7. A ... Minisztérium feladatait.
8. A Minisztérium feladatainak tervezésére és irányítására létrehozott Operatív Csoport feladatai és vezetési adatait.
9. A ...Minisztériumnak közvetlenül alárendelt szervezetek feladatai és vezetési adatait.

10. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt polgári- és katonai szervezetek feladatai és vezetési adatait.
11. *Szállítási terv a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.*
12. *Vasúti szállítások irányításának terve, Be-kilépő vasúti határátkelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Berakódó vasútállomások kapacitását.*
13. *Menetrend grafikonjait.*
14. *Közúti menetoszlopok irányításának tervét.*
15. *Légi szállítások irányításának tervét.*
16. *A vízi szállítások irányításának tervét.*
17. Együttműködési Tervét.
18. A megkötött szerződések egy másolati példányát.
19. Ügyviteli és pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.
20. A NATO és Küldő Nemzeteknek átadott jogszabályok és egyéb okmányok, térképek egy példányai.
21. A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS MUNKATÉRKÉPÉT.

Megjegyzés: A dőlten szedett pontokban meghatározott terveket csak a HM, a GKM és a BM terve tartalmazza, a többi tárca tervéből ezek kimaradnak.

A Honvédelmi Minisztérium hivatalai, az MH Szárazföldi Parancsnokság, az MH Légierő Parancsnokság, az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság, MH Egészségügyi Parancsnokság, a Belügyminisztérium Országos Rendőrfőkapitányság, Határőrség Országos Parancsnokság és a Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, a Pénzügyminisztérium Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnokság szintjén elkészítendő tervokmányok:

A....Minisztériumnak alárendelt....(szervezet megnevezése) **Befogadó Nemzeti Támogatás Terve** a következő okmányokat tartalmazza:

1. Műveleti Napló (1. MINTAOKMÁNYT);
2. Tervezési Intézkedés (2. MINTAOKMÁNYT);
3. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT);
4. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT);
5. Helyszíni Szemlék Terve (5. MINTAOKMÁNYT);
6. Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI (6. MINTAOKMÁNYT);
7. A ...Minisztériumnak alárendelt szervezetek szakfeladatai és adatait.
8. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt polgári- és katonai szervezetek feladatai és vezetési adatait.
9. *Szállítási terv a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.*
10. *Vasúti szállítások irányításának terve, Be-kilépő vasúti határátelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Be-kirakó vasútállomások kapacitása.*
11. *Menetrend grafikonjait.*
12. *Közúti menetoszlopok irányításának tervét.*
13. *Légi szállítások irányításának tervét.*
14. *A vízi szállítások irányításának terve (20. MINTAOKMÁNYT);*
15. Együttműködési Tervet.
16. A megkötött szerződések egy másolati példányait.

17. Ügyviteli és pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.

18. A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS MUNKATÉRKÉPÉT.

Megjegyzés: A dőlten szedett 9-14. pontokban meghatározott terveket, vagy azok kivonatait csak az MH Szárazföldi Parancsnokság, az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság, a BM Országos Rendőr főkapitányság, a BM Határőrség Országos Parancsnokság és a BM Katasztrófavédelmi Főigazgatóság terve tartalmazza. A dőlten szedett 13. pontban meghatározott terveket az MH Légierő Parancsnokság terve tartalmazza. A többi szervezet tervéből ezek kimaradnak.

A Fővárosi, Megyei Védelmi Bizottságok szintjén elkészítendő tervokmányok:

A.... Védelmi Bizottság Befogadó Nemzeti Támogatás Terve a következő okmányokat tartalmazza:

19. Műveleti Napló (1. MINTAOKMÁNYT);

20. Tervezési Intézkedés (2. MINTAOKMÁNYT);

21. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT);

22. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT);

23. Kivonat a Helyszíni Szemlék Tervéből (5. MINTAOKMÁNYT);

24. Kivonat a Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI-ból (6. MINTAOKMÁNYT);

25. A Fővárosi/Megyei Védelmi Bizottságok feladatai és vezetési adatait.

26. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt polgári- és katonai szervezetek feladatai és vezetési adatait.

27. KIVONAT a Szállítási tervből a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.
28. KIVONAT a vasúti szállítások irányításának tervéből, Bekilépő vasúti határátkelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Bekirakó vasútállomások kapacitása.
29. KIVONAT a Menetrend grafikonjaiból.
30. KIVONAT a Közúti menetoszlopok irányításának tervéből.
31. KIVONAT a Légi szállítások irányításának tervéből.
32. KIVONAT a vízi szállítások irányításának tervéből.
33. Együttműködési Tervét.
34. A megkötött szerződések egy másolati példányait.
35. Ügyviteli és pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.
36. A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS MUNKATÉRKÉPÉT.

Megjegyzés: A dőlten szedett meghatározott tervek kivonatainak a szövetséges erők fel- és átvonulási útvonalai, ki- és berakóhelyei mellett tartalmazniuk kell az adott megye (főváros) részéről a szállítások végrehajtásában közreműködő polgári és katonai szervezetek feladatait, erőit, eszközeit és a megye (főváros) által biztosított egyéb erőforrásokat.

A szolgáltató polgári, illetve katonai szervezetek szintjén elkészítendő tervek anyagai:

A... (katonai szervezet) Befogadó Nemzeti Támogatás Terve a következő okmányokat tartalmazza:

1. Műveleti Napló (1. MINTAOKMÁNYT).
2. Tervezési Intézkedés (2. MINTAOKMÁNYT).
3. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT).

4. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT).
5. Kivonat a Helyszíni Szemlék Tervéből (5. MINTAOKMÁNYT).
6. Kivonat a Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI-ból (6. MINTAOKMÁNYT).
7. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt katonai szervezetek feladatai és vezetési adatait.
8. *Szállítási terv a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.*
9. *Vasúti szállítások irányításának terve, Be-kilépő vasúti határátkelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Be-kirakó vasútállomások kapacitását.*
10. *Menetrend grafikonjait.*
11. *Közúti menetoszlopok irányításának tervét.*
12. *Légi szállítások irányításának tervét.*
13. *Vízi szállítások irányításának tervét.*
14. Az Együttműködési Tervet.
15. A megkötött szerződések egy másolati példányait.
16. Ügyviteli és pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.
17. A BEFOGADÓ NEMZETI TÁMOGATÁS MUNKATÉRKÉPÉT.

Megjegyzés: A dőlten szedett pontokban meghatározott terveket csak az MH ÖLTP és az MH Katonai Közlekedési Központ terve tartalmazza.

A... (polgári szervezet) Befogadó Nemzeti Támogatás Terve a következő okmányokat tartalmazza:

1. Igénybejelentés a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (3. MINTAOKMÁNYT);
2. Igények kielégítése a Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére (4. MINTAOKMÁNYT);
3. Kivonat a Helyszíni Szemlék Tervéből (5. MINTAOKMÁNYT);
4. Kivonat a Helyszíni szemlék ELLENŐRZŐ LISTÁI-ból (6. MINTAOKMÁNYT);
5. A Befogadó Nemzeti Támogatás igényeinek teljesítésére kijelölt polgári szervezetek feladatai és vezetési adatait.
6. *KIVONAT a Szállítási tervből a BNT-t igénylő csapatok átcsoportosítására.*
7. *KIVONAT a vasúti szállítások irányításának tervéből, Bekilépő vasúti határátelőhelyek vasútállomásainak kapacitása, Be-kirakó vasútállomások kapacitása.*
8. *KIVONAT a Menetrend grafikonjaiból.*
9. *KIVONAT a Közúti menetoszlopok irányításának tervéből.*
10. *KIVONAT a Légi szállítások irányításának tervéből.*
11. *KIVONAT a vízi szállítások irányításának tervéből.*
12. A megkötött szerződések egy példányát.
13. A pénzügyi nyilvántartást a Befogadó Nemzeti Támogatásban az erők számára biztosított erőforrásokért járó költségtérítés megállapítása céljából.

Megjegyzés: A dőlten szedett meghatározott tervek kivonatait az érintett polgári közlekedési szervezetek az illetékességi területükre vonatkozóan készítik el.

A fentiekben felsorolt tervek formai előírásai – az egységesség, az egymásra épülés, a gyors számítástechnikai feldolgozhatóság követelményeinek megfelelően – kötelezőek minden polgári és katonai szerve-

zetre. A BNT MUNKATÉRKÉPEIT a szervezet szintjének megfelelően (országos szintű térképek 1:500 000, megyei és helyi szintű térképek 1:50 000 méretarányúak) katonai térképszelvényekből kell összeállítani és a szervezet BNT feladatainak megfelelő feliratokkal és katonai tervező szervek esetében NATO egyezményes jelekkel kell ellátni.

Az így elkészített résztervek, tervtáblák biztosítják a szintenként történő egymásra épültséget, ezért fontos a pontosság és a kitöltési útmutatók előírásainak maradéktalan betartása. A résztervek „alulról-felfelé” történő továbbításának rendjét (mely táblázatok, mikorra, kinek) a tervezés folyamatában kiadott intézkedésekben (Tervezési Intézkedés), határozatokban vagy más jogszabályokban meghatározott módon kell szabályozni.

Megjegyzés: A tanulmányban szereplő feladatokhoz, tervdokumentációkhoz kapcsolódó MINATOKMÁNYOK a rövidesen megjelenő TERVEZÉSI-MÓDSZERTANI-ÚTMUTATÓ-ban megtalálhatók.

Felhasznált irodalom:

1. MC 319/2 NATO Logisztikai Alap és Irányelvei.
2. (NATO PRINCIPLES AND POLICIES FOR LOGISTICS).
3. MC 334/2 Befogadó Nemzeti Támogatás NATO Alap és Irányelvei.
4. (NATO PRINCIPLES AND POLICIES FOR HOST NATION SUPPORT).
5. AJP-4(A) Szövetséges Összhaderőnemi Logisztikai Doktrína.
6. (ALLIED JOINT LOGISTIC DOCTRINE).
7. AJP-4.5 (A) Szövetséges Összhaderőnemi Befogadó Nemzeti Támogatási Doktrína és Eljárási Módszerek.
8. (ALLIED JOINT HOST NATION SUPPORT DOCTRINE AND PROCEDURES).
9. AJP-4.6(A) Többnemzeti Összhaderőnemi Logisztikai Központ Doktrína.

10. (MULTINATIONAL JOINT LOGISTICS CENTRE DOCTRINE).
11. 176/2003. (X.28.) Kormány rendelet a befogadó nemzeti támogatás egyes kérdéseiről.
12. 131/2003. (VIII.22.) Kormány rendelet a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról.
13. 9/2005. (HK 4.) HM utasítás a befogadó nemzeti támogatás ágazati feladatainak előkészítéséről és végrehajtásáról.
14. 59/2005. (HK 12.) HM utasítás a Befogadó Nemzeti Támogatás ágazati feladatainak előkészítéséről és végrehajtásáról szóló 9/2005. (HK 4.) HM utasítás módosításáról.
15. A Befogadó Nemzeti Támogatás Tervezési Módszertani Útmutató tervezete.

A II. RÉSZ folytatása a folyóirat következő 2006/1. számában jelenik meg.

IDEIGLENES KIKÖTŐI LÉTESÍTMÉNYEK ALKALMAZÁSA NATO MŰVELETEKBEN, MULTINACIONÁLIS LOGISZTIKAI KÖRNYEZETBEN

Réti Tamás¹

NATO csatlakozásunk óta, a megnövekedett nemzetközi katonai szerepvállalásunkkal összefüggésben, szinte napi téma az ebben érintett erőink logisztikai támogatása, szükségleteik biztosítása. A szövetségi műveletekben a részvevő csapatok feladataikat multinacionális logisztikai környezetben hajtják végre. A szövetséges erők műveleti területének határai az elmúlt néhány évben kitágultak, így az európai térségen kívül, akár kontinentális távolságban is jelen vannak. Ehhez a korábban alkalmazott szállítási lehetőségeken túl, a hazai katonai szállításban kevésbé alkalmazott tengeri szállítási módot is igénybe kell venni. A művelet és a rendelkezésre álló lehetőségek függvényében ez történhet meglévő és ideiglenes kikötők igénybevételével is.

Írásomban ez utóbbit kívánom bemutatni, rámutatni azokra a jellemzőkre, amelyek a Magyar Honvédség katonái számára a nemzetközi együttműködésben hasznos segítséget adhatnak. *Szeretném megismertetni a tisztelt olvasót egy hazánkban nem alkalmazott, de a NATO tagországok közül többenél, jelentős történelmi múltra visszatekintő eljárással.*

A téma bemutatásában meghatározott jelentőséggel bír a brit **17. Port & Maritime Regiment 53. Port Support Squadron**² által szervezett és végrehajtott tengeri kirakási gyakorlaton személyesen meg tapasztalt és átélt valós végrehajtás. Itt lehetőségem nyílt megismerni az ezred, illetve alegységei feladatrendszerét, történelmi háttérét, a végrehajtott feladatait és a feladat végrehajtás rendjét.

Megállapítottam, hogy a nagyfokú mobilitás és a rendelkezésre álló képességek kiválóan alkalmazhatók a haderő bármely fegyvermenének, szakcsapatának, támogató szervezeti elemének és anyagi készleteinek átcsoportosítására, tengeri szállításának és kirakásának, az erők

¹ Réti Tamás mk. alezredes, HM Védelemgazdasági Főosztály, Vagyonfelügyeleti osztályvezető, ZMNE levelező hallgató.

² 17. Kikötő és Tengerészeti Ezred 53. Kikötő Támogató Század.

kivonásának végrehajtására. *A brit fél a fenti lehetőségeket maximálisan kihasználva vesz részt a nemzetközi szerepvállalásaiban.*

Megítélésem szerint a fenti lehetőség alkalmazása nemzetközi feladatokban nagy jelentőséggel bírhat és egy végrehajtandó szállítási feladat során figyelembe vehető, figyelembe kellene venni. Ez érvényes egy gyakorlat során megoldandó feladatra, vagy a magyar haderő NATO-nak felajánlott erői, NRF³ kötelekei szállításának végrehajtására is.

Bár a **Magyar Szállító Zászlóalj** kiszállítása hadműveleti területre és feladatának befejezését követően hazaszállítása során a feldolgozott eljárás nem került alkalmazásra, de a jövő kihívásai során a hadszíntér honi területtől való távolsága és megközelíthetősége akár szükségessé is teheti ennek megismerését és alkalmazását.

Belátható, hogy hadműveleti területen kiépített kikötők nem minden esetben állnak rendelkezésre, potenciális célpontok a szembenálló felek számára, vagy ha vannak, nem felelnek meg az elvárásoknak. A béke időszakban szükséges kapacitások nem feltétlenül fedik le a katonai szükségleteket, vagy a távolság a kikötők és a hadszíntér között jelentős. Így a kiépítetlen körülmények közötti, ideiglenes létesítményeket tartalmazó ki- és berakás jelentősége felértékelődik, adott esetben más lehetőség nem is érhető el.

1. NATO elvek, ajánlások

A NATO irányelvek, ajánlások, doktrínák a logisztikára és azon belül az egyes részterületekre is meghatároznak irányokat, szabályokat és alapelveket. A vizsgált témakörben az MC 319/2⁴ általában a logisztikára, az MC 336/2⁵ a katonai mozgatás-szállítás erőforrásainak katonai vonatkozásban határoz meg elveket. Az AJP 4(A)⁶ a logisztikára doktrínális szinten, míg a NATO AJP 4.4⁷ részletes elvekkel szabályozza a M&T feladatrendszerét.

³ NATO Reagáló Erők.

⁴ A NATO logisztikai alapelvei és módszerei.

⁵ A NATO mozgatási és szállítási (M&T) alap- és irányelvei.

⁶ Szövetséges Összhaderőnemi Logisztikai Doktrína.

⁷ Szövetséges Összhaderőnemi Közlekedési és Szállítási doktrína.

Összességében megállapítható, hogy az alapelvek és doktrínák egységes rendszerben adnak iránymutatást a mozgatási és szállítási feladatok katonai környezetben történő végrehajtására. Ezek lényege, hogy a feladatokat a NATO parancsnok és a nemzetek együttes felelősége mellett a korlátozottan rendelkezésre álló eszközök igénybevételével, a lehető legkisebb időráfordítással, legnagyobb hatékonysággal és rugalmassággal kel megoldani. Ennek során a részvevő nemzetek közötti együttműködés, a polgári és katonai kapacitások igénybevétele a hadművelleti területre való felvonulás, az ottani működés és annak elhagyása során elengedhetetlen. Egymás lehetőségeinek kihasználása az eredményesség érdekében szükségszerű.

A hazai bázistól nagy távolságra végrehajtott katonai műveletek esetén a tengeri szállítási mód szerepe megkérdőjelezhetetlen, így a kikötők és a szállítási kapacitások igénybevétele és azok összehangolása elsődleges. Mivel a művelési területen a kikötői létesítmények elsődleges célpontjai lehetnek a küzdő feleknek, így az ideiglenes létesítmények kialakításának és alkalmazásának szerepe hatványozottan érvényesül. A NATO nemzetek ennek érdekében az ilyen feltételekkel és lehetőségekkel bíró tagok kapacitásait megfelelően szabályozott módon, a közös művelet sikere érdekében igénybe vehetik.

2. RSOM⁸ és SPOD⁹

A tengeri szállítások az esetek jelentős részében nem közvetlenül a tényleges hadművelési területen érnek véget. Ahhoz, hogy a mozgott erők katonai feladataikat a számukra meghatározott helyen és időben végre tudják hajtani egy kihajózási és egy továbbszállítási, továbbküldési folyamaton is át kell esniük, illetve a kivonás esetén a behajózást is meg kell, hogy előzze egy hasonló folyamat. Az utánpótlások érkeztetése és rendeltetési helyre történő eljuttatása a logisztikai rendszernek szintén meghatározó része. Mindezt a feladatrendszert kívánja együtt és a lehető leghatékonyabba kezelni az **RSOM** és ebben az esetben a hozzá kötődő **SPOD**.

⁸ Reception, Staging and Onward Movement – Fogadás, Állomásoztatás, Továbbküldés, Szállítás.

⁹ Sea Port Of Debarkation – Tengeri Kirakó Kikötő.

Az **RSOM kifejezés**¹⁰ egyfajta értelmezés szerint az induló hazai bázisról a kirakóhelyen való „**fogadás**,” a meghatározott körzetben való ideiglenes „**állomásoztatás**”, majd a végső alkalmazási helyre való „**továbbküldés, szállítás**”. **Összességében egy integrált logisztikai támogatási rendszer a Hadművelési Kitelepülés és a Befogadó Nemzeti Támogatás (BNT) között.** Biztosítja – a logisztika klasszikus elvét követve – a teljes folyamat optimalizálását a részfolyamatok optimalizálása helyett. Ennek során lehetővé teszi a hadművelési felvonulás során a szállítandó egységek, felszerelések és anyagok eljuttatását a berakási helyről a végső alkalmazási helyre. A hadművelet azon része, mely során a logisztikáé a kulcsszerep, felkészíti az alkalmazandó egységeket a feladat végrehajtására. **RSOM egy olyan hadművelési terület amelyen belül egy egységes logisztikai rendszernek kell funkcionálnia, függetlenül a határoktól és nemzetektől. Ez egy összehangolt tevékenység a Küldő Nemzetek, a tranzit országok és a Befogadó Nemzeti Támogatást nyújtó országok között.**

Az SPOD amellet, hogy fogadja a tengeren érkező szállítmányokat, biztosítja a szárazföldre történő kirakást, felkészíti a továbbszállításra is a kirakott erőket. Ennek során végrehajtja a személyi állomány pihentetését, ellátását, szükséges csoportosítását. Rendszerezi az érkező szállítmányokat, anyagokat, technikai eszközöket, a rendeltetési helyüknek megfelelően rendszerezi azokat. Szükség szerint végrehajtja a technikai eszközök üzem- és kenőanyagokkal való feltöltését, kisebb meghibásodások javítását.

Az SPOD feladatrendszerébe tartozik a szárazföld belseje felé a továbbszállítás megszervezése. **Ez állhat a vasúti szállítmányok megalkotásából, valamint közúti oszlopok létrehozásából.**

Mindezt függetlenül a kikötő jellegétől, meg kell valósítani. Kiepített kikötő esetén a rendelkezésre álló infrastruktúra segítséget jelenthet és egyszerűbbé teheti a tevékenységet. Ideiglenes kikötő létrehozása során a fenti feladatok megoldása érdekében a minimálisan szükséges létesítményeket is létre kell hozni.

¹⁰ Dr. Réger Béla - Trembeczky László: A katonai- és civil logisztika kapcsolatának időszerű kérdései a NATO logisztikai doktrínák tükrében (Logisztikai Évkönyv 2004. 116. oldal – Magyar Logisztikai Egyesület 2004).

3. Hazai vonatkozások

A vizsgált témának a NATO csatlakozásunk óta magyar vonatkozása is van. Amennyiben a felajánlott magyar erőnek hadműveleti területre kell települnie, az ehhez szükséges mozgatási, szállítási feladatokat meg kell szervezni. Mivel a logisztikai támogatás alapvetően nemzeti felelősség, így azt hazai szakembereknek kell előkészíteni. Természetesen a rendelkezésre álló erőforrások vagy azok hiánya meghatározza a feladat végrehajtás módját. Amennyiben a szükséges eszközök hiányoznak, a feladat végrehajtható nemzetközi együttműködésben is, szerződések alapján. Nagy távolságú szállítás esetén a tengeri szállítási mód felértékelődik, szerepe és jelentősége meghatározó. *Mivel hazánk tengeri szállítási kapacitással alapvetően nem rendelkezik (2 db MAHART hajó), így a nemzetközi együttműködés elkerülhetetlen.*

Amennyiben a küldő ország – jelen esetben hazánk – a szállítási feladatot önerőből vagy nemzetközi szállítási szerződésekkel nem tudja megoldani, az együttműködés a felelős NATO parancsnok döntése alapján a kijelölt NATO tagországgal történhet. Az adott nemzet a szabad kapacitásának felajánlásával, szerződéses keretek között teljesítheti a szükséges szállítási igényeket.

4. A brit 17. P&M Regiment RLC szerepe

Mivel a brit haderő tengeri szállító eszközeinek jelentős része európai térségben elérhető és személyes tapasztalataim során meggyőző bizonyítékát láttam az alkalmazhatóságnak, így a brit 17. P&M ezreden keresztül mutatom be az ideiglenes kikötői létesítmények alkalmazásának lehetőségeit.

Az ezred alapvető feladata, hogy a brit haderő részére mobil, telepíthető kikötői, tengerészeti és vasúti kirakási lehetőségeket és képességeket biztosítson a haderő személyi állományának, felszerelésének felvonulásához, átcsoportosításához a Föld bármely pontján.

Az ezred 1949-ben került megalakításra. Struktúrája biztosítja a tengerészeti, tengeri, folyami szállítások végrehajtását, kikötők üzemeltetését és a katonai vasúti szállításokat, katonai vasútvonalak működtetését. Működésének szükségessége és hatékonysága bemutatásaként példaként említem, hogy a **Falkland** szigeteki háború során a kirakásra került készletek több mint 90%-a az ezred által üzemeltetett

Mexeflote¹¹-on jutott a szárazföldre. De említhetném a II. világháborús tapasztalatokat is, mely a katonai üzemeltetésű kikötők szerepét és jelentőségét egyértelműen igazolja. A hatalmas mennyiségű hadianyag kezelése, őrzése, továbbítása csak azon keresztül volt megoldható (pl.: normandiai partraszállás, **Mulberry** és **Gooseberry** típusú ideiglenes kikötők).

5. Végrehajtás, alkalmazott eszközök

Az ezred a tengeri ki- és berakáshoz a kiépített kikötők üzemeltetésére is képes együttműködve a kikötő katonai vagy polgári üzemeltetőjével. Fő profilja és feladata azonban az ideiglenesen létrehozott létesítmények alkalmazásával végrehajtandó műveletek támogatása.

A végrehajtás befolyásoló tényezői a tenger apály-dagály hatásai, az időjárási körülmények, a partszakasz tagoltsága, védettsége és megközelíthetősége, a partszakasz és a szárazföld kapcsolata, a tengerpart elhagyásának lehetőségei a szárazföld irányába, út- és vasúthálózat elhelyezkedése a partszakaszhoz képest, a kirakó partszakasz távolsága a hadszíntértől, illetve elhelyezkedése ahhoz képest. Ez csak néhány tényező, amelyek hatással vannak a hatékonyságra és a sikerességre. A végrehajtás érdekében a következő tevékenységek képezik részét a sikeres működésnek.

5.1. Felderítés – parton, vízben

Az ideiglenes kikötő helyének meghatározása a hadszíntér viszonylatában elsőrendű feladat. A partszakasz valós felderítése a kikötőt kiszolgáló szervezeti elem feladata.

A tenger felszíne alatti felderítés bűvárokra hárul. A bűvárok elvégzik a partra vezető útvonal kijelölését, szükségyszerűen bójákkal, egyéb elemekkel kitűzik a szállítási útvonalakat. Felszerelésükkel képesek az előforduló víz alatti akadályok egy részét megszüntetni, rögzítési pontokat kialakítani, egyéb felszín alatti munkákat végezni. Felszerelésük alkalmassá teszi őket tartós víz alatti munkákra. Ruházatuk biztosítja bármilyen vízhőmérsékletben a merülést. Eszközeikkel a víz alatti fúrás, vágás, vésés, belövés sűrített levegő segítségével biztosított. A

¹¹ Önálló működésre alkalmas, különböző méretben, modul rendszerben ponton elemekből összeépíthető komp.

merülés során folyamatos rádió kapcsolat tartanak a felszínen tartózkodó társaikkal.

5.2. Útvonal(ak), ideiglenes kikötő létesítmények kijelölése

A búvárok tevékenységével párhuzamosan megtörténik a megközelíthető partszakaszon a partraszállási pontok kijelölése. A végrehajtandó kirakási feladat nagyságától és a kikötő várható működtetésének időtartamától függően egy, vagy több kirakó útvonal is kitűzhető. A partszakaszon a kitűzést különböző színű zászlókkal és eltérő alakú transzparenszekkel jelölik. Ezek egyben tájékoztatást is adnak az adott útvonalon alkalmazható eszközök, járművek jellegére vonatkozóan is.

Az útvonalak kijelölése mellett megtörténik az ideiglenes kikötő vezetési pontjának, mozgás-koordináló pontjainak, körleteinek, egyéb létesítményeinek területi meghatározása, kiépítése, álcázása is. A kiépítés módját és idejét elsődlegesen a partra szállítandó személyi állomány és technikai eszközmennyiség áramlási intenzitása, a rejtettség követelményének mértéke befolyásolja.

Az *1. képen* látható egy *kijelölt útvonal* és a már *kiépített kikötői létesítmények* egy része a környezetnek megfelelő álcázással.

1. kép. Partraszállási útvonal és álcázott létesítmények.

A közvetlen tengerparti *mozgást koordináló pont (MC)* telepítésével megtörténik az erők és eszközök partraszállási feltételének elsődleges kialakítása. Az MC állománya folyamatos rádió kapcsolatot tart fenn a szállítóhajók, a kompok és a deszanthajók személyzetével. A beérkező információk alapján szervezi a partra szállítandó erők ütemezését, rendjét. Kimutatást vezet a kirakott személyi állományról, hadfelszerelésről. Biztosítja a kirakási útvonalak folyamatos használhatóságát, szervezi a partról a kikötői körletekbe való mozgást az anyagok és eszközök jellegének megfelelően.

5.3. Partraszállási út(ak) kialakítása

A partraszálláshoz szükséges a kirakási útvonalak megfelelő előkészítése. Az eltérő terepjáró képességű eszközök eltérő útminőséget követelnek meg. A nagy gázló magassággal és nehéz terep leküzdésére alkalmas eszközök részére alkalmas lehet a természetes tengerpart. Ez lehet köves, vagy fővenyes. Ebben az esetben a gázlómagasságnak megfelelő vízmélység elérése után az eszközök kirakhatók, a part teljes megközelítése az alkalmazott szállítóeszközzel nem szükséges, annak merülése nagyobb lehet.

A korlátozott terepjáró képességgel rendelkező eszközök számára azonban a víz, a homokos a sziklás tengerpart, terepakadályt jelent. *Ezen eszközök részére speciális előkészítés szükséges.*

2. kép. Mexefloat kirakás előtt.

Ezt a célt szolgálja a *Mexeflote* (2. kép), illetve a *Ramp Craft*¹² által partra szállított *CASE R721BXT* (3. kép). Ez egy fokozott terepjáró képességgel rendelkező önjáró targonca, speciális felszereltséggel. (A fém rámpa és a lerakására szolgáló tartozék leszerelhető az alap gépről és az egyéb esetben hagyományos villástargoncaként is üzemeltethető). E speciális eszközzel lefektetett fém rámpa biztosítja a terepen korlátozottan alkalmazható eszközök biztonságos kirakását. Szélessége egy sávban teszi lehetővé a nehezen járható terep elhagyását. Várakozási időt a járművek között nem kell tartani, a mozgás folyamatosan történhet.

3. kép. CASE R721 BXT.

5.4. Kirakás, rakodás

A megfelelő útvonalak kialakítását és biztosítását a kikötői körletek kijelölését követően megkezdődhet a kirakás folyamata. Az eszközök a közvetlen tengerparti mozgást koordináló pont által meghatározott rendben és ütemezéssel érkeznek a partszakaszra. A jellegüknek megfelelő kikötői körletekbe irányítása szintén e szervezeti elem feladata.

¹² Katonai tengeri sekély merüléssű komp.

A körletek lehetnek: tároló hely a konténernek, a lőszer és robbanó anyagok számára, telephely a harcjárművek és gépjárművek részére, javítópont a kisebb meghibásodások javítására, üzemanyag utántöltő pont, vasúti berakó hely, közúti átrakóhely és egyéb működéshez szükséges területek.

A beérkező anyagok és eszközök kezelésére a hatékonyság szem előtt tartásával nagy teljesítményű anyagmozgató eszközöket kell alkalmazni. Ezek általában különböző targoncák, daruk és vontatók. ***Ezek a gépek nem csak a parton dolgoznak, a kirakásban is részt vehetnek (4. kép).*** Függően a part megközelítési viszonyaitól, a kirakás történhet közvetlenül a hajóból a daruk segítségével is. Amennyiben a tengeri szállítóhajók a partszakaszt nem tudják megközelíteni, a kirakás a nyílt vízen történik a kisebb szállítóhajók és kompok segítségével.

4. kép. Konténer kirakás Mexefloatról.

5.5. Javító- és feltöltő hely kialakítása

Az eszközök kirakása során, kirakását követően, a műveleti terület felé továbbítást megelőzően, szükséges a technikai eszközök üzem és kenőanyagszintjeinek ellenőrzése, szükség szerinti feltöltése, a járművek üzemeltetés közbeni átvizsgálása. Mindezt segíti a telepített javítópont, mely a rendelkezésére álló felszereltséggel kisjavítások végrehajtására képes, valamint az eszközök továbbszállítását, vontatását tudja előkészíteni a magasabb szintű technikai kiszolgálást végző szervezeti elem, települési körlet irányába. A feltöltést és javítást a kikötőt

üzemeltető szervezet más logisztikai feladatot ellátó alegységek együttműködésével valósítja meg.

5.6. Vasúti berakóhely kialakítása, közúti szállítmányok előkészítése, menetoszlop megalakítása

A tengeren érkező szállítmányok kirakását, rendszerezését, csoportosítását, személyi állomány és a járművek ellátását, feltöltését követően meg kell szervezni a szárazföldi műveleti körletbe való továbbjutást, továbbszállítást. Ennek végrehajtása a kikötőt üzemeltető szervezeti elemen belül a kikötő vezetési és kontroll pontjának és a kapcsolódó szállításokat szervező és elemző csoportnak a feladata.

Amennyiben a vasúthálózat használható és a továbbszállításhoz vagonok rendelkezésre állnak, viszont az elérhető mozdonyok száma korlátozott, az ezred rendelkezik önálló vontató kapacitással. *Az ezred eszközparkjában lévő mozdonyok (5-6. kép) önálló, nagy távolságra történő vontatásra nem vehetők igénybe, azonban a vasúti berakás során szükséges mozgathatóhoz, vagonok rendezéséhez megfelelnek.* A mozdonyok jellemzője, hogy nem rakmintások, így szállításuk sem közúton, sem vasúton nem jelent problémát. Kialakításukat a különböző válságvezetekben tapasztalt vasúti szállítási nehézségek indukálták.

Napjaink válságkezelési műveletei során a koszovói hadműveleti területen szembesültek a bevetett erők a vasúti vonókapacitás hiányával. A vasúthálózat használható volt, szállításra alkalmas vagonok rendelkezésre álltak, viszont mozgathatóhoz és rendezésükhöz nem volt elegendő mozdony.

5. kép. A mozdony és üzemeltetője

6. kép. Mozdony lerakás DROPS-os szállító járműről.

Abban az esetben, ha vasúthálózat nem áll rendelkezésre vagy oly mértékben sérült, hogy alkalmazása inkább hátránnyal, mint előnnyel járna, a közúti szállítás kerül előtérbe. ***Ez lényegesen nagyobb terhet jelent a szállításszervezésben.*** A szállítandó eszközökön túl a szállító eszközöket is el kell juttatni tengeri szállítással a műveleti szintérre, mely a tengeri szállítási kapacitás-igény jelentős növekedésével jár. ***A szállítmányok kialakítását a konténerek, raklapok, DROPS¹³ gépjárművek alkalmazása jelentősen megkönnyíti és meggyorsítja.*** A kikötőben kialakított tároló helyekről a szállítmányok összeállítása ezek alkalmazásával gyors és hatékony.

A **kikötői vezetési pont** és a **mozgást koordináló pont** irányításával ezt követően megtörténik a közúti gépjármű oszlopok összeállítása. A közúti szállítás végrehajtása, a szállítmány kísérés, részben az ezred, részben a hadszíntéri feladatban résztvevő más szervek együttműködésében kerül végrehajtásra.

5.7. A tengeri szállító eszközök

A tengeri szállítás végrehajtására több lehetőség közül választhat a felvonuló haderő. Szerződés keretei között igénybe vehet civil szállí-

¹³ Egységesített, a brit haderőben (is) rendszeresített, cserélhető felépítményű szállító gépjármű, mely a felépítményét horgos, hidraulikus szerkezet segítségével önállóan, rövid időn belül (kb. 1 perc) képes fel-, illetve lerakni.

tási kapacitásokat, alkalmazhat katonai szállítóhajókat. A szállítandó anyagok és eszközök jellegét tekintve ezek általában konténerszállítók, illetve **RO-RO** hajók, ritkább esetben vasúti szerelvények szállítására alkalmas eszközök. A hajók fajtájától függetlenül megtörténhet, hogy a kirakó állomáson nincs lehetőség kiépített kikötő használatára. Nyilván a szállítmány összeállításánál, a használt hajó fajtáját ennek megfelelően kell megválasztani.

A **brit 17. P&M ezred** állományában a kisebb szállítóhajókon túl megtalálható több *logisztikai szállítóhajó is (7. kép)*. Ezek a hajók RO-RO rendszerűek, melyek lehetővé teszik a nyílt tengeri kirakást is. A hajó az általa szállított *Mexefloat (8. kép)* segítségével, a fedélzeti daruk és anyagmozgató eszközökkel terhét képes partközeli vízben való horgonyzás esetén is egyéb támogatás nélkül is a szárazföldre juttatni.

7. kép. Brit Logisztikai hajó-Mexeflot-tal az oldalán.

8. kép. Mexefloat összeszerelés.

6. A kirakási folyamat kapcsolata a NATO logisztikai információs rendszerével

A tengeri kirakó hely, az onnan elvezető vasútvonalak, közúti közlekedési lehetőségek a hadműveleti területen végrehajtott mozgásnak, szállításnak részét képezik, ezért az ehhez kapcsolódó adatokat a logisztikai információs rendszerben is szerepeltetni kell. Az informatikai rendszer alapvető feladata, hogy a műveletben érintettek számára alapvető információkat szolgáltatson a résztvevő erők állományáról, technikai eszközeiről, az alkalmazott ki- és berakóponatok technikai paramétereiről, a rendelkezésre álló útvonalak adatairól és más a mozgás-szállításban szükséges paramétereikről. Ezen túl lehetővé teszi a szállítmányok szervezését a számítógépes adatbázis felhasználásával, valamint a dekonfliktálást a teljes folyamatban.

Ennek egyik eleme az **ADAMS**¹⁴, melynek célja a NATO parancsnok felvonulási, mozgatási elveinek és eljárásainak érvényesítése. A NATO törzsek ellátása egy a NATO mozgatás követelményeit és lehetőségeit kielégítő segédeszközzel, a felvonulás tervezési idejének

¹⁴ Allied Deployment And Movement System – Szövetséges Felvonulási és Moztatás Szállítási Rendszer.

csökkentése, egységes adatkommunikációs eszköz biztosítása a többnemzetiségű felvonulási tervek és adatok cseréjére, a többnemzetiségű felvonulási tervek összevetése valamint lehetőség a NATO parancsnokok számára a felvonulás végrehajtásának nyomonkövetésére.

A NATO terminológia az SPOD kifejezést nem csak a kiépített kikötői létesítményekre érti. A „*Berendezetlen Partszakaszon Végzett Rakodás*”¹⁵ (LOTS)¹⁶ is az SPOD fogalomkörébe tartozik. Így a korábban bemutatott tengeri kirakási lehetőség is illeszthető a NATO M&T rendszerébe.

7. Nemzetközi kitekintés

A tengeri kikötők olyan forgalmi csomópontok, ahol a szárazföldi közlekedés ágazatai (vasúti és közúti forgalom, belvízi hajózás, csövezetékek) a tengerhajózással találkoznak. Ahhoz, hogy a csomóponti funkciónak megfeleljenek, a kikötőknek olyan teljesítő képes kikötői berendezésekkel kell rendelkezniük, amelyek állandóan alkalmazkodnak a változó körülményekhez, és megoldják szolgáltatásaikkal a különböző feladatokat. Ezekhez társul a közlekedési infrastruktúra vasútra, közútra és belvízi hajózásra vetítve. A tengeri kikötők a modern üzemeltetési technika és felszereltség megtestesítői is.

Belátható, hogy ezek alapján a kikötő válság, vagy háborús helyzetben kiemelt jelentőséggel bír. A küzdő felek közötti harc során alkalmazhatósága csökkenhet, megszűnhet. Amennyiben a NATO csapatok válságreagáló, válságkezelő műveletben vesznek részt az adott térségben és a szárazföldi közlekedési hálózat nem biztosítja a szükséges kapacitást, a tengeri szállítással kell az erőket átcsoportosítani. Ennek feltétele viszont a megfelelő kirakó pontok, kikötők kialakítása, üzemeltetése, mely a csapatok utánszállítását, támogatását is folyamatosan biztosítani tudja.

Bár az ideiglenes kikötő alkalmazására egy arra felkészített brit ezred képességein keresztül mutattam rá, az említett lehetőségekkel más NATO országok hadereje is rendelkezik. *Itt az Egyesült Államok által alkalmazott eszközöket és képességeket emelném ki (9-10. kép).*

¹⁵ Befogadó Nemzeti Támogatási Képesség tervező jegyzék (HM EI Rt. Logisztikai Igazgatóság kiadványa, 2003).

¹⁶ Logistic Over The Shore.

Fontosnak tartom megemlíteni az amerikai haderőnél végzett kutatást és fejlesztést is, mely a tengeri kirakásnak azt a lehetőségét vizsgálja és segíti, amikor természetes védettsége nincs a tengeri hajóknak. Ha a tengerpart szabdaltsága, az áramlatok és szél útjában álló szigetek nem védik a kirakást és a hullámvész mértéke akadályozná a folyamatot, a természeti jelenségek hatásait művi úton kell csökkenteni. *Ezt a célt szolgálja a 11. képeken bemutatott létesítmény (Rapidly Installed Breakwater System)¹⁷.*

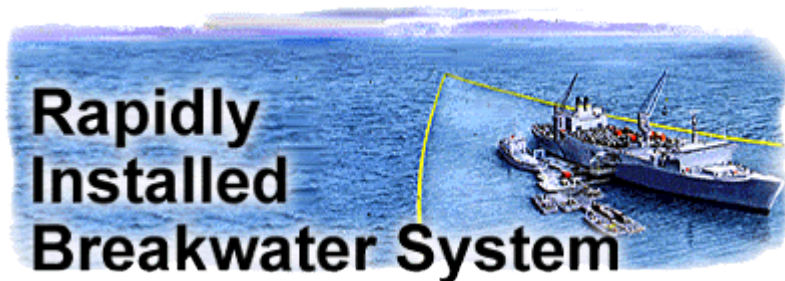

9. kép. US Army LCU 2000-ről nyíltvízi kirakás Mexefloatra.

10. kép. Nyílt tengeri kirakás az USA Navy és Army együttműködésében.

¹⁷ Gyorsan telepíthető hullámtörő rendszer.

11. kép. RIBS alkalmazásban.

A hullámtörő részegységeit elemenként lehet a telepítés helyszínére szállítani. Felhasználásával az igényeknek megfelelő mennyiségű ideiglenes kirakóhely létesíthető, melyek tengerjáró hajók számára is biztonságos ki és átrakási lehetőséget nyújtanak. Jelentősége a „Sivata-gi Vihar” hadműveletben értékelődött fel és fejlesztésére vonatkozó döntések annak következtében születtek meg.

A szállító eszközök típusa, alkalmazásának módja, a haderő eljárási elveinek függvényében változhat, de a végrehajtott feladat jellege megegyezik. Jelentősége a haderő harcoló egységeinek feladatából levezethető, léte szükségszerű.

Hazánk egyébként sem nagy tengeri szállítási kapacitása az elmúlt években megszűnt. 2002 évvégén az orosz államadósság fejében a MAHART beszerzett 2 db 4500 tonnás többfunkciós, de alapvetően konténerszállításra készített hajót. A hajók igénybevételi lehetősége katonai szempontból korlátozott. Azokkal a honvédség szállításai során csak annyiban lehet számolni, mint bármely más nemzetközi hajótársaság eszközeivel. A speciális szállítási igények teljesítésére kialakításuk miatt nem alkalmasak. Jól példázzák ezt az iraki kontingens kiszállítása során felmerült igények és azok megoldása. A magyar fél máltai zászló alatt hajózó RO-RO típusú hajóval tudta megoldani a kontingens cél országba juttatását.

Magyar haderő alkalmazási lehetőségeit és hazánk földrajzi adottságait figyelembe véve az Adriai-tenger szerepét és kikötőinek adottságait kell vizsgálnunk. Az olasz, a szlovén, vagy a horvát kikötők használata és onnan a továbbszállítás a hadszíntérre realitás. Az ott

igénybe vehető szállítási kapacitások az igényeink alapján köthetők le, akár NATO tagországok katonai technikai eszközeire is.

8. Az ideiglenes kikötői létesítmények jelentősége multinacionális logisztikai környezetben

A tengeri kijárással rendelkező országoknál, elsősorban a XX. században jelentős katonai erővel bíró államoknál, a partraszállás és tengeren szállított anyagok kirakási feltételeinek megteremtése a normál viszonyoktól eltérő körülmények között is, elengedhetetlen. A XX. század háborúi, helyi válságai bebizonyították ennek fontosságát, mert e nélkül a küldetés nem hajtható végre.

Abban az esetben, ha az alkalmazott erők rendelkeznek a szükséges eszközökkel, a kezelő állomány a feladatra megfelelően felkészített a hatékonyság jobb, a várható veszteség kisebb, a harcfeladat tervezése pontosabb, a végrehajtás sikereesebb.

A NATO elvek a mozgatás, szállítás kérdéskörét kiemelten kezelik. Az alkalmazott **ADAMS** rendszeren keresztül megvalósul a NATO parancsnokságok és parancsnokok ellátása a csapatokra vonatkozó szállítási információkkal. *Ennek részét képezi a kiépítetlen partszakaszon végrehajtott M&T feladat is.*

A NATO kibővülése, a partnerségi program keretei között végrehajtott gyakorlatok, valós műveletek a nemzetközi együttműködést, az egyes országok erősségeinek kihasználását felerősítették, a felajánlott erők ismeretében a kapacitás szükségletet tervezhetővé tették. Ennek keretében a speciális igények és lehetőségek is számvethetők.

Magyarországról egyre több katona szerez tapasztalatot a nemzetközi munkában, melynek során az eddig alkalmazott eljárások megváltozhatnak, kibővíülhetnek. Az új formulák megismerésével számunkra új feladatok megoldásában fel tudjuk használni más nemzetek eljárásait.

A katonai és a logisztikai képzésben a feldolgozott terület korábban nem jelent meg, hazai irodalma nincs, kiadványok a témával kapcsolatban nem elérhetők. Az interneten fellelt anyag mélységében nem ad ismereteket. Az ismerethez jutás módja *a nemzetközi szintéren történő anyag- és adatgyűjtés, munkacsoportokban és előadásokon való részvétel, logisztikai tanfolyamokon, továbbképzéseken elhangzó előadások, prezentációk* feldolgozása.

Őszintén remélem, hogy a bemutatott területtel hozzájárulok olyan új ismeretek átadásához, mely a logisztikai szakemberek, parancsnokok, vezetők, diákok és érdeklődők számára hasznos és alkalmazható tudást nyújtanak az ismertetett feladat végrehajtása során, illetve további gondolkodásra készíti a tisztelt olvasót.

Irodalom jegyzék

- 1. MC 319/1 A NATO logisztikai alapelvei és módszerei*
- 2. MC 319/2 A NATO logisztikai alapelvei és módszerei (tervezet)*
- 3. MC 336/2 A NATO mozgatási és szállítási (M&T) alap- és irányelvei*
- 4. AJP-4a Szövetséges összhaderőnemi logisztikai doktrína*
- 5. AJP-4.4 Szövetséges összhaderőnemi közlekedési és szállítási doktrína*
- 6. NATO kézikönyv (NATO 2001)*
- 7. NATO logisztikai kézikönyv*
- 8. Dr. Réger Béla - Trembeczky László: A hadműveleti felvonulás és befogadó nemzeti támogatás időszerű kérdései a NATO logisztikai doktrína fejlődésének tükrében (Katonai logisztika 2004/2)*
- 9. Befogadó Nemzeti Támogatási Képesség tervező jegyzék (HM EI Rt. Logisztikai Igazgatóság kiadványa, 2003)*
- 10. 17 Port & Maritime Regiment RLC előadás (2000. 02. 18. Marchwood – UK)*
- 11. 53 Port Support Squadron RLC előadás (2003. 10. 02. Marchwood – UK)*
- 12. MAGLITE 2003/2 gyakorlat Syndicate 1-3 jelentés (2003. 10. 07. Deepcut RLC Logistic School – UK)*
- 13. MAGLITE 2004/1 gyakorlat Syndicate 1-3 jelentés (2004. 03. 22. Budapest –ZMNE)*

14. <http://www.army.mod.uk>
15. <http://www.army-rlc.co.uk>
16. <http://www.magyarhirlap.hu/cikk.php?cikk=56832>
17. http://www.portofbudapest.hu/index.phtml?c_id=6
18. <http://www.jack-travel.com/Normandy/Arromanches.htm>
19. http://www.wivenhoe.gov.uk/History/mulberry_harbour.htm
20. http://www.nwha.org/news_202002/news_page6.html
21. <http://www.military.com/HomePage/UnitPageHistory/1%2C13506%2C703846|704762%2C00.html>
22. <http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/army.htm>
23. <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/ship/index.html>
24. <http://chl.wes.army.mil/research/projects/ribs/fielddem.htm>

A GAZDASÁGI ÉS KÖZLEKEDÉSI MINISZTERIUM VÉDELMI (HONVÉDELMI) FELKÉSZÜLÉSÉNEK FELADATAI, IRÁNYÍTÁSI RENDJE

Tóth Bálint – Helmeczi Gusztáv¹

Az a tény, hogy hazánk – a nemzetközi és a társadalmi követelményeket figyelembe véve – áttért az önkéntes, professzionális haderőre, befolyásolja és megváltoztatja az ország védelmi (honvédelmi) feladatainak teljesítésében érintett, illetve szerepet vállaló szervezetekkel szembeni elvárásokat.

Ehhez párosul az a gondolkodás és értelmezés, amelyek szerint a védelmi feladatok összetettek, és nemcsak a honvédelmi kötelezettségeket jelentik, hanem minden más, a nemzet védelméhez kapcsolódó feladatokat is. **Így ebbe a kategóriába tartoznak például:** a katasztrófák következményeinek elhárítása, a természeti csapások elleni védekezés, a terrorista akciók elleni lakossági és gazdasági védekezés, a lakosság életének és javainak megvédése, a környezeti károk megelőzésének biztosítása, az ország gazdasági és közigazgatási működőképességének fenntartása stb.

Mindezek alapján úgy gondoljuk, hogy napjainkban a „**védelem**”, vagy az „**ország védelem**” kifejezések alatt egy összetett, széles körű, az ország lakosságának egy időben különböző irányú védekezési feladat, illetve feladatsor elvégzését, a hozzájuk szükséges ellátási (logisztikai) feltételek megteremtését, valamint a társadalom fenntartása és lét-szükséglete érdekében meghatározó ágazatok folyamatos működését, egyes területeken annak korlátozását, vagy más módú megvalósulását kell érteni.

Ezt a feladat rendszert csak összetetten, egységesen szabad vizsgálni, kezelni, megvalósítani, mert ha bármelyik elemét fontosabbnak tekintjük, akkor a teljes védelmi tevékenység hatékonyságát rontjuk.

¹ Dr. Tóth Bálint nyá. mk. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, GKM Védelemkoordinációs Főosztály, főtanácsos.

Helmeczi Gusztáv nyá. alezredes, GKM Védelemkoordinációs Főosztály, főtanácsos.

Ugyanakkor látni kell azt is, hogy a fent említett rendszer váratlan idejű és folyamatos működése érdekében egyes feladatok végrehajtására külön fel kell készülni az államigazgatás, illetve a társadalom minden szintjén. ***Ilyen külön feladatok a kijelölés, a felkészítés és a vezetés.***

A fenti gondolatmenet folytatásaként cikkünknek is az a célja, hogy az összetett (komplex) védelem egységes működése érdekében érzékeltesse e három terület fontosságát, bemutassa azokat a feladatokat melyek ismerete, gyakoroltatása és ellenőrzése nélkül nem mondhatjuk ki, hogy felkészültek, illetve képesek vagyunk az országot megvédeni.

Alapgondolatunkhoz és célunkhoz kapcsolódva nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a védelem területén a cselekvést, a szinten tartást, a készenlétet más tényezők is befolyásolják. ***Nevezetesen arról van szó, hogy:***

- A gazdálkodók részéről élesen merül fel a költség támogatás igénye a védelmi céllal fenntartott, a szervezetek viszonylatában nagyobb részt kihasználatlan és feleslegesen lekötött kapacitások támogatására;
- A védelmi képességek rendelkezésre állását olyan feltételek között kell biztosítani, amikor az ország jelentős részén nincs minősített helyzet, a mindennapi követelmények szerint kell élni és működni a különböző szervezeteknek;
- A gazdaságnak képesnek és késznek kell lennie egyidejűleg biztosítani a lakosság ellátását, a nemzetközi és szövetségi kötelezettségeinkből eredő béke teremtő, illetve fenntartó katonai feladatok biztosítását, a különböző katasztrófák következményei felszámolását;
- A gazdálkodóknak elsősorban a gazdálkodásra előírt pénzügyi szabályozókat kell betartaniuk, mivel erre ösztönzi a gazdaságosság, és nem mindig lép életbe a minősített időszaki jogi és pénzügyi szabályozás (azaz nincs lehetőség források átadására a védelmi kötelezettségek fedezete, kiegészítése érdekében).

A továbbiakban – célunkkal összhangban – a fenti gondolatok, megállapítások helyét, szerepét vizsgáljuk a tárca védelmi felkészítési és irányítási rendszerében, amely magába foglalja a kijelölési, a felkészítési és az irányítási követelményeket, feladatokat.

Az új honvédelmi törvény – az önkéntes haderőre való áttéréssel egyidejűleg – számos új szabályozást vezetett be a honvédelmi kötelezettségek, a gazdasági és anyagi szolgáltatások, valamint az adatszolgáltatás területén. E változások részben egyszerűsítik, részben megszüntetik a korábbi kötelezettségeket.

Ennek megfelelően változni fog, illetve változtatni kell a tárcára és az irányítása alá tartozó szervezetek feladatai is.

Ezt erősíti az is, hogy az új honvédelmi törvény – a honvédelmi kötelezettségek között – továbbra is megtartja a hadkötelezettséget, de azt csak rendkívüli állapotban (háborús veszély esetén) engedi bevezetni. Hasonlóan „*háborús kategóriának*” tekinti a honvédelmi munkakötelezettséget, de békében (veszélyhelyzetekben) is megjelenő feladat a polgári védelmi kötelezettség, valamint a gazdasági szervezetek részére az adatszolgáltatási kötelezettség.

Az új törvény – a Határőrség tisztán rendvédelmi szervvé történő átszervezésével – megszünteti a fegyveres erők fogalmát, és a fegyveres küzdelem egyedüli szerveként a Magyar Honvédséget nevezi meg.

Lényegesen csökken a professzionális hadsereg nemzetgazdasággal szembeni mozgósítási szükséglete, mind személyi állomány és technikai eszköz, mind pedig a szolgáltatási igények és anyagi tartalékok vonatkozásában.

Ebből eredően a védelmi feladatokra történő felkészülésben könnyebbséget jelent a kisebb katonai igény és az ehhez kapcsolódó adminisztrációs munka, ugyanakkor több figyelem fordítható a **polgári védelmi** feladatokra és azzal együtt a **katasztrófavédelmi** tevékenységre.

Mindezek mellett az is látható, leszögezhető, hogy a szervezetek az ország védelmi feladatai ellátására kerülnek kijelölésre.

Tehát nincs, és nem is lehet szó külön-külön honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófa-elhárítási, terrorcselekmények megelőzési stb. feladatokra való kijelölésről. Ez már azért sem célszerű mivel az elvégzendő feladatok zöme megegyezik egymással függetlenül attól, hogy milyen a védelem jellege.

Így elengedhetetlen, hogy – a változások hatása mellett – a védelem érdekében nélkülözhetetlen szervezetek kijelölése egységes, **a következő követelmények (szempontok) szerinti legyen:**

- A kijelölés egyaránt vonatkozik a honvédelmi, a polgári védelmi és a katasztrófavédelmi feladatokra, az ezzel együtt járó

anyagai, technikai és gazdasági szolgáltatásokra, az adatszolgáltatási kötelezettségre;

- A kijelölés különböző szinteken (központi, területi és helyi) történjen meg. A minisztérium által kijelölt szervek központi tervezésű feladatokat látnak el, a területi (megyei) Védelmi Bizottságok által kijelölt szervezetek pedig a területi igényeket elégítik ki. A helyi védelmi bizottságok, illetve a polgármesterek a területi Védelmi Bizottság jóváhagyásával jelölik ki a szolgáltató szervezeteket;
- A centrális irányítású szervezetek kijelölésének joga a minisztert illeti meg (például: a megyei közútkezelő szervezeteket, közlekedési felügyeletet, a MÁV Rt és GySEV Rt. szervezetei esetében);
- Ugyancsak a miniszter jelölje ki a központi szállítási feladatokra igénybevételre tervezett szállító, szállítmányozó és logisztikai szervezeteket;
- A központi feladatokra történő kijelölésről a minisztérium – éves pontosítás mellett – jogszabályban rendelkezik;
- A területi és a helyi Védelmi Bizottságok által kijelölt szervekről az illetékes területi szervek kötelesek az ágazati minisztériumot értesíteni;
- A kijelölés tényét tartalmazó jogszabályban a kijelölt szervezetek általános feladatait is meg kell határozni. A kijelölt szervezet részletes szakmai feladatait közvetlenül az irányító szervezettől kapja,
- A kijelölt szervezetek területi megoszlása (telephelyi és működési elhelyezése), kapacitásai legyenek arányosak az igények keletkezési helyeivel és kielégíthetőségükkel,;
- Minden szinten legyen a feladatokhoz és a kapacitásokhoz igazodó tartalék, a tartalék alkalmazását, felhasználását a védelmi tevékenységet irányító vezető kérésére sürgős esetben a védelmi bizottság elnöke, illetve az ágazati miniszter engedélyezi, rendeli el.

Törekednünk kell arra, hogy egyetlen szabályozással kerüljön kijelölésre az adott szervezet, és ezzel együtt kerüljön meghatározásra

valamennyi általános jellegű védelmi feladata is. A szakmai feladatok tekintetében azonban lehetnek eltérések, ezért azok meghatározása közvetlenül az érintettek részére történjen a felettes szerveik útján.

Eddigi tapasztalataink és a védelmi feladatokra bevonásra kerülő szervezetek kijelölésére vonatkozó jogszabályi környezet tanulmányozása alapján az a következtetésünk, hogy várhatóan a továbbiakban is szükség lesz ezen intézkedési rendszer fenntartására. Azaz, a védelmi kötelezettségek teljesítése érdekében – amely mind az állampolgárokat, mind az államigazgatási és önkormányzati szerveket és valamennyi, az ország területén működő gazdálkodó szervezetet terhelő alkotmányos kötelezettség – nem elegendő az **általános kötelezettség törvényi** kihirdetése, hanem **célszerű és szükséges is megnevezni azokat a szervezeteket és intézményeket, amelyeknek feladatai vannak, illetve lesznek az ország védelmi felkészítésében, a nemzetgazdaság mozgósításában, a lakosság ellátásában.**

A védelmi feladatokra történő kijelölés **egyik – alapvető – lehetőségét** az Alkotmányban és a honvédelmi törvényben meghatározott, minden szervezetet és állampolgárt terhelő jogi kötelezés, a honvédelmi és az adatszolgáltatási kötelezettség adja.

Másik lehetőségként – a korábbi években is alkalmazott, akkor még döntően állami tulajdonban lévő és központi irányítás alá tartozó – a szervezetekre vonatkozó „**kijelölési**” eljárás modernizált folytatása jöhet számításba.

Az elmúlt évek gyakorlata alapján, a **nélkülözhetetlen hadkötelesek meghagyására kijelölt szervezetek köre**, várhatóan a továbbiakban is elegendő támpontot ad a védelmi feladatokra történő kijelöléshez. Ennek érdekében feltétlenül indokolt felülvizsgálni minden szervezetet, hogy a megváltozott körülmények mellett (pl. csökkenő mozgósítási igény) valóban indokolt-e szolgáltatásait továbbra is figyelembe venni.

Számolnunk kell azzal is, hogy nagyobb hangsúlyt kapnak más – például a katasztrófavédelmi, a polgári védelmi, a terrorcselekmények elhárítási és következményei felszámolási, a környezetvédelmi – feladatok. Mindezek mellett számításba kell venni a **szövetségi kötelezettségből adódó – Befogadó Nemzeti Támogatással kapcsolatos – kötelezettségek teljesítését is**, amelyek esetenként más (korábban nem jelölt) szervezetek kijelölését teszik, tehetik szükségessé.

Napjainkban a védelmi tevékenységre kijelölt szervezetek mellett fokozódó jelentőséggel bír a **NATO beszállítói szervezeti csoport**, ami

tulajdonképpen egy állandóan változó csoportját adja a kijelölésre kerülő szervezeteknek. Az ebbe a csoportba tartozó szervezetek – gazdasági szempontjaikra építve – „*önként*” vállalják, a katonai beszállításokhoz történő minősítés és adatszolgáltatás kötelezettségeit, így feltétlenül érdekük, hogy a szükséges referenciák megszerzése érdekében vállalják a honvédelmi feladatokra történő kijelölés „*terheit*”. Jelenleg ***közel 600 gazdálkodó szervezet rendelkezik NATO beszállítói minősítéssel***, közülük sokan – tevékenységi körük, rendelkezésre álló kapacitásaik stb. alapján – alkalmasak az ország védelmi feladatainak ellátására is.

A bevonható szervezetek kiválasztásának **harmadik lehetősége** a bejelentési kötelezettség alapján létező, illetve külön elrendelt adatszolgáltatással létrehozott (kialakított) ***adatbázisok, adathalmazok*** szisztematikus vizsgálata. Ez a módszer alkalmas arra, hogy a vezetők számára gyors információkat adjon területi elhelyezkedés és szaktevékenységi körök szerinti bontásban mindazon szervezetekről, amelyek szükségessé lehetnek a tárca védelmi feladatainak ellátásához. Viszont e módszer ***hátránya***, hogy az elrendelhető adatszolgáltatás (információvédelmi szempontok miatt) sajnos ***nem tud teljes képet adni*** az egyes szervezetek teljesítőképességeiről, ezért az ***adott régió***n belüli, azonos tevékenységi körrel rendelkező szervezetek közül ***célszerű többet*** is megkeresni, illetve kijelölésüket szorgalmazni.

A követelmények és módszerek alapján látnunk kell azt, hogy csak azokat a szervezeteket nevezhetjük meg, amelyek alkalmasak lehetnek a védelmi feladatokra történő bevonásra, a kitűzött feladatok végrehajtására, de konkrét kijelölésüket csak az ország védelmi feladatainak teljes ismeretében szabad végrehajtani.

Ez a megállapítás felveti azt a kérdést, hogy tulajdonképpen mi képezi a szakmai kijelölés alapját?

Erre a kérdésre a választ az előző gondolatok összességéből kiindulva határozhatjuk meg, mely szerint ***a védelmi feladatok ellátására történő kijelölés szakmai alapja nem más, mint – a központi védelmi követelmények, igények és feladatok ismeretében – az ágazati miniszter szintektől független, általános érvényű és egységes követelménye***. Ennek kialakításakor viszont nem szabad figyelmen kívül hagynia azt sem, hogy – a kormányzati munkamegosztásban – a miniszter, illetve a minisztérium részére meghatározott kutatási, fejlesztési, beruházási, üzemeltetési és fenntartási (idesorolva a javítást és a helyreállítást is) feladatok, valamint szolgáltatási kötelezettségek teljesítéséhez milyen szervezetekre és milyen szakképesítésekre van szükség.

Ezt az egységes követelményt erősítik az alaptörvények egyes meghatározásai is, melyekben egyértelműen megfogalmazott, vagy abból kiérezhető, hogy a kijelölés az **országvédelem (a nemzetgazdaság mozgósítása) olyan előkészítő feladat része**, amelyről az ország minden állampolgárának, a jogi személyeknek, a jogi személyiséggel nem rendelkező társaságoknak és gazdálkodó szervezeteknek, vállalkozóknak tudniuk kell. A kijelölés követelményei alapot teremtenek a feladatok beépítésére a mindennapi tevékenységbe, ez egyben azt is jelenti, hogy kialakul és – folyamatosan éreztetve hatását – fennmarad a kapcsolat a felkészülés-felkészítés feladatai, valamint a vezetés, irányítás között.

Ebből az is következik, hogy a védelmi feladatokra való kijelölés, a felkészülés (felkészítés), a vezetés megvalósulásának közös célja és alapvető feladata, hogy az ország mindennapos működéséhez, valamint védelméhez a szükséges feltételek folyamatosan rendelkezésre álljanak. (Ez alapot teremt a rendkívüli helyzetekben való működéshez is).

Tulajdonképpen ez a meghatározás a védelmi felkészítés és az irányítás alapvetése, melynek mindenkor teljesülnie kell. Ennek érdekében akkor járunk el körültekintően, ha már kijelöléskor a kijelölési ***alapkormány(ok)ban meghatározzuk a létfenntartással, a mindennapi működéssel kapcsolatos fő követelményeket:***

- A működőképesség megőrzéséhez szükséges anyagi és személyi tartalékok biztosítása;
- Minimális szolgáltatási és ellátási szintek, követelmények meghatározása és az ahhoz szükséges feltételek biztosítása;
- A helyreállítási feladatok megszervezése, ehhez a feltételrendszer megteremtése;
- A szükséghelyzetben lévő lakosság élelmiszerral történő ellátásának megszervezése és folyamatos fenntartása (biztosítása);
- Az ország védelmét ellátó fegyveres szervek igényeinek kielégítése;
- A vezetés működőképességének biztosítása, a különböző szintű együttműködések megszervezése és fenntartása.

Ezek a követelmények jelentik a szervezetek számára a kiinduló pontot a továbblépéshez, ***nevezetesen a felkészítési és vezetési követelmények kialakításához, az ezeket szolgáló feladatok végrehajtásához,***

tágabb értelemben a mindennapi és a védelmi szükségletek kielégítési módjának kialakításához, teljesítéséhez.

Ez a „*fogódzó*” abból a szempontból is fontos, hogy a minősített helyzetek gyorsan, váratlanul alakulnak ki. Ezért a minősített helyzetekre való *felkészülést előre* – béke, illetve veszélymentes időszakban – kell megkezdeni és végrehajtani a vonatkozó jogszabályok előírásai alapján.

Cikkünk elején azt hangsúlyoztuk, hogy a védelmi feladatok ellátásában nincs, és nem lehet különbség. Ha e véleményünk mellett a továbbiakban is kitartunk, akkor most – az előző gondolatokat is tovább fejlesztve – *leszögezzük, hogy a védelmi felkészülésnek, valamint ágazati feladatainak is egységesnek, azonos felépítésűnek kell lenni.*

E felfogás helyességét támassza alá az is, hogy az érvényben lévő szabályozások szerint a *védelmi felkészítés és felkészülés igazodik a közigazgatási rendszerhez.* Ez azt jelenti, hogy a felkészülés és felkészítés **felső** (központi kormányzati és ágazati minisztériumi), **közép** (megfelelő hatáskörű szakmai szervezeti) és **végrehajtó** (helyi közigazgatási, kijelölt szervezeti) szintekre tagozódik.

A továbbiakban – a cikk címének megfelelően – az ágazati minisztériumi és a hozzá kapcsolódó közép, illetve végrehajtó szintű szakmai szervezeteket érintő feladatokat tárgyaljuk részletesen.

Az ágazati felkészülés rendjét és tartalmát akkor lehet igazán értelmezni, ha tisztázzuk a védelmi felkészítés célját, ágazati (tárca felelősségű) területeit és a felkészítés irányításának tartalmát. De, mielőtt ezekre rátérnénk a teljesség érdekében szólnunk kell a felkészítés aktualitásáról, az arra ható körülményekről.

A védelmi felkészítés fontosságát, időszerűségét igazolja az a tény, hogy az *elmúlt közel másfél évtized* kormány-programjaiban kiemelt helyen szerepelt, és jelenleg is folyamatban van a Magyar Köztársaság *biztonságpolitikai- és honvédelmi alapelveinek, nemzeti stratégiáinak a változó helyzethez történő igazítása,* valamint ezzel összhangban az ország honvédelmi rendszerének felülvizsgálata.

E feladatokkal párhuzamosan az önkéntes haderőre való áttéréshez szükséges jogi szabályozások folyamata napjainkban került a törvényalkotók elé. Az elfogadott új honvédelmi törvény, valamint az Alkotmány és egyéb a védelemmel kapcsolatos jogszabályok módosításai *alapjaiban érintik a honvédelmi felkészítést,* a személyek honvédelmi

kötelezettségeit, valamint a gazdálkodó szervezetekre vonatkozó anyagi, gazdasági és bejelentési kötelezettségeket.

A nemzetgazdaság struktúrájában, a gazdasági szervezetek feladatrendszerében és tulajdonosi szerkezetében bekövetkezett változások a korábbival szemben más jogi, gazdasági alapokat, más eljárásokat, megoldásokat igényelnek a honvédelmi kötelezettségek teljesítésében.

Mindezek mellett alapvetően megváltozott az ország biztonságpolitikai helyzete, az ország védelmével és felkészítésével kapcsolatos nézetek rendszere. Háttérbe szorulnak a háborús helyzetekre való felkészüléssel és a nemzetgazdaság mozgósításával kapcsolatos feladatok, nagyobb prioritást kapnak a természeti és civilizációs katasztrófák következményeinek felszámolásával, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemmel összefüggő feladatok.

Ilyen körülmények között szükségszerű az is, hogy a jogszabályi alapok változásai kihatással legyenek a honvédelmi kötelezettségekre, az igazgatási, illetve a gazdálkodó szervezetek adatszolgáltatási kapcsolatrendszerére, annak módjára és tartalmára.

Mindezeket figyelembe véve a védelmi felkészítés alapvető céljai a továbbiakban is az alábbiak lehetnek, lesznek:

- Az ország, a gazdaság működőképességének fenntartása;
- A védelemhez szükséges anyagok és szolgáltatások folyamatos biztosítása;
- A lakosság ellátása, valamint védelme szükségszerű meg-
szervezése, végrehajtása (kielégítése);
- Az ország nemzetgazdasági kapcsolatainak – szükséges irányú – fenntartása.

Céljainkat viszont csak akkor érjük el, ha nem feledjük, hogy napjainkban a polgári erőknek az ország védelmében a korábbinál nagyobb és többoldalú feladatot (esetenként feladat sort) kell teljesíteniük.

Ezért a vezetőknek, illetve a vezető szervezeteknek meg kell határozniuk a védelmi felkészítés főbb területeit, melyek az alábbiak lehetnek:

- A tárca felügyelete alá tartozó szervezetek védelmi feladatai és erre a felkészülési, felkészítési követelmények meghatározása;
- Az ország területének előkészítése keretében a közlekedési-energetikai- és termelői infrastruktúra működőképességének fenntartása;
- A gazdaságmozgósítási feladatokra való felkészülés, a minősített időszaki igények kielégítése (a védekező szervek és a lakosság egésze vonatkozásában egyaránt);
- A polgári veszélyhelyzeti tervezéssel és a veszélyhelyzetek kezelésével kapcsolatos feladatokban való közreműködés, az együttműködés megvalósítása (különös tekintettel más tárcák és más nemzetek irányába a terrorizmus visszaszorítására, illetve tevékenysége következményei felszámolására);
- A szövetségi kötelezettségekből eredő feladatok teljesítése (például: a katonai és polgári segítségnyújtás, a Befogadó Nemzeti Támogatás, a különböző szintű logisztikai és energetikai támogatás, a befogadott menekültek ellátása stb.).

Ezek a területek határozzák meg a tárca védelmi felkészülési feladatait, melyeket egy-egy alapvető feladathoz, illetve a minisztériumi felkészítési tevékenységhez kapcsolva kell tovább bontani.

Mielőtt részletesebben vizsgálnánk a védelmi felkészítés feladatait le kell szögeznünk, hogy az elmúlt években végbement, illetve a napjainkban zajló változások gyakorlatilag nem változtatták, nem változtatják meg a tárca feladatait, azok alapvetően továbbra is ugyanazok maradtak. Azokban jelentősebb eltérést – többletet – NATO tagságunk és a nemzetközi békemissziókban betöltött szerepünk, kötelezettségeink hoztak.

Így tehát az előzőekben tett megállapításokat, az állandóságot figyelembe véve a tárca alapvető védelmi felkészítési feladatai a szervezés és a végrehajtás helye szerinti csoportosításban következők:

a) A védelmi felkészítéshez kapcsolódóan:

- Az ország védelmi felkészítésében résztvevő szervek kijelölése, feladatainak meghatározása;

- A működőképesség biztosításához a szükséges személyi, anyagi feltételek folyamatos biztosítása;
- A védelmi (katasztrófavédelmi, polgári-védelmi, katonai védelmi, terror elhárítási, természeti csapás elleni védekezés, veszélyes balesetek következményei felszámolása stb.) feladatokra való kijelölés, az ezekhez kapcsolódó egyéni és szervezeti felkészítési, tevékenységi követelmények meghatározása, azok megvalósításának vezetése, ellenőrzése;
- A különböző veszélyhelyzetekben (veszélyes ipari, vagy közlekedési balesetek, súlyos elemi csapások stb.) a segítségnyújtás fogadására, az ezeket és a következmények felszámolásához szükséges együttműködésre való felkészülés a különböző szinteken.

b) Az ország területi felkészítéséhez kapcsolódóan:

- Az infrastruktúra (vezetési, ipari, energetikai, közlekedési, kereskedelmi és szolgáltatási stb.) működőképességéhez a feltételek kialakítása, annak fenntartási követelményei, feladatai meghatározása;
- A vezetési és értesítési (riasztási) rendszerek működésének biztosítása, a közlekedési rendszerek (alágazatok) egységes működési, igénybevételi feltételeinek kialakítása, fejlesztésük végrehajtása;
- A fontosabb objektumok védelmének megszervezése, fenntartása.

c) A gazdaságmozgósításhoz, és a minősített időszakhoz kapcsolódóan:

- A minősített időszaki – főként a lakossági és a katonai – igények kielégítési módjának vizsgálata, a kielégítés sorrendjének meghatározása, az ezekhez kapcsolódó intézkedések kiadása az érintett vezető és végrehajtó szervezeteknek;
- A tárcához tartozó termelő és szolgáltató ágazatok (gazdaság, energetika, közlekedés, kereskedelem stb.) mozgósításához szükséges tervek kidolgozása, a meghagyások biztosítása, a minősített időszaki működtetésre való átállás állandó feltételei kialakítása;

- A különböző szállítási és javítási igények kielégítése;
- A tartalékok képzése és fenntartása, felhasználásuk rendjének meghatározása.

d) A szövetségi kötelezettségekhez kapcsolódóan:

- A közlekedési alágazatok igénybevételének biztosítása;
- A megkötött megállapodások alapján a logisztikai feladatok elvégzése;
- A Befogadó Nemzeti Támogatás nyújtása a lehetőségek és megkötött egyezmények szerint.

e) Az ágazati felkészüléshez kapcsolódóan:

- A végrehajtandó országos és ágazati feladatok tisztázása, a tárca és ebben az egyes szakmai ágazatok helyzetének (szervezeti, irányítási, anyagi, technikai stb.) megítélése;
- A feladatok irányításához és végrehajtásához szükséges szervezeti és személyi feltételek megteremtése;
- A felkészülés és a végrehajtás vezetési, valamint logisztikai biztosításának létrehozása, fenntartása;
- Szükséges tervokmányok kidolgozása, számvetések és egyéb adatbázisok kimunkálása, az elvégzendő feladatok lebontása és részletes meghatározása szervezeti egységenként;
- A feladatok végrehajtásában, a különböző szintű vezetési szervezetekben résztvevők felkészítése, tevékenységük összehangolása a tárcán belül és kívül;
- A feladatok végrehajtásának begyakorlása;
- A felkészültség ellenőrzése.

A fenti alapvető feladatok megvalósításához elengedhetetlen, hogy ***a tárca vezetése lássa és érezze az ágazat védelmi felkészítésének felsőszintű, meghatározó részfeladatait***, melyek nélkül nem működhet sem a felkészítés irányítása, sem a feladatok gyakorlati megvalósítása.

Ebből, és az előzőekből eredően mi kiemeltnek, nélkülözhetetlenek tartjuk a következőket:

- A jogszabályokban a miniszternek (minisztériumnak), az egyes szakmai ágazatoknak, a miniszter felügyelete alá tartozó országos hatáskörű és más szakmai szervezeteknek meghatározott feladatok tisztázását, értelmezését és szervezetekre történő lebontását;
- A meghatározott feladatok végrehajtásához szükséges személyi- és tárgyi feltételek biztosítása érdekében – az irányító szerv (minisztérium, illetékes védelmi bizottság) által meghatározott – riasztási és alkalmazási tervek, szervezeti-működési és egyéb okmányok kidolgozását;
- A feladatkörbe tartozó szolgáltatások előkészítésének és teljesítésének szabályozását, erre az érintettek felkészítését;
- A veszélyeztetett területekről a védelmi, a nemzetgazdasági és más szempontból fontos vagyontárgyak elszállításának előkészítését, az elszállítási irányok, a befogadási területek kijelölését, külön intézkedésre az elszállítás (kiürítés) végrehajtását;
- A rendkívüli helyzet következtében szükségessé váló élet és vagyonmentés érdekében a mentésre alkalmas eszközök (járművek, műszaki és földmunkagépek, szerszámok stb.) igénybevételenek, az élő munkaerő biztosításának előkészítését;
- A gazdasági és közlekedési tevékenység fenntartását, a lakosság ellátásának biztosítását;
- A védelmi felkészülés szakmai követelményei meghatározását, az ágazati rendeltetésű védelmi tartalékok képzését és kezelését, az ezekhez szükséges költségek tervezését;
- A tárcát és a szakmai szervezeteit érintő védelmi célú terület előkészítési (hadszintér előkészítési) feladatok végrehajtását, koordinálását, ellenőrzését;
- Az ágazat védelmi célú tartalékolási koncepciójának kialakítását, a céltartalék fenntartását, fejlesztését, ellenőrzését;
- A meghagyási rendszer kialakítását, a szükséges módú szabályozását, a meghagyások életbeléptetését;

- A különböző (közlekedési, ipari, energetikai, szolgáltatási stb.) objektumok normál és minősített helyzetekben való őrzés-védelme szervezését, irányítását és végrehajtását, valamint a fegyveres őrzéssel kapcsolatos ágazati szabályok kialakításában való közreműködést, a fegyveres biztonsági őrseg központi irányító parancsnoki feladatainak ellátását;
- Az önkormányzati szervek védelmi közigazgatási jellegű – a tárcát érintő – feladatainak végrehajtásában való közreműködést;
- A tárcát érintő katasztrófavédelmi (polgári védelmi) feladatok végrehajtásának szervezését, irányítását;
- A katasztrófa jellegű vagy háborús károk helyreállítását szolgáló szervezeti és működési feltételek megteremtésében való közreműködést;
- A katasztrófavédelemmel (polgári védelemmel) kapcsolatos ágazati szabályok kialakításában való közreműködést;
- A tűzvédelemmel kapcsolatos ágazati szabályok kialakításában való közreműködést;
- A minisztériumra háruló védelmi operatív feladatok ellátását, az ágazati védelmi kutatások irányítását, végzését és végeztetését;
- Az együttműködés szervezését és megvalósítását a védelmi tevékenységben résztvevő minisztériumi, szakmai, valamint más szervezetek között;
- Az együttműködés kétirányú, tárcán kívüli és tárcán belüli legyen, minden körülmények között kapcsolódjon a HM, a BM, az ESZCSM, a KvVM, az IHM, a PM, a BM VH, a BM OKF, a HM VH, továbbá a közlekedési alágazatok országos hatáskörű vezetői és végrehajtó szerveihez, az érintett területek védelmi bizottságaihoz;
- A lakosság felkészítését az egyéni és kollektív védelemre, a következmények felszámolására;
- A védelmi tevékenységben érintett állomány szakmai képzését, továbbképzését, gyakoroltatását;

- Katasztrófa, minősített vagy veszély helyzetben felállításra kerülő minisztériumi Operatív Törzs, a Védekezési Munkabizottságok megszervezését, begyakoroltatását, munkaokmányainak kidolgozását;
- Az ügyeleti szolgálatok megszervezését, működtetésük és riasztásuk biztosítását, az információ áramlás fenntartásának folyamatosságát.

Az előzőekben bemutatott védelmi felkészítési célok és feladatok megvalósulása csak szakszerű és szervezett irányítás (vezetés) mellett lehet eredményes.

A tárca a tőle elvárt védelmi követelményeknek csak úgy képes eleget tenni, ha nemcsak – a már részletezett – feladatai végrehajtásáról, hanem az ahhoz szükséges folyamatos irányításról (vezetésről) is gondoskodik.

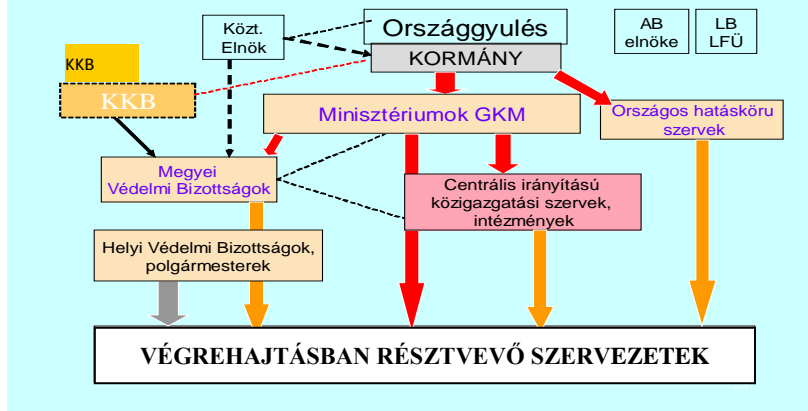
A felkészítés irányítási tevékenysége – az irányítás eredeti három szintű tagozódását követte, és figyelembe véve a megoldandó feladatokat is – a felső és közép szintre összpontosul, mivel ezeken a szinteken valósulnak meg tisztán és szétválaszthatóan az irányításra jellemző követelmény támasztó, feltétel biztosító és elszámoltató tevékenységek. A harmadik végrehajtó szinten csak az alkalmazói, irányítói feladatok érvényesülnek, kiegészülve a visszajelzői funkciókkal.

Az irányítás eredményessége érdekében – függetlenül attól, hogy a felkészítés irányításának szintjei, az azokon megvalósuló tevékenység milyen módon kapcsolódik egymáshoz – nem lehet figyelembe venni a tulajdonosi rendszert, illetve a tulajdonosi érdekeket, mert az adott helyzetben, az adott területen a védekezési feladatok ellátása mindenkinek egyforma érdeke, vagy azonos módú lét kérdése is lehet.

Ezért a védelmi felkészítés országos, felsőszintű vezetési rendjében bekövetkezett „*decentralizáció*” számos negatív tapasztalatot is hozott, így ismételten vizsgálat tárgyát képezi annak „*centralizálása*”.

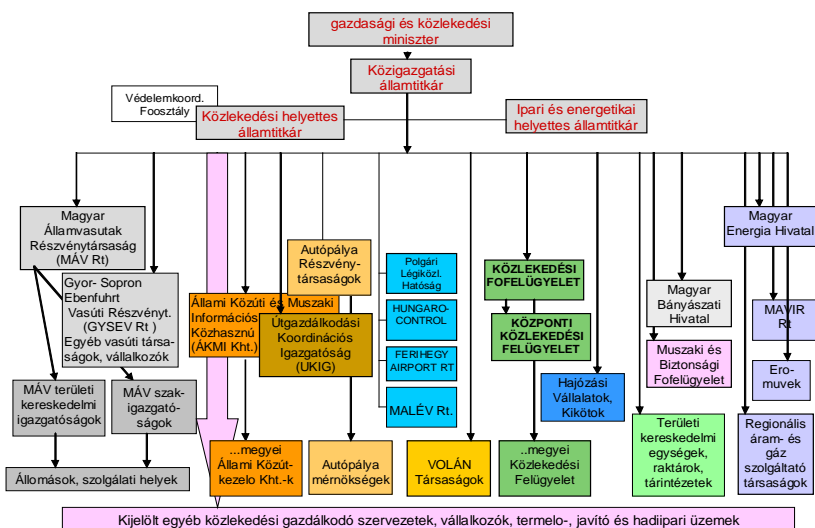
Mindezek mellett azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az ország védelmi felkészítésének irányítását a törvényben meghatározott rendben az **Országgyűlés felügyelete** és elvi útmutatása szerint a **Kormány** végzi. E tevékenységéről rendszeresen tájékoztatást adva a **Köztársaság elnökének**.

AZ ORSZÁG VÉDELMI FELKÉSZÍTÉSÉNEK IRÁNYÍTÁSA

A gazdasági és közlekedési tárca védelmi felkészítésének irányítást – jogszabályi kötelezettsége alapján – a miniszter végzi. Feladatát a minisztérium szervezetébe tartozó, a védelmi feladatok koordinálásért felelős szervezeti egységen keresztül látja el.

A TÁRCA VÉDELMI FELKÉSZÍTÉSÉNEK IRÁNYÍTÁSA

Mindkét irányítási struktúra egyértelműen kifejezi a védelmi felkészítés centrális jellegét, és azt a tulajdonságát, hogy nem tükröződik egyikben sem – a már említett – a tulajdonosi viszony. Ezeket a tulajdonságokat a továbbiakban is meg kell őrizni, illetve őriztetni.

A feladatok ellátását ***tárcánknál*** a közigazgatási és a közlekedési helyettes államtitkárok felügyelete alá tartozó **Védelem-koordinációs Főosztály** szervezi, irányítja, koordinálja. Mivel a korlátozott létszám nem teszi lehetővé, hogy minden feladatot önállóan oldjon meg, így egy-egy feladat megoldásába természetesen ***bevonja az érintett szakfőosztályok*** kijelölt személyeit is. ***Erre jó példa a közlekedési és ipari védekezési munkabizottságok működtetése, a különböző gyakorlatok végrehajtása.***

Az ágazati szervezeteink többségénél sajnos nem ilyen jó a helyzet. Az elmúlt közel egy évtized során ***bekövetkezett irányítási, és gazdasági változások következtében a védelmi felkészítés szervezeti és személyi feltételeiben kedvezőtlen változás*** állt be. A korábban e feladatokkal ***függetlenített, vagy megosztott munkakörben*** foglalkoztatott ap-parátus megszűnt. Napjainkban csupán néhány szervezet (például: MÁV Rt., ÁKMI Kht., Budapest Airport Rt. stb.) rendelkezik – egyébként jelentősen erősítésre szoruló – ***védelmi (védelmi felkészítési) beosztásokkal***. A szervezetek döntő többsége a részére elrendelt védelmi felkészítési feladatokat alapvetően ***“ad hoc”*** módon és erősen leszűkítve, néhány vezetőre ***„ráerőltetve”***, végrehajtó szervezetek bevonása nélkül végzi el.

Így a védelmi feladatok végrehajtására kiadott központi követelmények teljesítése, a felkészítés és a végrehajtás irányítása, továbbá a feladatok végrehajtása egyaránt csorbát szenved, vagy adott esetben lehetetlenné válik.

Az ország biztonsági helyzetének az elmúlt 2-3 évben bekövetkezett romlását a környezetünkben megszorodott rendkívüli események (terror, elemi csapások, energia ellátási gondok, veszélyes ipari balesetek stb.) okozták. ***Ez a tendencia arra figyelmeztet bennünket, hogy mielőbb helyre kell állítani a vezető és a végrehajtó szervezetek védelmi (honvédelmi, polgári-védelmi, katasztrófavédelmi stb.) feladatainak szervezéséhez, valamint ellátásához szükséges személyi, tárgyi, pénzügyi feltételeket.*** Továbbá ezekkel párhuzamosan haladéktalanul folytatni, illetve javítani kell a lakosság, a gazdálkodó, valamint a közigazgatás különböző szervezetei ***teljes felkészítését.***

Az egyensúly helyreállításának, az előrelépésnek módszerül szolgálhat a felkészítésnek és annak ellenőrzésének fejlesztése, valamint a meghatározott feladatok személyi, tárgyi, szervezeti feltételeinek kialakítása, fenntartása, korszerűsítése.

A vezető és végrehajtó szervek felkészítését – ha a személyi, tárgyi, szervezeti feltételek rendelkezésre állnak – az elméleti és gyakorlati képzés keretében lehet a kívánt szinten és módon megvalósítani.

Az elméleti felkészítés lehet:

- évente 1-3 napos továbbképzés,
- félévente 1-2 napos szinten tartó foglalkozás,
- átképzés, kiegészítő foglalkozás igény szerint.

A gyakorlati képzés megvalósítható:

- egyéni és szervezeti részegységenkénti célirányos gyakoroltatás,
- rendszergyakorlatok (egy vagy több szervezet részvételével), és
- különböző szintű gyakorlatok levezetése keretében.

A felkészítéseken kiemelt figyelmet kell fordítani a vezetői teendők egyértelmű meghatározására, helyes értelmezésére, a teljes értékű helyettesítések megoldására, a helyettesítések idején a feladatteljesítések sorrendjének és a személyes tevékenység tartalmának tisztázására.

A vezetőknek osztály (csoport) vezetői szintig bezárólag évente **egynapos** továbbképzést célszerű tartani, melynek keretében egységesíteni és tisztázni kell a cselekvési módokat, a mindennapi feladatok ellátásának lehetőségeit, a felmerülő problémák hatásának csökkentését. A továbbképzés hatékonyságának növelése érdekében ajánlatos a honvédelmi, a belügyi, a külügyi és a pénzügyminisztériumból, továbbá a BM OKF-től és más végrehajtó szakmai szervezetektől is **előadókat** meghívni, **okmány mintákat** kiadni.

A felkészülés és a felkészítés akkor lesz eredményes, ha a végrehajtásban érintettek, továbbá maga a végrehajtás, és annak megvalósítási feltételei rendszeresen ellenőrzésre kerülnek.

Az ellenőrzés célja meggyőződni:

- A kijelölt személyek és szervezetek felkészültségéről, a feladatok végrehajtási feltételei meglétéről;
- Intézkedést hozni a feltárt hiányosságok haladéktalan megszüntetésére.

Az ellenőrzés módszere lehet helyszíni ellenőrzés, vizsgáztatás, anyagi-technikai szemle, okmány ellenőrzés váratlanul vagy előre bejelentett formában.

A fenti feladatokat egységes rendszerben – a védelmi felkészítést elősegítő – miniszteri rendeletben kívánjuk a közeljövőben szabályozni.

A fent leírtak alapján összegzésként az a véleményünk, hogy a kijelölés, a védelmi felkészülés és felkészítés, a vezetési követelmények következetes érvényesítése nélkül a tárca nem képes teljesíteni a törvényekben meghatározott országvédelmi, szövetségi, és nemzetközi kötelezettségeit. Csak e három területen kifejtett, folyamatos munka biztosítja az ország lakossága megóvását, az ehhez szükséges szakmai feltételek kialakítását, a gazdaság működőképességének fenntartását.

Cikkünkben egyértelműen levonható az a következtetés is, hogy – napjainkban és a jövőben egyaránt – a tárca fő feladatai közé tartozik a fenti területek fenntartó és korszerűsítő munkáinak időbeni elvégzéséhez a szervezeti és személyi feltételek megteremtése, ellenőrzése, a feltárt hiányosságok azonnali felszámolása érdekében a szükséges intézkedések megtétele.

AZ ÚJONNAN RENDSZERESÍTETT REPÜLŐHAJÓZÓ ÖLTÖZET BEMUTATÁSA

Horváth Tibor¹

A jelenleg rendszerben lévő, 1982-ben rendszeresített, repülőhajózó öltözet kiváltásának igénye első ízben a Vezérkar Főnöki Tanács 2001. január 31-én, az MH Ruházati Ellátó Központban levezetett, kihelyezett ülésén merült fel. Az új repülőhajózó öltözzel szemben alapvető követelményként fogalmazódott meg, hogy

- feleljen meg a nemzeti és a NATO vonatkozó munkavédelmi előírásoknak,
- nyújtson védelmet a fokozott tűz- és hőhatás ellen,
- gépelhagyás esetén tegye lehetővé a pilóta számára a túlélés esélyét,
- a legmagasabb fokú komfortérzetet biztosítsa a használó számára.

A Magyar Honvédség parancsnoka, Vezérkar főnök döntésének megfelelően az MH Légierő Parancsnokság (mint alkalmazó) és az MH Ruházati Szolgálatfőnökség (mint anyagnem-felelős) szakembereiből álló munkacsoport megkezdte a kidolgozói munkát.

A kidolgozói team a Honvéd Vezérkar főnök, az MH Légierő Parancsnokság és az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság vezetői számára 2003. január 29-én, az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis tanácstermében, ruházati bemutató keretében, bemutatta a kialakított új típusú repülőhajózó öltözetet. ***A csapat-próba tesztelésre javasolt repülőhajózó öltözetet a következő cikkekből állt:***

- Nomex® Comfort dzseki kifordítható béléssel (minden évszakra);
- Nomex® Comfort (kezes-lábas) overall (minden évszakra);

¹ Horváth Tibor ezredes, MH ÖLTP Ruházati szolgálatfőnök.

- Nomex® Comfort nyári alsóruházat (ing és alsó);
- Nomex® Comfort téli alsóruházat (ing és alsó);
- Nomex® Comfort kesztyű (minden évszakra);
- Lycra zokni (minden évszakra);
- Bakancs (minden évszakra), melyet a sötétkék köznapi sapka egészített ki.

A dzseki és az overall szabása kompatibilis a NATO tagországok által használt korszerű repülőhajózó öltözetekkel és pilótafülke rendszerekkel.

Az öltözetet a sugárhajtóműves repülőgép-, a helikopter-, a szállító repülőgép-, valamint az oktató-kiképző repülőgép személyzet egyaránt viselheti.

A bemutatott termékek egy speciális Nomex® Comfort alapanyagból (Nomex® + Kevlar® + DuPont antisztatikus szál®) kerültek előállításra. Bemutatotthoz hasonló Nomex® hőálló alapanyagból készült védőöltözetet használnak a tűzoltók, a katasztrófavédelmi mentőalakulatok, egyes NATO tagországok repülőhajózó- és harcokcsizó állománya, az olajfinomítók-, a vegyipari üzemek-, valamint az áramszolgáltató szervezetek speciális beosztásban lévő alkalmazottai, továbbá az autó- és motorversenyzők.

Az alapanyag legjellemzőbb sajátosságai:

- kiváló szövettani tulajdonságokkal rendelkezik, közvetlenül a bőr felületén is viselhető, nincs irritáló hatása, lélegzik, a test nedvességét (bőrpárát) a külső rétegek felé vezeti,
- nem ég, nem olvad, nem csöpög (önkioltó),
- 380C° felett szenesedik,
- nem generál mérgező gázokat és füstöt,
- stabil hővédelmet biztosít,
- vegyszerekkel szemben ellenálló,

- könnyű súlya ellenére a különböző mechanikai hatásokkal szemben magas védelmi szintet biztosít,
- szakítószilárdsága kiváló,
- izzadsággal szemben ellenálló, 90C^o-on mosható, gyorsüteműen szárad, színtartó,
- hosszú élettartamú, élettartamú.

A speciális Nomex[®] Comfort alapanyagból készült repülőhajózó öltözet egy hőálló hatékony védelmi rendszer. ***E védelmi rendszer rétegei:***

- Dzseki: Nomex[®] Comfort – 210 g/m² szövet,
- Overall: Nomex[®] Comfort – 175 g/m² szövet,
- Nyári alsóruházat: Nomex[®] Comfort – 240 g/m² kötött kelme,
- Téli alsóruházat: Nomex[®] Comfort – 400 g/m² kötött kelme.

A HM Költségvetési és Munkabiztonsági Ellenőrzési Hivatal Munkabiztonsági Igazgatóság (mint munkavédelmi hatóság) a genfi DuPont akkreditált laboratórium tűzállóságot vizsgáló műszerével („*Thermo-Man[®]*”) több alkalommal végrehajtott mérés helyszíni tapasztalatai alapján megállapította, hogy a Nomex[®] Comfort alapanyagból tervezett repülőhajózó ruházat olyan mértékben csökkenti a viselője számára esetlegesen fellépő hősokkot, hogy még csekély mértékű égési sérüléssel sem kell számolni. Ezért a javasolt repülőhajózó öltözet cikkeit – ez alól kivételt képez a bakancs – „***Katonai rendeltetésű egyéni védőeszköz***”-zé minősítését indokoltnak tekinti.

A DuPont által elvégzett Thermo-Man® teszt eredménye a vizsgált pamutból, pamut-műszál keverékből (82 M repülőhajózó), illetve a Nomex® Comfort alapanyagból készült overall esetében **a következő volt:**

Thermo-Man® teszt

égési sérülés	A közvetlen láng- és hőhatás ideje = 4,0 sec		
	100 % pamut	45 % pamut és 55 % műszál	Nomex® Comfort
	ruházat esetén a védett testfelület %-ában		
2 fokú	57	17	2
3 fokú	16	19	7
Teljes	73	36	9

Az elvégzett tűzállósági vizsgálat során kitűnt, hogy a 82 M repülőhajózó hadi- (gyakorló-) ruházat olyan mértékben veszélyes viselőjére (a láng hatás kioltását követően a ruha egyre intenzívebben égett és olvadt), hogy annak lecserélése életvédelmi szempontból a lehető leg-rövidebb időn belül szükséges és elengedhetetlen.

A kidolgozói munkabizottság által elvégzett gazdaságossági és teljes élettartam költségszámítás a következő eredményt mutatta ki:

A ruházatok éves költsége, az elhasználódási idő figyelembevételével

A jelenlegi rendszer hő elleni védelem nélkül			A javasolt rendszer beépített hővédelemmel		
- 82 M repülőhajózó nyár-téli (zubony és nadrág)			- Nomex® Comfort dzseki - Nomex® Comfort overall		
Ár (jelenlegi) [Ft]	Viselési idő [hónap]	Éves költség [Ft]	Ár (jelenlegi) [Ft]	Viselési idő [hónap]	Éves költség [Ft]
83.050	12-24	41.525	169.750	36-60	33.950

A bemutatót követően a Honvéd Vezérkar főnök elrendelte a kidolgozói bizottság által javasolt, katonai egyéni védőeszköznek minősülő, új típusú repülőhajózó öltözet csapatpróbáját. Az öltözet próbaviselését, a repülő-fedélzeti beosztást ellátó személyzet körében, összesen 25 fő bevonásával kell elvégezni.

A csapatpróba tesztelésben részt vett a **HM Katonai Légügyi Hivatal** (Budapest), az **MH Légierő Parancsnokság** (Veszprém), az **MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis** (Kecskemét), az **MH 87. Bakony Harcihelikopter Ezred** (Szentkirályszabadja) és az **MH 89. Szolnok Vegyes Szállító Repülőezred** (Szolnok) kijelölt repülőhajózó szakállománya.

Ezáltal a vizsgálatba bevonásra került a Magyar Honvédségben rendszerben lévő valamennyi repülőeszköz (MIG-29, L-39, JAK-52, AN-26, MI-8, MI-14, MI-24).

A HM HVKF döntésének megfelelően az **MH Hadtápanyag Ellátó Központ** az **MH Ruházati Szolgálatfőnökség** szakmai felügyelet mellett 2003. június hónapban beszerezte a csapatpróba végrehajtásához szükséges repülőhajózó öltözeti cikkeket. Így az új típusú Nomex® Comfort alapanyagú védőeszköz használók általi tesztelése megkezdődhetett.

A próbaviselés előzetes kedvező tapasztalatai alapján a Nomex® Comfort alapanyagú repülőhajózó védőöltözet a Magyar Honvédség öltözeti rendje és a hosszú távú ruházati fejlesztés koncepciójáról szóló **HM Kollégium** részre készített előterjesztésbe (az előterjesztés a Katonai Logisztika 2004. 4. számában részletesen bemutatásra került) – annak meghatározó elemét képezve – beemelésre került.

A miniszter úr, a HM Kollégium 2004. június 24-én megtartott kibővített ülésén, egyetértett a repülőhajózó hadiruházati program végrehajtásának szükségességével, melynek prognosztizálható megvalósítási költsége (első ellátmány beszerzése) mintegy 150 millió forint.

A miniszteri döntésnek megfelelően a 2003 M repülőhajózó öltözet a **Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának** kiadásáról szóló 9/2005. (III. 30.) – 2005. május 1-je óta hatályos – HM rendelet mellékletébe bedolgozásra került.

Az egy éves próbavizelés tapasztalatait az **MH Légierő Parancsnokság** parancsnoka 2004. végén *az alábbiak szerint összegezte:*

- A csapatpróbába bevont szakállomány nagy megelégedéssel fogadta az alapanyagában és formai kialakításában megújuló, a kor színvonalán álló (High Tech), a használók igényeit messzemenően figyelembe vevő repülőhajózó védőöltözet bevezetését.
- Az eltelt egy éves időszakot tekintve, az előírásoknak megfelelően, az overall átlagosan 15, a dzseki pedig átlagosan 2-3 alkalommal került tisztításra. Ez idő alatt az állomány, mosásból, illetve tisztításból eredeztethető sérülést, bolyholódást, nyúlást (méretváltozást), anyagfáradást, színvesztést (fakulást) nem tapasztalt.
- Az overall konfekció méretezése nem minden esetben felel meg a használók testméretének, ezért célszerű e terméket a pilóták egyéni méretének megfelelő mérethelyességgel elkészíteni (beszerezni). A derékszorító szalag minőségén javítani szükséges. A mellen lévő zsebek zipzár irányát (zárását) meg kell fordítani. A hónaljban és a combközben célszerű szellőzőnyílásokat kialakítani, melyeket körbevarrással kell rögzíteni. A magassági ruha csatlakozó csöveinek kivezetéséhez mindkét oldalon húzózáras, takart oldalnyílás kialakítása kívánatos.
- A dzseki kivehető bélésének rögzítését a derékrészen tépőzárral, a vállrészen húzózárral kell megoldani. Az egybeépített kapucnira nincs szükség. A foltzsebeken a kéz nagyságát figyelembe vevő, kétpontos tépőzáras záródású oldalbenyúlást célszerű kialakítani.
- A téli-nyári alsóruházat cikkeit, valamint a kesztyűt a személyi állomány a viselés során megfelelőnek találta, azokon változtatás nem indokolt.
- A csapatpróba keretében tesztelt bakancs nem felel meg a repülőhajózó követelményeknek, mivel orr-része keskeny, ezáltal nem biztosít kellő komfortot viselőjének. A nehéz bakancs kaptapultálás esetén rendkívül megviseli a lábat, befűzése hosszadalmas, a bőr felsőrész nagyon merev, a bakancstalp kialakítása rugalmatlan és vékony.

A csapatpróba tapasztalatai, valamint a HM Technológiai Hivatal Repülőgép Modernizációs Iroda által mintaként biztosított svéd gyártmányú repülőhajózó ruházat alapján az MH Ruházati Szolgálatfőnökség végrehajtotta a dzsekin és az overallon az alkalmazó igényi szerinti módosításokat, majd azokat átadta ismételt tesztelésre az MH Légierő Parancsnokság számára.

Az újonnan elvégzett próbahordás tapasztalatai alapján az MH LEP parancsnoka 2005. augusztus 1-jén javaslatot tett a HM HVKF részére a 2003 M repülőhajózó védőruházat – mivel az megfelel a repülőhajózó állomány igényeinek, illetve a repülésbiztonsági és balesetvédelmi követelményeknek – rendszeresítésére.

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség, kiindulva a csapatpróba végkonklúziójából, az új típusú repülőhajózó ruházatot az alábbiak szerint terjesztette rendszeresítésre a Rendszeresítési Bizottság elé:

Rendszerbe állítási tájékoztató

a) A szakanyag megnevezése: 2003 M repülőhajózó hadi- (gyakorló-) védőöltözet.

b) A rendszerbe állítás indoklása:

A Magyar Honvédség Légierő Parancsnokság állományába szolgálatot teljesítő repülőhajózó szakállomány részére a NATO szabványoknak, a nemzeti és NATO munka- és tűzvédelmi-, valamint ruházati előírásoknak megfelelő speciális védőruházat rendszeresítése. A hangsebesség feletti és alatti sugárhajtóműves repülőgép személyzet, a harci- és szállító helikopter személyzet, a szállító repülőgép személyzet, az oktató-kiképző repülőgép személyzet részére a repülési feladatok balesetmentes végrehajtásához megfelelő védőruházat biztosítása, egyben a meglévő 82 M repülőhajózó ruházat kiváltása.

A jelenleg rendszeresített 82 M repülőhajózó ruházat sem a NATO szabványoknak, sem a munkavédelmi előírásoknak nem felel meg.

c) A szakanyag rendeltetése, főbb adatai:

A 2003 M (Nomex[®] Comfort alapanyagú) repülőhajózó öltözet *az alábbi cikkekből áll:*

- 2003 M repülőhajózó overall;

- 2003 M dzseki béléssel;
- 2003 M téli repülőhajózó ing;
- 2003 M téli repülőhajózó alsó;
- 2003 M nyári repülőhajózó ing;
- 2003 M nyári repülőhajózó alsó;
- 2003 M repülőhajózó (LYCRA) zokni;
- 2003 M repülőhajózó kesztyű.

A 2003 M repülőhajózó overall rendeltetése:

A test megfelelő szintű védelme a külső fizikai behatások, főként a hőhatások ellen, továbbá speciális szabása alapján megfelelő komfortérzet biztosítása a repülési feladatokat végrehajtó szakállomány számára.

A 2003 M repülőhajózó dzseki béléssel rendeltetése:

A test megfelelő szintű védelme a külső fizikai behatások, főként a hőhatások ellen, továbbá megfelelő komfortérzet biztosítása a repülési feladatok végrehajtása során. Téli időjárási viszonyok esetén megfelelő védelem nyújtása a hideg ellen. Gépelhagyás (katapultálás) után, kialakítása révén jól láthatóság biztosítása extrém időjárási viszonyok között, megkönnyítve a keresést-kutatást végzők munkáját, ezáltal növelve a repülő személyzet túlélési esélyét.

A 2003 M téli- és nyári repülőhajózó alsóruházat rendeltetése:

A test megfelelő szintű védelme a külső fizikai behatások, főként a hőhatások ellen, továbbá megfelelő komfortérzet biztosítása a repülési feladatok végrehajtása során. Téli időjárási viszonyok esetén megfelelő védelem nyújtása a hideg ellen.

A 2003 M repülőhajózó kesztyű rendeltetése:

A kéz megfelelő fokú védelme a külső fizikai behatások, főként a hőhatások ellen, továbbá megfelelő komfortérzet biztosítása a repülési

feladatok végrehajtása során. Téli időjárási viszonyok esetén megfelelő védelem nyújtása a hideg ellen.

2003 M repülőhajózó (LYCRA) zokni rendeltetése:

A láb védelme a különböző hőmérsékleti változásokkal szemben, megfelelő komfortérzet biztosítása a láb számára a bakancs viselése során.

A 2003 M (Nomex® Comfort alapanyagú) repülőhajózó öltözet főbb adatai:

A NOMEX repülőhajózó öltözet speciális szövetből készült. A szövet nem ég, nem olvad, nem csöpög, speciális önkioltó képességgel rendelkezik. 380 C° felett szenesedik, nem generál mérgező gázokat. Vegyszerekkel szemben ellenálló. Égési teszt során a mért testfelület 5 %-a szenvedett égési sérülést. A bőrről a párákat a külső rétegek felé vezet (lélegzik), közvetlenül a bőr felületén viselhető, nincs irritáló hatása, száradási teljesítménye kiváló.

d) Korszerűségi szintjének megítélése:

A Nomex® Comfort alapanyagú repülőhajózó védőöltözet hazai fejlesztésű, illetve konfekcionálású termék, amely a vonatkozó NATO STANAG alapján került kialakításra, ezáltal megfelel a NATO szabványoknak és a repülés biztonsági szabályoknak, illetve előírásoknak.

e) A szakanyag rendszeresítésének helye:

A 2003 M repülőhajózó öltözet alapvetően a Magyar Honvédség Légierő Parancsnokság és alárendelt katonai szervezeteinél kerül rendszeresítésre. Az öltözet viselésének szabályait, változatait a Magyar Honvédség Öltözködési Szabályzatának kiadásáról szóló 9/2005. (III. 30.) HM rendelet 45 D) pontja részletesen tartalmazza.

Tervezett beszerzések:

- 2005. évben az igényjogosult személyi állomány ellátására 250 fős készlet,
- 2006. évben az igényjogosult személyi állomány ellátására 50 fős készlet,

- 2007. évben az igényjogosult állomány utánpótlás ellátására 50 fős készlet.

Tervezett kihordási idő:

A 2003 M repülőhajózó dzseki béléssel esetében 3 év, a többi cikk tekintetében 2 év.

f) Egyéb járulékos kihatás:

A rendszeresítésnek egyéb járulékos költsége nincs.

g) A szakanyag rendszerben tartásának várható ideje, mit vált fel:

A 2003 M (Nomex® Comfort alapanyagú) repülőhajózó öltözet várható rendszerben tartási ideje 15 év, amely letelte után vizsgálni kell a ruházat korszerűségi szintjét, az idő közben beállt munkavédelmi- és repülésbiztonsági szabályoknak való megfelelését.

A 2003 M repülőhajózó öltözet rendszeresítésével a 82 M repülőhajózó ruházat kerül kiváltásra.

h) A szakanyag egy javadalmazása és annak összetétele:

Egy javadalmazás (alapfelszerelés) 2003 M repülőhajózó öltözet összetétele:

• 2003 M repülőhajózó overall	1 db
• 2003 M dzseki béléssel	1 db
• 2003 M téli repülőhajózó ing	2 db
• 2003 M téli repülőhajózó alsó	2 db
• 2003 M nyári repülőhajózó ing	2 db
• 2003 M nyári repülőhajózó alsó	2 db
• 2003 M repülőhajózó (LYCRA) zokni	2 pár
• 2003 M repülőhajózó kesztyű	1 pár

i) A szakanyag ára, beszerzés forrása:

A szakanyag nettó ára:

• 2003 M repülőhajózó overall	104.750,- Ft
• 2003 M dzseki béléssel	65.000,- Ft
• 2003 M téli repülőhajózó ing	20.250,- Ft
• 2003 M téli repülőhajózó alsó	17.500,- Ft
• 2003 M nyári repülőhajózó ing	19.375,- Ft
• 2003 M nyári repülőhajózó alsó	13.500,- Ft
• 2003 M repülőhajózó (LYCRA) zokni	4.450,- Ft
• 2003 M repülőhajózó kesztyű	8.000,- Ft

A beszerzés forrása:

A magyar nemzetgazdaságból a védelem terén alapvető biztonsági érdekeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról szóló – a 87/2005. (V. 5.) Korm. rendelettel módosított – 228/2004. (VII. 30.) Korm. rendelet alapján lefolytatott közbeszerzési eljárás útján beszerzendő termék.

j) A szakanyag főanyag felelőse és alkalmazója:

A repülőhajózó ruházat főanyag felelőse a MH Ruházati Szolgálatfőnökség, aki felelős a szakanyag rendszerben tartásáért, igény szerinti biztosításáért. Alkalmazója a MH Légierő Parancsnokság.

A Rendszeresítési Bizottság a 2005. október 6-án levezetett ülésén egyhangúan úgy határozott, hogy a 2003 M (Nomex® Comfort alapanyagú) repülőhajózó öltözetet rendszeresítésre a miniszter úr részére előterjeszti.

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség az új repülőhajózó öltözet beszerzése érdekében a közbeszerzési eljárást megindította. A repülőgép személyzetek várhatóan 2006. I. negyedévből már rendelkezni fognak a régóta várt korszerű, komfortos ruházati védőcikkkel.

A kidolgozói bizottság, együttműködve a HM Technológiai Hivatallal tovább dolgozik egy új típusú repülőhajózó bakancs kifejlesztésén, amely várhatóan már a közeljövőben teljessé teszi a repülőhajózó szakállomány védőöltözetét.

VESZÉLYES ÁRUK SZÁLLÍTÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Szászi Gábor¹

A veszélyes áruk szállítását (fuvarozása) a polgári életben már évek óta kiemelt figyelem kíséri. Nem véletlen ez a fokozott odafigyelés, hiszen a közelmúltban is több, igen súlyos balesetnek volt okozója veszélyes anyagot szállító közúti jármű mind hazánk területén, mind a környező országokban. Az is egyértelmű mindenkinek, hogy az ilyen anyagokkal bekövetkezett balesetek nemcsak a balesetet közvetlenül elszenvedők részére jelentenek kockázatot, hanem a szállított anyag tulajdonságaiból adódóan a környezetet és az emberi életet is súlyosan veszélyeztethetik.

A veszélyes áruk szállításával járó kockázat csökkentése és a balesetek megelőzése érdekében átfogó nemzetközi előírások készültek. Ezeknek az előírásoknak az a rendeltetése, hogy a bennük megfogalmazott szabályok betartásával, illetve betartatásával védje a szállításban résztvevő személyek, a lakosság, valamint a környezet épségét, biztonságát.

Azzal a céllal kezdtem hozzá a tanulmány megírásához, hogy áttekintést adjak a veszélyes áruk szállításának jelenlegi szabályozási rendszeréről, különös tekintettel a katonai veszélyes anyagok szállítására vonatkozó sajátosságokra. Nem kívánok a teljességre törekedni, mert meggyőződésem, hogy minden egyes közlekedési alágazat vizsgálata önmagában is egy bonyolult, speciális felkészültséget igénylő szakfeladat. Szándékom inkább az, hogy a közúti szállítás sajátosságainak bemutatása mellett a veszélyes áruk kezelésével, szállításával, tárolásával foglalkozó szakembereket arra ösztönözsem, hogy véleményüket, szakmai tapasztalataikat, vagy akár az általam leírtakkal kapcsolatos kritikai észrevételeiket vessék papírra és a **Katonai Logisztika** folyóiratban, vagy más katonai sajtóorgánumban tegyék azt közzé. Hiszem, hogy ez a szakterület sokkal nagyobb odafigyelést érdemel, mint eddig, mert a polgári életben folyamatosan szigorodó előírások, illetve a vonatkozó **NATO STANAG**-ok alkalmazása nem engedi meg, hogy a to-

¹ Szászi Gábor mk. alezredes, MH Közlekedési Főnökség kiemelt közlekedési főmérnök.

vábbiakban a témakör a Magyar Honvédségben másodlagos jelentőséggel bírjon.

Rövid történeti áttekintés

A veszélyes áruk továbbításának szabályozása nem napjaink felkapott slágertémája, hiszen már a 1880-as évek végén Németországban megjelentek az első szabályok, melyek a Rajnán a veszélyes anyagokat szállító hajók jelölésére terjedtek ki. Talán nem véletlen, hogy Európa vonatkozásában ma is a legszigorúbb előírásokkal és ellenőrzésekkel Németországban találkozhatunk. A második világháború végéig lényegében csak egyedileg, az egyes országokban megjelenő előírásokról beszélhettünk. A veszélyes áruk szállításában rejlő kockázatokat felismerve *1945 óta az ENSZ világvizonylatban foglalkozik a veszélyes áruk biztonságos szállításának kérdéseivel.* A témakör illetékes szerve az Egyesült Nemzetek Szervezetén belül az ECOSOC², melynek feladata minden szállítási mód tudományos, műszaki és adminisztratív alapjainak kidolgozása. A szervezet által végzett munka adta annak az alapját, hogy az egyes közlekedési alágazatokra vonatkozó veszélyes áru szállítási egyezmények kidolgozása megkezdődhessen, és ne legyen alapvető eltérés a veszélyes áruk szállításának feltételrendszerében. *Az alágazatok nemzetközi szervezetei szabályalkotó munkájának eredményeként a következő nemzetközi egyezmények születtek meg, amelyek meghatározzák napjainkban is a veszélyes áruk szállításához szükséges feltételrendszereket:*

- *Közúti szállítás* – ADR³;
- *Vasúti szállítás* – RID⁴ (COTIF⁵ tagországokba történő fuvarozás esetén); SZMGSZ⁶ (OSzZsD⁷ tagországokba történő fuvarozás esetén);

² ECOSOC (Economic and Social Council- Gazdasági és Szociális Tanács).

³ ADR („A Veszélyes Áruk Nemzetközi Szállításáról szóló Európai Megállapodás” - Accord européen relatif au transport international des marchandises Dangereuses par Route /Accord Dangereuses Route/).

⁴ RID (Veszélyes Áruk Nemzetközi Vasúti Fuvarozására vonatkozó Szabályzat - Règlement International Dangerous).

⁵ COTIF (Nemzetközi Vasúti Fuvarozási Egyezmény - Convention de Transport Internationale Ferroviaire).

- **Légi szállítás** – ICAO⁸ (IATA⁹) műszaki utasítás;
- **Tengeri szállítás** – IMDG¹⁰ kódex;
- **Belvízi (folyami) szállítás** – ADN¹¹ (ADNR – a Rajnán történő hajózásra).

A fenti egyezményeket az ENSZ által, a veszélyes áruk szállítására kiadott és két évente frissített ajánlások – UN „**Orange Book**” – alapján az érintett nemzetközi szervezetek átdolgozzák, biztosítva azt, hogy a kor kihívásainak mindenkor megfelelő szabályozás álljon rendelkezésre. Ez a folyamatos változás a pozitív hatások mellett sok problémát is okoz a nemzeti jogalkotóknak, valamint a jogalkalmazóknak, mivel ciklikusan meg kell újítani a hazai jogrendet is és a tevékenységet végzők is minden esetben meg kell, hogy feleljenek az új szabályoknak. Ezeket a nemzetközi egyezményeket Magyarország is elfogadta és azokat elsősorban a nemzetközi forgalomban alkalmazza is. Meg kell azonban itt jegyezni, hogy a nemzetközi egyezmények közül nem egynek a szabályozási elemeit a hazai jogrendbe oly módon építették be, hogy azokat bizonyos feltételek esetén a belföldi áruszállításra is alkalmazni kell. *Erről részletesebben az ADR-t bemutató fejezetben fogok írni.*

Szabályozási rendszer az Európai Unióhoz történő csatlakozás után

Az előzőekben az ENSZ szakmai iránymutatása alapján az egyes alágazatok nemzetközi szervezetei által kidolgozott szabályzókat ismer-

⁶ SZMGSZ (*Szoglasenyie o Mezsdunarodnom Zseleznodorozsnom Gruzovom Szooobszsenyii* – Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló Megállapodás).

⁷ OszZsD (Organizacija Szotrudnicsesztva Zseleznih Dorog - Vasutak Együttműködési Szervezete).

⁸ ICAO (Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet - International Civil Aviation Organization).

⁹ IATA (International Air Transport Association).

¹⁰ IMDG kódex (Veszélyes áruk nemzetközi tengerészeti kódexe - Code maritime international des marchandises dangereuses).

¹¹ ADN (Veszélyes áruk nemzetközi belvízi szállításának szabályzata - Accord Dangerous Navigation).

tettem. Ezeket az egyezményeket hazánkban is igen régen alkalmazzák már, gondoljunk csak az ADR-re, melynek 1979 óta tagja Magyarország. Felmerül a kérdés, hogy az EU-hoz történő csatlakozás milyen változásokat eredményezett a szabályozási környezetben? A válasz bizonyos szempontból kettős. Egyrészt az EU csatlakozás nem jelentett alapvető változást a hazai jogrendben, hiszen 1979-óta folyamatosan alkalmazzuk a nemzetközi előírásokat kisebb nagyobb eltérésekkel, másrészt új elemként jelentek meg az EU által az egységesítés érdekében kiadott keretirányelvek, melyeknek az a célja, hogy az egyes tagországok mind a hazai, mind a nemzetközi jogrendeket közelítsék egymáshoz. A csatlakozás lényegi elemei az ellenőrzések szigorítását, illetve a szakmai követelmények emelését jelentették.

Így az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően, illetve az azt megelőző felkészülési időszakban a veszélyes áruk szállítására vonatkozó hazai jogrend kialakításánál már nem csak az ismert nemzetközi egyezményeket kellett figyelembe venni, hanem egyre nagyobb szerepet kapott és kap napjainkban is az európai uniós jogharmonizációs folyamat keretében történő jogszabályalkotási kötelezettség.

A teljesség igénye nélkül a továbbiakban szeretnék bemutatni a veszélyes áruk szállítását érintő EU előírások közül néhányat, ismertetve azt a hazai szabályozási elemet is, amely már annak figyelembevételével született, illetve szeretném kiemelni a fegyveres erőkre vonatkozó specifikumokat.

„**ADR Keretirányelv**” (Többször módosított 94/55 EK Tanácsi Irányelv a veszélyes áruk közötti szállítása terén a Tagállamokban érvényes jogszabályok közelítéséről).

1. fejezet 1. cikk

(1) Ezt az irányelvet a veszélyes áruk tagállamokon belüli vagy tagállamok közötti közúti szállítására kell alkalmazni. ***Az irányelv nem alkalmazható veszélyes áruknak a fegyveres erőkhöz tartozó vagy felelőssége alatt álló járművekkel végzett szállítására.***

Az „**ADR Keretirányelv**”-nek megfelelő jogszabály¹² hatályban van Magyarországon is, de az nem kellően részletes. A magyar jogsza-

¹² 20/1979. (IX. 18.) KPM – az ADR A és B Mellékletének kihirdetéséről és belföldi alkalmazásáról szóló – rendelet.

bály csak miniszteri rendelet, míg Ausztriában például törvényi szintű a szabályozás. Az is látható, hogy a keretirányelv az ADR-nél sokkal konkrétabban fogalmaz és egyértelműen kijelenti, hogy az nem alkalmazható a katonai szállítási feladatok szabályozására.

„RID Keretirányelv” (Többször módosított 96/49 EK Tanácsi Irányelv a veszélyes áruk vasúti fuvarozása terén a Tagállamokban érvényes jogszabályok közelítéséről).

1. fejezet 1. cikk

(1) Ezt az irányelvet a tagállamokon belül vagy a tagállamok között a veszélyes áruk vasúti fuvarozására kell alkalmazni. ***A tagállamok mindazonáltal kivehetik ezen irányelv alkalmazási köréből a veszélyes áruknak a fegyveres erökhöz tartozó vagy felelőssége alatt álló közlekedési eszközökkel végzett fuvarozását.***

Jól látható, hogy a vasúti szállítás terén már megengedőbb az irányelv, mert a nemzetek jogkörébe utalja annak eldöntését, hogy a fegyveres erők vonatkozásában milyen engedményeket tesznek. Nem véletlen talán, hogy az új RID (2001-től érvényes kiadás) már nem mentesíti a fegyveres erőket az egyezmény alkalmazása alól, hanem inkább több területen engedményeket tesz a katonai veszélyes anyagok vasúti szállítására.

„Ellenőrzési Irányelv”: (95/50 EK Tanácsi Irányelv a veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzésének egységes eljárásáról).

1. cikk

(1) Ezen irányelv a tagállamok területén közlekedő, vagy oda harmadik országból belépő járművek által végzett veszélyesáru-szállítások tagállamok részéről történő ellenőrzésére vonatkozik.

Nem vonatkozik ez olyan veszélyesáru-szállításokra, amelyeket a ***fegyveres erők*** tulajdonában lévő vagy felelősségi körébe tartozó járművek végeznek.

Hazánk az **1/2002. (I. 11.) Korm. rendelettel** a veszélyes áruk közúti szállításának ellenőrzésére vonatkozó egységes eljárást az EU irányelvnek megfelelően szabályozta még a csatlakozás előtt. Mint azt az irányelvből kiragadott idézet is mutatja, a jogalkotók ismételten kivették a szabályozási körből a fegyveres testületeket. Ezt az irányelvet a

hazai jogalkotók is figyelembe vették és az 1.§ (2)-ben rögzítették, hogy a **rendelet hatálya nem terjed ki a fegyveres erők által végzett szállításokra**. Ez egy igen fontos kitétel, aminek előnyei és hátrányai is vannak a katonai veszélyes áru szállítás terén. Előnye, hogy a katonai járművek ellenőrzésének joga az illetékes katonai szervezetnél maradt, hátránya viszont, hogy az ellenőrzések mennyisége, illetve a saját szakterület szabályozási hiányosságai nem ösztönöznek a polgári követelményekhez közeledő szakmai minimumok kialakítására.

Talán érdemes megjegyezni, hogy a jogszabály hatályának korlátozása gyakran az ellenőrző hatóság számára is ismeretlen, hiszen előfordult olyan eset, amikor katonai veszélyes anyagot szállító járművet szabálytalan áruszállításért a polgári közlekedési hatóság szakembere feljelentette, pedig a jogszabály alapján ellenőrzési joga nem volt.

„Biztonsági Tanácsadók Irányelve”: (96/35/EK Tanácsi Irányelv a veszélyes áruk közúti, vasúti vagy belvízi szállításánál alkalmazandó biztonsági tanácsadók kinevezéséről és szakmai képzéséről).

A 96/35/EK tanácsi irányelv a veszélyes áruk közúti, vasúti és belvízi szállításánál, illetve ki- és berakodásánál alkalmazandó biztonsági tanácsadó kinevezéséről, a tevékenység biztonsága és a baleset-megelőzés érdekében teljesítendő feladatairól és szakmai képzéséről rendelkezik.

Az irányelvnek megfelelő hazai jogszabály már 2002-ben be lett vezetve a hazai jogrendbe. A veszélyes áru szállítási biztonsági tanácsadó kinevezéséről és képzéséről szóló 2/2002. (I. 11.) Korm. rendelet harmadik bekezdése ismét kimondja, **hogy a rendelet hatálya nem terjed ki a fegyveres erőkre**.

A biztonsági tanácsadók irányelvéhez szorosan kapcsolódik a **„Vizsgakövetelmények Irányelve”** (2000/18 EK Tanácsi Irányelv: A veszélyes áruk közúti, vasúti és belvízi szállítási biztonsági tanácsadó minimális vizsgakövetelményeiről).

Az irányelvet a 8/2002. (I. 30.) KöViM rendelettel vezették be. Fontosnak tartom az irányelvből kiemelni a harmadik szakaszt annak szemléltetése érdekében, hogy milyen magas követelményeket támaszt az EU már a tanfolyamra való jelentkezés feltételeként.

3. § (1) A tanfolyamra az jelentkezhet, aki a vállalkozás tevékenységének megfelelő szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkezik és legalább 2 évig, vagy szakirányú középfokú végzettséggel rendelkezik

és legalább 10 évig az R. 2. §-a b) pontjában szereplő tevékenységet végzett.

(2) A 7 osztályra (radioaktív anyagokra) vonatkozó képesítés megszerzésére irányuló tanfolyamra való jelentkezésnek az (1) bekezdésben foglaltakon kívül előfeltétele a külön jogszabály szerinti sugárvédelmi képesítés igazolása is.

A fenti követelményeket ajánlom azok figyelmébe, akik úgy gondolják, hogy a Magyar Honvédségen belül a veszélyes áruk szállításának szabályozását úgy kell megoldani, hogy teljes mértékben átvesszük a polgári jogrendet és igyekszünk az azokban megfogalmazott elvárásoknak mind személyi, mind technikai vonatkozásban megfelelni.

Az EU irányelvek bemutatásával nem az elrettentés volt a célom, csak azt szerettem volna érzékeltetni, hogy milyen összetett és bonyolult is a veszélyes áruk szállításának szabályozási rendje. Álljon itt ehhez adalékként egy konkrét számadat. A http://www.freeweb.hu/dgsa/index_files/downloads/jogszabalyok.doc internetes oldalon **128** olyan jogszabályt sorolnak fel, melyeket alkalmazni kell Magyarországon a veszélyes áruk kezelése, szállítása vagy raktározása során.

Veszélyes áruk szállítása közúton

A továbbiakban részletesebben szeretném bemutatni a közúti veszélyes áruszállítást a következő okok miatt:

- A Magyar Honvédségben – mint ahogy a polgári életben is – a leggyakrabban előforduló szállítási forma;
- A legnagyobb emberi erőforrást és technikai eszközparkot ez a szállítási mód igényli;
- A Magyar Honvédségben ezen a területen kell a legnagyobb előrelépést produkálni a közeljövőben.

Mint azt már említettem, „*A Veszélyes Áruk Nemzetközi Szállításáról szóló Európai Megállapodást*”-t 1957-ben, Genfben készítették el az Egyesült Nemzetek Szervezete Európai Gazdasági Bizottságának segédletével és hatályba 1968. január 29-én lépett. Magyarország 1979-ben csatlakozott a Megállapodáshoz, s így 1979. augusztus 18. óta hatályos úgy a nemzetközi, mind a belföldi alkalmazás tekintetében.

A veszélyes áruk belföldi közúti szállítására vonatkozóan a 20/1979. (IX. 18.) KPM – az ADR A és B Mellékletének kihirdetéséről és belföldi alkalmazásáról szóló – rendelet az irányadó. A veszélyes áruk országon belüli közúti szállítása során szintén az ADR előírásait kell alkalmazni, ha az adott kérdést más belföldi jogszabály nem rendezi. Ha rendezi, akkor azt kell alkalmazni, függetlenül attól, hogy az ADR szigorúbb vagy enyhébb feltételeket alkalmaz. Bár hazánk egyre inkább arra törekszik, hogy minél jobban közelítse a hazai jogrend az ADR előírásait, – visszautalva az említett 128 jogszabályra – leszögezhetjük, hogy ezen a téren van még tennivaló.

Az ADR-t hatálybaléptetése óta több mint tíz alkalommal módosították. Az egyik meghatározó változtatás 2001-hez és nem az Európai Unió csatlakozáshoz kötődik. Ki kell emelnem, hogy a 2001-es változások még nem a szeptember 11-ei események hatását jelentik, arra igazán csak a 2005-ös változtatásban találunk konkrétumokat.

A 2001-es esztendő nemcsak a harmadik évezred kezdetét hozta, hanem a veszélyes áruk szállítására vonatkozó nemzetközi előírásokban is forradalmian új változást jelentett. Az ADR kétévenkénti megújulása a 2001. 01. 01-i dátummal nem az eddig megszokott, hagyományos értelemben vett változásokat eredményezte, hanem eddig egyedülálló módon elkészült és első alkalmazásra felajánlották az „**átszerkesztett**” ADR-t, ami koncepciójában egy teljesen új szabályozásnak volt tekinthető. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy az új ADR véglegesen szakított a több évtizedes európai tradícióval. Egyik kiemelkedő jelentőségű változás volt, hogy eltűnt a csak az európai térségben alkalmazott, a veszélyes áru szállítására vonatkozó előírásokat jellemző szélzetszám, illetve szélzetszám-rendszer. Erre a változásra azért is hívom fel a figyelmet, mert akik régebben foglalkoztak veszélyes áruszállítással, de nem követték a változásokat, azoknál még ma is gyakran előfordul, hogy a szélzetszamos rendszert keresik. További problémát jelentett, hogy azon jogszabályokat, melyek még a 2001. előtti ADR-re, azok szélzetszámaira hivatkoztak, át kellett dolgozni, tovább nehezítve az alkalmazók feladatait, hiszen a módosításokban megfogalmazott feltételeknek folyamatosan meg kellett felelni. A végrehajtott módosításoknak az eredeti célja az volt, hogy egy könnyebben kezelhető, un. „**felhasználóbarát**” ADR készüljön, ezáltal a korábbi bonyolult ADR áttekinthetatlensége javuljon. A megtett erőfeszítések ellenére sajnos még napjainkban is gyakran találkozni olyan, régebben készült szabályzókkal, melyekben továbbra is fellelhető a szélzetszámokra történő hivatkozás, illetve a katonai veszélyes anyagok szállításával, kezelésével foglalko-

zók körében sem teljesen egyértelmű ennek a rendszernek a megváltozása.

Az ADR 2005-ös változásai¹³

Mint azt már az előző pontban említettem, a veszélyes áru szállítás szabályozását sem kerülte el 2001. szeptember 11-e hatása. A 2005-ös ADR ennek megfelelően több lényeges változást is hozott. Megjelent a közlekedés területén is a „*terrorizmus elleni harc*”. Ez a tendencia a veszélyes áruk szállítása terén új követelményeket vázolt fel, amit a 2005-ös ADR-be is beépítettek. *Ezzel a témakörrel foglalkozik a 2005-ös ADR 1.10. fejezete. Néhány kiemelten fontos feladatot szükségesnek tartok ebből a fejezetből konkrétan kiemelni:*

- Mindenkinek, aki a veszélyes áru szállításával kapcsolatba kerül, felelősségéhez mérten figyelembe kell vennie az ebben a fejezetben meghatározott közbiztonsági követelményeket.
- A veszélyes árut szállító jármű személyzetének a szállítás alatt fényképes személyazonosító okmányt kell magánál tartania.
- Az illetékes hatóság vagy az általa elismert szerv által kiállított, a 8.2.1 szakaszban meghatározott, érvényes járművezetői oktatási bizonyítványokról az illetékes hatóságnak naprakész nyilvántartást kell vezetnie.
- A közbiztonsági szempontok tudatosítása során foglalkozni kell a közbiztonsági kockázat jellegével, a közbiztonsági kockázat felismerésével, a kockázatkezelés és -csökkentés módszereivel és a közbiztonság megsértése esetén teendő intézkedésekkel. Ha közbiztonsági terv szükséges, foglalkozni kell annak tudatosításával is, a résztvevők felelősségének és feladatainak, illetve a közbiztonsági terv végrehajtásában való részvételüknek arányában.
- „*Nagy közbiztonsági kockázattal járó veszélyes áruk*” azok, amelyekkel terrorista cselekmények során vissza lehet élni, ami súlyos következményekkel járhat, pl. tömeges balesetet vagy

¹³ Sárosi György: ADR 2005-Veszélyes áruk közúti szállítására vonatkozó új előírásokról. LogInfo, 15 évfolyam 4. szám.

tömegpusztítást idézhet elő. A nagy közbiztonsági kockázattal járó veszélyes árukat az *I. számú táblázat* sorolja fel.

- ADR bizonyítvány csak PÁV II-vel szerezhető.
- A személyzetet ki kell oktatni a veszélyes áruk által képviselt veszélyekről és kockázatról azzal arányban, hogy a veszélyes áruk szállításakor, be- vagy kirakásakor bekövetkező baleset esetén mekkora a sérülés veszélye, illetve mennyire van kitéve a veszélyes áru hatásának. Az oktatás célja, hogy a személyzet tudatában legyen a biztonságos árukezelés szabályainak és a veszélyhelyzet elhárítására teendő intézkedéseknek.

Az eddig bemutatott szabályozási rend azt mutatja, hogy Magyarország mind az EU csatlakozás előtt, mind azt követően igyekezett minél jobban megfelelni a vonatkozó nemzetközi előírásoknak. Azonban azt is látni kell, hogy minden jogszabályalkotási erőfeszítés ellenére a veszélyes áruk szállítása terén még nem sikerült Magyarországon minden tekintetben a jogalkotók szándékainak megfelelő szinten alkalmazni azokat a gyakorlatban. Ennek több oka is van. Mindenekelőtt az, hogy a veszélyes áru szakszerű szállítása lényegesen több pénzbe kerül, mintha azt az előírásokat figyelmen kívül hagyva, alkalmatlan szállítójárművekkel és képzetlen személyzettel továbbítanák. Talán nem szócséplés, amikor azt a régi mondást idézem, hogy **„minden jogszabály annyit ér, amennyit be lehet tartatni belőle”**. Az önkéntes jogkövetés hazánkban még nem minden esetben tartozik a követendő magatartási formák közé, különösen igaz ez a veszélyes áruk szállítása terén. Egyértelmű tehát, hogy az ellenőrzések számának, hatékonyságának növelése, a szankcionálás **„elrettető”** erejének alkalmazása lehet ma a megoldás. Remélhetőleg eljön majd az az idő, amikor a veszélyes árukat továbbításra feladó, illetve szállító vállalatok önként igyekeznek a legszigorúbb követelményeket is betartani, felismerve, hogy a hiányosságok – legyenek azok gondatlanságból adódóak vagy szándékosak – következményei az élő környezetre katasztrofálisak lehetnek. Sajnos azt is látni kell, hogy ezen a területen a fejlettebb európai országok sem állnak a helyzet magaslatán. Számos országot tudnék felsorolni, ahol az elmúlt években is súlyos szabálytalanságokat fedeztek fel az ellenőrző hatóságok. Látható tehát, hogy az ellenőrzés hatékonyságának növelése lehet az alapja a szakszerűen megalkotott, az EU követelményeinek minden tekintetben megfelelő jogszabályok betartásának, a veszélyes áruk szállítása terén a biztonság növelésének.

Felmerül a kérdés, hogy a fenti megállapítások a katonai eszközökkel továbbított veszélyes áruk vonatkozásában milyen mértékben

igazak. Annak érdekében, hogy erről némi ismeretünk legyen, a továbbiakban röviden be szeretném mutatni azt a helyzetet, ami ma a veszélyes anyagok katonai eszközökkel történő szállítása terén tapasztalható.

Veszélyes anyagok szállítása a Magyar Honvédségben

A területi korlátok miatt a továbbiakban is arra törekszem, hogy a közúti veszélyes anyag szállítás témakörének részletesebb kibontásán keresztül mutassam be a jelenlegi helyzetet. Ahhoz, hogy átfogó képet kaphassunk a szakfeladat végrehajtásának bonyolultságáról, nézzük át röviden, – az érvényben lévő ADR előírásaira támaszkodva – hogy milyen feladatokat kell az árutovábbítás egyes fázisaiban az árutovábbítási folyamat résztvevőinek végrehajtani.

A feladó kötelezettségei:

A veszélyes áru feladója csak olyan küldeményt adhat át szállításra, amely megfelel az ADR előírásainak:

- meg kell győződnie arról, hogy a veszélyes áru az ADR-rel összhangban van besorolva és az ADR szerint szállítható,
- el kell látnia a szállítót információval és adatokkal, ill. szükség esetén az előírt fuvarokmányokkal és kísérő okmányokkal (jóváhagyások, engedélyek, bejelentések, bizonyítványok, stb.),
- csak olyan csomagolóeszközöket, nagycsomagolásokat, IBC¹⁴-ket és tartályokat szabad használnia, amelyek jóvá vannak hagyva és az adott anyag szállítására alkalmasak, ill. el vannak látva az ADR által előírt jelölésekkel,
- be kell tartania a feladás módjára és a szállítási korlátozásokra vonatkozó előírásokat,
- biztosítani kell, hogy még a tisztítatlan és nem gáztalanított, üres tartályok, ill. az üres, tisztítatlan járművek, valamint az ömlesztett áruhoz használt nagy- és kiskonténerek is el legyenek látva a megfelelő jelölésekkel és veszélyességi bárcákkal, továbbá a tisztítatlan, üres tartályok ugyanolyan tömören le legyenek zárva, mint megtöltött állapotban.

¹⁴ Nagyméretű merev vagy hajlékony falú, szállítható csomagolóeszköz.

A szállító (fuvarozó) kötelezettségei:

- meg kell győződnie arról, hogy a szállítandó veszélyes áru az ADR szerint szállítható,
- meg kell győződnie arról, hogy az előírt okmányok a szállítóegységen vannak,
- szemrevételezéssel meg kell győződnie arról, hogy sem a járműnek, sem a rakománynak nincs nyilvánvaló hiányossága, nem szivárog, nincs rajta repedés, szükséges berendezései nem hiányosak, stb,
- meg kell győződnie arról, hogy a tartályjárművek időszakos vizsgálatának érvényességi ideje még nem járt le,
- ellenőriznie kell, hogy a járművek ne legyenek túlterhelve,
- meg kell győződnie arról, hogy a járművön az előírt veszélyességi bárcák és jelölések el vannak helyezve,
- meg kell győződnie arról, hogy a járművezető számára az írásbeli utasításban előírt eszközök a járművön vannak.

A címzett kötelezettségei:

A címzett kötelezettsége az áru átvétele - hacsak az átvétel megtagadására kellő indokkal nem rendelkezik -, illetve kirakás után ellenőrizni, hogy az őt érintő ADR előírásokat betartották:

- el kell végeznie az ADR által megkövetelt esetekben a járművek és konténerek előírt tisztítását és fertőtlenítését,
- biztosítani kell, hogy ha már a konténereket teljesen kiürítették, kitisztították, ill. fertőtlenítették, ne legyenek rajtuk a jelölések.

Ha a címzett más résztvevők (kirakó, tisztító, fertőtlenítő helyek, stb.) szolgáltatásait is igénybe veszi, akkor megfelelő intézkedéseket kell fogantatni annak biztosítására, hogy az ADR előírásainak megfeleljenek.

A fentiekből is jól látható, milyen összetett feladata van a veszélyes áruk továbbítása során a folyamatban megjelenő egyes szereplőknek. A polgári életben jellemzően a veszélyes áruk továbbítása során az

előbb kiemelt három szereplő más és más személy illetve szervezet, akiknek csak a saját felelőségi körükben kell szakszerűen eljárni. Egészen más a helyzet a katonai feladatokhoz kötődő, saját eszközzel végrehajtható szállítások során, mivel ezekben az esetekben jellemzően mindhárom szereplő a honvédség valamely szervezete lesz, így a három, viszonylag jól elkülönülő fázis mindegyikében kellő jártassággal és szakmai ismerettel kellene rendelkezni. Megjegyzem, hogy a polgári szállítmányozó cégekkel végrehajtott feladatok némiképp egyszerűsítik a helyzetet, azonban – ellentétben az általános nézetekkel – minden problémára nem ad megoldást. Nem kell ugyan foglalkozni a gépjárművezetők szakképesítésével, a járművek speciális műszaki követelményeivel, azonban a feladó előzőekben felsorolt feladatai a katonai szervezetre hárulnak, melyek szakszerű végrehajtása az ADR vonatkozó fejezeteinek ismerete nélkül nem lehetséges.

Tekintsük végül át azokat a szabályozási elemeket, amelyek a Magyar Honvédségben valamilyen szinten már közelítenek a veszélyes áruk szakszerű szállításával szemben elvárt követelményekhez.

Útvonal-kijelölés szabályozása

A veszélyes áruk egy részének szállítását Magyarországon is útvonal-kijelöléshez kötik. Ezek az áruk a **122/1989. (XII. 5.) MT.** rendeletben, illetve a hozzá kapcsolódó **12/1989. (XII. 5.) KÖHÉM** rendeletben, az egyes veszélyes áruk szállításához szükséges útvonal-kijelölési kérelemről és határozatról, valamint útvonal-kijelölés díjáról szóló végrehajtási, illetve módosító rendeletekben szerepelnek. A veszélyes árut szállító járművek közlekedését a rendőrség, a **Közlekedési Főfelügyelet, Központi Közlekedési Felügyelet, az Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság** és a megyei, fővárosi **Közlekedési felügyelet** ellenőrizhetik.

Pikantériája a jogszabálynak, hogy – talán nem meglepetés már – a fegyveres erőkre nem vonatkozik. A szabályozás szükségességét látva ennek ellenére az **MH Közlekedési Szolgálatfőnök a 197/29/1999. számú** intézkedésében szigorította a közúti mozgásokat és a veszélyes anyagok (kiemelten a lőszerre és a robbanóanyagokra vonatkozóan) szállítását mind közúton, mind vasúton. A szállítás megkezdése előtt legalább 48 órával a szállítási feladatot végrehajtók részére bejelentési kötelezettséget határozott meg, melyet a továbbiakban az **MH Katonai Közlekedési Központ (MH KKK)** koordinált. Ezt az intézkedést egészíti ki az **MH KKK parancsnok 25/25/1999. számú** intézkedése a „**Bejelentés szabályozásáról**”, ahol az alábbi követelményeket írta elő.

A bejelentésnek tartalmaznia kell:

- végrehajtó alakulat megnevezése,
- szállító gépjármű (gépjárművek) típusa, forgalmi rendszáma, db száma,
- indulás ideje (nap, óra),
- tervezett menetvonal,
- veszélyes áru pontos megnevezése,
- veszélyes áru mennyisége,
- honvédség részéről történő biztosítás módja,
- rendőri biztosítást igényelnek-e.

Ezek az intézkedések – bár helyettesíteni nem céljuk a polgári jogrendet – igazolták, hogy belső szabályozásokkal lehet közelíteni azok követelményrendszeréhez. ***Ezen a területen az MH Közlekedési Szolgálat igyekezett az elvárt követelményeknek minél jobban megfelelni.*** Vegyük példaként a kilencvenes évek közepét, amikor is a szolgálat felismerte a veszélyes áruk szállításának jelentőségét és a maga részéről meg is tette a kezdeti lépéseket. Kidolgozta a veszélyes anyagot szállító gépjárművezetők kiképzési programját és minden gépjárművezető részére a szakkiképzés rendszerébe beépítette – igaz csak mindösszesen hat óra terjedelemben – a veszélyes áru szállítási ismereteket. Emellett kiadott egy tansegédletet, melyben már az ADR követelményei szerinti ismereteket foglalták össze, lehetővé téve ezzel a gépjárművezetői állomány önképzés keretében történő felkészülését is.

Napjainkban új kihívások előtt áll az MH Közlekedési Főnökség és a veszélyes áru szállítás témakörében vele szorosan együttműködő MH KKK. A NATO csatlakozással a veszélyes áruk szállítására is új szabályozási környezet alakult ki. Megkezdtük az ***AASTP-2 (1. kiadás) – KATONAI LŐSZER ÉS ROBBANÓANYAG SZÁLLÍTÁS NATO BIZTONSÁGI ALAPELVEINEK KÉZIKÖNYVE – NATO*** kiadvány feldolgozását és a hazai alkalmazhatósági feltételek vizsgálatát. Az egyes nemzetek beleegyezését ennek a kiadványnak az alkalmazására a ***STANAG 4441 (1. kiadás)*** tartalmazza. Ennek a kézikönyvnek a célkitűzése, hogy kialakítsa a NATO erők által a befogadó országokban a hagyományos lőszernek és robbanóanyagoknak az összes szállítási

móddal végrehajtott szállításnál alkalmazott biztonsági alapelveket és eljárási módszereket. A STANAG megalkotói rögzítik, hogy az **AASTP-2** kézikönyvnek nem célja helyettesíteni a nemzetközi jogszabályokat, ajánlásokat vagy szabályokat, illetve a nemzeti szabályokat, hanem azt azokkal összhangban kell alkalmazni. **Ennek megfelelően a katonai lőszeres és robbanóanyagok szállítására az AASTP-2 kézikönyvben a polgári szabályozási rend szinte minden eleme megtalálható hivatkozás formájában:**

ADNR: A veszélyes áruk Rajnán történő nemzetközi szállítására vonatkozó európai egyezmény;

ADR: A veszélyes áruk közúton történő nemzetközi szállítására vonatkozó európai egyezmény;

CSC: A biztonságos konténerekre vonatkozó egyezmény;

ICAO: Nemzetközi Polgári Repülési Szervezet;

IMDG-Code: Veszélyes áruk nemzetközi tengerészeti – jogszabálya;

IMO: Nemzetközi Tengerészeti Szervezet;

RID: A veszélyes áruk nemzetközi vasúti fuvarozásáról szóló szabályzat;

SOLAS: Az életnek a tengeren való védelméről szóló egyezmény;

UIC-leaflets: Nemzetközi Vasúti Egyesülés;

UN „Orange Book”: Ajánlások a veszélyes áruk szállítására.

Ez is azt erősíti meg, hogy a NATO szakmai szervezete nem kíván általános érvényű szabályokat kiadni a témakörben, hanem a nemzetekre bízta a végső döntést a hazai szabályozás tekintetében. Célszerű azonban az ajánlásait követni, mert ez teszi lehetővé, hogy a tagországokban ebben az igen lényeges, de szabályozottságát tekintve nem kellő jelentőséggel kezelt területen egységes elvek alakulhassanak ki.

Az MH Közlekedési Főnökség részt vesz az AC/326 (Ammunition Safety Group) Lőszeres Biztonsági Csoport SG 4 (Transportation and Logistics) Szállítás és Logisztika munkacsoport tevékenységében, biztosítva ezzel, hogy a STANAG feldolgozása során rendelkezzen az aktuális információkkal.

Az eddigi kidolgozó munka tapasztalata azonban azt mutatja, hogy az említett STANAG a veszélyes anyagok „UN I” csoportjába tartozó lőszeres és robbanóanyagok kezelésével, raktározásával, szállításával kapcsolatos szabályozási hiányosságokra megoldást jelenhet, de a többi veszélyes áruosztályba tartozó anyagok terén megmaradnak a szabályozási hiányosságok. További problémát okoz, hogy az AASTP-2 és a hatályos hazai jogszabályok között is ellentmondás áll fenn.

Vegyük példaként a szállító járművekkel szemben támasztott követelményeket. Az ADR 1. cikk a.) bekezdése valamely Szerződő Fél fegyveres erőinek tulajdonában vagy rendelkezése alatt álló járműveket kiemeli a jármű fogalomköréből. Ennek értelmében ezekre a járművekre az ADR előírásai nem érvényesek. Azonban az AASTP-2 már az eszközök vonatkozásában az ADR követelményeire utal vissza, és követelményként tünteti fel az ADR-ben nevesített EX/II.¹⁵ és EX/III.¹⁶ járműkategóriákat az „UN I” csoportjába tartozó lőszeres és robbanóanyagok szállítására alkalmas járművek között. ***A személyi feltételek vonatkozásában is engedjék meg egy konkrét szabályozás kiemelése az AASTP-2-ből.***

Felügyelet a szállítás során

a) Semmiféle be- vagy kirakodási tevékenységet nem lehet végezni egy szakképzett vagy meghatalmazott képviselő jelenléte nélkül. Ha különleges biztonsági követelményekre van szükség, akkor a képviselő az egész tevékenység alatt végig kíséri a rakományt.

¹⁵ A járműveket úgy kell kialakítani és felszerelni, hogy a robbanóanyagot megvédjék a külső veszélyektől és az időjárás hatásaitól, lehetnek fedettek vagy ponyvásak. A ponyvát nagy szakítószilárdságú, vízhatlan és lángmentesített anyagból kell készíteni. A ponyvát úgy kell kifeszíteni, hogy a rakfelületet minden oldalon fedje. A fedett járművek rakterében minden nyílást hézag nélkül illeszkedő, zárható ajtóval vagy fedéllel kell ellátni. A vezetőfülkét a rakterétől hézagmentes fallal kell elválasztani.

¹⁶ A járműszerényt legalább 10 mm vastag, hő- és lángálló anyagból kell készíteni. E követelmény az EN 13501-1:2002 szabvány szerinti B-S3-d2 osztályba sorolt anyagok használata esetén teljesítettnek tekinthető. Ha a járműszerényhez használt anyag fém, annak teljes belső felületét ezen követelményt kielégítő anyaggal kell bevonni.

A fenti követelménynek való megfelelést több módon értelmezhetjük. Egyrészt kezelhetjük a problémát úgy, hogy a polgári életben kialakított „veszélyes áru tanácsadó” képzésre beiskolázzuk a kijelölt állományt – egy fő kiképzése több százezer forint – és így teljesítjük a követelményeket. Másrészt kialakíthatunk egy belső képzési rendet, melynek keretében a Magyar Honvédség kiképzzi a számára szükséges állományt – kezdetben nem nélkülözhető a felkészült polgári szervezetek bevonása – akik jogosulttá válnak a katonai (és csak a katonai) veszélyes anyagok szállításával kapcsolatos feladatok végrehajtására.

Összegzés

Lényegesnek tartom megjegyezni, hogy elsősorban a figyelemfelkeltés volt a célom, ezért döntően olyan témakörökkel igyekeztem foglalkozni, ami az átlag felhasználó számára is hasznos információt jelenthet, a szakterülettel foglalkozókban pedig felkelti az érdeklődést, ösztönzi őket véleményük kifejtésére. Látni kell azt is, hogy a jogszabályalkotás sokkal egyszerűbb folyamat, mint az abban foglaltaknak megfelelni. Ezért is fontos, hogy olyan szabályozás alakuljon ki végeredményül, ami a jelenlegi gazdasági lehetőségeket is figyelembe veszi. Példaként említhetném, hogy egy ADR követelménynek minden vonatkozásban megfelelő jármű akár kétszer annyiba is kerülhet, mint az alapjármű. Meg kell tehát fontolni, hogy melyik szinten milyen képzettségi és műszaki követelményt kívánunk és tudunk megvalósítani, figyelembe véve azt az elvárást is, miszerint egyre inkább közelítenünk kell a NATO által elvárt követelményekhez.

Nagy közbiztonsági kockázattal járó veszélyes áruk

1. számú táblázat.

Osztály	Alosztály	Anyag vagy tárgy	Mennyiség		
			Tartányban (l)	Ömlesztve (kg)	Küldeménydarabban (kg)
1	1.1	Robbanóanyagok és -tárgyak	a)	a)	0
	1.2	Robbanóanyagok és -tárgyak	a)	a)	0
	1.3	C összeférhetőségi csoportba tartozó robbanóanyagok és -tárgyak	a)	a)	0
	1.5	Robbanóanyagok	0	a)	0
2		Gyúlékony gázok (a csak F betűt tartalmazó osztályozási kódok)	3000	a)	b)
		Mérgező gázok (T, TF, TC, TO, TFC vagy TOC betű(ke)t tartalmazó osztályozási kódok), az aeroszolok kivételével	0	a)	0
3		I és II csomagolási csoportba tartozó gyúlékony folyékony anyagok	3000	a)	b)
		Érzéketlenített robbanóanyagok	a)	a)	0
4.1		Érzéketlenített robbanóanyagok	a)	a)	0
4.2		I csomagolási csoportba tartozó anyagok	3000	a)	b)
4.3		I csomagolási csoportba tartozó anyagok	3000	a)	b)
5.1		I csomagolási csoportba tartozó gyújtó hatású folyékony anyagok	3000	a)	b)
		Perklorátok, ammónium-nitrát és ammónium-nitrát műtrágyák	3000	3000	b)
6.1		I csomagolási csoportba tartozó mérgező anyagok	0	a)	0
6.2		„A” kategóriába tartozó fertőző anyagok	a)	a)	0
7		Radioaktív anyagok	3000A ₁ (különleges formájú), ill. 3000A ₂ aktivitás B(U), B(M) vagy C típusú küldeménydarabban		
8		I csomagolási csoportba tartozó maró anyagok	3000	a)	b)

a) Tárgytalan.

b) Az 1.10.3 szakasz előírásait nem kell alkalmazni, akár-mennyi is a szállított mennyiség.

Felhasznált irodalom:

1. *Halász-Kiss-Martonyi*: Veszélyes anyagok szállítása.
2. *Sárosi-Perger*: Kézikönyv a veszélyes anyagok szállításához.
3. CD Jogtár.
4. www.gkm.hu
5. AASTP-2 (1. Kiadás) - KATONAI LŐSZER ÉS ROBBANÓ-
ANYAG SZÁLLÍTÁS NATO BIZTONSÁGI ALAPELVEI-
NEK KÉZIKÖNYVE - NYÍLT minősítésű NATO kiadvány.

A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉLELMEZÉSI SZAKANYAGELLÁTÁSÁNAK ÚJ RENDSZERE

Jósvai Attila ¹

A Magyar Honvédség szakanyagellátás rendszere több évtizede funkcionál, melynek meghatározott elemét képezte az akkori előírásoknak megfelelő (MH egészére szükséges 30-45 napi) központi tárolású élelmiszer készletek beszerzése, átvétele, kiadása és a napi ellátás során történő felhasználása, annak elszámolása. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a romlandó élelmiszerek (hús- hentesáru, tej- tejtermék, kenyér, pékáru, zöldségfélések) kivételével (melyet a katonai szervezetek szereztek be) a csapatok a területi utaltságnak megfelelő raktárból –raktárakból – kellett, hogy átvegyék havi – kéthavi gyakorisággal szükségleteiket, figyelembevéve a HKSZ előírásokban meghatározott készleteket is.

A haderőreform következtében beállt változások, az önkéntes haderőre történő áttérés, a logisztikai szervezetek integrációja, valamint a készletképzés rendszerének változása egy rugalmas, felhasználóhoz (csapat) igazodó új élelmezési szakanyagellátó rendszer kialakítását követeli meg.

Az élelmezési szakanyagellátás új rendszerének alapelve: centralizált közbeszerzési eljárások lefolytatása mellett a szakanyagok közvetlen felhasználóhoz (katonai szervezet) történő lejuttatása igény szerint, a nyertes pályázó eszközeivel a központi tárolású anyagok minimalizálása mellett.

1. Jelenlegi ellátási, anyagbiztosítási rendszer

Az Élelmezési Szolgálatfőnökség anyagnem-felelősségi körébe tartozó eszközök és készletek közül a központosított (központi) ellátás körébe tartoznak:

- az állománytáblás élm. technikai eszközök,

¹ Jósvai Attila ezredes, MH ÖLTP Élelmezési szolgálatfőnök.

- hadinormás élm. technikai eszközök, felszerelések,
- konyha- és éttermi felszerelések, fogyóanyagok,
- tisztító és tisztálkodási szerek,
- az ételmezési szolgálat nomenklatúrájába tartozó tárgyi eszközök (konyhaiipari berendezések, gépek, stb.),
- a nem romlandó élelmiszerek (konzervek, cukor, hüvelyesek, száraztészta, fűszerek, stb.).

A központi ellátási körbe tartozó eszközöket és készleteket az MH Hadtápanyag Ellátó Központ (MH HTPEK) a **központi** és az intézményektől **átcsoportosított** költségvetési előirányzat keretében szerzi be, az intézményi gazdálkodást folytató honvédelmi szervezetek pedig pénzkeretük terhére természetben, térítés nélkül veszik át a központi ételmezési raktártól.

Az MH Étélmezési Szolgálat részére rendelkezésre álló költségvetési keretből 1/3-ad részt a központi, 2/3-ad részt a csapat tagozat használ fel.

Az intézményi gazdálkodást folytató honvédelmi szervezetek a rendelkezésükre álló költségvetésből biztosítják a Honvédelmi Miniszter által jóváhagyott ételmezési pénznormák alapján a szükséges napi felhasználású (romlandó) élelmiszerek közül a:

- húst- hentesárut,
- kenyér- pékárut,
- édesipari termékeket,
- zöldség- gyümölcsfélétet,
- mirelit termékeket,
- tej- tejtermékeket,
- ásványvizet, üdítőitalokat, közbeszerzési eljárással.

A romlandó élelmiszerek beszerzése 2005-től úgynevezett **„centralizált”** közbeszerzési eljárás keretében valósul meg, a HM BBBH-n keresztül. Az ún. **„centralizált”** közbeszerzés bonyolítását a közbeszerzési törvény 40. §-a tette szükségessé, mivel a katonai szervezetek azo-

nos tárgyú beszerzéseit a törvény az eljárás részekre bontásaként kezeli. Ez azt jelenti, hogy a fenti termékcsoportok szerint egy-egy eljárás keretében, katonai szervezethez történő teljesítéssel valósul meg a beszerzés a katonai szervezet általi fizetéssel.

Az MH Élelmezési Szolgálatfőnökség a katonai szervezetek igényeit begyűjtve ad megbízást közbeszerzési eljárás lefolytatására a HM BBBH-nak az 1., 2., 3. számú ábra szerinti körzetekbe sorolás szerint.

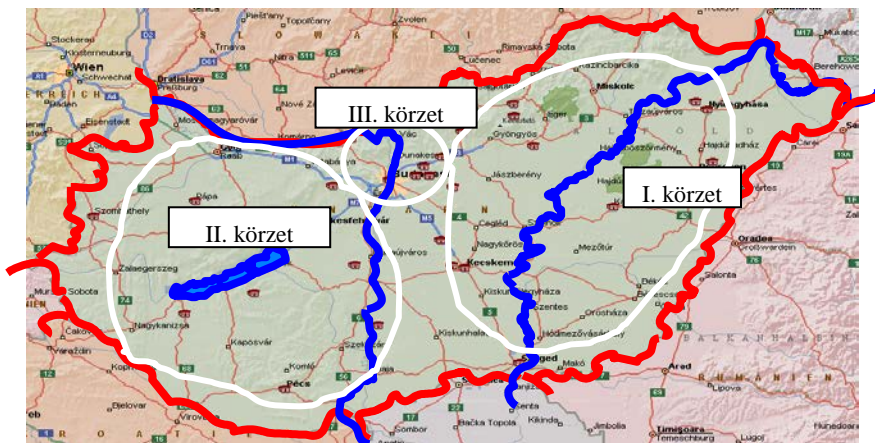
1.sz. ábra

Hús, hentesárú

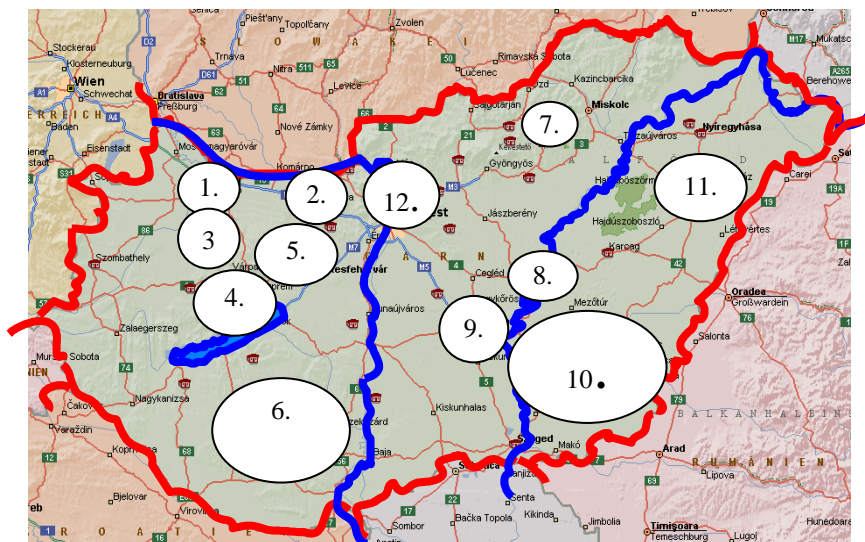
Baromfi, mirelit, tej

2. sz. ábra

Kenyér, pékáru, zöldség-gyümölcs

3. sz. ábra

2. Az élelmezési szakanyagellátás új rendszere

A központosított ellátás körébe marad továbbra is a központi költségvetésből finanszírozva:

- Az állománytáblás élm. technikai eszközök;
- A hadinormás élm. technikai eszközök felszerelések;
- Konyha- és éttermi felszerelések;
- Az élelmezési szolgálat nomenklatúrájába tartozó tárgyi eszközök (konyhaiipari berendezések, gépek stb.);
- Missziók, felajánlott erők részére szükséges eszközök és készletek.

Kikerül a központosított (központi) ellátás köréből

- a nem romlandó élelmiszerek,
- a fogyó anyagok,
- anyagjárandósági cikkek,
- és a tisztító szerek.

Részleteiben:

a) A nem romlandó élelmiszerek esetében, melyet a katonai szervezetek igényei alapján az MH Hadtápanyag Ellátó Központ szerez be és a katonai szervezetek által számított pénzkeret terhére térítésmentesen vételez fel havi – kéthavi gyakorisággal a központ raktárból, megszűnik.

Helyette a katonai szervezetek igénye alapján a HM BBBH-t megbízva egy centralizált eljárás keretében történik a szerződéskötés a gazdálkodó szervezethez történő kiszállítással. Ez esetben az élelmiszerekre vonatkozó pénzkeret gazdálkodás megszűnik, a katonai szervezet a rendelkezésére bocsátott költségvetésből fizeti az általa igényelt nem romlandó élelmiszerek ellenértékét. Ezzel a módszerrel a katonai szervezetek az igényüknek legjobban megfelelő élelmiszereket használják olyan ütemezéssel, melyet szavatossági idő lejárta előtt képesek felhasználni. Ezzel a módszerrel egy szélesebb áruválaszték érhető el, (a

jelenlegi 90 áruféleség helyett a duplája) ugyanakkor jelentős raktár kapacitás szabadul fel a központi tagozatnál. A csapatoknak ebben az esetben havi, illetve kéthavi gyakorisággal nem kell a központi élelmezési raktárhoz vételezésre útba indítaniuk technikai eszközöket, személyi állományt, helyette ezt a nyertes szállító igénylés alapján a helyszíntre kiszállítja. Ezen az ellátási csatornán igényelnék a szerződést nyert szállítótól a készletképzéshez szükséges anyagaikat is.

b) Az anyagjárandósági cikkek, a fogyó anyagok, valamint a tisztítószerek beszerzésének centralizációja megszűnik, helyette a katonai szervezetek önállóan, saját igényüknek megfelelő mennyiségben úgynevezett egyszerűsített közbeszerzési eljárás keretében szerzik be a fenti anyagféleségeket. Az eddigi statisztikai adatok, a „**Negyedéves Élelmezési Elszámolás és Jelentések**” feldolgozott adatai alapján ezt az értékhatárt (jelenleg 12,5 MFt) egyetlen egy gazdálkodó katonai szervezet sem lépi túl. Ezzel a változtatással elkerüljük a fenti termékcsoporthoz a felesleges készletek felhalmozását. A katonai szervezetek nagyobb önállósághoz jutnak annyi megkötéssel, hogy a személyhez és munkahelyhez kötött anyagjárandóságoknál a pénznorma betartása kötelező.

c) A központi tagozat a továbbiakban is végzi az állománytáblás és hadinormás élm. technikai eszközök, a konyha és éttermi felszerelések, az élelmezési szolgálat nomenklatúrájába tartozó tárgyi eszközök biztosítását, a normákban meghatározottaknak megfelelően végzi a javítások, felújítások bonyolítását. Élelmiszerek közül kimondottan csak a komplettírozott élelmiszerek, eseti élelmezési szakanyagok (karácsonyi csomag) beszerzését és elosztását bonyolítja. Végzi továbbá azoknak a speciális igényeknek a kielégítését, melyek a felajánlott erők és a miszsiók ellátása érdekében szükségessé válnak.

d) A nem romlandó élelmiszerek központi tárolásának megszűnésével módosítani szükséges a központi készletek tárolásának elvét és gyakorlatát. A Szolgálatfőnökség elképzelése az, hogy a nem romlandó élelmiszerek szállítására kötött szerződés egyik kitétele kell legyen a szállító azon kötelezettsége, hogy a szerződésben rögzített időponton belül a szükséges mennyiséget a katonai szervezet részére biztosítja.

Elképzelésünk szerint a NATO-nak felajánlott és a missziós feladatot ellátó szervezeteknél kerülne megalakításra a 30 napos élelmiszer tartalék készlet (komplettírozott élelmiszerekből), a többi csapatnál a legszükségesebb mértékű tartalék készlet lenne a helyszínen tárolva.

Tekintettel arra, hogy a csapatok készletléti ideje jelentősen kitolódott (40-től 180 nap), a nem felajánlott erőknél 5 napi élelmiszerkészlet megalakítása tűnik indokoltnak, mely az Élelmezési Szolgálat ideiglenes hadinormáiban lévő központi étlap első 5 napi élelmiszerfélésegekből kerül megalakításra. A nem felajánlott erők részére a szükséges élelmiszerek biztosítása nemzetgazdaságból minden probléma nélkül megoldható, ugyanis az új ellátási rendszerben a nyertes szállító cég saját készletéből a szükséges élelmiszereket bármikor képes biztosítani, mivel az anyagfélésegek ugyanazok, mint a nem romlandó élelmiszerek köre.

3. Az élelmezési szakanyagellátás új rendszerének bevezetésével módosítani szükséges az MH HTPEK jelenlegi szervezeti struktúráját, feladatrendszerét.

A raktározási, elosztási feladatok módosulásával, csökken a raktározáshoz szükséges létszám és tárolótér, ugyanakkor a tervezéssel, szervezéssel, bonyolítással foglalkozó állomány feladatrendszere az élelmezési szakellenőrzés területével bővülne. Jelenleg az MH HTPEK Központi Élelmezési Ellátást Tervező Részleg végzi ezt a feladatot.

Az élelmezési szakanyagellátás új rendszerében ez a szervezet végzné a nem romlandó élelmiszerek centralizált közbeszerzési eljárásainak előkészítő, bonyolítási feladatait.

Az élelmezési szakanyagellátás új rendszerének bevezetése 2006. januárjától kezdődik, de a 2006-os évben egyes élelmiszerek tekintetében a központi élelmezési raktárban lévő készletek felhasználásáig (konzervfélésegek, száraztészták, cukor stb.) a csapatok igényeinek kielégítése kettős lesz, részben a szállító cégtől, részben a központi raktárból. Ennek technikai lebonyolítása külön szabályozást igényel.

KIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

AZ ÖNKÉNTES HADERŐ LÉTREHOZÁSÁNAK LOGISZTIKAI VETÜLETEI

Lengyel András¹

A Magyar Honvédség kötelékéből 2004. novemberében leszerelt az utolsó hadkötelezettség alapján sorozott katona, megszűnt a behívás, katonás külsőségek között vágtuk a centit a Felvonulás téren. Az ország közvéleménye alapvetően pozitív megítéléssel fogadta az önkéntes haderő megteremtésére vonatkozó döntést, hiszen a lakosság nagyobb része egyfajta kényszerként kezelte a sorkatonai szolgálathoz kapcsolódó kötelezettségeket. Különösen igaz ez az állítás a fiatalabb korosztályra, akiket a legközvetlenebbül érintett a behívásos rendszer alapján működő katonai szolgálat.

Természetesen ebben a folyamatban megjelentek azok a vélemények is, amelyek nem értettek egyet a hadkötelezettség megszüntetésével, hiszen a magyar társadalom egy nagyon régi tradíciójának, több évszázados hagyományának a végét jelentette. Írásomban szeretném a következőkben azt vizsgálni, hogy mit jelent ez a változás, váltás a hadseregen belül?

A hadkötelezettség megszüntetése megkövetelte a sorállomány ki-váltásának körültekintő előkészítését, megszervezését és végrehajtását, a szerződéses legénység honvédségen belüli részarányának erőteljesebb növelését, az új szolgálati rend kialakítását, ami egy új haderő létrehozásának fontos állomását jelentette. A professzionális haderő megteremtésének első évfordulója tiszteletére méltó megemlékezések, rendezvények megtartására került sor, ami ötletet adott arra, hogy megpróbáljam számba venni azokat a hatásokat, amelyekkel számolhatunk a váltás következményeként a hadseregben és azon belül szűkebb munkaterületemen, a logisztikai támogatás területén.

¹ Lengyel András mk. ezredes, az MH ÖLTP Hadműveleti és Kiképzési Főnökség, főnöke.

Előjáróban le kívánom szögezni, az a tény, hogy Magyarországon előbb vagy utóbb megszűnik a sorozás útján biztosított állomány utánpótlása és ez nem érte váratlanul a Magyar Honvédséget.

Ennek magyarázata:

- A megváltozott biztonságpolitikai körülmények;
- A magyar haderő csapatai számának és ebből adódóan a sorállomány utánpótlási igényének drasztikus csökkentése;
- A magyar honvédség feladatrendszerének átrendeződése, ezzel együtt a missziós szerepvállalás felértékelődése, a honvédség részére meghatározott ambíciószintekhez szükséges személyi feltételek kialakítása;
- A sorkatonák külföldi feladatvállalásának törvényi tilalma;
- A szövetségi elvárások, amelyeket csak magas színvonalon kiképzett katonák képesek teljesíteni;
- Az eu tagságunkból adódó kötelezettségvállalásaink;
- A behívásra kerülő korosztály egészségügyi szociális és egyéb, alkalmatlanságot okozó problémái;
- A sorkatonai szolgálati idő végsőkig történt lecsökkentése és ezzel a kiképzés ellehetetlenülése;
- Az alternatív katonai szolgálat bevezetése;
- A társadalomban végbement gyökeres változások;
- A látens társadalmi elvárás.

A fenti körülmények mind abba az irányba mutattak, hogy a honvédség az új feladatrendszerének csak az önkéntesség alapján szolgálatot vállaló, és szolgálatára kiválóan felkészített személyi állománnyal képes a vele szembeni elvárásoknak megfelelni.

Vizsgáljuk meg, hogy milyen hatásai vannak, milyen következményekkel járt és járhat napjainkban és a jövőben az önkéntes katonai szolgálat bevezetése a honvédségnél, azon belül az egyes haderőnemeknél, csapatoknál, alegységeknél, szakmai szervezeteknél.

A fentiekből kiindulva a következőkben azt kívánom felvázolni, milyen hatással jár a sorállomány kiváltása és szerződéses legénység állomány kategóriájának megjelenése általánosságban a haderő életében és azon belül a logisztikai támogató rendszerre.

A következőkben egyszerre testesítenek meg anyagi erőforrás igényeket, és jelentkeznek számokkal nem mérhető eredmények, amelyek a bevetetőség, a felkészültség és alkalmazhatóság területére terjednek ki. ***Megítélésem szerint az önkéntes haderő létrehozásának következményeit célszerű különböző időszakokra lebontva vizsgálni, hiszen a hatások más - más módon jelentkeznek:***

- Rövidtávon,
- Középtávon és
- Hosszú távon.

Előjáróban le kívánom szögezni, hogy a reálisan megfogalmazott és valódi távlatokat biztosító célért rövidtávon nem csak érdemes, de szükséges is áldozni. Napjainkban ez lehet kizárólag a céltudatos gondolkodás sarokköve, befektetni ma a jövőben realizálható haszon reményében. Ezért minden területen meg kell vizsgálni a ráfordítás és eredmény viszonyát. Ha a befektetés pozitív szaldót eredményez, meg kell valósítani, ha nem, el kell vetni, azonnal fel kell hagyni vele. Mindezzel eljutottunk a piacgazdaság alappillérijéhez, az elérhető profit megszerzésének motivációjához. Meggyőződésem, hogy ez a szóban forgó témára is adaptálható. Biztos vagyok abban, hogy a technokrata szemlélet az egyedüli üdvözítő és alkalmazásával számtalan kérdésben helyes döntés születhet.

A fentiek alátámasztására szeretnék idézni az MH 2005-2014 évekre szóló fejlesztési tervéből: „A 2005-2014 közötti időszakban – a költségvetési támogatások jelentős csökkentése miatt lassabb ütemben folytatódik a védelmi felülvizsgálatban meghatározott védelempolitikai célok (4 küldetés – Magyarország és a szövetség fegyveres védelme, részvétel a nemzetközi válságkezelésben, hozzájárulás a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához, békeidőben is végzett honvédelmi feladatok – és a hozzájuk rendelt 13 fő feladatcsoport) teljesítése, a honvédség képességeinek fejlesztése. A béketámogató műveletekben való részvétel során a Magyar Honvédség által honi területen kívül biztosított kontingens tervezési létszáma tartós alkalmazás esetén 2010 végéig mintegy 1000 fő (legalább egy szervezetszerű könnyű lövész zászlóalj, szervezetszerű lövésszázadok, valamint le-

galább egy századnyi szakosodott és támogató alegység), 2011-től már elérheti az 1200 főt (egy harcoló zászlóalj alkalmazása rotációval és legalább kettő századnyi szakosodott és támogató alegység).

Egy másik NATO tagország megsegítése érdekében, a Szövetség földrajzi térségének hazánkkal szárazföldi összeköttetésben lévő határain belül végrehajtott hadműveletben való részvétel során, 2014 végétől, a Magyar Honvédség által honi területen kívül biztosított kontingens mérete, legfeljebb 6 hónap időtartamú alkalmazással számolva, elérheti az egy összefegyvernemi könnyű lövészdandár méretű képességet a légierő meghatározott komponensét, illetve a szükséges támogató képességeket is ideszámítva.”

Az előzőekben vázolt feladatoknak – amelyekhez az erőforrásoknak általában szűkében vagyunk – csak rendkívül céltudatos tevékenységgel felelhetünk meg.

Mindezek után nézzük meg, mivel jár az önkéntes haderő létrehozása, milyen kihívásokkal szembesültünk és számolhatunk a jövőben általánosságban.²

1. Rövidtávon:

Az önkéntes haderő bevezetése tetemes beruházást igényel. Bár a költségek nagyok, de ezek egyszeri kiadásként értendők, tehát a jövőben – figyelemmel arra, hogy a honvédség díszlokációja véglegesnek, vagy majdnem véglegesnek tekinthető - nem jelennek meg ismételten. A beruházási igények alapvető területei a toborzó rendszer kialakítása a csapattól a központi tagozatig. Ezt a vertikumot a dandár-ezred toborzó beosztásai rendszeresítésétől a haderónemek személyügyi (kiegészítési) feladatain keresztül a hadkiegészítő rendszer átalakításáig, illetve azon túl a hozzá kapcsolódó kiképző rendszer átalakítási feladataig értem.

A következő beruházási igény a jelenlegi, még sorozott állományra létrehozott kaszárnyarendszer átalakítása. (Kedvező ezen a területen, hogy a nagy helyőrségekben a Laktanya Rekonstrukciós Program keretén belül ezek a feladatok már legnagyobb részben megvalósultak, de mint költségekkel számolni kellett velük.) A feladatban legfőbb szerepe a korábbi légénységi körletek modernizálásának, vagy teljesen új

² Írásomban nem térek ki a szerződéses állomány részére járó bér és bérjellegű kiadásokra.

épületkomplexumok létrehozásának van. A legénységi körletekből szerződéses katonák elhelyezésére szolgáló szállókat kellett kialakítani. A szállónak magán kell viselniük a szerződéses katona pót (vagy második) otthona jegyeit. Alkalmasnak kell lennie a legegyszerűbb kikapcsolódás, pihenés, társadalmi kapcsolatok létesítése, művelődés, az egyéni ambíciók kiteljesítése feltételei megteremtésére. Az elhelyezési infrastruktúra létrehozása önmagában véve nem elégséges. Az elmúlt években tapasztalhattuk, hogy a körletek felszerelése, komfortosabbá, lakhatóbbá tétele, ha nem is horribilis költségeket, de mégis tízmilliókat igényeltek helyőrségenként. Ugyancsak az elmúlt években láthattuk, hogy a körletek átalakítása, a technikai, a munka és a lakó övezetek kialakítása nem kevés erőforrást emésztett fel, de az is nyilvánvaló tény, hogy ez a kiadás egyszeri nagy befektetéssel járt, amelynek eredménye hosszabb távon is kamatozik.

A szerződéses katonák jelentős része az otthonuktól távolabb eső helyőrségekben teljesít szolgálatot. Ha a fent vázolt kényelmet és szolgáltatásokat nem kapják meg – az elhelyezési feltételeik mostohák maradnak – szolgálatukat csak a rövid távon elérhető előnyök realizálásáig (jellemzően a misszióban való részvételig) veszik komolyan és annak beteljesülése után elhagyják a katonai pályát.

2. Középtávon:

Középtávon a fenti beruházások honvédségen belüli teljes vertikumú kiépítésével és az ahhoz kapcsolódó karbantartási költségekkel számolhatunk. Ezek a költségek egyszerű megközelítés szerint nem lehetnek magasabbak, mint amilyen mértékben a sorozott sorkatonai szolgálatnál jelentkeztek, az állományváltásokhoz kapcsolódó épület karbantartások tekintetében. (Az infrastruktúra fenntartási költségeit nem vettem számításba, hiszen teljesen indifferens, hogy milyen állománykategória részére biztosítunk fűtést, vagy melegvizet.) Igaz ugyan, hogy a szerződéses katonák elhelyezésére szolgáló pavilonokat nem lehet csak úgy, egyik napról a másikra kimeszteni, mint azt tették a katonai szervezetek az újoncok bevonulását megelőzően, de az is igaz, hogy akik – jelen esetben a szerződéses katonák – második otthonukként tekintik az elhelyezési körletüket, kevésbé ártanak annak állagának.

Középtávon még egy nagyon lényeges és eddig csak részlegesen megvalósított létesítményrendszer kiépítését és minden igény szerinti felszerelését indokolt megvalósítani. ***Ez a sport és szabadidő centrumokat jelenti.*** Az elmúlt időszak laktanyabejárásain láthattunk számtalan dicséretes kezdeményezést, de az a véleményem, hogy ezen a terü-

leten központi erőforrások tervezésével és felhasználásával szükséges biztosítani, hogy a személyi állomány ezen a téren a legnagyobb mértékben legyen támogatott és így legyen képes a vele szemben támasztott fizikai követelményrendszernek megfelelni.

3. Hosszútávon:

Hosszútávon alapvető követelmény az előzőekben felvázolt rendszer mindenkor fenntartása a szerződéses katonák komfortérzetének fokozása, serkentve ezzel egyfelől azokat a fiatalokat bevonulásra, akik potenciálisan a szerződéses állomány utánpótlását jelentik, másfelől természetesen e mindenkor állomány maximális időig történő megtartását. Nem szabad elfelejteni, hogy a legjobb reklám a szerződéses katonák utánpótlására a mindenkor rendszerben lévő szerződéses állomány pozitív véleménye. (Példa erre, a hívatásos tiszt, tiszthelyettes állomány gyermekei szülők általi „*pályára irányítása*”).

Megfontolandó az MH költségvetési helyzetének javulása után a szerződéses állomány szolgálati helyén történő letelepedésének segítése. Ebben a viszonylatban számos lehetőség kínálkozik, kezdve a honvédségi lakóparkok kialakításától - amelyben a szerződéses katonák állami garanciavállalással és kedvező hitellehetőségekkel támogatva önálló lakásokhoz juthatnak - és folytatva a hadsereg segítségével biztosított lakóköltségek juttatásával, vagy megvásárlásának támogatásával. Ebbe az elképzelésbe minden esetben célszerű bevonni a helyi önkormányzatokat is. Az önkormányzatok már ma is érdekeltek abban, hogy munkahelyteremtés érdekében áldozatot vállaljanak, érdekük a lakóhelyük fejlesztése, a lakosság lélekszámának növelése. Ebből a célból az általuk létrehozott ipari parkokban vállalkozók részére ingyenes területet, vagy a letelepedni szándékozók részére kedvezményes ingatlanokat biztosítanak. (Kivétel Budapest, a megyeszékhelyek és általában ezen városok vonzáskörzetébe tartozó települések.) Az önkormányzatok rettegett félelme a lakosságuk elöregedése, de a szerződéses katonák fiatalok, rendszerint családalapítás kezdetén állnak és ez a tény vonzó lehet az érintett települések vezetése, képviselő testületei számára.

A fentiekkel gyakorlatilag ismét eljutottunk a ráfordítás és várható haszon viszonyának kérdéséhez. Ha a szerződéses állomány ma még meglévő és egyébként indokolatlan fluktuációját csökkenteni tudjuk - például a fenti feltételek teljesítésével -, akkor azzal jelentős megtakarítást érhetünk el a felmerülő kiadások megspórolásával a másik oldalon.

Ebből a kérdéskörből a hozam oldaláról – kérem, engedje meg az olvasó -, hogy a morált, az állomány stabilitását csak egy gondolatig emeljem ki. Azért csak egy gondolatig, mert anyagiakban nem mérhető, de sokkal több, mint ami az anyagiakon múlhat. A személyi állomány megtartása mindennél fontosabb. A szervezethez, helyőrséghez kötődő katonák áldozatokra képesek, ami a szervezet teljesítményének mindig az elsőrendű záloga.

*A szerződéses legénységi állomány jellemző fluktuációja csökkentésével megtakaríthatjuk a kiképzési, felkészítési, esetleg a kényszerű átképzési költségeket.*³ (Az átképzés elsősorban a közelmúltban lezajlott átszervezésekből adódtak, de tudomásul kell venni, hogy a haderő is egy élő organizmus, tehát változnia, az aktuális elvárásokhoz a jövőben is igazodnia kell, ami együtt járhat új képességek kialakítási igényével, azon belül a személyi állomány átképzésének kényszerűségével.) A beosztásba került katonák mind több időt eltöltve a hadseregben szakmájuk egyre nagyobb mestereivé válhatnak, a feladataikat magasabb és magasabb színvonalon láthatják el. Az előzőekben vázolt területekre összpontosítva vizsgáljuk meg mit jelentenek ezek a költségek a logisztikai szakkiképzés területén.

Kiképzési költségek alakulása: A logisztikai szakbeosztásokba kerülő katonák közül a haditechnikai szakágakhoz tartozó szerződéses katonák szakkiképzése ez évtől kezdődően civil bázison, elsősorban a HM javító Rt-k bázisán valósul meg.⁴ A szakkiképzés kihelyezése a nemzetgazdasági szereplőkhöz abból az egyszerű és kényszerű felismerésből adódott, hogy az egyes szakterületeken évente jelentkező néhány fős szakszerelő, karbantartó szerződéses katona kiképzésére nagyon költséges a személyi és tárgyi feltételeket az MH szervezetén belül fenntartani. *Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a javítóüze-*

³ Elgondolkodtató az a tény, hogy a fluktuáció ott a legkisebb mértékű, ahol a szerződéses katonák váltásos munkarendben, valamilyen készenléti szolgálatot látnak el. Ennek a jelenségnek egyszerű magyarázata van, éspedig, hogy az ilyen munkarendnél a személyi állománynak viszonylag sok szabadideje van, amit más kiegészítő kereső foglalkozás folytatására tud felhasználni. A két munkakör együttes ellátása már kellő jövedelmet jelent az ilyen beosztásban szolgálatot teljesítők számára, tehát a szerződéses katonák nem keresnek munkaerő piacon a meglévőnél nagyobb anyagi megbecsülést jelentő foglalkozást.

⁴ A koncepció és a mellékletekben feltüntetett ábrák forrása az MH ÖLTP törzsfőnök (pk. h) „Logisztikai szerződéses katonák szakmai felkészítése” tárgyban tett jelentése.

mek képesek az MH igényei alapján összeállított és jóváhagyott tematika szerint felkészíteni a hozzájuk „beiskolázott” szerződéses katonákat, akik a szakkiképzés után a saját beosztásaikat jó színvonalon képesek ellátni. A javítóüzemekben minden feltétel, ezek közül is a személyi és a tárgyi feltételek rendelkezésre állnak, ideális környezetet teremtve a szakszerelők felkészítéséhez. A szakkiképzés koncentrációja a HM javítóüzemekhez hatékonyságában messze meghaladja a haderőn belüli lehetőséget és nagy előnye, hogy nem kell kiképző kapacitásokat fenntartani olyan időszakban, amikor arra nincs szükség.

A javító, karbantartó szerződéses katonák haderőn belüli szakmai felkészítésének első számú akadálya az, hogy a haderő átalakítás elmúlt években végrehajtott szervezési feladataival megszűntek azok a haderőnemi és központi javító szervezetek (**MH Fegyverzettechnikai Javító Üzem, MH 47. Fejér Javítózászlóalj, illetve az MH 64 Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred Javító Zászlóalja**), amelyek technikai felszereltségük és személyi feltételeik alapján alkalmasak lehetnének a szerződéses szakállomány felkészítését elvégezni.

A hadtáp szakterületen folyó felkészítés elsősorban a raktárosok, ételmező és üzemanyag szakmai számú katonák felkészítését foglalja magába. Míg az előbbieken a haditechnikai ágazatoknál azt láttuk, hogy nincs az MH -ban olyan kultúra, amelybe a szakállomány felkészítését be lehetne ágyazni és ott megvalósítani, addig a hadtáp területén azt mondhatjuk, hogy az **MH Hadtápanyag Ellátó Központ** alkalmas az MH- nál jelentkező ellátó és raktárosi beosztásba kerülő szerződéses katonák felkészítésének feltételei megteremtésére és azok megfelelő színvonalú végrehajtására.

A különböző, engedélyköteles ADR vizsga megszerzéséhez kapcsolódó gépjárművezetői beosztásokra történő felkészítés az **MH Veszélyesanyag Ellátó Központ Központi Üzemanyag Raktárban** valósul meg, ahol ugyancsak minden feltétel rendelkezésre áll az állomány kiképzéséhez. A csapatok felkészített, kiképzett szakállományt kapnak vissza a logisztikai szakbeosztásokba.

Külön kategóriát jelent a közlekedési szakállomány, vagy más megközelítésben az **MH Közlekedési Főnökség** szakmai felelősségi körébe tartozó szerződéses szakállomány felkészítő tevékenysége. A felkészítés alapvetően az **MH Katonai Közlekedési Központ** szervezetébe tartozó, **Táborfalva** helyőrségben meglévő – évtizedek alatt kiépített és az MH jelenlegi igényeit teljesen kielégíteni képes – közlekedési kiképző bázis infrastruktúráján, polgári cégek bevonásával valósul

meg. Ebbe a körbe tartoznak a targoncavezetők, az emelőfalas és darus rakodógépek kezelői.

A fentiek összegzéseként elmondhatjuk, hogy a szerződéses logisztikai szakállomány szakmai felkészítésére, vagy továbbképzésére jelentős összeget költ a Magyar Honvédség, így elemi érdekünk, hogy a befektetett anyagi erőforrás hozadékát, szakmai előnyét mind tovább hasznosíthassuk, vagyis nagyon egyszerűen a logisztikai szakbeosztásban lévő szerződéses katonákat mind hosszabb ideig megtartsuk a katonai pályán és ha szükségét látjuk igazítsuk ehhez az elváráshoz a meglévő szabályozásokat.⁵

A kiképzés és felkészítés költségeit nehéz egzakt módon meghatározni, mivel a sorkatonák kiképzési költségeiről pontos számvetések nem állnak rendelkezésre. Ha számításba vesszük azt a tényt, hogy a bevonultatott újoncok kötelező gépjárművezetői osztályba sorolási vizsgái, a nagy távolságú vezetési gyakorlatok végrehajtása tetemes kiadással járt, akkor mégis szembeötlő, hogy a szerződéses katonáknál ezen költségek nem ismétlődnek meg olyan gyakran.

Nehéz meghatározni azért is mert más kiképzési és felkészítési költségek jelentkeznek a szerződéses katonáknál, amikor valamilyen speciális feladatra például missziós feladatra készülnek fel. Ami a legszembeötlőbb különbség lehet az a kiképzés eredményességében rejlik

⁵ A logisztikai szakállomány szerződéses jogviszonyát a jelenleg érvényes törvény átgondolásával célszerű lenne kiterjeszteni a megállapított 15 éven túli szerződésvállalási jogositvánnyal. A felvetésben abból indultam ki, hogy elemi követelmény a könnyű gyalog szervezeteknél, felderítőknél a fizikai állóképesség rendkívül magas színvonala, de nem indokolt, hogy ez az egyébként jó katonai képesség meghatározó legyen a logisztika szakterületén. A logisztikai szerződéses állomány legnagyobb erénye a nem annyira a fizikai felkészültségben mint a szakmai hozzáértésben rejlik. Ha szerződéses katonáink leszolgálnak 15 évet a tudásuk csúcsára jutnak. Mire tehát a legnagyobb tapasztalatot megszerzik és nem tudnak megfelelő hivatásos beosztásba kerülni, el kell hagyniuk a katonai pályát és magukkal viszik a szakmai tapasztalatot.

Említettem, hogy felkészítjük civil bázison valósul meg és ez újra költségeket jelent az utánpótlás felkészítésében. Nem elhanyagolható az a tény, hogy a szakszerelők egy része megszerzett másfél évtizedes tapasztalataik ellenére a polgári életben nem fogják tudni alkalmazni szakmai múltjuk előnyeit, hiszen a speciális fegyverrendszerek szerelői, karbantartói a hadseregen kívül nem találhatnak hasonló technikát. Ez a helyzet tehát nem jó sem az egyénnek sem a hadseregnek.

és ez alapvetően a költségek csökkentéséhez vezet. A kiképzett beosztásukhoz rendszeresített haditechnikai eszközöket jól ismerő katonák a technikai ismereteik hiányából fakadó meghibásodásokat ritkábban idéznek elő, ami elsősorban a fenntartási költségek csökkenését vonja maga után.

Külön szeretnék szólni a nyelvi felkészítésről. Nagyon lényeges a szerződéses katonák nyelvi felkészítése, hiszen ők adják a derékhadát a missziós feladatokban részt vevő személyi állománynak. A nyelvi felkészítés azért is fontos, mert a megszerzett tudás korlátozás nélkül felhasználható az egyén magánéletében, egyéni utazásai során és konvertálható polgári életbe, miután a katona kiválik a hadsereg kötelékéből. A nyelvi felkészülés feltételeit a hadsereg költségén és szervezésében kell végezni, de olyan szabályozó rendszerbe célszerű befoglalni, amely érdekeltté teszi a személyi állományt, hogy ne csak az idejét töltsse, hanem teljes erejével vegye ki a részét a tanulásban.

Haditechnikai szakterületen: A hatásokat a haditechnikai szolgálatok vonatkozásában két külön kategóriában, az üzemeltetés és az üzemeltetés területén kell megvizsgálnunk. Megítélésem szerint az eredmények már rövidtávon is érzékelhetőek és ezek a kedvező hatások a továbbiakban is fennmaradnak.

A haditechnikai eszközök üzemeltetésénél a szerződéses katonák alkalmazásával az jelent eredményt, hogy a különböző eszközök vezetői, kezelői nem cserélődnek minden bevonulás alkalmával. Az állandó állománynak van ideje megismerni, megszokni a gondjaira bízott technikát, sajátjának tekinti, nem fogja helytelenül, vagy szakszerűtlenül kezelni, – ami rendkívüli meghibásodásokat idéz elő – növelve ezzel a fenntartási költségeket. *Az állandó kezelők alkalmazásával a hadseregben belül közel olyan futásteljesítményeket lehet elérni, mint az a polgári életben megszokott,* vagyis a fajlagos javítási, karbantartási költségek nem nőnek az égig. A technikai eszközök hadrafoghatósági szintje emelkedik miközben a fenntartási költségek csökkennek, vagy legalább is stagnálnak.⁶

⁶ Figyelemre méltó, hogy megjelentek a hadseregben a korábbi időszakra nem jellemző nagy bonyolultságú haditechnikai eszközök, amelyek kezelése nagy szakértelmet igényel. Nem lehet összehasonlítani a műszaki technikai színvonalát a korábbi gépjármű technikai eszközök és a modern Rába tehergépjárműveknek. Tekintélyes árkülönbség van a régi és új eszközök között, amelyek

A polgári életből besorozott fiatalok szakmájukhoz szükséges alapvető elméleti ismeretekkel rendelkeztek, de már csak életkorukból adódóan is nem volt nagy gyakorlatuk megszerzett ismereteikben. Megvizsgálhatjuk a gépjárművezetők esetét, ahol a tapasztalatlanság a mindennapokban is de főként gyakorlatok, bonyolult körülmények közt végrehajtott feladatok során számtalan nem kívánatos esemény előidézője volt. Ezzel szemben a szerződéses katonák csapatéletük alatt felkészülhetnek azokra a körülményekre, amelyek ismeretében a nem kívánt következmények elkerülhetők

Az üzembentartás vonatkozásában ugyancsak üdvözítő az állandó állomány megjelenése. A kezelők által végrehajtott technikai kiszolgálások, a javító karbantartó alegységek tevékenységének szakmai színvonala állandó állomány esetén sokkal megbízhatóbb, mint azon katonáknál, akik csak rövid időt töltenek a katonai szervezeteknél. A sorozott katonák alig töltöttek el néhány hónapot a hadseregben, még ha szívügyüknek is tekintették a technika karbantartását tapasztalat hiányában, nem lehettek képesek a tevékenységüket minden követelmény szerint elvégezni. Az előző alátámasztására elég az a példa, hogy ugyan ki bízna rá a saját személygépjárművét egy, az iskolapadból éppen most jeles eredménnyel kibocsátott, de semmi gyakorlattal nem bíró fiatal szerelőre?

A legfontosabb körülmény mégis abban lelhető fel, hogy a szerződéses katonák munkaeszközeiknek tekintik a rájuk bízott haditechnikát, ami eredményezi a technikai eszközök gondosabb és körültekintőbb megbecsülését. Az eszközök állandó személyzete nemcsak megismeri, de gyakran az eszköz életciklusán át kezeli gondozza azokat, tehát kiismeri annak erős és gyenge oldalait, tudja a karbantartás technikai kiszolgálások fontosságát és a kiszolgálás jelentőségét.

Hadtáp szakterület: A hadtáp szakterületen az ellátás kötelezettsége gyakorlatilag a szerződéses katonák egyszeri meleg étellemezésére, a ruházati ellátásra, illetve a humán anyagi biztosításra terjed ki. *Ha részleteiben vizsgáljuk az egyes területeket a következőket állapíthatjuk meg:*

- **Élelmezés területén** valamelyest költségmegtakarítással számolhatunk, hiszen a szerződéses katonák nem kapnak napi négyeszeri,

meghibásodása esetén az alkatrészek utánpótlásánál igen nagy költségek jelentkeznek.

abból napi háromszori meleg étkezést. Ez önmagában is egy jelentős költségmegtakarítás hiszen a reggeli és vacsora nyersanyaghányada nem merül fel kiadásként.⁷ A szerződéses katonák egyszeri meleg étkeztetése önmagába véve hasznos döntés, hiszen segít megőrizni a szerződéses legénység fizikai állóképességét és egyben az egészséges táplálkozás minimális feltételeit is biztosítja. Különösen igaz ez azokra a szerződéses katonákra, akik szolgálati helyükről csak hétvégeken utaznak haza családjukhoz, ezért általában hideg ételmezt fogyasztanak.

Nem lebecsülhető az ételmezés terén a laktanyák szakácsai és felosztó és konyhai kiszolgáló állománya munkaidő alapja csökkenéséből adódó költségmegtakarítás. A szakács és kiszolgáló személyzet csak a szolgálatban lévő személyekre kell ételt készíteni, ami munkaerő kapacitásokat szabadít fel.

Az ételmezési szolgálat területén új feladatként jelentkezett a szerződéses állomány körleteiben a *teakonyhák kialakítása*, a hozzá tartozó felszerelések biztosítása és szükséges mértékben történő utánpótlása. Azt gondolom elemi feltétel a szerződéses állomány komfortérzetének javításához az említett teakonyhák létrehozása. Ez ugyan a sorozott állomány részére nem volt követelmény, ezért valamelyest a kiadások növekedését eredményezte, de tekintve a szolgálat éves költségvetését elenyésző tételként jelent meg.

- A következő területen, a személyi állomány **ruházati ellátásánál**⁸ egy katonára vetített költségcsökkenéssel nem számolhatunk, épp ellenkezőleg a ruházati kiadások növekedését idézték elő. A sorkatonák részére biztosított és mosatással tisztított gyakorlóruházatból alapvetően két rend került kiadásra. A szerződéses katonák részére a két rend ruha nem elegendő. A szerződéses katonák mindennapi viselete a gyakorlóruházat, ebből következik, hogy annak minősége meg kell feleljen a megjelenési körülményeknek. Jelenleg nincs napirenden a szerződéses katonák társasági ruházattal történő ellátása, de ha ez valamikor bekövetkezik úgy további költségnövekedést eredményez.

⁷ Nem számolok szolgálatban lévő, vagy a gyakorlaton lévő állomány ételmezési költségeivel, hiszen az a sorkatonák részére is alapvető járandóság volt, a pénzügyi normaértéke pedig nem különbözik.

⁸ Nem térek ki a missziókba elvonuló szerződéses katonák ruházati ellátására, hiszen az nem a sorkatonai szolgálat megszüntetéséből, hanem a missziós feladatokból adódik.

Érdemes lenne elemezni a szerződéses katonák ruházati utalványfüzettel történő ellátását, ezzel biztosítva a felszerelésüket. Természetesen ennek alapfeltétele, hogy a ruházati boltokban elegendő árú fedezet álljon rendelkezésre. A megoldással tehermentesíteni lehetne a ruházati szolgálat csapattagokban dolgozó raktárosait, jelentősen csökkenteni lehetne a ruházati raktárak készlet szintjét, illetve a készletek kezelésének, nyilvántartásának feladatait.

Ennek megvalósításához meg kell határozni valamennyi magyar katona egységes ruházati alap felszerelését és annak meglétét, minőségét rendszeresen ellenőrizni kell. Az alapfelszerelést a központi költségek terhére és a központi raktárak készletéből kell kiegészíteni minden általánostól eltérő feladatra, beleértve a nemzetközi szerepvállalásból adódó feladatokra is. A személyi állomány saját maga a szükséges ütemezéssel és gyakorisággal szerezheti be a ruházati anyagait. Azonos ellátási szisztémát gondolok, mint a hivatásos állomány egyenruházattal történő ellátása tekintetében ma jelen van a Magyar Honvédség keretén belül, amely csupán a keretösszegek évenkénti utánpótlására hagyatkozik, az egyénre bízva a beszerzéssel járó ügyintézés. A ruházati igények kielégítése nem minden esetben csak költségvetési tényező, bár természetesen elsőszámú feltétele az igények kielégítésének.

- **A humán szakanyag ellátásnál:** egzakt módon nem lehet kimutatni a költségek növekedését, vagy csökkentését. Ez elsősorban az életminőségben bekövetkezett változásokkal magyarázható meg. A színes televíziók, vagy Hi Fi tornyok elterjedése olyan folyamatokat indított el amelyek alapvető felszerelésekké tették az említett eszközöket. A műholdvevők telepítése a laktanyákban állomány független, nem azért kell elvégezni, hogy a szerződéses állomány kényelmét szolgálja, hanem mert napjainkban a társadalom tagjainak döntő részének elérhető és a társadalom döntő része igényli.

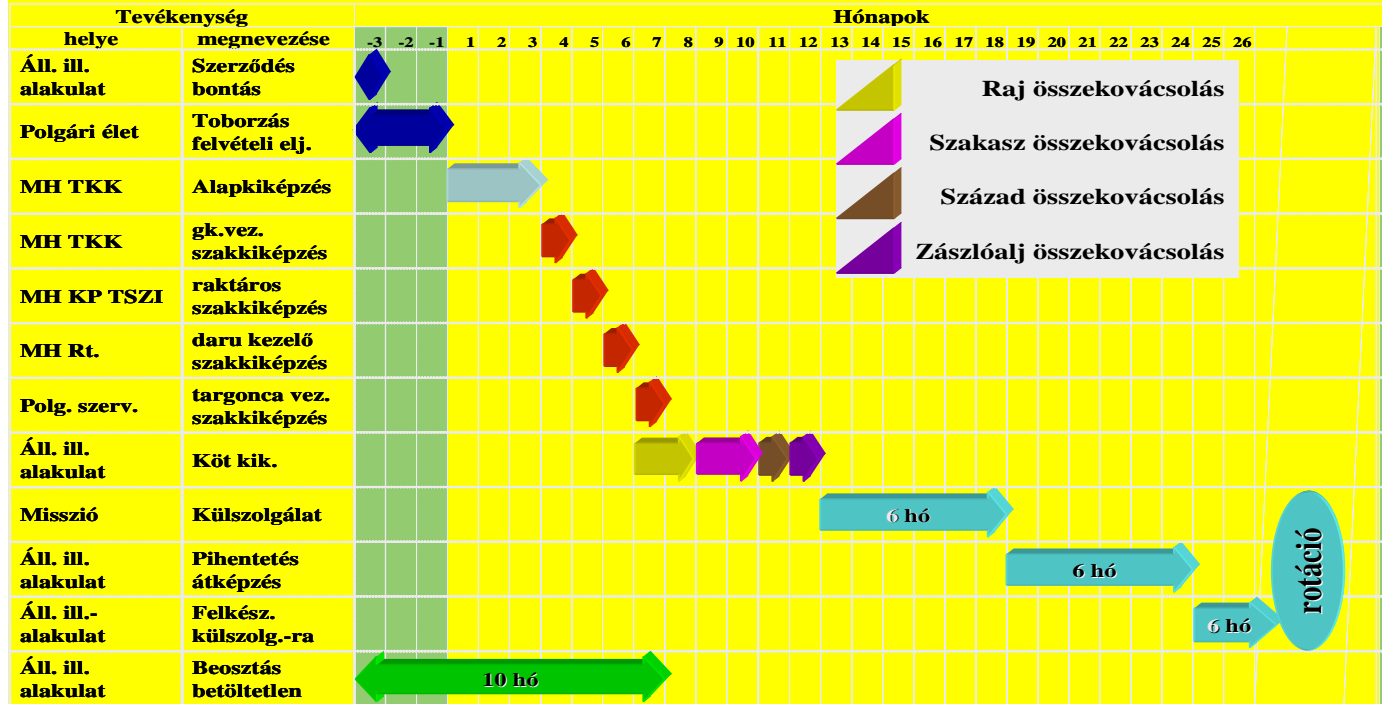
Ugyancsak nem jelent költségnövekedést a könyvtárak fenntartása, a könyvállomány bővítése, hiszen ez elemi követelmény volt a sorozott állomány részére is.

- **Közlekedési szakterület vonatkozásában:** A közlekedési szakfeladatok közvetlen végrehajtása, a szállítás, mozgatás haderőn belüli irányítása alapvetően hivatásos állomány bevonásával valósul meg. A szerződéses katonák alkalmazásával a közlekedési szakterületen a kiképzés és felkészítésnél a bemutatott hatásokkal számolhatunk.

Összegezve: A szerződéses katonai szolgálat bevezetése a logisztikai szakterületen megítélésem szerint pozitív változásokat hozott,

amely magában hordoz még egy sor megoldandó és további gondolkodásra serkentő problémát. Bár a szerződéses állomány már egy évtizede jelen van a Magyar Honvédségben, még mindig léteznek olyan területek, amelyek változtatásra szorulnak. Véleményem szerint a megoldás keresésében jelentős lökést adhat a lassan a végéhez közeledő **Párbeszéd 2005 rendezvénysorozat**, amelyben a szerződéses állomány elmondta mindazon problémáit, illetve az őket foglalkoztató kérdéseket, amelyek megoldásával nemcsak a megbecsülésük, hanem a szolgálati feltételeik is javulhatnak. *Ha pedig a katonák elégedettebben végzik mindennapi tevékenységüket eredményesebben is láthatják el szolgálati feladataikat.*

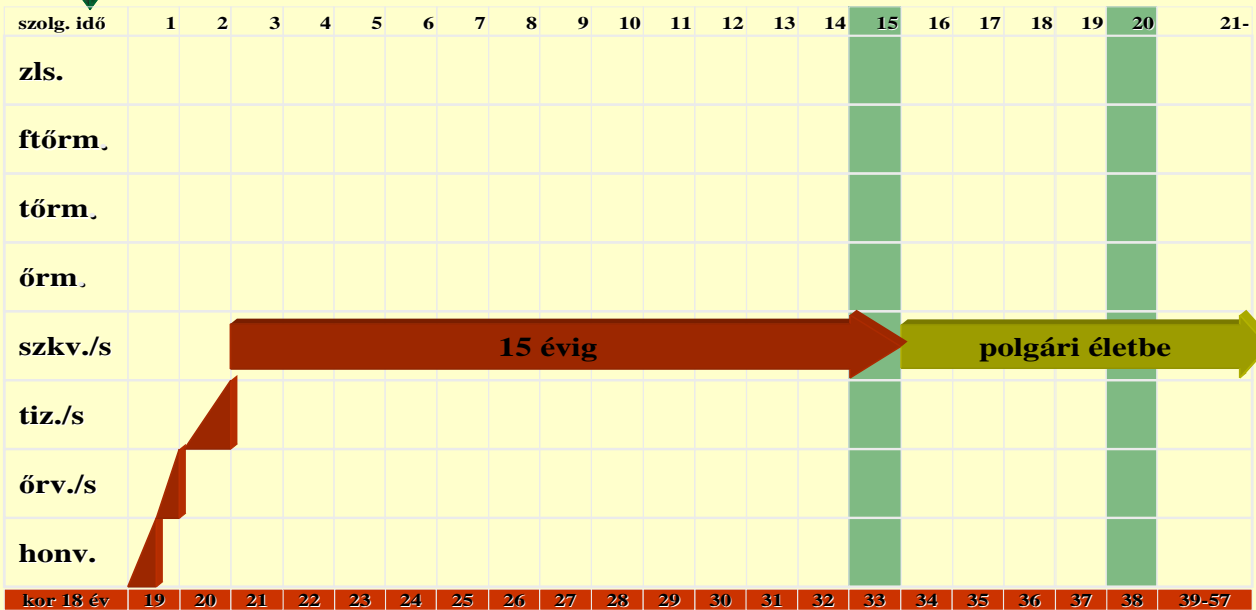
A logisztikai legénységi szerződéses katonák kiképzésének rendszere

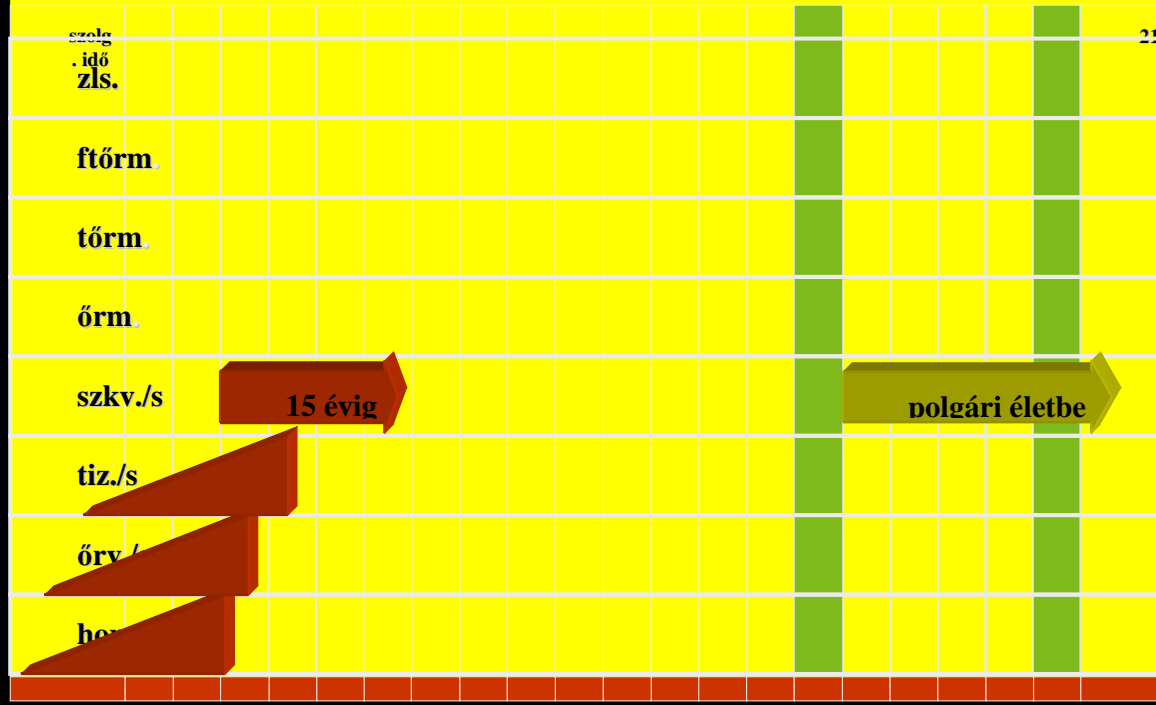

Logisztikai szerződéses katonák szolgálatának tartalma

Végzettség: 8 általános + szakképesítés végig legénységi állományban

Logisztikai szerződéses katonák szolgálatának tartalma
Végzettség: 8 általános + szakképesítés
végig legénységi állományban

SZAKTÖRTÉNET

A NÉMET LÉGIDESZANT FEGYVERNEM ALKALMAZÁSÁNAK, SZERVEZETÉNEK ÉS HADITECHNIKAI ESZKÖZEINEK FEJLŐDÉSE

(1933-1945)

II. RÉSZ.

Turcsányi Károly – Hegedűs Ernő¹

A cikksorozat I. RÉSZ-ében tárgyalásra került a német légideszant fegyvernem alkalmazási elvei és jelentősebb hadműveletei. Ebben a részben ábrákkal illusztrálva kerül bemutatásra a haditechnikai eszközei és szervezeti fejlődése.

1. A német légideszant csapatok haditechnikai eszközei

1. 1. A légideszant csapatok légi szállító és deszant eszközei

A légideszant alakulatok számára több ejtőernyőt fejlesztettek ki és rendszeresítettek a háború folyamán. Az alkalmazott ejtőernyők első típusai, a 8,5 m átmérőjű,² 60 m² felületű **RZ 1** és az ebből kifejlesztett **RZ 16 ejtőernyők**, a mintául szolgáló olasz katonai ernyők hibáit tükrözték. A legnagyobb hibát, a négy leoldó csatból fakadó lassú leoldhatóságot az 1940-ben megjelent **RZ 20-as ejtőernyő** küszöbölte ki. Ezeket az ernyőket nem lehetett irányítani, ugyanakkor a tömeges dobásokhoz megfelelőnek bizonyultak. A következő rendszeresített típus az **Rz 36 deszanternyő** volt. Ez az ernyő háromszög alakú volt, ami jelentősen javította stabilitását. A háromszög alakú ejtőernyő fejlesztését még 1931-ben kezdték meg, nagyobb mennyiségben azonban csak 1944-ben jelent meg a csapatoknál. Az ernyő **1,4 m/s** vízszintes

¹ Prof. Dr. Turcsányi Károly mk. nyá. ezredes, ZMNE tanszékvezető egyetemi tanár.

Hegedűs Ernő százados, MH Haditechniai Ellátó Központ.

² Forty, George: A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002. 47. o.

sebességre volt képes, emellett kormányzsinórokkal irányítását is megoldották.³

Ejtőernyővel nemcsak élőerőt, hanem **teherkonténert** is dobtak. Eleinte háromfajta konténert alkalmaztak, 1941-től azonban egyetlen szabvány, 118 kg teherbírású konténer maradt használatban. Egy 49 fő létszámú ejtőernyős szakasz felszerelését 14 ilyen konténerben dobták le. A konténerre kerekeket szereltek, hogy az ejtőernyős csapatok könnyebben mozgathassák azokat a földön. Több (3-5) ejtőernyő alkalmazásával nagyobb tömegű terheket, motorkerékpárokat, könnyű tüzérségi eszközöket is deszantoltak, hozzávetőleg 750 kg-ig.

Speciális ejtőernyős ruházat tekintetében a katonák felszerelésének minden darabját az ejtőernyős ugrás szempontjai szerint alakították ki. Az ejtőernyős bakancs magas szárú volt, a földetérést és a repülőgépben való közlekedést lehetővé tevő vastag gumitalppal, sisakjuk fejhez simuló volt, kezelábasuk az ejtőernyő hevederhez igazodott, egy gyorsan nyitható zsebben pedig speciális zsinórvágó kést helyeztek el. Ruházatba beépített és külön viselhető térd és könyökvédők egészítették ki a felszerelést. Nagy mennyiségű lőszer szállítását tette lehetővé a számukra kifejlesztett málhamellény és az ejtőernyős lőszeres rakaszok.

A légideszant csapatok által nagy számban használt **Junkers JU-52 közepes szállító repülőgép** 1932-es megjelenésekor korszerűnek volt mondható. Ez a repülőgép képezte a német légi szállítóképesség alapját, habár szolgálatának első néhány évében – megfelelő bombázógép hiányában – kényszerből bombavetésre is alkalmazták. A Ju-52 típusú közepes szállítórepülőgép 18 fő szállítóképessége, illetve 2000 kg-os teherbíró képessége a háború első éveiben még jelentősnek volt mondható. A törzs hátsó részén, felül, egy körsinen géppuskát helyeztek el, továbbá lehetővé tették két golyószóró használatát a hátsó ablakokból. A pilóta és a lövész védelmére páncélzat szolgált. Az ejtőernyős alakulatok számára a szárnyakon ledobható ejtőernyős konténereket helyeztek el, a törzs jobb oldalán pedig nagyméretű rakodóajtót képeztek ki a fegyverzet berakodására. A gép három csillagmotorja mindössze **270 km/h** maximális sebességet biztosított, illetve 1500 km meglehetősen szerény hatótávolságot tett lehetővé. Futóműve nem behúzzható, hanem merev kialakítású volt. A repülőtéri üzemeltetésre tervezett repülőgép nem volt igazán alkalmas terepre történő

³ Dombi Lőrinc: Selyemkopolák: fejezetek az ejtőernyő történetéből. Zrínyi, Budapest, 1993. 45 és 49. o.

leszállásra. Volt egy elvitathatatlan előnye a korszerűbb szállító-géptípusokkal szemben: a magas, közel 5000 -es gyártási darabszám.

A Ju-52 közepes szállítórepülőgép váltótípusának létrehozásáról már 1938 őszén megkezdődött a szakmai egyeztetés. Mindezt csak meggyorsították a hollandiai légideszant hadműveletnél jelentkező problémák. Hollandiában bebizonyosodott, hogy nem elegendő a páncéltörő ágyúk Ju-52-essel végrehajtott légi szállítása, **valamilyen fajta vontató járművet is deszantolni kell, mivel önmagában az ágyú igen alacsony hatásfokkal alkalmazható.** Szükségessé vált egy szállító-gép létrehozása, amely egy könnyű ágyút és egy vontató járművet lehetőleg egyszerre képes szállítani. Emellett a hollandiai légideszant hadművelet bebizonyította azt is, hogy célszerű lenne, ha a légi szállítású csapatok leszálló zónái kevésbé kötődnének az ellenség által jól védett kiépített repülőterekhez. Felmerült tehát olyan futómű konstrukció kifejlesztésének gondolata, amely – a polgári repülés feladataira tervezett Ju-52 futóművével ellentétben – fokozottan alkalmas terepről történő üzemeltetésre.

A légielő által támasztott követelményrendszernek eleget tenni képes váltótípust, amely a JU-52-es nyomába léphetett volna, az Arado repülőgépgyár fejlesztett ki. Az **Arado Ar 232 közepes szállító-repülőgép** 52 ejtőernyős vagy 8 tonna⁴ teher szállítására alkalmas gép volt. A gépet egy orrfutóművel, két motorgondola alatti főfutóművel és ezek kiegészítésére két, sorban elhelyezett 22 db kisméretű futókerékkel szerelték fel. A kerekek, amelyeket a törzs két oldalán, szorosan egymás mögött helyeztek el, végigfutottak szinte az egész törzs alsórészen. Egy ilyen futóművel garantált volt a fel és leszállás laza, illetve felázott talajra is. A gép akár 1,5 méteres árkokon is keresztülmehetett. A szárny kialakításának köszönhetően a repülőgép rendkívül kis sebességgel volt képes repülni, így a le és felszállási úthossz is kedvezően rövidre adódott. A 8 tonnás szállítóképesség lehetővé tette könnyű páncélozott harcjárművek és különféle lövegek deszantolását is. Fegyverzete az orrban, a fülke felett és a törzs alján egy-egy 12,7 mm-es géppuska, a farokrészen egy 20 mm-es géppágyú volt. Az Arado szállítógépet kettő, majd négy motorral szerelték fel, így **340 km/h** sebességgel 1350 km távolságra volt képes repülni. Valószínűleg ez a repülőgép lehetett volna a második világháború legsikeresebb közepes

⁴ W. Van Nes: A report on the Arado Ar - 232 transport aircraft. NATO Advisory Group for Aeronautical Research and Development, Brüsszel, 1956. 12. o.

katonai szállítógépe, gyártási darabszáma azonban mindössze 30 darab volt. A JU-52-es szállító-repülőgép leváltása tehát nem történt meg, az elavult típus a háború végéig szolgálatban maradt.

Szállítási és vontatási feladatok végrehajtására elavult bombázó-típusokat is alkalmaztak. A **Heinkel He-111 közepes bombázó** 1936-ban jelent meg a spanyol polgárháborúban. Bombaterhelése 2000 kg volt, amelyet bombaszekrényben és külső pontokon is hordozhatott. Két folyadékűtésű V motorral szerelték. Sebessége **360 km/h** volt, ami 1936-ban jó teljesítménynek számított. Hatótávolsága 1200-2800 km volt, változattól függően. Fegyverzete az első változatnál három, 1940-től 6 db géppuska volt. A megnövelt fegyvermennyiséggel nőtt a fedélzeti lövészállomány létszáma, ami a védettséget fokozó páncélzattal együtt a hasznos bombateher, illetve a hatótávolság csökkenését eredményezte. A He-111 bombázó szerepkörben 1942-re elavult, ezért igyekeztek a repülőgépeknek más feladatkört találni. Széles körben alkalmazták a légideszant alakulatok szállítására, illetve vitorlázógépek vontatására. Speciális változata, a két He-111 repülőgép összeszerelésével előállított **He-111Z kéttörzsű, ötmotoros vontatógép** vontatta a Me-321 típusú nehéz tehervitorlázó repülőgépet. A II. világháború éveiben hozzávetőleg 10000 darabot gyártottak ebből a repülőgépből, a Z változathoz viszont csak egy tucatot.

A légi szállítókapacitás másik fontos technikai pillére a **vitorlázó repülőgép** volt, mivel ez a fajta légi szállítóeszköz nem igényelte repülőtér használatát, és képes volt terepre leszállni. A **terepre leszállás képessége** rendkívüli fontossággal bírt. Ez az egyik tulajdonság, ami alapvetően megkülönbözteti a deszant szállító vitorlázógépeket például a JU-52-es közepes szállító-repülőgéptől. A hagyományos, fémépítésű – és ezért nehezebb szerkezetű – motoros gépeket eredetileg hagyományos repülőtéren üzemre tervezték, ami tökéletesen sima, fűvel egyenletesen borított területet, sok esetben betont jelentett. Ezzel szemben a vitorlázógépeket kimondottan terepre landoláshoz tervezték, amit a kis tömeg, a csúszótalpak és az alacsony leszállósebesség tettek lehetővé. A vitorlázógépeket kis és közepes bombázógépek vontatták a megfelelő magasságba, ezt követően pedig hang nélkül, észrevétlenül közelítették meg céljukat. A fokozódó igények mentén egyre nagyobb tehervitorlázók épültek. A nagyobb vitorlázógépek fedélzetén nem ejtőernyősök, hanem a légi szállítású könnyűlövész alakulatok állománya utazott. A kisebb rohamdeszant-vitorlázókat viszont az ejtőernyős hadosztály egyik ezredénél rendszeresítették. Az ejtőernyős alakulatokkal szemben a vitorlázógépeknek az az előnye is megvolt, hogy a deszant állománya nem szóródott szét.

A **Gotha DFS230 könnyű deszant-vitorlázógép**⁵ 10 katona vagy 1 tonna hasznos teher szállítására volt alkalmas. A hagyományos építésű, jól manőverező vitorlázógépet egy **MG-15** géppuskával szerelték fel. A gépet a leszállási út csökkentése céljából fékernyővel, illetve az orrreszen elhelyezett fékezőrakétával látták el. Ennek a kisméretű gépnek a fő előnye az volt, hogy meredek ereszkedést követően igen kis helyre is képes volt leszállni, közel a célobjektumhoz. Így kiválóan alkalmas volt meglepetésszerű légideszant rohamok végrehajtására. Ugyanakkor szállítókapacitása a nagyobb légideszant műveletekhez szükséges nehézfegyverzet szállítására kevésnek bizonyult. Ebből a típusból 2200 darabot gyártottak a háború folyamán. Vontatására Junkers Ju-52, Ju-87, illetve Messerschmitt Me-110 típusokat alkalmaztak.⁶

A **Gotha 242 közepes deszant- vitorlázógép** 23 fő, vagy közel 4 tonna teher szállítására volt alkalmas. A törzs hátsó részen könnyű gépjárművek berakodására is alkalmas nagyméretű teherátjával rendelkezett. Ez a vitorlázógép korlátozott mennyiségű nehézfegyverzet, tábori löveg, illetve 50 és 75 mm-es páncéltörő ágyú szállítására is alkalmas volt. A gép képes volt könnyű löveg és könnyű terepjáró gépkocsi egyidejű szállítására. Kombinált csúszótalpas-kerekes futóműve lehetővé tette a leszállást gyakorlatilag bármilyen viszonylag sima terepszakaszra. Nem okozott problémát a nedves talaj, vagy a hó sem. A túlterhelt gépek felszállásának megkönnyítésére a törzs mögé szerelt négy rakétát alkalmaztak. Fegyverzettel meglehetősen jól ellátták a gépet. Egy 7,92 mm-es géppuskát a törzs-hátsórészben, egyet a pilótafülke fölött, egyet-egyét a törzs két oldalán helyeztek el, továbbá megfelelően kialakított állványzattal biztosították, hogy a gépen szállított ejtőernyősök négy oldalablakon tüzelhessenek fegyvereikkel. A Gotha 242 vitorlázógépet 1941 második felében kezdték gyártani és a háború folyamán 1500 darab készült belőle. Vontatására Junkers Ju-52, Ju-87, Heinkel He-111, illetve Messerschmitt Me-110 típusokat alkalmaztak.

⁵ DFS – Deutsche Forschungsinstitut für Segelflug – Német Vitorlázórepülési Kísérleti Intézet.

⁶ Roger Edwards: German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 14. o.

1. ábra: Gotha 242 közepes deszant- vitorlázógép

A legnagyobb méretű tehervitorlázó repülőgép a **Messerschmitt Me-321** volt, amely 130 fő felfegyverzett katona, illetve 22 tonna hasznos teher szállítására volt képes. A vitorlázógépet védőfegyverzetként négy géppuskával szerelték fel. A startot 8 db rakéta segítette, ezeket párosával, egymás után gyújtották be, és ejtőernyővel dobták le a kiégést követően. A főként acélső szerkezetű, vászon borítású vitorlázógép gyártását 1941 januárjában kezdték meg. Februárban repült először és a március-májusi inváziós gyakorlatokra már 50-100 darab állt rendelkezésre. A Me-321 megépítése lehetővé tette nehéztechnika légi szállítását és alkalmas terepszakaszra történő deszantolását. A vitorlázógép orrészénél kialakított, a teljes törzskeretszemetet megnyitó nagyméretű tehertér ajtó lehetővé tette gépjárművek be- és kirakodását. A tizenegy méter hosszú, három méter széles, és három méter magas raktérben könnyedén elfért két négytonnás teherautó, vagy egy 88 mm-es löveg, vontatóval, lőszerkészlettel és kezelőszeméllyel együtt. Könnyű és közepes harcoksi szállítása is megoldható volt. Az óriás vitorlázógép földi mozgatása és légi vontatása azonban meglehetősen nehézkesnek bizonyult. Emellett a nagyméretű, lomha vitorlázógép kitűnő célpontot nyújtott a légvédelem számára, és nagy területet igényelt a landolásnál. A Me-321 nehéz vitorlázógépből összesen 200 db épült. A teljes terhelésű vitorlázógépet egy Junkers Ju-290 bombázó, vagy két He-111 bombázó vontathatta.

2. ábra: Messerschmitt Me-321 tehervitorlázó repülőgép

A Messerschmitt Me-323 nehéz szállító-repülőgép a Me-321 vitorlázó repülőgép átalakításával jött létre. Az óriás-vitorlázógép vontatási problémái és nehézségei oda vezettek, hogy végül is 1941-ben elkészítették előbb 4, majd 6 db 1000 lóerő teljesítményű motorral, és 6 db géppuskával felszerelt változatát, ami voltaképpen egy nagyméretű szállítórepülőgép volt. Terhelhetősége 16 tonna hasznos teher, amelyet 1000 km távolságra szállíthatott. Maximális sebessége **285 km/h**, utazósebessége 225 km/h volt. A gép acélső rácsszerkezetét vászon borította. Védelmét két 20 mm-es gépágyú, illetve négy 13 mm-es géppuska biztosította. Tízkereskes futóművével le és felszállhatott laza talajra, előkészítetlen terepszakaszra is. A lehetőség szerinti rövid felszállási úthossz biztosítására a startnál segédrakétákat alkalmaztak. A két változatból – Me-321 tehervitorlázó és Me-323 nehéz szállító-repülőgép – összesen 350 darabot gyártottak, ami tekintélyes szállítókapacitást jelentett.

1. 2. A légideszant csapatok járműtechnikai eszközei

A légideszant csapatok földi mozgékonyságának növelése érdekében számos járműtechnikai eszközt deszantoltak. A kezdetektől arra törekedtek, hogy a légideszantok tüzérségi eszközei a földetérést követően vontathatóak legyenek, illetve, hogy a csapatok egy része a földet érést követően is rendelkezzen mobilitással. Ennek jegyében történt a légideszant csapatok járműtechnikai eszközeinek kiválasztása, illetve a légi szállítóképesség kialakítása.

Legkönnyebben az **oldalkocsis Zündapp KS 750 és BMW R 75 motorkerékpárok** voltak repülőgépen szállíthatók, ezeket ejtőernyővel is ledobhatták. A Zündapp és a BMW oldalkocsis motorkerékpárok három katona, és egy golyószóró, vagy géppuska szállítására voltak képesek. A BMW és a Zündapp katonai oldalkocsis motorkerékpár prog-

ramja 1935-ben kezdődött, akkor még az R 12 és a K 800 típusokkal. A motorkerékpárok ebben az időszakban fontos szerepet játszottak a gépesített lövész fegyvernem mobilitásában. Konstruktív követelmény volt az alacsony karbantartás-igény, a javíthatóság és a magas fokú terepjáró képesség. A követelményeknek megfelelően mindkét gyártó léghűtéses boxermotorral szerelt, a hátsó és oldalsó keréken kardánnal hajtott, oldalkocsis motorkerékpárt bocsátott a haderő rendelkezésére. A BMW és Zündapp motorkerékpárok második generációja 1940-ben készült el KS 750 és R 75 típusjelzéssel. A hozzávetőleg azonos kialakítású motorkerékpárok tömege 670 kg volt. A 750 cm³ lökettérfogatú motorok **26 LE** teljesítmény leadására voltak képesek, amelyet felezővel ellátott, négy előre és egy hátra fokozattal rendelkező váltómű közvetítet a két hajtott kerék felé, egy zárható differenciálművön keresztül. A gyárilag kiépített vonóhorog segítségével a légideszant csapatok 20 mm-es gépágyút, vagy 37 mm-es páncéltörő ágyút is vontattak oldalkocsis motorkerékpárral,⁷ amire természetesen a járművek már alig voltak képesek. Nehezebb vontatmány mozgatása már egyáltalán nem volt lehetséges. A motorkerékpárok kedvező tulajdonsága volt, hogy kis méretüknek köszönhetően könnyen be és kirakodhatták a Ju-52-es szállítórepülőgépbe, vagy külső függesztményként is szállíthatták, ejtőernyős konténer helyéről ledobhatták azokat.

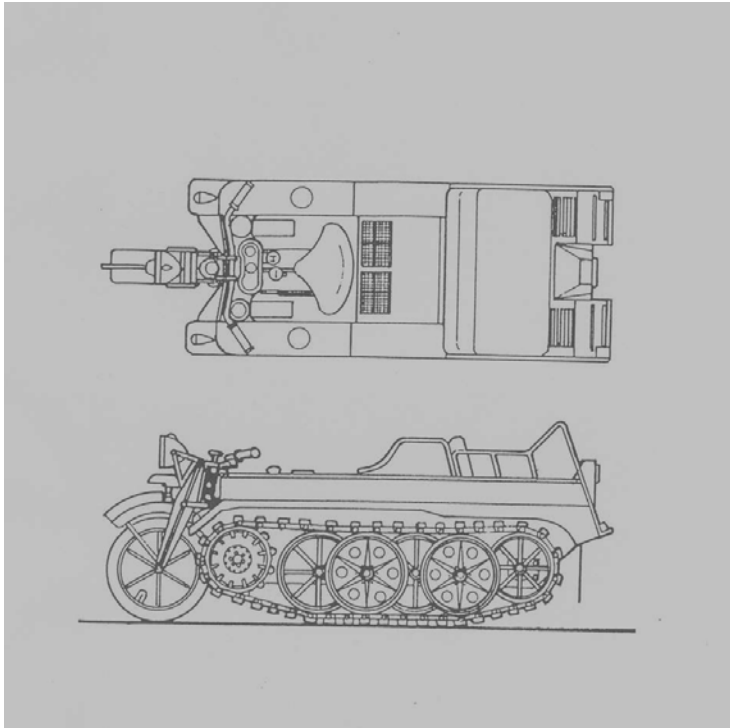
Légi szállítás szempontjából szintén kedvező tömeg és méretparaméterekkel rendelkezett az 1940-től rendszeresített **VW Typ-82 Kübelwagen könnyű terepjáró gépjármű**, amely egyszerű karosszéria és hajtáslánc kialakításának és léghűtéses motorjának köszönhetően mindössze 725 kg tömegű volt, így a 24 LE teljesítmény is elegendő volt nagyfokú mozgékonyságának biztosításához. A farmotoros konstrukcióból adódóan a motor megfelelően terhelte a jármű hátsó, hajtott kerekeit ahhoz, hogy ne legyen szükség nagyobb tömegű öszkerékhatás alkalmazására. Önzáró differenciálművel szerelték fel, rugózása torziós kialakítású volt. A **85 km/h** sebességre képes jármű 450 kg hasznos terhet szállíthatott, így négy felfegyverzett katona és két géppuska szállítására volt alkalmas. 500 kg felső határig vontathattak is vele, ez azonban nem oldotta meg a nehezebb tüzérségi eszközök mozgatásának problémáját. A könnyű terepjáró jobb első ülése előtt és jobb hátsó ülése mögött géppuska rögzítésére alkalmas villát helyeztek el. Alacsony, az oldalkocsis motorkerékpárokét alig meghaladó tömege nemcsak a

⁷ Roger Edwards: German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 27. o.

légi szállítás és az ejtőernyős dobás szempontjából volt kedvező, hanem azt is lehetővé tette, hogy a laza talajon elakadt járművet négy ember kézzel is megmozdíthassa. A féltengelyek végén elhelyezett előtét-áttétel más terepjáró járművekhez képest 30-50%-kal nagyobb, 275 mm-es szabad magasság kialakítását tette lehetővé. A könnyű, kis motorteljesítményű jármű kiváló terepjáró képességgel rendelkezett, ugyanakkor előállítás költsége mindössze fele volt egy hasonló tömegű oldalkocsis motorkerékpárénak, amelyhez képest jóval nagyobb időjárás elleni védettséget nyújtott. *1942-től úszó változatát is gyártották, Schwimmwagen néven.*

Kimondottan a légideszant alakulatok mozgékonyságának növelésére, illetve a légideszant csapatoknál rendszeresített tüzérségi eszközök vontatására fejlesztették ki és állították rendszerbe 1940-ben az **SdKfz 2. típusjelű féllánctalpas tüzérségi vontató**⁸. Az eszköz láncaltalpai és 36 LE teljesítményű motorja segítségével szinte bármilyen tereppel megbirkózott, és könnyedén vontatta a légideszant alakulatok különféle lövegeit és utánfutóit. A könnyű vontató 3 személy szállítására volt képes, végsebessége **80 km/h**, tömege 1200 kg volt. Az eszköz rendszeresítése a légideszant csapatok legégetőbb problémáját oldotta meg, mivel a 300-1500 kg közötti tömegű tüzérségi eszközök mozgatásának korlátozott lehetősége nagymértékben rontotta a deszantok harcászati lehetőségeit. Nagy előnye volt a féllánctalpas könnyű vontatónak, hogy kis méretének köszönhetően Ju-52 közepes szállító-repülőgéppel is szállítható volt. A légideszant csapatoknál rendszeresített Gotha 242 vitorlázógép gépjárművek berakodására is alkalmas volt. Ezzel lehetővé vált SdKfz 2. féllánctalpas tüzérségi vontató, illetve rendszeresített könnyű tüzérségi eszköz **egyidejű deszantolása** terepre, ami rendkívül nagy mértékben növelte meg a légideszantok harcászati képességeit.

⁸ Sd. Kfz. – Sonderkraftfahrzeug – különleges rendeltetésű jármű

3. ábra: SdKfz 2. típusjelű féllánctalpas tüzérségi vontató

Az 1940-ben lezajlott hadműveleteket követően, azok tapasztalatai alapján **kezdődött meg a harcjárművek légi szállítási lehetőségének fokozott vizsgálata**. Elsőként a szárazföldi haderő eszközeinek szállításával próbálkoztak. Ennek érdekében 1941-ben rendszerbe állították a Me-321-es nehéz tehervitorlázót. Ekkor a **Pz. III. harckocsi** volt a német haderő legnagyobb darabszámban alkalmazott, harckocsik elleni küzdelemre alkalmas harckocsija, amelynek 50 mm-es harckocsi ágyúval szerelt változata 22 tonna tömegű volt.⁹ A Pz. III. kiválasztása a Me-321-es tehervitorlázó létrehozásakor azt az elgondolást tükrözi, hogy az adott pillanatban rendelkezésre álló legütőképesebb és legnehezebb harckocsi légi szállítását kell megoldani. A Pz. III. illetve a Pz.

⁹ Poór István (szerk.): Harckocsik és páncélozott járművek típuskönyve. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980. 207. o.

IV. közepes harcokcsik korai variánsainak¹⁰ deszantolása ugyan rendkívüli harcászati lehetőségeket biztosított a német légideszant csapatok számára, viszont a Me-321-es tehervitorlázót teljes terheléssel vontatni képes He-111 Z és Ju-290 repülőgépekből csak korlátozott darabszám állt rendelkezésre. A nehezen kezelhető óriásvitorlázó hátrányait kiküszöbölendő, a konstruktőrök a motorral felszerelt Me-323 nehéz szállító-repülőgép kifejlesztése mellett döntöttek, mivel ez autonóm üzemelésre volt képes. A szállító-repülőgép speciális futómű kialakításának köszönhetően rendelkezett a terepen végrehajtott landolás képességével. A vitorlázógép motorizálásának és a nehéz futóműnek azonban ára volt: a 22 tonnás szállítóképesség 16 tonnára csökkent. **A kapacitás csökkenése a Me-323 esetén a légi szállítható haditechnikai eszközök köréből kizárta a nehéz és közepes harcjárműveket, harcokcsikat.** A 16 tonnás kapacitás azonban még mindig lehetővé tette könnyű harcjárművek légi szállítását, így a 16 tonnás **Hetzer rohamlöveg**, 12 tonnás **Luchs könnyű harcokcsi** és 11 tonnás **Marder páncélvadász**, illetve 11 tonnás **Puma nehéz páncélgépkocsi**, a gránátos (gépesített lövész) alakulatok **Sd. Kfz. 251 páncélozott lövészszállító jármű** és számos más gép- és harcjármű deszantolását is. Egyes elemzők¹¹ a Me-321 és a Me-323 által biztosított légi szállítási és deszant lehetőségeket a nyolcvanas évek technikai lehetőségeivel tartják összemérhetőnek. Meg kell jegyezni, hogy a Me-321 és a Me-323 által biztosított légi szállítási lehetőséget inkább az előerő és könnyű harcjárművek hadszínterek közötti szállítására alkalmazták, bevetésüket harcserű körülmények között sebezhetőségük miatt kerültk.¹²

A nehéz szállító-repülőgépek és nehéz tehervitorlázók alkalmazási lehetőségeinek kiegészítéseképpen **jelentős szerepet szántak az új, gép- és harcjárművek szállítására és terepre deszantolására képes, rugalmasabban alkalmazható közepes szállító-repülőgépnek.** Az 1940-től rendelkezésre álló Arado Ar 232 közepes szállító-repülőgép 8 tonnás szállítóképessége korlátozott mértékben lehetővé tette könnyű páncélozott harcjárművek – például 5 tonnás **SdKfz 223 páncélozott felderítő harcjármű**, vagy 6 tonnás Pz. I. könnyű harcokcsi – és különféle löve-

¹⁰ A-tó az F variánsig 22 tonna tömeg. Bombay – Gyarmati – Turcsányi: Harcokcsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999. 123. o.

¹¹ Steven A. Torrisi, www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles

¹² Pitt, Barrie: The Military History of World War II. Chancellor Press, 1994, London 137. o.

gek deszantolását is. A 13-15 mm páncélzattal szerelt harcjárművek mindössze a kézfegyverek tüze ellen védtek. A 20 mm-es géppágyúval szerelt Sd. Kfz. 223 páncélozott felderítő harcjármű fegyverzete minimálisan elegendőnek bizonyult feladatai ellátására, a **Pz. I. könnyű harckocsi** két 7,92 mm-es géppuskája viszont nem felelt meg a követelményeknek. Szükségessé vált egy speciálisan a légideszant csapatok számára alkalmas könnyű harckocsi kifejlesztése.

Kimondottan a légideszant csapatok számára fejlesztették ki a PzKpfw I könnyű harckocsi C változatát. A 8 tonna tömegű könnyű harckocsi kezelőszemélyzete 2 fő volt. A C változatot egy 20 mm-es géppágyúval és egy párhuzamosított géppuskával szerelt Pz II. toronnyal látták el.¹³ A géppágyú nemcsak 20 mm-es páncélzat átütésére volt alkalmas 500 méteren,¹⁴ hanem az élőerő hatékony pusztítására is. Az eredetileg 13 mm vastagságú páncélzatot 30 mm-re növelték, ami védetté tette a harckocsit a páncéltörő puskák és géppágyúk tüze ellen. Az eredeti Pz. I. 100 LE teljesítményű motorját¹⁵ egy erősebb, 150 LE teljesítményűre cserélték, ami kiváló mozgékonytságot és igen magas, **50 km/h** országúti sebességet biztosított a könnyű harckocsinak. A járművet rádióval is felszerelték. A harckocsit felderítő feladatokra és a gyalogság harcának közvetlen támogatására, illetve az ellenség mögöttes területein folytatott harctevékenységre tervezték alkalmazni. Mivel a közepes harckocsik deszantolására csak korlátozott számban voltak képesek, alapvetően a Pz. I. C harckocsival tervezték felszerelni a gépesített légideszant hadosztályt.¹⁶ Erre végül nem került sor. Az első 40 darabos megrendelést 1941 januárjában adta a Fegyverügyi Hivatal, azonban a nyár folyamán – a légideszantok alkalmazásával kapcsolatos szándék hirtelen megszűnését követően – törölték a programot. A Pz. I. C-ből így csak néhány darab készült.

¹³ Hart, S. – Hart, R.: A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999. 11. o.

¹⁴ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 178. o.

¹⁵ Bombay – Gyarmati – Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999. 117. o.

¹⁶ Hart, S. – Hart, R.: A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999. 11. o.

4. ábra. A légideszant csapatok számára kifejlesztett Pz. I. C könnyű harckocsi

A légideszant csapatok könnyűharckocsi-programját törölték ugyan, de a Pz. I. C.-vel folytatott kísérletek nem álltak le. A típus erősebb páncélzattal ellátott változatának fejlesztése és gyártása része lett annak az 1941 júniusa után felgyorsult programnak,¹⁷ ami a gyalogság – különösen a gépesített lövészalakulatok – harckocsikkal történő megerősítését, közvetlen támogatását irányozta elő. Habár ez a harceljárás némiképp eltért az eredeti, **Guderian** által megfogalmazott harckocsi-alkalmazási koncepciótól¹⁸, a keleti front tapasztalatai alapján sürgősen megkezdték a közvetlen támogató feladatokra rendszeresített **Pz. III. N Sturmpanzer** gyártását¹⁹ és rendszeresítését a gépesített lövészcsapa-

¹⁷ Hart, S. - Hart, R.: A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999. 12. o.

¹⁸ Guderian már a harmincas években felhívta a figyelmet arra, hogy szükség van egy, a gyalogság harcát támogató önjáró tüzérségi eszköz (rohamlöveg) létrehozására. Véleményét azonban nem vették figyelembe. A StuG III. gyártását nagyobb mennyiségben csak 1941-ben kezdték meg, ezért voltak kénytelenek ideiglenesen harckocsikkal pótolni a hiányzó képességet.

¹⁹ Bombay - Gyarmati - Turcsányi: Harckocsik 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999. 122. o.

toknál. Ebben a gyalogsági támogató-harckocsi programban kapott volna szerepet a megerősített páncélatú, gépágyús Pz. I. variáns. A gyalogsági támogató harckocsik alkalmazása a **Stug III. rohamlövegek** gyártásának felfutása miatt fokozatosan elveszítette jelentőségét, az ehhez kapcsolódó programokat törölték,²⁰ így a gépágyús Pz. I. gyártására sem került sor. Az viszont mindenképpen **figyelemre méltó, hogy a gépágyúval felszerelt Pz. I. könnyű harckocsit a német szakemberek – felderítési tevékenység végzése mellett - alkalmasnak tartották a gyalogsági támogató feladatok ellátására is.**²¹

Annak ellenére, hogy a légideszant harckocsi gyártási programot törölték, a Luftwaffe fejlesztőmérnökei nem adták fel egy hatékony harcjármű fejlesztésre vonatkozó elképzeléseiket.²² **A krétai győzelem magas veszteségeit elemelve jutottak arra az elhatározásra, hogy minden technikai lehetőséget meg kell ragadni a nehéz fegyverzet – közöttük könnyű harckocsik– deszantolására.** A fejlesztés 1942-re vezetett el egy 2 fő kezelőszemélyzettel üzemelő könnyű harckocsi kialakításához. A könnyű harckocsiba a légideszant csapatoknál rendszerezett kónikus páncéltörő lövegeket tervezték beépíteni, amelyek rendkívül kis tömeg mellett igen nagy páncélatütő képességgel rendelkeztek. A cél egy alacsony építésű, mozgékony eszköz kifejlesztése volt. Mivel a légideszant csapatok alkalmazása, szervezeti és haditechnikai fejlesztése már 1941-ben derékba tört, ez a program sem vezetett eredményre.

1. 3. A légideszant csapatok tüzéségi eszközei

A német légideszant csapatokat nagy mennyiségben látták el kis tömegű és méretű, szétszerelhető és ejtőernyős konténerben dobható, hatékony páncéltörő fegyverzettel. A légideszant csapatok páncéltörő fegyverei között megtalálhatóak voltak a könnyű páncéltörő ágyúk, il-

²⁰ Hart, S. – Hart, R.: A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999. 12. o.

²¹ A szovjet haderőnél a légideszant csapatoknál rendszeresített T-60 könnyű (gépágyús) harckocsikat – a felderítési tevékenység mellett - szintén lövészcsapataik közvetlen támogatására használták.

²² Airborn Operations – A German Appraisal – www.army.mil/cmh-pg/books 14. és 35. o.

letve a háború első felében a páncéltörő pusák, majd 1943-tól a kumulatív harci fejjel szerelt kézi páncéltörő rakéták is.

A legkönnyebb páncéltörő fegyver a **7.92 mm-es Panzerbüsche páncéltörő puska** volt, amely 1265m/sec kezdősebességű volframmagvas lövedékével 25-30 mm páncélt ütött át 300 m távolságról. A fegyver tömege 12.5 kg volt, ami mindössze a fele egy hasonló teljesítményű, de hagyományos kialakítású páncéltörő puskaénak.

A légideszant csapatok kezdetektől alkalmazott, alapvető páncéltörő fegyvere volt a **37 mm-es Pak-36 páncéltörő löveg**. Tömege 328 kg volt, 500 méteren 36 mm páncélt ütött át. A légideszant csapatok a szétszerelhetősége miatt alkalmazták ezt a típust, mivel ez elősegítette az ejtőernyős ledobást. Hagományos lőszerrel közepszerű volt a löveg páncéltűrő képessége, a hozzá kifejlesztett Steilgranate 41-el, egy puska-gránátszerű kumulatív lőszerrel azonban 180 mm páncélt ütött át 500 méteren. Természetesen egy ilyen kumulatív lőszerből – annak eltérő alakja és mérete miatt – csak néhány darabot vihetett magával a páncéltörő ágyú kezelőszemélyzete, míg a hagyományos lőszerből akár több tucatot is.

A Gotha közepes vitorlázógép 1941-es rendszerbe állítása az ejtőernyős hadosztályoknál lehetővé tette a szárazföldi haderőnél alkalmazott nagy teljesítményű páncéltörő lövegek rendszeresítését. Az **50 mm-es Pak-38 páncéltörő löveg** 966 kg tömegű volt, 60 mm páncél átütésére volt képes 500 méteren. A **75 mm-es Pak 40 páncéltörő löveg** tömege 1425 kg volt, 104 mm páncél átütésére volt képes 500 méteren. A lövegeket nem lehetett szétszerelni, ezért a vitorlázógépen egyben szállították ezeket. Mozgatásuk gépi erőt igényelt. Habár ezek a páncéltörő lövegek jelentős teljesítménnyel bírtak, az ejtőernyővel is dobható, könnyű páncéltörő fegyverek iránti igény továbbra is megmaradt az ejtőernyős légideszant hadosztálynál.

1940-től egy új konstrukciós megoldás, a kónikus (szűkülő) csövű fegyver kifejlesztése lehetővé tette a hagyományos kialakítású páncéltörő ágyúknál 50-70%-kal könnyebb eszközök rendszeresítését, ami komoly lehetőségeket rejtett magában a légi szállítás és az ejtőernyős ledobás tekintetében. A **kónikus csövű s. Pz. B. 41 páncéltörő fegyvert**, kimondottan a légideszant alakulatok számára fejlesztették ki. 100 m távolságon 70 mm páncélt ütött át, 500 méteren pedig 50 mm-t. A lövedéket a 28 mm-ről 21 mm-re szűkülő kónikus csőnek köszönhetően **1400 m/s** sebességre gyorsította fel. Tömege 118 kg volt, ami egy hasonló teljesítményű, de hagyományos kialakítású páncéltörő ágyúnak

mindössze a negyede. A fegyver a kónikus cső és drága, de hatékony wolframmagvas lövedéke miatt költséges volt, gyártása pedig magas technológiai színvonalat igényelt. A hozzávetőleg két méter hosszúságú fegyver kis tömegű, kis térfogatú eszköz volt. A kis tömeg az ejtőernyős deszantolási eljárás mellett lehetővé tette a kézi erővel történő mozgatást is. A fegyver 1940. júliusában került a csapatokhoz.

A kónikus Le. Pak. 41 páncéltörő löveg 1941-ben került gyártásra. Az 560 kg tömegű ágyú 87 mm páncélt ütött át 500 m távolságon. A fegyver 2250 mm hosszú csövének 42 mm-es belépő átmérője 30 mm-re szűkült, a lövedék kezdősebessége 1270 m/s volt. **A kónikus s. Pak. 41 páncéltörő löveget** 1942-től gyártották kis darabszámban. A löveg csövének belépő keresztmetszete 75 mm, a kilépő átmérő 55 mm volt. A 4322 mm hosszú lövegcső **1120 m/s** sebességre gyorsította a lövedéket. Páncélátütő-képessége 500 m távolságon 209 mm, 1000 m távolságon 145 mm volt. Tömege 1390 kg volt, ami már komolyabb légi szállító kapacitást, illetve a földi mozgatásnál vontató járművet igényelt.

A Panzerfaust 30, 60 illetve 100, kézi indítású, rakétaelven működő kumulatív páncéltörő fegyver 120 mm páncélt ütött át 30, 60 illetve 100 méter távolságon. Az 5 kg tömegű fegyver a gyalogság páncélosok elleni küzdelmének fontos eszköze volt. Hátrányaként felróható, hogy csak kis távolságról volt hatásos. A légideszant csapatoknál 1943-tól tömegesen alkalmazták.

A 88 mm-es Raketenpanzerbüsche (RPzB 54) kézi indítású páncéltörő rakéta 180 m lőtávolságon hatásos, 100 mm páncélátütő képességű eszköz volt. Ez a 9,2 kg tömegű fegyver rendkívül alkalmas volt a légideszant csapatok harckocsik elleni harcának megvívásához. Három vetőcső összeerősítésével esetenként könnyű járműre szerelték fel, ami az eszköz egyik figyelemre méltó felhasználási formája volt.²³

Az ejtőernyős és légi szállítású légideszant alakulatok tüzérségi támogatásának létrehozásában az 1936-1940 közötti időszakban jelentős szerephez jutottak a szétszerelhető, könnyű hegyi ágyúk. **A 75 mm-es le IG 18 F könnyű ágyút**, kimondottan a légideszant alakulatok számára fejlesztették ki 1938-ban egy hegyi ágyúból. Az „**F**” jelzés a Fallschirmjager szóra utal. Az ágyút – változatoként illetve szükség szerint – négy vagy hét darabra szétszerelve ejtőernyővel dobták le re-

²³ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 129. o.

pülőgépről. Az ágyú alapját a 75 mm-es 1935 M Skoda hegyi ágyú képezte. Tömege 1040 kg, lőtávolsága 10 km volt. A lövedéket 480 m/s kezdősebességre gyorsította. A lövegpajzzsal is rendelkező könnyű ágyút gumitömlős, rugózott kerékkal szerelték.²⁴ A légi szállítás szempontjából rendkívül kedvező, a hasonló teljesítménnyel rendelkező de hagyományos kialakítású ágyúkhöz képest 30-40%-kal kisebb tömeget speciális szerkezeti megoldások alkalmazásával érték el. A különleges felépítésű csőnél – a stabilitás fokozása érdekében – egy ballaszt felhasználásával megnövelték a hátrasikló tömeget, ami lehetővé tette az ágyú más részeinek kisebb tömegűre méretezését. Ez volt az ejtőernyős csapatok mellett a légi szállítású alakulatok fő tüzérségi eszköze.

A **105 mm-es le Geb. H. 40 hegyi ágyút** a légi szállítású alakulatok hadosztályszintű tüzérségénél alkalmazták. Tömege 1660 kg, lőtávolsága 16,7 km volt. A lövedéket 570 m/s kezdősebességre gyorsította. Gumitömlős kerékkal szerelték, több darabra szétszerelve vagy egyben szállíthatták repülőgépen.²⁵ A légiszállítású légideszant alakulatok legnehezebb tüzérségi eszköze volt.

A hátrasiklás nélküli fegyverek kifejlesztése 1940-től lehetővé tette a hagyományos lövegek tömegénél hozzávetőleg 70%-kal könnyebb tüzérségi eszközök rendszerbe állítását. Az **LG típusjelű hátrasiklás nélküli lövegek** voltak a legjellegzetesebb, légideszant csapatok számára fejlesztett ágyúk. Ennek kisebbik változata a **75 mm-es LG 40-es HSN löveg**, melynek tömege mindössze 148 kg volt szemben egy hasonló paraméterekkel bíró hagyományos löveg 1,5-2 tonnás tömegével. Maximális lőtávolsága 6800 méter volt. Elkészítették a **LG-40 típusjelzésű HSN löveg 105 mm-es változatát is**, amelynek tömege 388 kg, maximális lőtávolsága 8000 méter volt. Ennél a fegyvernél a tömeg csökkentése érdekében könnyűfém ötvözeteket alkalmaztak. A későbbi **LG 42 és LG 43 105 mm-es HSN löveg-változatok** tömege a fejlesztések hatására tovább csökkent. A HSN lövegek kumulatív páncéltörő lövedék kilövésére is alkalmasak voltak.

Az ejtőernyős csapatok által széles körben használt aknavetők nélkülözhetetlen elemét képezték a könnyűlövész alakulatok tűztámogatásának. Az aknavetők egy részét a szárazföldi erők aknavetőiből alakí-

²⁴ Kováts – Lugossi – Nagy - Sárhidai: Tábori Tüzérség. Zrínyi, Bp. 1988. 113. o.

²⁵ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 174. o.

tották ki. Rendszerben állt a légideszant alakulatoknál a könnyen mozgatható **50 mm-es le GrW 36 M aknavető**, amelynek tömege csupán 14 kg volt, lőtávolsága azonban mindössze 500 méter. A szárazföldi haderő alakulatai a háború második évében kivonták ezt a kis teljesítményű eszközt, a légideszant alakulatoknál kis tömege és mérete miatt hosszabb ideig szolgálatban maradt. Nagyobb teljesítményű volt a **81 mm-es aknavető GrW 42 M ejtőernyős változata**, amelyet a szárazföldi haderőnél alkalmazott alaptípusénál rövidebb csővel láttak el, hogy beférjen a szabvány ejtőernyős konténerbe. A 81 mm-es aknavető 57 kg-os tömege²⁶ így lehetővé tette a szétszerelt eszköz háti szállítását is. Az aknavető lőtávolsága 2400 méter volt. Az ejtőernyős csapatoknál kis mennyiségben rendszerben állt a **105 mm-es hegyi aknavető** is,²⁷ amelynek 150 kg-os tömege szétszerelt állapotban még lehetővé tette emberi erővel történő mozgatását, ugyanakkor 4000 m-es lőtávolsága kedvező harcászati lehetőségeket biztosított. Az 1942-ben rendszeresített 120 mm-es **sGrW 42 aknavető** 280 kg-os tömegével már gépjárműves szállítást igényelt. A nehéz aknavető 6000 méter távolságra lőtte ki a 16 kg tömegű aknagránátot.

A légideszant alakulatok légvédelmének hatékony eszköze volt a **20 mm-es Flak-30 és Flak 38 légvédelmi gépágyú**. A változattól függően 410-480 kg tömegű gépágyú a kis magasságon támadó légi célok elleni tevékenység mellett hatásosnak bizonyult az élőerő és a könnyű páncélozott célok elleni harcban is. A gépágyú 500 méteren 20 mm vastagságú páncél átütésére volt képes.²⁸ A kerekes alvázra szerelt eszközöt oldalkocsis motorkerékpárral és könnyű terepjárával is vontathatták. A fegyver **Geb Flak 38** jelzésű, hegyivadász alakulatok számára kifejlesztett változatát is rendszeresítették a légideszant csapatoknál. Ez a könnyen szétszerelhető változat az ejtőernyős légideszant csapatok konténeres deszant-eljárása szempontjából volt különösen kedvező. Légvédelmi célokra két MG-34-es géppuskából kialakított fegyvert is használtak a légideszant csapatok.

A légi szállítású hadosztályok könnyű légvédelmi tüzér alegységeinél alkalmazták a **37 mm-es Flak 18/36 és Flak 37/43 légvédelmi**

²⁶ Szántai József: Tábori tüzérség az első és a második világháborúban Zrínyi, Budapest. 1984. 105. o.

²⁷ Roger Edwards: German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 27. o.

²⁸ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 156 és 179. o.

gépágyúkat. A változattól függően 1250-1750 kg tömegű gépágyú a légvédelmi tevékenység mellett páncélozott célok ellen is hatásosnak bizonyult, mivel 35 mm vastagságú páncél átütésére volt képes 500 méteren. A kerek alvárra szerelt eszközt terepjáró gépjárművel is vontathatták.

A légi szállítású légideszant hadosztályok nehéz légvédelmi tüzer alegységeinél rendszeresített tüzérségi eszköz volt a **88 mm-es Flak 18/36/37 és Flak 41 légvédelmi ágyú.** A légvédelmi ágyú tömege változattól függően 5000 kg és 7800 kg között mozgott. Légi célok elleni hatásos tetőpontmagassága 8000 m volt, ugyanakkor – változattól függően 130-180 mm páncél ütött át 1000 m távolságon. Ez a teljesítmény a háború végéig bármilyen páncélozott cél leküzdéséhez elegendőnek bizonyult. A teljesen körbeforgatható ágyú négy talpra leeresztve, illetve földi célok ellen kerek alvárról is tüzelhetett. A nagy tömegű löveg vontatására az **M 8-T Zgkw KM m 9/10/11 féllánctalpas vontatót**²⁹ alkalmazták. A vontató tömege 11 tonna volt, hajtásáról változattól függően 115-130 LE teljesítményű motorok gondoskodtak. A 88 mm-es Flak lövegek gyártási darabszáma jóval meghaladta a 10000-et, ami lehetővé tette tömeges harctéri alkalmazásukat.

1. 4. A légideszant csapatok gyalogsági fegyverzete

Kézifegyverek tekintetében kiemelten kezelték a könnyű fegyverzetű légideszant alakulatokat. Ezek a csapatok a szárazföldi erőkhöz mérten jóval nagyobb arányban használtak automata fegyvereket, pl. a könnyű és kisméretű **MP-38 és MP 40 géppisztolyt.** Emellett a német légideszant alakulatok más kézi és támogató fegyvereket – hagyományos és légvédelmi géppuskákat, golyószórókat és mesterlövész puskákat - is használtak. A légideszant csapatok számára fejlesztették ki a **7,92 mm-es Kar. 98 gyalogsági puská „ejtőernyős” változatát,** melynek tusája behajtható, így hossza az eredeti változaténál kisebb volt. A puskák egy részét távcsővel látták el.

A Luftwaffe már 1940-ben megrendelte a hadiipartól a német légideszant csapatoknál rendszeresítésre szánt korszerű egyéni lőfegyver

²⁹ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 262-265. o.

kifejlesztését.³⁰ A légideszant-fegyverrel szemben támasztott követelmény a kis tömeg, a rövid, tömör kialakítás és a sorozatlövés kiváltásának képessége volt. A légiernők már az első világháború végén voltak gázdugattyús, automata fegyverei, ezért az új fegyver kifejlesztése ebbe az irányba mozdult el. Az ejtőernyős csapatok számára 1941 folyamán kifejlesztettek egy sorozatlövésre is alkalmas gázdugattyús karabélyt, amely 500 mm-es csövének köszönhetően megfelelően rövid volt. Ez a fegyver a hagyományos, rendszerben álló puskalőszert tüzelte, így problémák adódtak a túlzott torkolattúzzal és az erős visszarúgással. A karabély feleslegesen erős lőszerrel tüzelt. Beigazolódott, hogy szükség van egy új, rövidebb lőszer kifejlesztésére, mivel az ezzel működő fegyver rövidebb reteszúttal rendelkezik, rövidebb csövel szerelhető, és könnyebb szerkezeti kialakítású lehet. A légideszant alakulatok számára kifejlesztett, jövőbe mutató konstrukciójú **7,92 mm-es Fallschirmjager Gewehr 42 gázdugattyús gépkarabély** gyártása bonyolult és technológiaigényes volt ugyan, de kiemelkedő teljesítményparaméterekkel rendelkezett: a lövedék torkolati sebessége **760 m/sec** volt, ami 800 m hatásos lőtávolságot biztosított, 500 lövés/perc tűzgyorsaság mellett. A fegyver tömege 4,6 kg, hossza fix válltámasszal 930 mm volt. Az FG 42-es húsz és harminc karabélylőszert befogadó tárral szerelt roham és könnyű támogató fegyver volt. Egyes alkatrészei – köztük a fegyver tusa – műanyagból készültek. 1942 januárjában rendszeresítették és vetették be először. **Hitler** leállította gyártását, amely közel két éves szünet után indult el újra.

Kimondottan a német légideszant csapatok számára fejlesztették ki a kis méretű **Flammenwerfer Tragbar gyalogsági lángszórót** is. A lángszórókat a légideszant csapatok nagy hatékonysággal használták erődített objektumok elfoglalásakor. Az elfoglalt objektumoknak a saját csapatok beérkezéséig történő megtartásában nagy hasznát vették a különféle – többségében kisméretű – aknáknak, robbanóanyagoknak és más műszaki anyagoknak.

³⁰ Chris McNab: Fallschirmjager: A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2000. 166. o. és Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 140. o.

2. A német légideszant csapatok szervezeti fejlődése

2. 1. Az ejtőernyős légideszant csapatok szervezeti fejlődése

A német ejtőernyőscsapatok fejlődése főként a szovjet és az olasz példákat követve indult meg – kissé megkésve –, a harmincas évek második felében. Az első német légideszant alakulat felállítására **1935** áprilisában került sor, ekkor még a Wehrmacht alárendeltségében. Az alakulatot egy vadászszászlóaljakból szervezett ezredből hozták létre, és nem sokkal később, 1935 végén Hermann Göring közbenjárására az ejtőernyős ezred a Luftwaffe alárendeltségébe került.

1936-ban robbantási feladatokban járatos műszaki alegységeket csatoltak az ejtőernyős-ezredhez, de egyéb támogató elemet nem. A légi hódító a rendelkezésre álló szállító-repülőgépek, ejtőernyők és könnyű fegyverzet felhasználásával egy kis csoportokban, mélységi felderítő, diverziós, illetve különleges hadviselés jelleggel alkalmazott ejtőernyős erőt alakított ki és gyakorlatoztatott. A kiképzési feladatok végrehajtása céljából létrehoztak egy ejtőernyős kiképzőközpontot is.

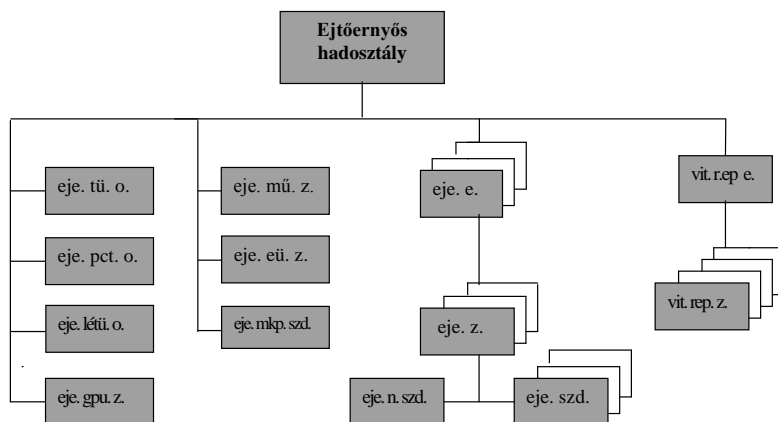
1937-ben egy Mecklenburgban megrendezésre kerülő gyakorlaton az ejtőernyős-ezredet bemutatták a katonai és a politikai felső vezetésnek. Az ejtőernyősök nagy sikert arattak, fejlesztésük a jövőben biztosítottak látszott. Megkezdődtek a vitorlázó-repülőgépes kísérletek. A légi hódítóval párhuzamosan a Wehrmacht is létrehozta ejtőernyős-századát, és önálló kísérletekbe kezdett a légideszantok alkalmazása területén.

1938-ra az ejtőernyős alakulatok szervezetén belül, azok kiegészítéseként létrehozták az első deszant-vitorlázógépes rohomegységeket. Ugyanakkor a Wehrmacht ejtőernyős-századát zászlóaljja fejlesztette, melynek ejtőernyős nehézgyalogos századai különféle nehézfegyverek alkalmazásával kísérleteztek, közelítve ezzel az ejtőernyős-csapatok tevékenységét a hagyományos gyalogsági harchoz³¹. Létrejött az első légi szállítású alakulat is, amikor a Wehrmacht a 22. gyaloghadosztályt kiképezte szállító-repülőgépen történő deszantolásra. A légi szállítású alakulat 1938-ban felvette a légideszant-hadosztály nevet.

³¹ Chris McNab: Fallschirmjager: A német ejtőernyős – haderő képes története. Hajja és fia, Debrecen, 2000. 10-16. o.

1939-ben a szárazföldi haderőnem és a légielő ejtőernyős erőit **7. légihadosztály** néven egyesítették, és egy tüzérosztályt rendeltek hozzá. A hadosztály ekkor két ejtőernyős ezredből, egy vitorlázógépes zászlóaljból, egy tábori és egy páncéltörő tüzérosztályból és egy műszaki zászlóaljból állt. Parancsnokuk, **Kurt Student tábornok** a korábbi, inkább kisebb kommandók bevetésére irányuló törekvésekkel szemben már ekkor a nagyléptékű légideszant-hadműveletek mellett foglalt állást, és ebben a szellemben irányította a szervezeti struktúra fejlesztését.

Az 1940-es hadműveletek alkalmazási tapasztalatai alapján megtörtént a 7. ejtőernyős hadosztály és a 22. légideszant hadosztály összevonása a **XI. légideszant hadtestbe**. Ez logikus lépés volt, mivel az eddigi háborús tapasztalatok beigazolták Student elképzelését, amely szerint a légideszant helyes alkalmazása nem kis, csak ejtőernyősökből álló csoportok bevetése, hanem egy első hullámban ejtőernyővel és rohamdeszant-vitorlázógépekkel, második hullámban leszálló deszantként, nehéz fegyverekkel érkező nagy létszámú erő harcra vetését jelenti.

5. ábra: A német ejtőernyős hadosztály szervezeti felépítése, 1940.

Rövidítések: eje. tü. o.: ejtőernyős tüzérosztály; eje. pct. o.: ejtőernyős páncéltörő osztály; eje. lé. o.: ejtőernyős légvédelmi osztály; eje. gpu. z.: ejtőernyős géppuskás zászlóalj; eje. mű. z.: ejtőernyős műszaki zászlóalj; eje. eü. z.: ejtőernyős egészségügyi zászlóalj, eje. mkp. szd.:ejtőernyős motorkerékpáros század, eje. e.: ejtőernyős ezred; eje. z.: ejtőernyős zászlóalj, eje. szd.: ejtőernyős század; eje. n. szd.: ejtőer-

nyós nehézfegyver század; vit. rep. e.: vitorlázó repülő ezred; vit. rep. z.: vitorlázó repülő zászlóalj.

1941 tavaszán rendszerbe állították az első Me-321 vitorlázó repülőgépeket, mivel a gyakorlati tapasztalatok alapján bebizonyosodott, hogy a légideszant harcának valóban hatékony megvívásához szükséges a nehéz haditechnikai eszközök – harckocsik, nehéz tüzérségi eszközök és vontatók – deszantolása. Megfogalmazták, hogy ennek a képességnek a kialakítása feltétlenül szükséges az angliai invázió végrehajtásához.³² A tervezett inváziós hadművelethez kapcsolódóan az új típusú vitorlázógépekkel begyakorolták a nehéz haditechnikai eszközök deszantolását, majd májusban megkezdték a tehervitorlázók ezredbe szervezését. A járművek, harckocsik és nehéz tüzérségi eszközök terepre végrehajtott deszantolásával a könnyű fegyverzetű légideszant csapatok kiemelkedő képességek birtokába jutottak, szervezetükön belül létrehozhatók lettek nehezebb elemek is. Elsősorban légvédelmi tüzérosztály illetve ezred légi szállítása merült fel, az inváziós felkészüléskor főként 88 mm-es légvédelmi ágyú vontatóval együtt történő deszantolását gyakorolták. Emellett a nagy teljesítményű szállító flottára építve *Student tábornok* egy páncélos légihadtest felállítására tett javaslatot a katonai felső vezetésnek. A javaslat szerint a páncélos légideszant hadtest 126 harckocsiból álló páncélos ezredből és két ejtőernyős ezredből álló légideszant hadosztályból, egy légi szállítású páncélgránátos (motorizált) hadosztályból, támogató elemekből, illetve a légihadtest szállításához szükséges 150 db szállítógépből, köztük Me-321 típusú nehéz vitorlázógépekből állt volna.³³ A légideszant csapatoknál megjelenő új légi szállító és haditechnikai eszközök szükségessé tették a csapatok szervezeti átalakítását.

Ekkor, 1941 májusában éles fordulat állt be a légideszant csapatok fejlesztésében. A jelentős veszteségekkel járó krétai légideszant

³² „German military leaders concluded that any airborne assault on England must be backed up by air-landed tanks, self-propelled guns, and the indispensable 88 mm anti-aircraft guns. Without these weapons the invasion of England would be doomed, they felt.” Mrazek, James E.: *Fighting Gliders of World War II*. St. Martin's Press, New York, 1982. 41. o.

³³ Hart, S. - Hart, R.: *A II. világháború német páncélosai*. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1999. 11. o. és *Airborn Operations – A German Appraisal* – www.army.mil/cmh-pg/books 12. o.

műveletet követően **Hitler** véleménye élesen megváltozott a hollandiai hadjáratnál még kiemelkedően sikeresnek értékelt légideszant csapatok alkalmazását illetően, és kijelentette, hogy bevetésüknek nincs értelme többé. Az ejtőernyős csapatokat júniustól a keleti fronton kizárólag gyalogságként alkalmazták. Felőrlő jellegű gyalogsági feladatok és mellőzés várt a feleslegesnek ítélt légideszant csapatokra, így nemhogy szervezeti fejlesztésükre nem került sor, hanem az előző évben felállított hadteststruktúráját is felbontották. **Kurt Student** és **Albert Kesselring tábornokok** folyamatosan javaslatokat tettek a katonai felső vezetés felé néhány jelentős eredményt ígérő légideszant hadművelet végrehajtására, amelyek a háború egész kimenetele szempontjából kulcsfontosságú Málta, és a kaukázusi olajvidék egyes területeinek elfoglalását célozták. Ezeket a terveket azonban a legfelsőbb szinten sorra elutasították.

1942-ben sem történt szervezeti fejlesztés a légideszant csapatoknál. A könnyűgyalogos erőket továbbra is hagyományos gyalogsági szerepkörben alkalmazták. Ezeknek az alakulatoknak a szárazföldi haderő egységeihez képest jóval könnyebb volt a fegyverzete, ezért nagyobb veszteségeket szenvedtek a harcban. **A légideszant alakulatok 1938 és 1941 között kiképzett és folyamatosan gyakoroltatott állománya többségében elpusztult a keleti fronton, az újonnan érkezett állomány pedig csak gyalogsági kiképzéssel rendelkezett.** Habár a szervezeti keretek – a két légideszant-hadosztály – megmaradtak, speciális harcászati képességeiket lassan elvesztették.

1943-ban a más haderőknél tapasztalható ejtőernyős és légideszant szervezeti fejlesztések és a légideszant bevetések nagy számának hatására tarthatatlanná vált a felső vezetés teljes elzárkózása a légideszant műveletektől. Ekkortól ismét fogadókészség mutatkozott a légideszant-csapatok rendeltetésszerű alkalmazására, illetve fejlesztésére. **A légi-deszant-csapatok egy részét kivonták a keleti front felőrlő küzdelmeiből, és megszálló erőként alkalmazták őket, egyfajta mozgósítható tartalékot képezve ezzel.** Határozott fejlesztések kezdődtek. Újjászervezték a **22. légideszant-hadosztályt**. A vezérkar parancsot adott egy második ejtőernyős hadosztály felállítására, majd az év végén a harmadik és a negyedik ejtőernyős-hadosztályt is felállították. Ettől az évtől kezdve sorra hajtották végre az ezred és zászlóalj szintű műveleteiket a légideszant csapatok.

1944-ben, 1945 tavaszáig bezárólag további hat ejtőernyős hadosztályt állítottak fel. Végül a két hadtestből álló 1. ejtőernyős hadseregbe szervezték a német ejtőernyős légideszant-erőket, összesen 160000 fő létszámmal. Ennek azonban már csak papíron volt jelentősége, a gyakorlatban a légideszant-csapatok állománya – akárcsak az egész német haderőé – felhígult, és ez a magas fokú kiképzettséget igénylő területeken erősen érezte hatását. 1944-től a légierő sem volt képes a légideszant műveletekhez szükséges légifölény biztosítására.

2. 2. A légi szállítású alakulatok fejlődése

A német haderőben igen nagy számban voltak jelen a légi szállításra speciális felszerelésüknel fogva alkalmas hegyivadász alakulatok, mégis nyilvánvalóvá vált, hogy ezeket csak szükség esetén lehet igénybe venni erre a feladatra, és létre kell hozni egy speciálisan felszerelt, szervezett és kiképzett légi szállítású deszant-alakulatot.

A 22. gyaloghadosztály egy ezredét **1938-ban** vonták be az ejtőernyős csapatokkal végrehajtott közös gyakorlatozásba. *A sziléziai hadgyakorlatot követően az egész hadosztályt a légi szállítású feladatok ellátására jelölték ki és 22. légideszant hadosztályra módosították megnevezését.* A hadosztály szervezeti felépítését és fegyverzetét a légi szállítás feladatrendszeréhez igazodva alakították át. A lövésszázadokat hagyományos szakaszok helyett 18 fős csoportokra osztották fel, mivel ennyi ember fért el a Junkers Ju-52 szállító repülőgép fedélzetén. Az ezred szintű és a hadosztály szintű tüzérséget is érintette az átalakítás. Az ezredek gyalogsági löveg (mai értelemben tábori löveg) századainál – a szárazföldi haderő gyaloghadosztályaitól eltérően – kizárólag a 75 mm-es hegyiágyút alkalmazták, a hadosztály tüzérezredének három osztályát - a 105 mm-es tarackok helyett – szintén ezzel a könnyű tüzérségi eszközzel szerelték fel. A tüzérezred negyedik, eredetileg 150 mm-es lövegekkel ellátott ütegénél alkalmaztak csak 105 mm-es tarackot. A többségében 75 mm-es hegyi ágyúkra épülő tüzérség szervezete szintén követte a légi szállítás sajátosságait: a gyalogsági löveg századokat itt is olyan csoportokra osztották fel, amelyek egy hegyi ágyúból és hat fő kezelőszemélyzetből álltak, így elfértek egy Ju-52 szállító gép fedélzetén.³⁴ Ennek a szervezeti kialakításnak egyik jelentős hátránya volt a JU-52-es korlátozott szállítóképessége miatt jelentkező igény a nagy-

³⁴ Roger Edwards: German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 62 és 136. o.

számú szállító-repülőgépre és a nehézfegyverek hiánya. Ennek ellenére a hadosztály jelentős sikereket ért el **Dániában, Hollandiában** és **Norvégiában**.

1940-ben a 22. légideszant hadosztályt és a 7. ejtőernyős hadosztályt összevonták a XI. légideszant hadtestbe. Az összevonás voltaképpen formális volt, hiszen a két hadosztály évek óta együtt gyakorlatozott, és az 1940-es nyugat-európai légideszant hadműveletnél is együtt harcoltak. Az év végén megkezdődött a hadművelet tapasztalatainak értékelése, továbbá a felkészülés egy esetleges **Anglia** elleni invázióra, új fegyverek illetve repülőgépek rendszerbe állítása.

1941 tavaszán az új haditechnikai eszközök megjelenése lehetővé tette a 22. légideszant hadosztály korszerűsítését és szervezeti átalakításának megkezdését, a még friss harci tapasztalatok figyelembevételével. A Messerschmitt **Me-321** nehéz tehervitorlázó rendszerbe állítása megoldotta a **88 mm-es légvédelmi ágyú vontatóval együtt történő légi szállítását** és deszantolását terepre, amely a légvédelem és főként a páncélosok elleni harc területén jelentett előrelépést a légideszant-csapatok számára. Korlátozott darabszámban **megoldhatóvá vált az akkor legnehezebb Pz. III. és Pz. IV. harckocsik és egyéb páncélozott harcjárművek deszantolása** is. A legyártott 200 darab Me-321 tehervitorlázó rendszerbe állítása biztosította volna a 22. légideszant hadosztály, illetve a tervezett gépesített légideszant hadtest képességeinek növelését, a repülőterektől való függésük csökkentését. A szervezeti változtatások végrehajtására azonban már nem került sor, mivel a szárazföldi haderő nem vonakodott jelentősebb erők átadásától a légierő felé, illetve 1941 májusától a légideszant-csapatok alkalmazására irányuló szándék is megszűnt. A krétai hadművelet után az ejtőernyős-deszant-csapatokat gyalogsági szerepkörben alkalmazták, légideszant bevetésekre nem került sor, így az ejtőernyős-csapatok és a légi szállítású légideszant-csapatok összevonásával létrejött hadtest együtt tartásának sem volt gyakorlati jelentősége. A 22. légi szállítású hadosztályt – amelyet **1937 óta** erre a feladatra képezték ki és alakítottak át – a következő két évben egyszerű gyalogságként alkalmazták a keleti fronton.

1942-ben nem történt szervezeti fejlesztés a légi szállítású hadosztálynál. A könnyűgyalogos erőt gyalogsági szerepkörben alkalmazták, a harcokban nagy veszteségeket szenvedtek. A **Luftwaffe** számára ebben az évben nem adódott lehetőség sem az ejtőernyős, sem a légi szállítású erőinek szervezeti fejlesztésére. A repülőterek elleni szárazföldi táma-

dások elhárítása céljából megkezdődött a *Luftwaffe tábori alakulatainak* felállítása³⁵. A felállított ezredek, majd hadosztályok jellegzetessége a *könnyűlövész (vadász) alakulatok és a gépágyús, illetve löveges légvédelmi tüzér alakulatok egyfajta kombinálása* volt, ami a haderőnemenél rendelkezésre álló nagyszámú 20 mm-es gépágyú és 88 mm-es légvédelmi ágyú miatt kézenfekvő megoldás volt. Ez a könnyűlövész (vadász) és légvédelmi alakulatokat kombináló szervezeti modell éppen az ejtőernyős-alakulatoknál tűnt fel ideiglenes megoldásként még 1936-ban, amikor a Luftwaffe „*Hermann Göring*” ezredénél ejtőernyős és légvédelmi, később ejtőernyős, lövész és légvédelmi zászlóaljából alakították ki a szervezetet.³⁶ A Luftwaffe újonnan felállított szárazföldi alakulatai közül az egyik 1942-ben is a „*Hermann Göring*” volt, ezúttal azonban egy könnyűlövész (vadász) ezredet és egy légvédelmi ezredet tartalmazó dandár formájában.³⁷ A Luftwaffe szárazföldi alakulatainak felállításakor alkalmazott vegyes könnyűlövész-légvédelmi tüzér szervezeti forma a későbbiekben hatással voltak a légi szállítású légideszant alakulatok fejlődésére is.

1943-ban a keleti frontról feltöltés és átszervezés céljából hazaszállították a 22. légi szállítású légideszant hadosztályt. Még ebben az évben gépesítették, megnevezését pedig „*Luftland*”-ra módosították,³⁸ ami alatt a német katonai terminológia *motorizált légi szállítású légideszantot* értett. A hadosztály egyes elemeit légi úton szállították az afrikai hadszíntérre. Ezzel párhuzamosan sor került *egy a Luftwaffe alárendeltségében tevékenykedő páncélos magasabbegység* felállítására is. A páncélos ezredből, egy ejtőernyős-ezredből, két gránátos ezredből, egy tábori és egy légvédelmi tüzérezredből, továbbá támogató elemekből felállított,³⁹ páncélos-hadosztállyá felfejlesztett „*Hermann Göring*” dandár egyes részeit 1942 végén és 1943-ban szintén légi úton szállították **Afrikába**. A hadosztály haditechnikai eszközeinek többsége – egészen a Pz. III. harckocsikig bezárólag – elméletileg légi szállítható volt,

³⁵ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püldo kiadó, Budapest, 2001. 107. o.

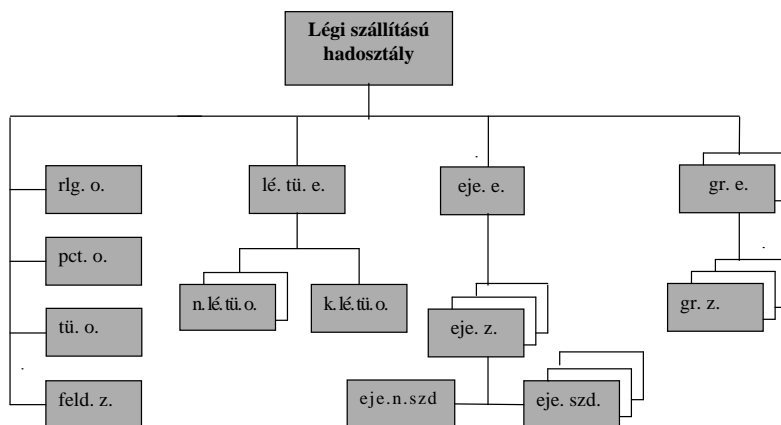
³⁶ Bender, Roger James: Air Organizations of the Third Reich: Luftwaffe. D-D Associates, California 1972. 150-151. o.

³⁷ Uo. 153. o.

³⁸ Roger Edwards: German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974 62 és 136. o.

³⁹ Bender, Roger James – Law, Richard D.: Uniforms, Organisation and History of the Afrikakorps. D-D Associates, California 1973. 93 o.

az 1943-ban rendszerben álló Pz IV. harckocsik azonban már nem voltak erre alkalmasak. Habár az afrikai harcok után újjá szervezett hadosztály 1943 második felétől elnevezésében („*Fallschirmpanzer – Division*”) is tükrözte kötődését az ejtőernyős fegyvernemhez, az egyre nagyobb tömegű haditechnikai eszközök rendszerbe állításával légi szállításra való alkalmasságát a harckocsik vonatkozásában gyakorlatilag elveszítette. Az ejtőernyős, kettős feladatrendszerű légvédelmi tüzér és gránátos (gépesített lövés) struktúrák összevonásával létrehozott magasabbegység felállításával kapcsolatos szervezet-fejlesztési tapasztalatokat a következő évben hasznosították.

6. ábra: „Luftland” légi szállítású hadosztály szervezeti felépítése, 1944.

Rövidítések: rlg. o.: rohamlöveg osztály; pct. o.: páncceltörő osztály; tű. o.: tüzérosztály; feld. z.: felderítő zászlóalj lé. tü. e.: légvédelmi tüzér ezred; n. lé. tü. o.: nehéz légvédelmi tüzérosztály, k. lé. tü. o.: könnyű légvédelmi tüzérosztály; eje. e.: ejtőernyős ezred; eje. z.: ejtőernyős zászlóalj, eje. szd.: ejtőernyős század; eje. n. szd.: ejtőernyős nehézfegyver század; gr. e.: gránátos ezred; gr. z.: gránátos zászlóalj.

1944-ben a Luftwaffe erőltetett ejtőernyős szervezeti fejlesztése hatással volt a légi szállítású légideszant alakulatok fejlesztésére is. Az

év elején felállították a 91. „*Luftland*” hadosztályt.⁴⁰ A gépesített légi szállítású deszant-hadosztály szervezete egy ejtőernyős ezredből, két gránátos ezredből, egy légvédelmi tüzérezredből,⁴¹ illetve, támogató elemekből állt.⁴² A hadosztály vegyes szervezete, a közös alárendeltségben tevékenykedő légi szállítású és ejtőernyős alakulatok és a 88 mm-es ágyúkra alapozott, páncéltörő célra is alkalmazható légvédelmi tüzérség az 1941-es inváziós gyakorlatok folyamán felállítani kívánt légideszant szervezet jellegzetes vonásait hordozta, ugyanakkor magán viselte a Luftwaffe tábori és páncélos-hadosztályainak jellegzetességeit is. A hadosztály kialakítását valószínűleg nagymértékben befolyásolta a légi szállítással kapcsolatban az afrikai hadszíntéren az előző év folyamán megszerzett tapasztalat. Ez a megkésett szervezeti fejlesztés tükrözte azokat a légi szállítású légideszant-csapatokkal kapcsolatos elképzeléseket, amelyek még 1940-ben és 1941-ben alakultak ki. **1945-ben**, az utolsó háborús év öt hónapjában, már nem történt szervezeti fejlesztés a légi szállítású légideszant-alakulatnál.

2. 3. A különleges műveleti erők fejlődése

1936-ban, a német légideszant-csapatok szervezeti fejlődésének korai fázisában felmerült egy elképzelés, amely szerint a légideszant csapatokat célszerű könnyű fegyverzetű, kis létszámú csoportokba szervezni, és főként diverziós céllal alkalmazni. A Luftwaffe alárendeltségében szervezett első ejtőernyős alakulatok ezt az elképzelést tükrözték. Habár a légideszant-csapatok szervezeti fejlődése a következő évek folyamán a nehezebb fegyverzetű is támogatott ejtőernyős és vitorlázó repülőgépes ezredek, illetve a légideszant és légi szállítású hadosztályok felállítása felé mozdult el, a különleges hadviselés erők három évvel későbbi létrehozásakor bizonyos mértékig mégis csak megvalósult az 1936-os elképzelés, amely szerint a könnyű fegyverzetű légideszant-csapatok harceljárása sikerrel alkalmazható a különleges hadviselés területén.

⁴⁰ Bruce Quarrie: Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990. 121. o.

⁴¹ Anthoni Hall : D- Nap: Az Overlord hadművelet napról napra, Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2004. 189 és 110. o.

⁴² A támogató elemek teljes körének pontos összetétele további kutatást igényel.

1939-ben a német haderő szervezetében elsőként létrehozott különleges hadviselés erő a német vezérkarnak, az Oberkommando Wehrmachtnak (OKW) alárendelt katonai titkosszolgálat, az Abwehr szervezeti részét képező **Brandenburgi hadosztály** volt. Tevékenységük folyamán **Brandenburgi kommandók** néhány esetben vitorlázó repülőgépes és ejtőernyős légideszant harceljárást is alkalmaztak. Habár a légideszant harceljárást – az átszivárgás, csónakon történő bejutás és egyéb eljárások mellett – az ellenség mélységébe történő bejuttatás egyik lehetséges eszközeként kezelték, a brandenburgi hadosztály szervezeti elemeként mégsem jelent meg ejtőernyős vagy vitorlázógépes alegység. Különleges műveleti működését a hadosztály 1943-ig, a német haderő támadó hadműveleteinek kifulladásáig folytatta, ekkortól főként hagyományos összefegyvernemi harcra alkalmazták erőit. 1944-re a Brandenburgi hadosztály teljesen elvesztette különleges hadviselés jellegét, ezért páncélgránátos hadosztállyá szervezték át, diverziós tevékenységben járatos állományát pedig átadták az SS különleges műveleti erőinek⁴³.

1943-ban a másodikként szervezett különleges hadviselés erőt az SS alá rendelt katonai titkosszolgálat, a **Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA)** részeként hozták létre **Friedenthal Különleges Alakulat** néven. Létrehozásakor még csak század szinten tartott ennek az alakulatnak a szervezése, 1944-ben azonban – a **Wehrmacht**tól beérkeztetett személyi állománynak köszönhetően – már hat zászlóalj méretűre fejlesztették fel erőit. A Friedenthal Különleges Alakulat szervezeti fejlődésének utolsó állomásaként 1944-ben létrehozott különleges műveleti dandár két ejtőernyős zászlóaljjal is rendelkezett.

3. A második világháborús német légideszant fegyvernem vizsgálatának összefoglalása

A német légideszant-csapatok **harceljárását és alkalmazását** illetve eredményességét a második világháborúban leginkább az a körülmény befolyásolta, hogy *nem született a légideszant alkalmazására vonatkozó átfogó hadműveleti elmélet* sem a háborút megelőző időszakban, sem a korai háborús években. A légideszant-csapatok hadműveleti és harcászati alkalmazását megfogalmazó elmélet, és az ebből levezethető harcászati szabályzat hiánya negatív hatást gyakorolt az alkalmazásra a háború folyamán. A légideszant alkalmazása, a csapatok

⁴³ Kőszegvári Tibor: Diverzió. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984. 27. o.

szervezeti fejlesztése így esetlegessé vált, a politika véleményformálásának hatása alá került. Így történhetett, hogy egyes időszakokban, amikor a légideszantot alkalmazni kellett volna, nem alkalmazták, és amikor már semmiféle reális lehetőség nem mutatkozott alkalmazására, intenzív fejlesztésébe kezdtek.

Az észak és nyugat-európai hadjárat során végrehajtott légi-deszant műveletek több, viszonylag kis mélységben, azonos időben végrehajtott légideszant-bevetésből álltak. A hadjárat folyamán kialakult egy harcjelzés, amely szerint a viszonylag kis létszámú, általában repülőterek elfoglalása céljából bevetett ejtőernyős deszantot jóval nagyobb létszámú légi szállítású deszant követi. Vitorlázó repülőgépeket csak kis számban alkalmaztak, és akkor sem a lövészgyalogság, vagy a nehézfegyverzet deszantolására, hanem speciális rohamműveletek végrehajtására. A légideszant-műveletek a légifölény birtokában zajlottak, eredményesek voltak, és jelentős mértékben hozzájárultak a gépesített csapatok gyors előretöréséhez, végső soron a hadjáratok sikeres kimeneteléhez. Ugyanakkor a hollandiai hadjárat folyamán, a repülőterek egyre fokozódó védelme miatt már érzékelhető volt, hogy nem lehet ilyen mértékben építeni a kiépített repülőterek elfoglalására, a légi szállítású gyalogság deszantolását legalább részben függetleníteni kell a repülőterektől. Az **1941** tavaszára lezajlott haditechnikai fejlesztési folyamat nyomán elméletileg lehetővé vált egy továbbfejlesztett harcjelzéssel tevékenykedő légideszant létrehozása, amely a rendszeresített új vitorlázó repülőgépeknek köszönhetően már részben képes terepre deszantolni élőerőt és nagyobb tömegű haditechnikát. Mindez a légi-deszant harcjelzés lehetőségeinek szélesedését vetítette előre.

A Krétán végrehajtott légideszant-hadművelet éles fordulópontot jelentett a fegyvernem alkalmazásával kapcsolatban. A német légideszant részéről rendkívül kedvezőtlen körülmények közt, egy felkészült és túlerejű ellenséggel szemben megkezdett küzdelem végül is győzelemmel végződött. A művelet folyamán világossá vált, hogy a földi harcát vívó légideszant legfontosabb támasza a támogató légierő. Az is bebizonyosodott, hogy a vitorlázógépek sikerrel alkalmazhatóak úgy nehézfegyverzet deszantolására, mint rohamdeszant feladatokra. Az elszenvedett veszteségek hatására a légideszant-csapatok alkalmazásának két éves szüneteltetése következett. Ebből semmiféleképpen nem vonható le olyan következtetés, hogy a *német tábornoki kar* elfordult volna a légideszant harcjelzéstől, mivel a későbbiekben számos alkalommal javasolták deszantok bevetését.

A rendelkezésre álló szakirodalmi utalások⁴⁴ alapján megvizsgáltuk a német légideszantok alkalmazásának lehetőségét illetve gyakorlatát a **Szovjetunió** elleni támadó hadműveletek folyamán. Fél évvel a támadás megindítása előtt megfogalmazott *Barbarossa direktívában* Hitler még az ejtőernyős és légi szállítású csapatok széles körű alkalmazását jelölte meg a légierő egyik feladataként, hidak és átkelőhelyek elfoglalása illetve vasútvonalak pusztítása érdekében.⁴⁵ A hadművelet kezdeti szakaszában a légideszantok alkalmazását még gátolta a krétai hadműveletnél elszenvedett veszteség. *A 7. ejtőernyős hadosztály 60 %-a azonban Kréta után is megmaradt.* A sebesültek egy része idővel visszatért egységéhez, emellett folyamatosan nagyszámú, az előképzési rendszer által jól felkészített önkéntes jelentkezett az ejtőernyős csapatokhoz. A légideszant-hadtest 22-es légi szállítású hadosztálya teljes feltöltöttséggel kezdte meg a Szovjetunió elleni hadjáratot. A létszámviszonyok tehát már 1941-ben lehetővé tették volna légideszant műveletek végrehajtását. Ennek célszerűségét több körülmény is indokoltá tette volna. Az egyébként magas támadási ütemet megvalósító páncélos csapatoknak egyes feladatoknál, mint például a katlanok belső oldalának zárása és átkelőhelyek biztosítása, nem kellett volna bevárni a gyalogságot⁴⁶, ezeket a feladatokat rábízhatták volna a légideszantokra. Számos, bekerítés zárására alkalmazott páncéloshadosztálynak nem kellett volna napokig várnia⁴⁷ a gyalogság beérkezésére. Hasonló helyzet alakult ki egy-egy folyamátkelést követően, ahol a páncélos csapatok a hídfő biztosítása közben értékes időt veszítve várták be a lövészeket.⁴⁸ A légideszant-csapatok alkalmazására a Szovjetunió elleni támadó hadművelet folyamán – a különleges műveleti egységek néhány kis léptékű vállalkozását leszámítva – mégsem került sor. A légideszant csapatok célszerű alkalmazásának elmulasztásáért hadászati szinten nagy árat fizettek a németek, mivel **1943-ig** – amikor még képes volt a **Luftwaffe** a helyi légi fölény kivívására – sorra szalasztották el a **Barbarossa hadművelet**, illetve a máltai és kaukázusi hadműveletek esetében kínálkozó, jelentős eredménnyel kecsegtető lehetőségeket.

⁴⁴ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püldo kiadó, Budapest, 2001. 9. o.

⁴⁵ Földi Pál: A Barbarossa hadművelet. Anno kiadó, Budapest, 2003. 6. o.

⁴⁶ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püldo kiadó, Budapest, 2001. 9. o.

⁴⁷ Például a kievi, umanyi, bialystoki és minszki katlanok.

⁴⁸ Például a daugavpilsli Dvina-átkelés és a narvai Luga-átkelés.

Kréta után egészen a szövetségesek szicíliai partraszállásáig csak légi ellátási műveletek végrehajtásakor alkalmaztak ejtőernyős deszant technikát, teherdobásra. Többségében bekerítésből a kitörés megkezdéséig történő légi ellátás volt a feladat, de előfordult magas ütemben előretörő, az utánpótlási vonalaktól elszakadt páncélos erők ellátása üzemanyaggal is.⁴⁹ **1943-tól** habár dinamikus fejlesztésnek vetették alá a fegyvernemet, gyakorlatilag már nem maradt kiképzett állomány, a haderő ekkor már nem hajtott végre jelentős támadó hadműveletet és a német légierő sem birtokolta a légi fölényt. A légideszantot már csak zászlóalj szinten vetették be, így is csak néhány alkalommal. Ezek többsége is speciális művelet volt. A légideszant-csapatok harceljárása a későbbi hadműveletekben a háború első éveiben kialakult gyakorlat-hoz képest már nem fejlődött. **1943-ra** gyakorlatilag lezárult azoknak a légideszant eljárással kivitelezett különleges műveleti bevetéseknek a sora is, amelyeket a hollandiai hadjárat óta hajtottak végre kiemelt objektumok rombolása érdekében. A titkosszolgálati alárendeltségben tevékenykedő, magas ismeretszinttel rendelkező állományt alkalmazó különleges műveleti egységek nem tették lehetővé az ilyen jellegű csoportok tömeges alkalmazását, és a német elképzelések szerint nem is ez volt a cél. Az egyébként sem túl nagyszámú ejtőernyős és vitorlázógépes különleges művelet **1943 után** csak elvétve és többségében irreális, nem harcászati jellegű célok elérése érdekében került végrehajtásra.

A légideszant-csapatok haditechnikai fejlesztéséről – a mintegy húsz, kizárólag a légideszant-csapatok számára kifejlesztett speciális haditechnikai eszközt figyelembe véve – elmondható, hogy magas szinten valósult meg. Az intenzív haditechnikai fejlesztés **1938 és 1940 között** indult meg, mivel ekkor egyesítették a légierő és a szárazföldi haderő légideszant harceljárással kapcsolatos elképzeléseit, emellett a spanyolországi háború és néhány gyakorlat folyamán jelentősebb tapasztalatok halmozódtak fel a légi szállítású légideszant alakulatok alkalmazása területén. **1938-ban** jelentek meg az első rohamdeszant-vitorlázógépek; ebben az évben értek el először komolyabb eredményeket a nehéz technikai eszközök ejtőernyős deszantolásában; ekkor kezdték meg a speciális tüzérségi eszközökkel felszerelt, kimondottan légi szállítású alakulatok szervezését, technikai problémáinak megoldását. Lényegében **1939-re** rendszerbe álltak azok a könnyű ágyúk, aknavetők, ejtőernyős konténerek és rohamdeszant-vitorlázógépek, amelyeket az észak és nyugat-európai hadjáratban bevetettek.

⁴⁹Szabó Péter - Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püedlo kiadó, Budapest, 2001. I. 60. o.

1940 májusa és 1941 májusa közötti időszakban volt a legintenzívebb a légideszant-csapatok haditechnikai fejlesztése. Az **1940** tavaszán végrehajtott hadműveletek szolgáltatták az első, valóban reális tapasztalatokat a légideszantok alkalmazásával kapcsolatban. Bebizonyosodott, hogy módosítani kell a harceljárást, csökkenteni kell a légideszant alkalmazásának függését a repülőterektől, meg kell teremteni a járművek és a nehéz fegyverzet deszantolásának lehetőségét,⁵⁰ fokozni kell a tüzerőt, egyúttal csökkenteni kell a tüzérségi eszközök tömegét és méretét lehetőleg olyan mértékben, hogy azokat egyben is le lehessen dobni ejtőernyővel. Bebizonyosodott az is, hogy még a szállító repülőgépek által deszantolt nehéz fegyverzet sem elégséges, és ha rendelkezésre is áll, nincs mivel mozgatni, ha járműveket, vontatókat nem deszantolnak. A repülőterektől való függés csökkentése érdekében ebben az időszakban fejlesztették ki és rendszeresítették a közepes és nehéz tehervitorlázóikat, amelyek lehetővé tették a légi szállítású légideszant csapatok jelentős részének, illetve egyes nehéz haditechnikai eszközöknek deszantolását terepre. Kifejlesztették az új közepes szállító-repülőgépet, amely terepre is leszállni képes futómű-kialakítással és gép- illetve könnyű harcjárművek deszantolásának képességével is rendelkezett. Ekkor kezdték meg a közepes szállító repülőgéppel is deszantolható Pz. I. könnyű harckocsi C jelzésű, gépágyús változatának fejlesztését a légideszant csapatok számára. **1941** tavaszán rendszeresítették az új hátrasiklás nélküli elven működő könnyűtüzérségi eszközöket és a nagy teljesítményű kónikus páncéltörő lövegeket is. Az **1941-es** év folyamán kisebb mennyiségben gyártásra került az ejtőernyősök számára kifejlesztett automata karabély.

A haditechnikai fejlesztés újabb szakasza kezdődött a krétai hadművelet után, 1941 májusától 1943-ig. Elsősorban egy részletkérdésnek tűnő, de Krétán sok problémát okozó technikai kérdésen változtattak: az ejtőernyősök a szigeten vívott csata után már fegyvereikkel együtt ugrottak. Azt a következtetést is levonták Krétát követően, hogy tovább kell fokozni a légideszantok tűztámogatását. Ezzel a céllal fejlesztették ki a 105 mm-es hátrasiklás nélküli ágyút, emellett tovább folytatták a légideszant harckocsik fejlesztését is. Az 1943 és 1945 közötti időszakban – habár kezdetét vette a légideszant-csapatok egyre inkább irreálissá váló szervezeti fejlesztése - már nem történt jelentős változás a légideszant-csapatok haditechnikai eszközeinél.

⁵⁰ Lucas, James: Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000. 181. o.

A német légideszant-csapatok szervezeti fejlesztésének kezdeti időszakban kis csoportokban, mélységi felderítő, diverziós illetve különleges hadviselés jelleggel alkalmazott ejtőernyős csoportosításokat alakítottak ki. Robbantási feladatokban járatos műszaki alegységeket csatoltak ugyan az alakulatokhoz, de egyéb támogató elemet nem. Később, 1938-tól az ejtőernyős alakulatok szervezetén belül, azok kiegészítéseképpen létrehozták az első deszant-vitorlázógépes rohamegységeket és könnyű tüzérséggel egészítették ki azokat. Párhuzamosan végezték a légi szállítású csapatok szervezését is. A német haderőben igen nagy számban voltak jelen a légi szállításra alkalmas hegyivadász alakulatok, mégis nyilvánvalóvá vált, hogy létre kell hozni egy speciálisan szervezett légi szállítású összefegyvernemi deszant-alakulatot. A légi szállítású feladatok ellátására kijelölt gyaloghadosztály szervezeti felépítését és technikai eszközeit a légi szállítás feladatrendszeréhez igazodva alakították át.

1940-ben a légi szállítású légideszant-hadosztályt és az ejtőernyős hadosztályt hadtestbe vonták össze. Az Anglia elleni invázióval kapcsolatban megkezdődött az új fegyverek és repülőgépek rendszerbe állítása, ami lehetővé tette a légideszant-csapatok szervezeti átalakítását. A nagyszámú vitorlázó rendszerbe állítása lehetővé tette volna a légideszant-hadtest gépesítését, így *Student tábornok* egy páncélos légihadtest felállítására tett javaslatot a katonai felső vezetésnek. A javaslat szerint a *páncélos légideszant-hadtest* egyik hadosztálya egy páncélos ezredből és két ejtőernyős ezredből, másik hadosztálya légi szállítású páncélgránátos (motorizált) egységekből állt volna fel.⁵¹ A Krétán felmerülő problémákból a fegyvernemnél a szervezeti átalakítás szempontjából azt a következtetést vonták le, hogy a deszant kisebb méretű harccsoportjainak is rendelkezniük kell a támogató fegyverek és haditechnikai eszközök minél szélesebb körével, az önálló harctevékenység hatékony megvívása érdekében.⁵² A szervezeti változtatások végrehajtására azonban már nem került sor, mivel a legfelső vezetés a légideszant-csapatok alkalmazását mintegy két éves időszakra lényegében megszüntette.

1943-tól ismét erőteljes szervezeti fejlesztésekbe kezdtek. Két gépesített, légi szállítású légideszant („*Lufiland*”) hadosztályt, illetve nyolc *ejtőernyős-hadosztályt* állítottak fel. Ekkor bizonyos szempont-

⁵¹ Airborne Operations – A German Appraisal – www.army.mil/cmh-pg/books 6. o.

⁵² Uo. 12. o.

ból megvalósultak azok a szervezetfejlesztési célok, amelyeket még **1941** tavaszán tűztek ki a légideszant-csapatok vonatkozásában. Végül két hadtestből álló ejtőernyős-hadseregbe szervezték a német ejtőernyős légideszant erőket, aminek azonban már gyakorlati jelentősége nem volt, alkalmazására nem került sor. Ugyanakkor **1943-tól** a *légi szállítási* alakulatok szervezése területén kamatoztatták azokat az afrikai hadszíntéren megszerzett tapasztalatokat, amelyek szerint leginkább a könnyű tüzérségi eszközökkel felszerelt ejtőernyős légideszant, illetve a könnyű páncélozott harcjárművekkel felszerelt felderítő és gránátos alakulatok légi szállíthatóak. **1944-től** a *különleges hadviselés erők* szervezetén belül is megjelentek az ejtőernyős-alegységek, mintegy legitimálva azt a háború kezdete óta elterjedt gyakorlatot, amely szerint az ilyen erők célterületre juttatásának egyik formája a légideszant eljárás. A háború utolsó évében már nem történt szervezetfejlesztés a német légideszant-csapatoknál.

Áttekintve a hadművelleti elmélet és harceljárás, a haditechnikai és a szervezeti fejlesztés, illetve a német haderő és a légideszant-csapatok általános képességeinek időbeni változását, megkíséreljük összefoglalni ezeknek a tényezőknek a viszonyát a háború különböző időszakában vizsgálva közöttük az összhang meglétét, vagy éppen annak hiányát.

Az 1938 előtti évekre a hadművelleti elmélet körvonalainak megfogalmazása és kísérleti jellegű szervezeti elemek felállítása volt jellemző. Haditechnikai fejlesztést ekkor még csak alacsony intenzitással végeztek, megelégedtek a rendelkezésre álló eszközökkel.

Az 1938 és 1940 közötti időszakra a harceljárás kidolgozása és egységesítése a jellemző, ezzel párhuzamosan kezdték meg a haditechnikai eszközök fejlesztését és a szervezetfejlesztést illetve átalakítását is, úgy az ejtőernyős légideszant mint a légi szállítási csapatoknál. Viszont nem történt meg a légideszant feladatrendszerének integrálása a szárazföldi haderő hadművelleti elveibe.

Az 1940 és 1941 közötti időszakban történt meg a légideszant-csapatok első sikeres alkalmazása, ami nagyban volt köszönhető a német haderő általánosan magas szintű képességeinek. Az **1941-es** évben a légideszantok sikeres, de nagy veszteségekkel járó bevetésére is sor került Krétánál, itt azonban már egyáltalán nem volt jellemző a légideszanttal együttműködő fegyvernemek magas szintű teljesítménye. Ebben az időszakban került sor az első, légideszant eljárással végrehajtott *különleges műveletekre* is. A gyakorlati tapasztalatok következtében a haditechnikai fejlesztés felgyorsult, a harceljárás tökéle-

tesítésre került. Nagy mennyiségben jelentek meg a légideszant csapatoknál azok a korszerű haditechnikai eszközök, amelyek képessé tették volna a deszantot harcának sikeres megvívására.

Az 1941 és 1943 közötti időszakra a hadműveleti elmélet válsága, a légideszant-csapatok szerepének és hasznosságának megkérdőjelezése volt jellemző. Habár a német haderő általános állapota – a légierő és a szárazföldi haderő képességei – és a folyamatban lévő hadműveletek lehetővé tették volna a légideszantok sikeres alkalmazását, az elméleti szinten jelentkező problémák miatt ez nem valósult meg. A folyamatban lévő haditechnikai fejlesztési programokat ebben az időszakban kifuttatták.

Az 1943 és 1945 közötti időszakra a légideszant hadműveleti elvével kapcsolatos válság megszűnése és a csapatok dinamikus fejlesztése volt jellemző. A légideszant és a légi szállítású csapatok, illetve a különleges műveleti erők szervezeti fejlesztése területén ekkor megvalósították azokat az elképzeléseket, amelyeket 1941-ben már nem voltak képesek. Ekkorra viszont sem a német haderő, sem a lövészgyalogságként kivéreztetett és felhigult légideszant-csapatok általános állapota nem tette lehetővé jelentősebb légideszant vállalkozások végrehajtását. Haditechnikai fejlesztés ekkor már nem történt.

Megállapítható, hogy az összes tényező összhangja leginkább az 1940-es év hadműveleteire volt jellemző, így a második világháborús német légideszant tevékenység ezen az intervallumon vizsgálható a legrealisabban. Folyamatosság a légideszant-csapatok haditechnikai eszközeinek fejlesztése területén figyelhető meg. A haditechnikai fejlesztés által elért legfontosabb eredmény talán az volt, hogy a légideszant-csapatokat képes volt eljuttatni a néhány fős kommandók szintjéről a gépesített gyalogság színvonalára. A német légideszant-csapatok könnyű, kis csoportokban alkalmazott erőként tűntek fel 1936-ban, majd a dinamikus haditechnikai fejlesztés eredményeképpen 1941-re gép és harcjárművek deszantolására is alkalmas hadtest szintű erővé fejlődtek. A németek a légideszant-csapatok gépesítésére vonatkozó elképzelések mellett következetesen kitartottak.

A német légideszant-csapatok második világháborús tevékenységét elemezve megkockáztatható a kijelentés, hogy felszerelésük és fegyverzetük minőségében jelentősen felülmúlta más nemzetekét. Haditechnikai eszközeik – különösen a nehéztechnika deszantolására vonatkozó eredményeik és a nagy kapacitású, terepre leszállni képes vitorlázógépek alkalmazása – kimondottan jövőbe mutatónak mond-

hatók, mivel *a harcjárművek deszantolása napjaink légideszant műveleteiben is olyan kulcsfontosságú tényező, amely képes biztosítani a könnyűlövész léghideszantok megfelelő állékonyságát.*⁵³ A nehéz szállító és vitorlázó gépek kifejlesztésének köszönhető *stratégiai légi szállítási képesség* birtokában az afrikai hadszíntéren olyan léptékű kontinensek közötti légi szállítási műveleteket hajtottak végre, amelyek a hetvenes évek *“Big Lift” légi szállítási módszerének,*⁵⁴ illetve napjaink korszerű, az *erőfejlesztés módszerén alapuló hadműveleti elveinek*⁵⁵ egyfajta korai előképe volt. A harckocsisapatok és az együttműködő légierő illetve a légideszantok mélységi műveletével kapcsolatos német elképzelések – hasonlóan *Tuhacsevszkij* mély hadművelet elméletéhez – a nyolcvanas években *alapul szolgálhattak olyan korszerű hadműveleti elvek megteremtéséhez,* mint az *“Air-Land Battle,”* illetve általában *a mélységi harc.*⁵⁶ A német légideszant csapatok alkalmazási példái közül külön kiemelendő a *jugoszláv gerillák (partizánok)* ellen hegyi terepen lefolytatott művelet. Ez egyrészt alátámasztja a hetvenes évektől a korszerű haderők szabályzataiban megjelenő ajánlásokat, amely szerint *a terroristák elleni küzdelem egyik alapvető eszköze a légideszant*⁵⁷, illetve a *légideszant harcéljárással tevékenykedő, ejtőernyős mélységi felderítő alapokra szervezett különleges műveleti erő.* Másrészt figyelemre méltó párhuzamok mutatkoznak a németek jugoszláv deszant-művelete és az **Egyesült Államok** hadseregének afganisztáni terrorelhárító művelete között is.⁵⁸ Szervezeti szinten is található összefüggés a német légideszant-csapatok és napjaink korszerű hadseregei között, mivel a *könnyű gyalogság, a légi szállítású gyalogság és a légi rohamgya-*

⁵³ FM 100-5 Tábori kézikönyv: Hadműveletek. Kiadja a MH Vezérkara, Bausz Kft, Budapest, 1997. 69. o.

⁵⁴ Kőszegvári Tibor: Katonai stratégiák és doktrínák a hidegháború korszakában. ZMNE Budapest, 2000. 17. o.

⁵⁵ FM 100-5 Tábori kézikönyv: Hadműveletek. Kiadja a MH Vezérkara, Bausz Kft, Budapest, 1997. 56. o. és 65-67. o.

⁵⁶ Uo. 126. o.

⁵⁷ Uo. 57 és 239. o. és FM 57-35 Tábori kézikönyv: Légimozgékony műveletek. (Airmobile Operations) 35. o.

⁵⁸ Kőszegvári Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai ZMNE, Budapest, 2003. II. 10-13. o.

logság napjaink haderő-szervezési elveiben tapasztalható⁵⁹ fogalmi elkülönülése itt figyelhető meg először.

Felhasznált irodalom:

1. A harmadik birodalom hadviselése. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 1996.
2. A második világháború története 1939-1945. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1981.
3. Airborne Operations – A German Appraisal – www.army.mil/cmh-pg/books.
4. **Anthoni Hall:** D- Nap: Az Overlord hadművelet napról napra, Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2004.
5. **Bender, Roger James – Law, Richard D.:** Uniforms, Organisation and History of the Afrikakorps. D-D Associates, California 1973.
6. **Bender, Roger James:** Air Organizations of the Third Reich: Luftwaffe. D-D Associates, California 1972.
7. **Bombay – Gyarmati – Turcsányi:** Harcok 1916-tól napjainkig, Zrínyi, Budapest, 1999.
8. **Bruce Quarrie:** Das Grosse Buch der Deutschen Heere im 20. Jahrhundert. Podzun-Pallas, Friedberg, 1990.
9. **Dabrowski, Hans Peter:** Messerschmitt Me 321/323: The Luftwaffe's „Gigants” in World War II. Atgeln, Schiffer, 2001.
10. **Dombi Lőrinc:** Selyemkúpulák: fejezetek az ejtőernyő történetéből. Zrínyi, Budapest, 1993.
11. **Ethel, Jeffrey L.:** Sasok Észak-Afrika és a Földközi-tenger felett, 1940-1943. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2002.
12. FM 100-5 Táborig kézikönyv: Hadműveletek. Kiadja a MH Vezérkara, Bausz Kft, Budapest, 1997.

⁵⁹ FM 100-5 Táborig kézikönyv: Hadműveletek. Kiadja a MH Vezérkara, Bausz Kft, Budapest, 1997. 60. o.

13. FM 57-35 Tábori kézikönyv: Légimozgékony műveletek. Kiadja a MNVK 2. Csoportfőnökség, Budapest, 1973.
14. **Forty, George:** A krétai csata. Hajja és Fiai, Debrecen, 2002.
15. **Forty, George:** Az Afrika Korps I-II. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2000.
16. **Földi Pál:** A Barbarossa hadművelet. Anno kiadó, Budapest, 2003.
17. **Guderian, Heinz:** Riadó! Páncélosok! A páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei. Kossuth, Budapest, 1999.
18. **Hart, S. – Hart, R.:** A II. világháború német páncélosai. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 1999.
19. **Hughes, Matthew – Chris Mann:** A német páncélgránátos 1941-1945. Hajja és fia könyvkiadó , Debrecen, 2002.
20. **Janusz Piekalkiewicz:** Luftkrieg 1939-1945. Bechtermünz Verlag, Eltville am Rhein, 1989.
21. **Kováts – Lugossi - Nagy - Sárhidai:** Tábori Tüzérség. Zrínyi, Bp. 1988.
22. **Kőszegvári Tibor:** Diverzió. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984.
23. **Kőszegvári Tibor:** A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai I. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2003.
24. **Kőszegvári Tibor:** Katonai stratégiák és doktrínák a hidegháború korszakában. ZMNE Egyetemi Kiadó, Budapest, 2000.
25. **Kurt Rieder:** Különleges egységek a III. Birodalomban. Vagabund kiadó, Budapest, 2004.
26. **Leo Kessler:** Kommando. A Brandenburg zászlóaljtól a Jagdkommandóig. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 1998.
27. **Lucas, James:** Hitler végrehajtói: a német hadigépezet vezetői 1933-1945. Alexandra, Pécs, 2000.

28. **McNab, Chris: Fallschirmjäger:** A német ejtőernyős – haderő képes története a II. világháborúban. Hajja és fia könyvkiadó, Debrecen, 2000.
29. **Mrazek, James E.:** Fighting Gliders of World War II. St. Martin's Press, New York, 1982.
30. **Mucs Sándor – Kovalcsik József:** A légideszant csapatok fejlődésének áttekintése a két világháború között és alkalmazásuk a második világháborúban. Hadtörténelmi Közlemények, 1962. 2. sz. 3.-72. o.
31. **Pitt, Barrie:** The Military History of World War II. Chancellor Press, 1994, London.
32. **Poór István (szerk.):** Harckocsik és páncélozott járművek típuskönyve. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.
33. **Roger Edwards:** German Airborne Troops 1936-1945. Garden City, Doubleday, 1974.
34. **Roon, A.:** Die Bildchronik der Fallschirmtruppe 1935-1945. Podzun-Pallas, Friedberg, 1985.
35. **Scheich Vilmos:** Gerillák, diverzánsok, szabotőrök, különleges erők. Zrínyi kiadó, Budapest, 1971.
36. **Szabó József (főszerk.):** Hadtudományi lexikon Magyar Hadtudományi Társaság. Budapest, 1995.
37. **Szabó Péter – Számvéber Norbert:** A keleti hadszíntér és Magyarország 1941-1943. Püldo kiadó, Budapest, 2001.
38. **Szántai József:** Tábori tüzérség az első és a második világháborúban Zrínyi, Budapest. 1984.
39. **Turcsányi Károly:** Az ember – haditechnika rendszer a tudományos technikai forradalomban, Honvédelem, 1988/8.
40. **W. Van Nes:** A report on the Arado Ar - 232 transport aircraft. NATO Advisory Group for Aeronautical Research and Development, Brüsszel.

A WEISS MANFRÉD KOMBINÁT MŰKÖDÉSÉNEK MOZGATÓ RUGÓI ÉS GYÁRTMÁNYAI A BÉKETERMELÉS ÉS A GAZDASÁGI VÁLSÁG IDŐSZAKÁBAN (1919 – 1933)

Ósi Gyula¹

1919. augusztus 7-én a szocializált tulajdonokat visszaadták a tulajdonosnak, de a korábbi gazdaság, politikai és társadalmi viszonyok változatlan helyreállításának lehetősége már nem volt meg. A vesztes országok közé került Magyarország nemcsak lakosságának és területének jelentős részét veszítette el, hanem a gazdaság számára nélkülözhetetlen piacok és nyersanyagforrások zömét is.

Az **1920 nyarán** aláírt békeszerződés feltételei, a román megszállás káoszt és kifosztást hátrahagyó következményei a szétzilált magyar ipar béketermelésre való átállási nehézségeit csak fokozták. **Weiss Manfréd** már **1917-től** tett ugyan lépéseket a béketermelés majdani igényeihez való előzetes alkalmazkodás felé, mint ahogy a béketermelés időszakában – csak éppen ellenkező előjellel – *felkészült a haditermelés idejére*, azaz a világháborúra, de a rendkívül súlyos anyag- és szénhiány, a tartalékok hiánya a nagy hadiüzem létét megkérdőjelezte. 1919 őszén mindössze **1160 fő** dolgozott Csepelen. **1919 telén** „*szinte puszta volt a telep*” – írta a Magyar Gyáripar egyik száma.

A trianoni békediktátum kimondta, hogy ha **1922.** augusztusáig a gyár nem áll át a béketermelésre, akkor ezt követően a gépeit elpusztítják. A békeszerződés azt is kikötötte, hogy *a gyár - a minimális gyaloglatsági- és gépfegyverlőszer-termelésen túl – lőszerexporttal nem foglalkozhat.* Sőt – és a Weiss Manfréd komplexum számára ez jelentette a legnagyobb veszélyt – *az 1920. június 4-én aláírt szerződésbe azt is belefoglalták, hogy lőszert magán cég nem gyárthat, hanem azt csak egy egységes vezetés alatt álló állami gyár számára engedélyezik.*

Weiss Manfréd, noha a magyar gazdasági élet leghatalmasabbjainak egyike volt, ezt a veszélyt önerejéből képtelen volt elhárítani. A megoldás, a túlélés lehetőségét a revánsra egyenlőre csak szavakban készülő magyar politikai és gazdasági vezetés biztosította. *A nagytőkés*

¹ Ósi Gyula doktorandusz ZMNE.

Weiss család több évtizedes érdemeit a Bethlen kormány is honorálta. 1921. július 22-én úgy döntött, hogy megtéríti mindazon károk 80 százalékát, amelyek elkobzások, rongálások következtében őket, illetve berendezéseiket és gépeiket érték. Minisztertanácsi határozattal minimálisan négyezer főben állapították meg a gyár létszámát és a legkülönbébb rendelésekkel igyekeztek a gazdaságilag súlyos helyzetbe került gyárat segíteni. Csepel problémáját, a legnagyobb magyar hadiipari üzem nehézségeit egy – igen jellegzetes, minden bel- és külpolitikai nehézséget tükröző – bérleti szerződéssel előbb enyhítették, majd megteremtették a felvirágzás lehetőségét is. *Két hónappal a kitűzött határidő, 1921. augusztus előtt, az állam látszatra bérbe vette harminc évre a lőszer üzem ingatlanait, épületeit és felszereléseit. A szerződésbe nyíltan beleverték „... mintha a többször említett bérleti szerződés egyáltalán meg sem kötöttetett volna” így nem csoda, hogy ha lassan is, de ismét megindul a lőszergyártás, sőt, egyéb hadászati cikkek gyártása is kezdetét vette.* A formális szerződés lehetővé tette, hogy tovább folytatódhatott a lőszergyártás. A háború alatt napi 2,5 millió lőszer kibocsátás teljesült, **1921** nyarán a napi teljesítés 230 – 240 ezer db tölteny volt. **1921 –ben** 1,2 millió darab lőszert gyártottak és az év végére kilátás nyílt egy 5 millió darabos rendelésre is. A gyalogsági lőszer mellett minimális mennyiségben gyártottak hadianyagokat: az **1920 –ban** megrendelt 17 000 darab srapelgyújtó **1923 –ban** készült el; az 1920 –ban megrendelt 1500 darab gránáthüvely szintén **1923 –ban** készült el.

A hadianyag gyártási volumenének erőteljes csökkenése a profilváltást tette szükségessé.

A termelés átállítása és megszervezése a háború után

A csepeli hadianyag-gyártás méretei nem hasonlíthatók a korábbi évtized adataihoz így – a már említett, elsősorban románok okozta károk ellenére – jelentős termelőkapacitás maradt kihasználatlanul, főleg a hideg- és meleg húzógépek. Ilyen előzmények után került sor a húszas évek elején, a békegazdálkodásra történő átállás során a mezőgazdasági kisgépek és a zománcedények, mint fő termékek gyártásának kifejlesztésére, de ezek mellett számos, a piacon keresett áru gyártásával és forgalmazásával is jelentkezett a gyár az infláció sújtotta Magyarországon.

Az első „*béke*” -termék, amely éveken át jellemző maradt a gyárra, az eke volt. A Földművelésügyi Minisztérium már **1920 nyarán** rendelt 10 000 darab ekét, amelynek legyártása több üzemrészrt foglal-

kozottatott. A nagy tömegosztályon a nehéz lőszerhúzó gépeket himbaszerkezettel kiegészítve alakították át ekevas húzóvá. A háború alatt a 8-10 cm -es lövedékeket gyártó préskovács műhelyben készítették az eke alkatrészeket.

Az Acélöntöde az eketestet öntötte, a Vasöntöde pedig a kerékanyagot és a nyeregvánkost.

Az ekék rövidesen exportcikké is váltak. A Nemzetközi Kiviteli és Behozatali Rt -vel a vállalat már **1921** decemberében megállapodást kötött 12 000 darab eke szállítására Jugoszláviába, amit **1923** januárjában további 7 000 eke és 6 vagon alkatrész lekötése követett. **1922-ben** Lengyelország, Ausztria és Románia vásárolt jelentékeny mennyiségű ekét, sőt a gyár **1922** októberében a Szovjetunió berlini kereskedelmi kirendeltségének is adott árajánlatot ekére, boronára és kukoricamorzsolóra.

A legnagyobb gépek foglalkoztatását, amelyek a háború alatt a 30 és feles óriáságyuk lövedékeit gyártották, tejeskannák gyártására használták.

1921 végén a mezőgazdasági kisgépek (szecs kavágók, vetőgépek, répavágók, darálók, kukoricamorzsolók) gyártása is megindult és tömeges vasöntvény igényük a vasöntödének jelentett növekvő foglalkoztatottságot. Az alkatrészeket elsősorban a golyóöntöde lebontott konvektorjának csarnokában gyártották hidraulikus forgatólapos formázógépeken. Lényegében az Öntöde készterméke volt a különböző vasalók gyártása is, ami évi 20 000 darabbal **1921-ben** indult meg. A következő években már exportra is szállítottak vasalókat Romániába és Ausztriába.

Az országban kialakult áruhiány a válságból való kilábalás egyik eszköze lett. ***Weiss Manfréd minden termelési és értékesítési lehetőséget megragadott, s a hatalmas gyártelep olyan iparcikkek esetében is kíméletlen versenytársként jelentkezett, amelyek gyártására hadiüzem tulajdonosai korábban nem is gondoltak.*** A kistömegcikkek közül említést érdemel a csizmapatkó, szeg, lábasok, lámpafoglalatok, vasalók, gázmelegítők, épület- és bútorvasalás, csavarok, szegecsek, pálinkafőző üstök, vaságyak, stb., annak ellenére, hogy gyártásukra nem a modern tömegtermelés, hanem az alacsonyabb technikai színvonal volt a jellemző.

1922 decemberében meghalt Weiss Manfréd. A gyár vezetését két fia, Alfonz és Jenő bárók vették át, akik műszaki képzettséggel bíró,

nagyvonalú és ügyes szakemberek voltak. A gyárat műszakilag felkészült mérnökökkel és kiváló szakmunkásokkal igyekeztek megerősíteni.

A sokféle cikk előállítására ellenére a gyár sok üzemsze még változatlanul üresen állt, s a teljes leterhelés nagy nehézségekbe ütközött.

A felfejlődés irányvonalát az alapanyag beszerzése és az áruk elhelyezésének lehetősége szabta meg. A vertikális szempontjából a kohászatot, illetve az Acélművet kellett először annyira felfejleszteni, hogy a feldolgozó üzemeket anyaggal el tudja látni. E célból a Fémhengermű egyik leszerelt sorát Lemezhengerművé alakították át, és már **1921-ben** megkezdődött a vaslemez gyártása Csepelen. Ez pedig egy sor feldolgozó üzem megindítását vonta maga után.

A lemezfeldolgozó üzemek közül a zománcedény-gyár megalapítása volt a legfontosabb. A Zománcedénygyár megépítése előtt tárgyalásokat folytattak az országban már meglévő budafoki, illetve Lampart gyárakkal a csepeli lemezárak átvételére, miután addig ezek a gyárak csepeli nyersanyagból nem dolgozhattak. A Zománcedénygyárát egymás után követte az új lemezfeldolgozó gyáregységek üzembe helyezése, ahol horganyzott kályha, takaréktűzhely, füstcső, stb. gyártása folyt. Ugyanez játszódott le a sodrony-, szeg-, csavaráru-gyártás bevezetése előtt is. Az üzemek 100 százalékos kihasználása céljából a gyár elkezdte az egészségügyi cikkek gyártását is.

Az új termékek bevezetése mellett más jellegű feladatok elvállalásával is kísérletezett a gyárvezetés, többek között autójavítással is, sőt volt olyan, *korábban lőszergyári csarnok*, ahol posztó- és szőrmegyárat rendeztek be. A gyár béketermelésre való átállásakor legjelentősebb eseménynek az Acélmű újbóli beindítása ígérkezett, mert ez a csepeli csőgyártás működésének megkezdéséhez elengedhetlenül fontos volt.

Krečsméri Vladimír, a Zólyom-Breznóban működő csőgyár vezetője az ottani pilger – sort leszerelte, s Magyarországra hozta. A Magyar Acélárugyárban azonban nem tudták üzembe helyezni, s inkább felajánlották a csepeli gyárnak. A Weiss család ezt megvásárolta, és a Nagykalapács csarnokában üzembe helyezte. **1920** második felében már cca. 1 500 tonna acélcsovet gyártottak 51 mm átmérőig bezárólag.

A gyár vezetői megállapodtak a magyar kormánnyal abban, hogy olyan csöveknek a vámtarifáját, melyeket Csepelen gyártani fognak, a tízszeresére emelik fel. E pénzügyi manővernek az volt a következménye, hogy rövidesen a Csőgyár a gyár legrentábilisabb üzemévé fejlődött.

dött. Termelése pár éven belül elérte a 15 000-20 000 tonnát, és forgalma 1930-ban már meghaladta a 9 millió pengőt.

A Csőgyár műszaki fejlesztését a mindenkor jelentkező szükséglet irányította. Elsősorban a kisméretű csövek gyártását (133 mm átmérőig) vezették be, majd később – **1938 ban** – a nagyméretű csövek gyártására is berendezkedtek (267 mm átmérőig). Ezt nagymértékben elősegítette az a körülmény, hogy **1932-ben** Magyarországon is megkezdődött a nyersolaj bányászata *és a hadiipari igények is ezt támasztották alá*. Így a Csőgyár beruházásait magában a csőgyárban keletkező haszonból le lehetett bonyolítani. A csőgyár kapacitásával a belföldi szükségletnek 95 százalékát elégtették ki. Mozdony tűzcsövek, gáz- és vízszereleési csövek, olaj- és szerkezeti csövek, távvezetéki csövek egyaránt szerepeltek a választékban. Csupán hidegen vont csövekből szorult az ország kisebb importra.

A gyár nagy katonai jelentősége, vezetőinek befolyása, a jelentős állami támogatás mellett az 1924 közepén végrehajtott stabilizáció, a védővámok életbe léptetése nemcsak a béketermelésre való átállás nehézségeit segített leküzdeni, hanem az egész magyar iparon belül a fellendülés éveit vezette be. Ebben az új gazdasági környezetben azonban továbbra is meghatározó maradt a gyár vezetőinek és a *hadügyi tárcának a kapcsolata*. Több új termék bevezetése ezzel függött össze, *a honvédelmi célok* határozták meg gyártásukat és jelentős állami támogatásukat. *Így jött létre 1927-ben a HM, valamint a Weiss Manfréd Rt. és a Magyar Általános Gépgyár Rt. között az a szerződés, amelyben a hazai repülőgépgyártás és az ehhez szükséges alkatrész-ellátás kérdésében állapodtak meg.* Az állam 15 évre biztosította, hogy csak a szerződő felektől szerzi be ilyen jellegű igényeit Magyarországon, s e feladatok végrehajtására külön részvénytársaságot szerveztek. *A rendkívül előnyös feltételekkel megkötött repülőgépgyártó üzlet mellett a gyár speciális katonai termékek gyártására kapott újra rendeléseket. Így a mozgókonyhákra, sütőkemencékre, főzőládákra, stb., tehát mindazon korábban nagy sikerrel gyártott termékekre, amelyek ipari háttére már több mint egy évtizede adva volt.*

A kedvező konjunkturális viszonyok mellett nagy szerepet játszott a csepeli viszonyok javulásában, hogy az exportra gyártott csőtermékekhez a kormány pénzügyi támogatást nyújtott, és így a konkurencia miatt olcsóbbra szabott árak ellenére a csövek jelentős hasznot hoztak a gyártók számára. Az európai piacon megjelenő igen versenyképes csepeli gyárat felszólították a vetélytársak, hogy lépjen be a világcsőkartellbe. Ez **1928-ban** meg is történt. Ennek eredményeként Csepel kapacitását meghaladó kvótát kapott, ami a gyakorlatban azt jelentette,

hogy a gyár által le nem szállított mennyiség után tonnánként térítést vett fel. A csőkartell központja Düsseldorfban volt. Egy-egy megállapodás 3-4 évig tartott, és a gyárnak módjában volt minden egyes megújításkor a kvótáját megemeltetni, ami végül cca. 5 százalékgig emelkedett- az európai exportszállítások arányának megfelelően.

A csőgyári befektetés jó üzleti politika volt, mert ez a gyárrészleg volt az, amelyet a világválság a legkevésbé érintett, és jórészt a csőgyártás haszna tette lehetővé, hogy a **Weiss Manfréd Rt.** nagy meg rázkódtatás nélkül vészelt át ezeket az éveket és még ekkor sem szorult idegen banktőkére.

Az 1920-as évek Magyarországon kevés olyan alapanyag és iparcikk volt, amelyen a Weiss Manfréd emblémája nem szerepelt volna. A rendelkezésre álló géppark, a megfelelő szakembergárda által gyártott rúdvasak, vas-, horganyzott- ónozott lemezek, stb. a magyar gazdaság leghosszabb múltra visszatekintő „*urával*”, a vaskartellel állították szembe a csepeli gyárat. A Rimamurányi Vasmű és a csepeli gyár között ugyan több évig tartó, éles verseny kezdődött, mégis vitathatatlaná vált, hogy a kartellben ott a helye a csepeli gyárnak is. Miután a szabadpiaci verseny legfőbb következménye az árcsökkenés volt, amely egyik félnek sem kedvezett, érthető, hogy végül **1928-ban** megállapodás jött létre a rúd- és idomvas, az abroncsvas, a durva- és finomlemez, stb. értékesítésére. A kartell alakulásával a termelői árak azonnal 10-20 százalékkal megemelkedtek.

A vaskartellel való megállapodásban igen nagy szerepet kapott az a tény, hogy a csepeli kohászat féltermékeinek 2/5 -ét a gyár vertikuma feldolgozta, a fennmaradó mennyiség 10-15 százalékát pedig exportálták. A megmaradt termékek eladását úgy szervezték meg, hogy a csepeli termékek tonnánkénti gyári eladási ára körülbelül 10-15 százalékkal volt magasabb, mint a **Rimamurányi Vasművekben** gyártottaké. Az ország 15 nagyobb városában a gyár saját eladási szerve, a **Ferroglobus** szolgálta ki a vaskereskedőket, s a vaskartellel szemben 5 - 10 százalékkal olcsóbb árat számolt fel. Így a csepeli nagykereskedelem csatornáján át a legkisebb vaskereskedőhöz is eljutott valamennyi Weiss Manfréd áru, s mivel a csepeli érdekek képviselői a kombinált szállítások hívei voltak, a tűzhely, a zománcáru, a szögek széles választéka mellett a feldolgozatlan alapanyagok is egy helyről váltak beszerezhetővé.

Ez a konkurenciaharc egyben azt is bizonyítja, hogy a békecikkek-re való átállás, a gyártási profil kiszélesítése a gyár kereskedelmi szerveitől is merőben más munkát kívánt. Amikor még a gyár fő profilja a

hadianyag-gyártás volt, az automatikusan befutó rendelések adminisztrálásával, a szállítások lebonyolításával foglalkoztak és csak kis mértékben a gyártmányok propagandájával, piackutatással és rendelések akvirálásával.

Az új helyzetben viszont meg kellett szervezni a kereskedelmi tevékenységet. A meglévő hagyományos hazai nagykereskedelmi hálózatot, miután azoknak az összes vonalon rögzített megállapodásai voltak a gyártó üzemekkel, a *Weiss Manfréd cikkek forgalmazására* nem vehették igénybe azokat, így részben kényszerűségből született meg a gyár saját nagykereskedelmi tevékenysége, illetve jöttek létre az értékesítést végző vállalatai. **1924-ben** a **Ferroglobus** a vasárucikkek eladására, **1925-ben** az **Agrárglobus** a mezőgépek, **1927-ben** a **Metalloglobus** a színesfém gyártmányok és **1928-ban** a **Termoglobus** az egészségügyi cikkek forgalmazására. E hálózatnak még olyan előnye is volt, hogy a *Weiss család* részére a nagykereskedői hasznot is biztosította. A vidéki kereskedői gárdát úgy fejlesztették fel, hogy még a gyár vertikális gyártásából származó egyéb hengerelt és lemezárut is 100 százalékig el tudták helyezni.

A gyár termékeinek széles skálája speciális cikkekkel is büszkélkedhetett. Ilyen volt például a faszeg, melynek gyártásához schwartzwaldi tanulmányútra is küldtek szakembereket. **1921-től** pedig harangot is öntöttek a Féműben bronzból, mert az acélból készítenek nem váltak be.

A konjunktúra időszakára esett már a legkülönbözőbb típusú kályhák gyártásának megkezdése, amelyek versenypályázatokat nyertek és nagy sorozatokban készültek. Az **1920-as** évek Magyarországon a modern lakáskultúra termékei, a fürdőkádak, a központi fűtés radiátorai is zömükben Csepelen készültek.

A csepeli vertikum működésének segítésében a konjunktúra időszakában is nagy szerep jutott a honvédelemmel kapcsolatos termékek gyártásának. Ez sokszor burkoltan jelentkezett, de a legkülönbözőbb polgári cikkek gyártásának bevezetése esetében is kimutatható. Ilyen termék volt a Magyarországon korábban nem gyártott, s **1925-ben** már 25 ezres, **1928-ban** pedig már 100 ezres tételben importált kerékpár. Az – egyes számítások szerint évi 10 millió pengőt kitevő import mellett az is indokolta az **1929-ben** Csepelen megkezdett gyártás időszerűségét, hogy magasak voltak a közlekedési költségek, és jelentősen megnöttek a belföldi igények. A hazai kisiparosok számára a gazdaságos gyártás lehetőségei a speciális alkatrészek hiánya miatt nem voltak biztosítva, a

nagykereskedők pedig, akik jelentős haszonnal árusították a külföldi márkájú gépeket – minden 10 eladott kerékpár után egy darabot kaptak jutalékként -, nem kívánták a hazai nagyipari termelés bevezetését.

Csepel – mint oly sok termék esetében – most is a legjobb pillanatban lépett. A **Weiss Manfréd** gyár vezetői célul tűzték ki a gyártás mielőbbi megkezdését.

A **Steyr-Daimler-Puch Művekkel** megállapodást kötöttek, átvették a grazi kerékpár licencét és gyártási tapasztalatát, **1929-ben** már 7 710, 1930-ban, pedig már több mint 34 ezer kerékpárt gyártottak.

A kerékpárgyártás ugyanakkor egy rendkívül jelentős belső fejlődést eredményezett. Az egyes alkatrészek termeléséhez speciális szerzőgépekre volt szükség, amelyeket szintén Csepelen konstruáltak meg. *Mindezek hatására jött létre az a szerzőgépkészítő kapacitás, amely az egyre nehezebb feladatok megoldásához is jelentős segítséget nyújtott és a költséges importtól függetlenítette a gyártást.*

A gyártási joggal együtt a **Weiss Manfréd** 10 000 darab komplett kerékpárt is megvásárolt alkatrész állapotban, melynek összeszerelésével indult meg tulajdonképpen a kerékpárgyártás. Ebből az első 200 darab még **Grázban** készült és „*Csepel*” név alatt került forgalomba. Az első „*Csepel*” emblémával ellátott gépeket – melyeket Grázban gyártottak -, szétküldték a magyar mechanikusoknak véleményezésre. Jellemző a külföldi gyártmányok imádatával eltelt szakemberekre a következő „*tárgyilagos*” vélemény: „*Ezeket a kerékpároknak nevezett micsodákat a grázi kerékpárokkal egy napon még említeni sem lehet. Ezeknek a méretei hibásak, ezek rosszul vannak nikkelezve, rosszul vannak lakkozva, ami azoknál acélból van, itt közönséges vas, a stíriai szabadonfutó kontrafékes hátsóagy silány utánzat, rossz a csengő, nem szel a pumpa, a kerekek rosszul vannak fűzve, nincs jól centírozva a gép, stb.*”

Ilyen „*szakértő*” állásfoglalás ellenére a futószalagon, folyamatos szereléssel, automatikus lakkozó berendezéssel készített kerékpárok rendkívüli sikert arattak, s gyártásuk második évében már kielégítették nemcsak a hazai késztermék, hanem alkatrész-igényt is. **1929** elején pedig a budapesti sajtó már arról számolt be, hogy egy francia szabadalom megvásárlásával Csepelen hamarosan megkezdődik a motorkerékpárok gyártása is.

Úgyszólván egy időben indult meg Csepelen a kerékpár és az autógyártás.

A HM több tételben rendelt kerékpárokat, így pl.: „700 azaz Hétszáz db. Csepel II. rendszerű azaz minden tekintetben a katonai iránykövetelmények szerint készül a kerékpár. A szállítandó kerékpárok a legutóbbi megrendelésem alkalmával is szállítottakkal megegyező kivitelben és felszereléssel és az *általam t. Cím képviselőivel lefolytatandó tárgyalásokon* hozott határozatoknak megfelelő műszaki részletköve-telményeknek figyelembevételével azonkívül *a Szódi-féle nyereg-feszítő ék* alkalmazásával gyártandók, illetőleg szállítandók, számtáblával ellátva. A számtáblák számjelzéseit illetőleg kívánalmaimat fogom közölni.

Szállítás tárgyát képezi továbbá 700 db. karabély hordsaroglya a t. Cím által legutóbb szállítottakkal megegyező kivitelben és „*az ezek ki-próbálásának eredményeként közölt észrevételeim figyelembevételével.*”

Különböző előzetes megállapodások után a **Weiss Manfréd** gyár elérte, hogy a magyarországi érdekeltek lemondtak az egy tonnás és ennél kisebb teherautók készítéséről a **Weiss Manfréd Rt.** javára. *1929 végére elkészült a HM részére egy hatkerekű terepjáró teherautó kísérleti példánya.* A gyártás azonban nem indult be, mint ahogyan a Fittal kötött szabadalmi szerződés alapján gyártható, vagy a saját tervezésű kétütemű, 24 kísérleti példányban elkészült személyautó sem lett széria gyártmány.

Az 1910-es évek végén vezették be Csepelen a később nagy hírnévnek örvendett varrógépgyártást. A német Pfaff-gyár szabadalmát megvásárolva indították meg a szerelést, melynek oka - hasonlóan a kerékpárhoz – az évi 45 ezres import kiváltása volt. A 31-es Csepel és a 103-as zajtalan gyorsvarrógép típusokat gyártották és ezek igen jól beváltak.

Ebben az időszakban kezdődött meg a csepeli traktorgyártás is. Az 1930-as Nemzetközi Vásáron jelentkezett vele a gyár először. Egy amerikai típus átdolgozott, saját fejlesztésű 40 Le-s, kéthengeres változatát gyártották, de végül a gyárat 200 darab sem hagyta el.

Ezeknek a főleg a járműgyártó kapacitást lekötő termékeknek a megjelenése nem eredményezte azt, hogy a húszas évek elején kialakult igen változatos termékszerkezetet le kellett volna szűkíteni vagy egyes áruk gyártását megszüntetni. Csak egy-két esetben mondtak le a jól bevált, piac-orientált termékek gyártásáról. Ez – szinte kivétel nélkül – csak akkor következett be, ha valamilyen kartell-szerződés húzódott meg mögötte.

Az 1920-as évek kezdetének nagy sikere - az eke - mellett a traktor esete azt mutatta, hogy a mezőgazdasági gépek, elsősorban a kisgépek gyártása fejlődött ki Csepelen.

A gyártmány jegyzék szerint **1929-ben** többek között az alábbi mezőgazdasági gyártmányok készültek: kukoricamorzsoló, lókapa, borona, répavágó, kultivátor, szecskavágó, vetőgép, stb. Gyártottak azonban Csepelen továbbra is gyűszűt, ruhakapcsot, képakasztó horgot, személtlapátot, kőműves serpenyőt, stb. Körülbelül 160 féle készgyártmányról tudunk, ez egyben a specializáció elmaradottságát is mutatja. Viszont ezek az új termékek, annak ellenére, hogy választékuk sokrétősége a magyar ipar specializáltsági szintjének és gyártmányszerkezetének hiányosságait is mutatta, egyben azt a fejlődést is jelezték, amely az eddig Magyarországon nem gyártott termékek meghonosításából fakadt.

Az 1920-as évek elején, Csepelen mindössze 471-1160 munkás dolgozott, a világválság első évében viszont már több mint 7000. 1919-ben a termelés átszámítva 2, 2 millió, addig 10 évvel később már 60 millió pengőt tett ki. 10 év alatt a termelési struktúra szinte teljesen átalakult. Az előbb felsorolt tényezők lehetővé tették a gyár talpra állását, s az adatok ismeretében megállapítható, hogy a profit kezdte megközeleltetni a háborús évek rendkívül magas szintjét. A 20-as évek elején a szigorú kormányintézkedések jó lehetőségeket teremtettek a tőkés módszerek alkalmazására, de az inflációs konjunktúra, az olcsó és nagy számban rendelkezésre álló szabad munkaerő is a gazdaság újbóli megerősödését segítette elő. Az új termékek a modern piacpolitika módszereinek segítségével keresettekké váltak. A csőgyártás, valamint a vasöntvények haszna és kiugró pénzügyi eredményei lehetővé tették, hogy a kevésbé gazdaságos termékek kieső hasznát, vagy a még kihasználatlan kapacitásokat pótolják. Ekegyártásban – a hazai és nemzetközi piacon igényelt terméktípusokból – a gyár eleget tudott tenni a követelményeknek. Az első világháború előtt a hadiipar, ebben az időszakban a csőgyártás és a mellette felfutó, igen kevés munkaráfordítást igénylő apró kereskedelmi cikkek jelentették a gyár számára a biztos jövőt.

A hadikapacitás átmentése a látszat bérleti szerződéssel lényegileg sikerült. Ennek a rendkívül jelentős gépparknak a kihasználását a hadügyi tárca az első pillanatoktól kezdve támogatta, hiszen az ország külpolitikájának érdemi alakítása eleve feltételezte - a békeszerződés tiltó passzusai ellenére - a hadiipar létét. Ez a revansizmus lett egyben megmentője a Weiss Manfréd "birodalomnak", mert így következhetett be a károk egy részének állami eszközök révén való ellensúlyozása

és a különböző megrendelésekkel a hadiipari bázis maradványainak újjáélesztése.

A magas szintű, politikai jellegű együttműködés mellett szerepet játszottak a **Weiss család** rokoni kapcsolatrendszeréből fakadó előnyök is. Ezek a személyi kapcsolatok a leghatalmasabb fináncsökés dinasztia kiépüléséhez vezettek el. *A csepeli Weiss család rokonságba került a Chorin-, a Kornfeld- és a Mauthner-családdal, de a különböző rokoni viszonylatok még a Hatvany Deutsch-család felé is kiterjedtek.* A családi vagyon a magyar hitelszervezetben és a gyáriparban olyan hatalmas pozíciókkal rendelkezett, hogy kezelésére külön részvénytársaságot, a **Labor Bizalmi Rt.**-ot kellett megszervezni.

A gyár gazdasági felemelkedését a kormány által támogatott, a gyár vezetése által ügyesen alkalmazott pénzpolitika is elősegítette. Miután az állami protekcionizmus adta lehetőségek maximális kihasználása az esetek többségében egybeesett a fennálló gazdaságpolitikai és honvédelmi elképzelésekkel, nem keltett ellenkezést még akkor sem, ha bizonyos szélsőséges megnyilvánulásai ideig-óráig más, ugyancsak a kormány által támogatott tőkéscsoport érdekeit keresztették. A különböző ún. kartell megállapodások ezt egyértelműen bizonyítják.

A nagyarányú gazdasági fejlődésnek talán legjelentősebb tényezője volt az igen szerteágazó, hihetetlenül aktív és rendkívül jól szervezett kereskedelmi tevékenység és hálózat létrehozása. A **Weiss család** alakította ki Magyarországon az első modern és a legnagyobb szabású kereskedelmi hálózatot a legkülönbözőbb kereskedelmi vállalataival. A még nem túl jelentős export mellett ezzel a kereskedelmi szervezettel érte el a gyár vezetése, hogy a konkurens tőkés köröket visszaszorította, és velük szemben a lehető legnagyobb haszonra tett szert.

A pénzügyi, gazdaságpolitikai és kereskedelmi manővereket jól kiegészítette a termelési feltételeket átalakító és szabadalmak vásárlásával fejlesztő műszaki tevékenység, amelyet a piac mindenkori igényei határoztak meg. Annak ellenére, hogy a kohászati iparág majdnem teljes átalakítása, a kereskedelmi szerárúk, a vaskereskedelmi használati cikkek gyártására nem jelentett túl igényes műszaki feladatot, mégis meg kell állapítani, hogy a változó igényekhez történő alkalmazkodás iskolapéldája lehet a profitszerzésből fakadó érdekek és követelmények kielégítésének. A közel 10 éves periódus legnagyobb pozitívuma, hogy a gyár termelési volumene - minden belső és külső akadály ellenére - fejlődött.

A világgazdasági válság hatása a csepeli gyárra (1929-1933)

Az előbbieken jellemzett fellendülést csakhamar megszakította az **1929-ben** kirobbant gazdasági világválság. A hazai ipari termelés a korábbi szintnek egyharmadára esett vissza, de a különböző iparágak között a válságjelenségek más és más mutatókkal jelentkeztek. Míg a könnyűipart alig érintette, addig a nehézipart már 50, az alapanyaggyártás egyes szektorait pedig 70-80 százalékos termelésesökkenés jellemezte.

Csepelen a gazdasági válság nemcsak az egyes ágazatokon, hanem az egyes üzemeken belül is differenciáltan jelentkezett. Azoknál a termékeknél, kerékpár, varrógép, motorkerékpár, elektróda, bergmancsó, rézgálic, fittingek stb.) amelyeknek a szabadalmak megvételét követő gyártása, azaz az importkiváltó tevékenység csak nemrég kezdődött el, a válság később érződött, hogy a későbbiekben termelésük szinte nullára zuhanjon vissza. Az erősen korlátozott kőszén behozatal miatt előtérbe került a magyar barnaszéntüzelésre alkalmas kályhák és kazánok gyártása, s ezekkel sikerült a válságot kezdetben ellensúlyozni.

A szokásossá váló állami segítség, lőszer- és hadfelszerelési megrendelés formájában is megérkezett és ez ellenpontozta azt a kiesést is, amely az új termékek eladhatatlanságából következett. A válság időbeli elhúzóódásával párhuzamosan ugyanis nagymértékben csökkent a fizetőképes kereslet és a modern drága árkategóriába tartozó gépek vásárlása nehézségekbe ütközött. A varrógépek gyártása teljesen szünetelt, kerékpárból **1932 -ben** már csak 2 834 db -ot állítottak elő, más, szintén sikeres termék esetében is csökkent a gyártás.

Összességében a termelés visszaesése a gyártás legtöbb ágában igen jelentős volt. Az **1920-as** években kialakult, heterogén összetételű termékszerkezet azonban a gyár vezetése számára bizonyos „*lavírozási*” lehetőséget teremtett, a szűkebb profilú gyárhoz képest jobban elment tudott állni a válságnak. Ugyanakkor folytatták azt a **Weiss Manfréd-i** gyakorlatot is, amely a válságok ideje alatt új termékek meghonosításában jelentkezett. Ilyen volt a hegesztő pálcák és az elektródák gyártásának bevezetése, de gyártani kezdték a sztaniolpapírt, a vasbetétes sárgaréz függőnytartókat, a fűzőkészítéshez használható lamellákat, berendezéseket a válságot kevésbé érző textilipar számára stb. Az előbb felsoroltak zömét korábban egyrészt nem gyártották Magyarországon, másrészt a technikai fejlődés válság-ellensúlyozó igényei határozták meg bevezetésüket.

Az ötmillió pengős lőszerüzletről kötött megállapodásnak volt egy tizenöt évre szóló, a honvédség kerékpár-, motorkerékpár-, terepjáró gépkocsi- és tüzéségi vontató-szükségletéről szóló része is. A honvédség ezeknek a termékeknek a gyártására Magyarországon csak a Weiss Manfréd Rt. -ot kérte fel arra az esetre, ha közben nem tör ki háború. A hadiipari monopólium újbóli megteremtése a Weiss Manfréd Rt-ben bízó kormány elképzeléseit mutatja. A termelőkapacitás kiépítésekor nem a Hofherr gyár traktorainak kiszorítása volt a cél, hanem a honvédségi érdekek primátusa határozta meg azt, így bővült a válság ellenére a gyár katonai termelése.

1931 márciusában félszáz terepjáró gépkocsi alvázat, pár hónappal korábban pedig 420 darab vontatótraktort rendelt a honvédség. A traktor gyártásához a részvénytársaság megvette a Fiat ún. Pavesi traktorának licencét, s igen magas áron, még a szabadalom terheivel kapcsolatos költségek zömét is az államra hárították.

A Honvédelmi Minisztériumhoz hasonlóan a pénzügyi tárca is hathatós támogatásban részesítette a gyárat. Jelentős összegeket folyósítottak a Weiss Manfréd gyárnak a korábban felgyülemlett tartozások kifizetésére. A vámpolitika alakításával pedig megteremtették a gyár számára a lehetőséget az 1930-as évek kedvező konjunkturális viszonyainak majdani kiaknázásához.

A túltermelési válság mélypontja Csepelen **1933-ban** következett be, az átlaglétszám az ötezret sem érte el, az 1930. évi ilyen adathoz képest közel 30 százalékos visszaesést mutatott. A termelés visszaesésének mutatói – mint jeleztük – üzemenként mások voltak. Míg a törzstelepen 54 százalék, az Acélműnél 35 százalék, a Fémműnél 25 százalék volt a csökkenés, addig a Csőgyárnál mindössze 7 százalékot esett vissza a termelés.

A gazdasági világválság 1933-ra véget ért, de a termelés felledülése még sokat váratott magára. A gyáripari termelés még **1935-ben** sem érte el a válság előttit, főleg a problémákkal leginkább küszködő nehéziparban. A kivített támogató kormányintézkedések a világpiaci versenyképességet igyekeztek elősegíteni, miközben az értékesítési nehézségek nemcsak külföldön, hanem belföldön is éles konkurenciaharcra készítették a termelőket. A csepeli gyár számára – mint már oly sokszor – most is a haditermelés jelentette a kibontakozás lehetőségét. Igaz, hogy ez már a válság- alatt szerződésben megfogalmazást nyert, azonban realizálása csak a túltermelési csőd után következett be.

Áttekintve a közel négyesztendős periódust, kimutatható, hogy a gyártmányszerkezet átalakítását a rendkívüli nehézségek mellett sikerrel folytatták. Az új kohászati termék, az elektróda sikeres rajtot vett, elsőként a belső, gyári igényeket elégítette ki maradéktalanul, majd **1937-től** a teljes hazai piacot is ellátta. A rézgálic üzem **1930-tól** havonta átlagosan 15-20 tonnát termelt. Alapanyagként a rézfinomító-ból kikerült fekete réz mellett rézforgácsot és hulladékot használtak fel.

Igen sikeres termék volt a **Glóbus** kétaknás, barnaszéntüzelésre alkalmas kályha; továbbá az egyre szélesebb körben forgalmazott és a válság ellenére növekvő mennyiségben gyártott radiátor, amelynek gyártásában a csepeli gyár kvótája emelkedett.

A kádgyártás helyzete is kedvezően alakult. Az öntöttvas egészségügyi cikkekben és főleg a fürdőkádban mutatkozó kereslet hatására bővítették a gyár választékát. A **Kecskeméti Kádgyárral** szemben olyan monopolhelyzetet biztosított a gyár a maga számára, *„hogy a nagykereskedőktől beérkező rendelések 65 százalékát Csepel, 35 százalékát pedig Kecskemét kapta”* meg.

Sajátos úton *„növelte”* a gyár a kerékpár termelését. Azoktól a tulajdonosoktól, akik a részletre vásárolt járművekért nem fizették ki a megfelelő pénzüsszeget, bírói úton visszaperelték a kerékpárokat, amelyeket szétszerelve kisiparosoknál alkatrészként értékesítettek. Ugyanakkor – mint jeleztük – az új kerékpárok termelése erősen visszaesett, s csak **1934-től** fejlődött fel újra a gyártás, a típusválaszték pedig gazdagodott. Minimálisra csökkentették a gyártáshoz szükséges importot, a gyáron belüli kooperáció eredményeként csak a szabadon futó fékagyakból, golyókból és golyóskoszorúból szorultak behozatalra.

Az **1929-es** újsághír igaznak bizonyult: még abban az esztendőben legyártották az első csepeli motorkerékpárt. Az akkori *„Motoros”* újság szemfüles riporterei próbaút közben meglesték a gyár kísérleti motorjait és erről lapjuk **1929** karácsonyi számában részletes beszámolót írtak. *A tudósítás szerint:* A *„WM-250”* komoly felépítésű, szépvonalú motorkerékpár volt. Motorja két-kipufogócsöves, kétdugattyús, Puch rendszerű. A motor közös blokkot képezett a tengelykapcsolóval, a sebességváltóval és a kardántengelyen levő pofás fékkel. A szerkezeti felépítés az **1915-1926-ban** gyártott BMW 39-re volt jellemző.

Ez a típus azonban nem volt önálló konstrukció, mert megtevesztésig hasonlított a **BMW**-re. Még a nevében is hasonlóság volt, mert **WMB**-nek nevezték. A 4,5 LE teljesítményű motorral rendelkező motorkerékpárnak 4 fokozatú autórendszerű sebességváltója volt. A hátsó

kerék meghajtása kardántengellyel történt. A WMB –ből összesen 6 db készült és a kísérleti fázison nem jutott túl. A már említett okok miatt a gyártás további sorsát ugyanis a *Hágai Nemzetközi Bíróságon* folytatott per döntötte el, melyet a BMW gyár nyert meg.

Az első sikertelen próbálkozást 2 év múlva, **1931 -ben** komoly lépés követte. Ekkor kezdődött meg Csepelen a mai mopedek ősének, az ún. segédmotoros kerékpároknak a gyártása: E jármű a maga nemében korszerű volt, már nem számított kerékpárnak, csupán pedálja utalt arra. Az akkori közlekedési előírások 30 kg összsúlyt engedélyeztek, ennek a járműfajtának. Ez nem kis gondot jelentett. A gyártási nehézségek ellenére közel 3 év alatt a gyár 1 100 darabot készített. **A típus főbb jellemzői:** kétütemű, egyhengeres, 100 cm³-es, 50x50 mm furat-löket méretű motor, amely 55 km/ó sebesség teljesítésére is képes volt. Porlasztója **Zenith**, gyújtó berendezése **Bosch** gyártmányú. A motor indítására lábhajtású rendszer szolgált. A vázszerkezet hasonlított a kerékpárhoz, rugózása az első keréknek volt, ún. csuklós villa megoldással, 5, 5 literes benzintartálya bordó színű volt. Ezért ez a típus „*pirostankos*” néven vált ismertté.

A kerékpár, és a motorkerékpár mellett a varrógép is új termék volt a gyártmányok sorában. Már a válság előtt megkezdődött ugyan a - kísérleti gyártás, a felfutás és a pillanatnyi mélypontra zuhanás mégis a válsághoz kötődik. A gyér hazai kísérletekkel szemben a nagyüzemi termelés Csepelen indult meg. A **Pfaff A. G. tól** vásárolt licenc alapján **1930-ban** kezdtek meg gyártani a központi hajós, valamint a 103 típusú, kettős körforgó hurokfogójú gyorsjáratú varrógépeket. A 31 típusú kimondottan háztartási varrógép, motorikus meghajtás esetén maximális 1000 -ford/perc sebességgel volt járatható, míg a 103-as típus háztartási használat mellett kiválóan alkalmas volt fehérneműk, női ruhák varrására. A 103-as típust fehérnemű varrodák vásárolták, mert a motorikus meghajtással megengedett 2000 ford/perc mellett is zajtalan volt.

A megállapodás létrejötte után a **Pfaff cég** átadta a varrógépek, állványok és bútorok, valamint a legszükségesebb műhelyberendezések rajzait és a gyártáshoz szükséges legfontosabb megmunkáló gépeket. 1930. szeptember első napjaiban indult meg a „*Csepel 31*” varrógépek hazai szerelése kizárólag importált alkatrészekből, beleértve a gépféjet is. A szerelés megindulásától számított egy hónap múlva napi 50 darab, két hónap múlva napi 80 darab volt a kibocsátási teljesítmény.

A varrógépek szerelésének megindulása után e cikkek forgalmazásába bevont ügynökök kötése alapján – majdnem kizárólag részletfize-

tési alapon – a napi kiszállítás elérte és meghaladta a 100 darabot. Minden eladott gép után, 10 RM licencdíjat fizetett a gyár.

Igen ügyes üzletpolitika jellemezte a varrógép eladásokat. Készpénzfizetés (293, illetve 320 P.) esetén egyszerre viszonylag nagy összeget kellett volna kifizetniük a 31-es, illetve a 103 -as típusok vásárlóinak. Igaz, hogy a részletre fizetés esetén a vevők 92, illetve 100 pengővel magasabb árat fizettek – mindkét esetben 31 százalékkal többet –, de a vásárlási kedvezmények révén olyan termékhez jutottak, amely mind az otthoni, mind a nagyüzemi munkát jelentősen megkönnyítette.

Összefoglalás

A gyár tulajdonosai – ez időben – kb. 8,4 millió pengő alap- és 11,6 millió tartaléktőkével rendelkeztek, s a különböző jelentősebb beruházások alkalmával sem látták szükségét annak, hogy az összességében 20 millió pengőt kitevő tőkeállományt megemeljék. ...„A szolid, de biztos profit...” érdekeinek szem előtt tartásával elérték, hogy a csepeli gyárat béketermelés kibocsátást csökkentő hatása és a gazdasági válság jóval kevésbé érintette, mint az ország többi üzemét, vagy mint az ország egész iparát. *Tartósan fenn tudták tartani a termelés színvonalát, s az 1933-as mélypontot követően hamarosan elérték az 1929-es szintet.* A gyár bővítésében elért eredményeik is ezt tükrözik.

A *Weiss család* által irányított üzleti és gyártási politika, a világválságot átvészelő gazdaságfejlesztő tevékenység arra enged következtetni, hogy a gyár tulajdonosainak tőkeereje rendkívül nagy volt és befolyásuk a részvénytársaságban, bankokban jól kamatozódott. Sajnos nincsenek pontos adataink az akkori időkből a különböző érdekeltségek és a magánosok tőkéinek nagyságáról, de közvetett következtetések alapján megállapítható, hogy a *Weiss család* abban az időben az ország legnagyobb ipari tőkéi, illetve tőkeérdekeltségei felett rendelkezett. Ráadásul ez a tőkemennyiség, illetve befolyás – a kapcsolati tőke –, a legkülönbözőbb ágazati területekre terjedt ki, az ipar számos ágától kezdve a kereskedelmen keresztül a banktőkéig. Ez a nagy tőkeerő és még nagyobb pénzügyi befolyás lehetővé tette, hogy „átvészeljék” a válság legnehezebb szakaszát. A nagy tőkeerő révén más, kisebb tőkék és tőkések rovására, azok bekebelezésével saját erejüket növelték.

Jelentős szerepet játszott ismét a gyár tulajdonosainak és a kormányzati köröknek immár hagyományosan jó kapcsolata, összefor-

rotsága. Ezt tények bizonyítják az adómérséklések, az adóelengedés vagy más koncessziók. Ez a tényező is hozzájárult ahhoz, hogy a gyár viszonylag nagy megrázkódtatások nélkül, törzs gárdáját állandóan foglalkoztatva tudta átvészelni a válságot.

A válság hatásainak mérséklésében szerepet játszó harmadik tényleges tényező az akkori körülmények között kétségtelenül az igen ügyes iparfejlesztési és kereskedelmi politika volt. **A gyár rugalmas profilú „vegyeskereskedéssé” változtatása segítette a válság átvészelését, mert mindig azt tudtak gyártani, aminek eladására lehetőség volt. A rendkívül széles és rugalmas gyártási struktúra kialakítására való törekvés, amely az 1920-as években kezdődött, a válság éveiben még inkább megerősödött.**

Ide tartozó tényezőként kell megemlíteni a gyár vertikális termelési felépítettségét, kombinát jellegét, ami szintén elősegítette a termelés rugalmasságát – anyagellátási problémák csökkentését – **így ez is hozzájárult a válság hatásainak csökkentéséhez.**

Felhasznált irodalom:

1. **Baczoni Gábor:** Iratok a Csepel Vas és Fémművek történetéhez. Bp. Táncsics, 1977. 400 p.
2. **Beluszky Pál:** Magyarország településföldrajza, Bp., Pécs, Dialóg Campus, 1999. 584p.
3. **Bolla Dezső:** Csepeli helytörténeti olvasókönyv, Budapest-Csepel Önkormányzata, 1999. 149 p.
4. **Bolla Dezső:** Természetföldrajzi tényezők és hatások a település fejlődésére Csepel (Kézirat) 1976.
5. **Dövényi Z.-Kovács Z.:** 1999. A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földr. Ért. 48. 1-2. pp. 33-57.
6. **Fábry Frigyes:** A Budapesti Vámmentes Kikötő megnyitása Különnyomat 1928.
7. **Fónagy Z.:** 1998. Budapest gazdasága 1873-1944. In: Budapest gazdaságának 125 éve. Bp. pp. 42-45.
8. **Kádár Ferenc:** A magyar kereskedelmi hajózás története GTE 1966.

9. **Kőszegfalvi György:** Településfejlesztés, településpolitika. Bp. Kossuth, 1985. 231 p.
10. **Kőszegfalvi György:** Területfejlesztés, Egyetemi jegyzet, PTE Földrajzi Intézet, Pécs, 2001. 39p.
11. **Kőszegfalvi György – Sikos T. Tamás:** Városok és falvak infrastruktúrája. Bp. MTA FKI, 1993. 123 p.
12. **Kőszegfalvi György – Loydl Tamás:** Településfejlesztés. Bp. Eötvös, 1999. 161 p.
13. **Ősi Gyula:** Katonai Logisztika. 2004. 4. A csepeli hadiüzem története 1892-1947.
14. **Perényi J.:** Magyar városok monográfiája Csepel; A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1934. 147 p.

FOLYÓIRATSZEMLE

GÉPJÁRMŰVEK AKNÁK ELLENI VÉDELME

Lits Gábor¹

*Az aknák halálos veszélyt, fenyegetettséget jelentenek. Számítalan ilyen robbanó test van elhelyezve az európai fegyveres erők, így az osztrák Bundesheer jelenlegi és jövőbeni alkalmazási területein. A NATO és az Európai Unió fegyveres erői, akik missziók, békefenntartó erők keretében aknásított területeken működnek, évek óta próbálkoznak azon, hogy a járművek személyzetét ez ellen a mindenhol leselkedő kegyetlen veszély ellen megvédjék. Megalapozott alapku-
tatások és arra épített technológiai fejlesztések lehetővé teszik, ha nem is a teljes de a hatékony védelmet a mai leggyakrabban alkalmazott különböző hatóerejű és működésű aknák ellen.*

Jelen cikk kapcsolódik a **Katonai Logisztika 2003. 4.** számában megjelent „Ulan” az *Osztrák Szövetségi Hadsereg új lövészpáncélosa* és a **2004 3.** számában megjelent *Mérföldkő a harcokosi aknák elleni védelemben* című cikkekhez.

Minden védelemre tett intézkedés előtt - és ez vonatkozik az aknák elleni védelemre is – szükséges az „**ellenség**” vagyis az aknák alapos ismerete. Jóllehet az élőerő elleni (**gyalogsági**) aknák is veszélyeztethetik a járművek személyzetét, (állományát), a fő ellenséget a gépjármű utasaira elsődlegesen a **harcokosi elleni aknák** jelentik.

Ezek közül jelenleg alapvetően három fő típus a leggyakoribb: a robbanó aknák, a lövedékhatású aknák, és az üreges töltetű un. (kumulatív) aknák csoportja.

A **robbanó aknák** hatásukat alapvetően a robbanóanyag felrobbanásakor létrejövő óriási lökő hullám nyomása által fejtik ki.

Lényegesen nagyobb hatásfokúak a **lövedékhatású aknák**. A harcokosi elleni aknák ezen csoportjánál a töltetre elhelyezett acélcélsze lövedékhatást fejt ki, melynek átütő képessége páncélcél esetén 70 mm-ig terjedhet.

¹ Dr. Lits Gábor nyá. alezredes.

Az *üreges töltetű (kumulatív) aknák* esetében (a kumulatív lőszer-
rekhez hasonlóan) fémkúp segítségével egy „*tüske*” képződik, mely
több száz mm-es páncélacél átütésére képes. (Ezek ellen a teljes véde-
lem ma még nem lehetséges).

***Leggyakoribbak a hagyományos töltetű harckocsi elleni robbanó
aknák.***

A *harckocsi elleni robbanó aknák* elsődlegesen a bennük lévő
robbanóanyag mennyiségétől függően a harckocsiban eltérő sérülést,
rongálást képesek okozni. A NATO a különböző aknanagyságokra dol-
gozta ki a szabványosítási megegyezést a védelemre vonatkozóan
(STANAG 4569), amely az *aknavédő szintet az alábbiak szerint defi-
niálta.*

Akna elleni védelem szintje (NATO szabvány szerint):

1. szint: Élő erő (gyalogság) elleni védelem (védőaknák),

2. a szint: 6 kg-os harckocsi akna (kerék vagy lánctalp) elleni vé-
delem,

2. b. szint: 6 kg-os harckocsi akna (páncéltest mindenütt vagy al-
váz) elleni védelem,

3. a szint: 8 kg-os harckocsi akna (kerék vagy lánctalp) elleni vé-
delem,

3. b. szint: 8 kg-os harckocsi akna (páncéltest mindenütt vagy al-
váz) elleni védelem,

4. a. szint: 10 kg-os harckocsi akna (kerék vagy lánctalp) elleni
védelem,

4. b. szint: 10 kg-os harckocsi akna(páncéltest mindenütt vagy al-
váz) elleni védelem,

Különböző, eltérő hatások

Mivel a különböző típusú aknákkal elhelyezés szerint: **nyílt** (föld
felszínén), **fedett** (föld alatt) vagy **vízben** igen különböző hatások el-
érésére törekszenek, reprodukálható vizsgálati módszereket kell alkal-
mazni, hogy összevethető és megismételhető eredményeket szerezze-
nek. Nemzetközileg szokásos módszer, hogy egy szabvány henger ala-

kú robbanóanyag robbanási folyamatát egy „*acélnyakban*” vizsgálják. Ezzel szimulálják a robbanás által létrejövő legnagyobb hatás irányát és a robbanás összpontosítását.

A leggyakrabban alkalmazott gyújtási mechanizmusok a *nyomásra működő gyújtókészülékek*, melyek a kerék, illetve a lánctalp áthaladásakor lépnek működésbe. A legkülönbözőbb módon alkalmazott és működő gyújtótípusok (gyújtási módok) alapján az aknák a gépjármű alatt természetesen bárhol felrobbanhatnak. Pontos „*találati statisztika*” – a gyújtótípusokra vonatkozóan – nem ismert.

A *megszakításra* vagy *pálcás billenésre* történő kioldás általában bárhol lehetséges, az alváz vagy a páncéltest alatt, amely lényegesen kritikusabb, mint egy kerék vagy lánctalp alatti robbanás. A szeizmikus, elektromágneses vagy távgyújtók – melyek igen magas technikai szintűek, de már szabványosan alkalmazottak is – képesek a robbanást a jármű aljának legmegfelelőbb, megválasztott helyén kioldani.

A *kerék* vagy a *lánctalp* alatti robbanást a kerék vagy a lánctalp erősen lecsillapítja. Ez esetben a távolság a kerékszekrényhez vagy a teknőhöz is lényegesen nagyobb mintha a robbanás közvetlen az alváz vagy a páncéltest alatt következne be. *Az alváz vagy a teknő alatt bekövetkezett robbanás elleni védelem ezért technikailag lényegesen körülményesebb.*

A továbbiakban felvázolt védekezési lehetőségek alapvetően erre a fenyegetettségre vonatkoznak, érvényesek azonban (bár a gépjármű belsejére gyengébben) a kerék vagy a lánctalp alatti robbanásra is.

A *robbanó aknák hatása* (hatásmechanizmusa) a gépjármű szerkezetének szétrombolásában (feltépésében) nyilvánul meg. A belső térben igen magas nyomás alakul ki, amely a személyzet halálához vezethet. A gépjármű szerkezeti elemeinek leszakadása (szanaszét repülése) is halálos sebesüléseket idézhet elő, mivel a robbanás az aljzatban, illetve a gépjármű szerkezetében a gravitációs gyorsulás (g) 240000 szeresét is produkálhatja. Tartószerkezetek, bepakolt ládák, hegesztési varratok, vaselemek, csavarok, felszerelési tárgyak stb. repülnek szanaszét 300 m / sec sebességgel, amelyek „*halálos lövést*” jelenthetnek. A padlózatba csavarozott ülőszerkezetek átveszik és átadják ezt az iszonyatos erőt és gyorsulást közvetlenül a bent ülők testébe. Ezek súlyos belső sérülésekhez vezethetnek, de ezen belül is a legsúlyosabb sérüléseket, a fődémszerkezethez történő csapódás következtében a fej, nyak és gerinc szenvedheti el. Mivel a lábak közvetlenül a padozaton nyugszanak,

gyakran a boka és lábszárcsontok teljes szétroncsolódása következhet be.

A robbanás hatásának csökkentési lehetőségei

A gépjármű szerkezetét, felépítését, mindezen hatások miatt úgy kell kialakítani, **hogy az aljzat felszakadása a robbanási nyomás miatt ne történjen meg**, és semmilyen darab ne szakadjon le. Ezáltal megakadályozható a kritikus nyomásnövekedés a belső térben és a leszakadó darabok, szilánkok miatti sebesülés.

A jármű padozatának „megtisztítása” révén elkerülhető, hogy a különböző felszerelési tárgyak, a jármű műszaki tartozékai, halálos sebesülést okozzanak. (Ez természetesen a belső tároló tér átalakításával jár, ami a legtöbb esetben a vitt, szállított felszerelések jelentős csökkentését jelenti).

Az ülőhelyeket csak a jármű tetőszerkezetéhez szabad rögzíteni, mert a gyorsulási erő hatása a jármű alsó szerkezete fölött a tetőig jelentősen lecsökken. A páncéltest tetőszerkezetéig már **„csak”** alig több mint 300 g jut fel. Ennek ellenére – mindenekelőtt a viszonylag könnyű gépjárműveknél – egy csillapító elem beiktatása is szükséges a felfüggesztés és az ülőhelyek közé.

A lábakat különleges „parkolóhelyen” kell pihentetni, amelyeket hasonlóképpen legjobb a jármű tetejéhez, vagy egy csillapító elem közbeiktatásával az oldalfalhoz rögzíteni. Ideális megoldás a fenéklemezettől tökéletesen leválasztott kettős fenék alkalmazása a robbanási nyomás csökkentésére.

Nagy probléma a jármű aljzatának behorpadása (dudorképződés) a robbanási nyomás következtében. Az alváz alatti védőlemez alkalmazásával ez a bedudorodás a belső térben 20 cm-ig terjedhet. Az így megsértett belső teret ezért teljesen szabadon kell hagyni. (mindezek azonban a jármű rakományának jelentős csökkenéséhez vagy a jármű magasságának növeléséhez vezetnek).

A robbanó aknák ilyen jellegű hatása elleni védekezés többek között az alváz olyan szintű megerősítésével érhető el, amely megakadályozza a felszakítást. Erre csak a legjobb minőségű acélszerkezetek alkalmasak. A jármű alsó szintjét egy acéllappal megfelelően megerősítik. Itt arra kell ügyelni, hogy a belső térben a duzzanat nagysága optimális legyen (20 mm vastag acéllemez alkalmazásánál 40 cm távol-

ságból felrobbant 8 kg-os akna esetében 20 cm-ig). Egy ilyen aknavédő lemeznek az alkalmazása (bekötése, bekapcsolása) a gépjármű szerkezetébe, komoly kihívást jelent a konstruktőrök számára. Ennél a megoldásnál különleges hegesztési és csavarkapcsolatokkal is csökkenteni kell a felszakítás lehetőségét. A legjobb megoldások csak a meghatározott védőelemeken elvégzett legkedvezőbb szimulációs és robbantási kísérletek pozitív eredményei után alkalmazhatók.

A projektíl (lövedékhatású) aknák ellen nem elegendő az acéllemez alkalmazása. A korszerű aknák ezen típusa mint pl. a jugoszláv TMRP-7 páncélatütő képessége 70 mm-ig terjed. Ilyen vastag acéllap védőelemként történő alkalmazása azonban túl nehéz lenne. Itt a balisztikus jellegű lövedékhatás fenyegetettsége ellen kiegészítő módszereket, megoldásokat kell alkalmazni. Ide sorolhatók nagykeménységű kerámiák, rétegelt páncél, nagyszilárdságú szövetrétegek, szilánkvédő bélésfal, különböző kötőanyagok és egyéb hasonló alkalmazása. (Az ilyen jellegű páncélozottság igen drága és igen sok helyet igényel, alkalmazása esetén a jármű magasságát kb. 10 cm-el meg kell emelni). A projektíl (lövedékhatású) aknák előfordulása, alkalmazása szerencsére lényegesen ritkább, mint a robbanó aknáké, ezért a ráfutás valószínűsége is csekélyebb.

Itt kell megjegyezni, hogy az ***üreges (kumulatív) töltetű*** – jelenleg a legnagyobb átütőképességű – ***aknák ellen***, jelenleg még ***semmilyen hatékony védekezés nem lehetséges***. Aknavédő szőnyeg (Mine Protection Carpets), szilánkvédő bélésfal (Spall Liner) -hez hasonló nagyszilárdságú szövetrétegek alkalmazása a jármű alján, csökkenthetik a lepattozott rétegekről eredő szilánkhatást, de teljes védelem ellene egyelőre nem ismeretes.

Tovább vizsgálva a védekezési lehetőségeket, az alsó szerkezet tartósságának biztosítása mellett, az alsó teret is át kell rendezni, hogy a ***„bedomborodás veszélytelen legyen”***, (elférjen), és lehetőleg semmilyen szilánk ne repüljön szanaszét.

Az ülőszerkezeteket megfelelő függesztéssel a fődémszerkezethez kell rögzíteni és különböző csillapító, szigetelő elemekkel kell a robbanás következtében a bent ülők testére ható megengedhetetlen gyorsulást csökkenteni. Támasztó rendszerrel (pl. négy ponton rögzített gurtni), kell a bent ülők testére ható megengedhetetlen gyorsulást csökkenteni. Ennek megfelelően vagy egy külön lábtartó rendszert kell beszerezni vagy egy plusz padlószerkezetet kell beépíteni. Különösen kritikus a jármű vezetőjének helyzete. Páncélozott harcjárműveknél általában ***ál-***

lítható magasságú vezetőülést kell különleges módon felfüggeszteni (a fődémhez vagy az oldalfalra). A pedálokat is le illetve szét kell kapcsolni (le kell választani) a padlózattól.

A padló szintjének **teljesen üresnek kell lenni**, ez kényszerít a belső tér teljes átrendezésére és valószínű sok eddig szállított felszerelésről, áruőről is le kell mondani. Ennél a megoldásnál, más tároló helyre történő átrakást illetően mérlegelni kell, milyen mértékű az aknaveszély nagysága illetve azt, hogy az alkalmazási területen le lehet e mondani bizonyos felszerelésekről.

Az aknavédő lemez pótlólagos beszerelése a gépjármű üres súlyának a megnövekedéséhez vezet, amely legtöbb esetben a szükséges teher – a szükséges tartalék anyagoknak, eszközöknek is a csökkentéséhez – és a gépjármű mozgékonyságának a korlátozásához vezet (kevesebb tárolótér, kisebb gyorsulás).

A legújabb konstrukcióknál már lehetőség van az aknavédő elemek, eljárások olyan jellegű biztosítására és alkalmazására, melyekkel a felszerelés mennyiségének és a mozgékonyságának a csökkentése már elkerülhető. Ezeknél a megoldásoknál már a jármű alja és az akna közötti távolság megnövelése is jelentős csökkentési tényező, mert a robbanás hatóereje a távolság megnövekedésével igen jelentősen lecsökken. A járművet vagy magasabbra építik a talajtól, vagy – mint ahogy már néhány kerekes páncélozott járműnél alkalmazzák – aknaveszélyes terepen a fenék magasságát a talajtól hidraulikával megemelik.

Az eddig alkalmazott, illetve folyamatban lévő aknavédelem néhány példája:

- **„Marder”** a német hadsereg lövészpáncélosa: védelem 8 kg-os robbanó hatású akna ellen és védelem a páncéltesten mindenütt a TMRP lövedékhatású (projektil) akna ellen. A járműveket jelenleg sorozatban látják el védőfelszerelésekkel.
- **„Puma”** a német hadsereg lövészpáncélosa: (jelenleg fejlesztés alatt áll), védelmet kell biztosítani 10 kg-os robbanó harcokci akna ellen és a TMRP lövedékhatású (projektil) akna ellen a páncéltesten mindenütt.
- **„Leopárd 2”** harcokci: (felszerelése jelenleg van folyamatban) védelem 10 kg-os robbanó akna ellen mindenütt a páncéltesten. Gyártó cég: Krauss- Maffei- Wegmann.

- „*Dingo 2*” a német fegyveres erők számára a Daimler Chrysler cég által „*Unimog*” alkalmazásra tervezett és gyártott univerzális szállító járműve. Védelem 8 kg-os harckocsi akna ellen mindenütt az alváz alatt. A védelmet biztosítja a Krauss- Maffei- Wegmann cég.
- „*Multi 2 (A3)*” négytengelyes logisztikai szállító jármű védett vezetőfülkével: Védelem 8 kg-os harckocsi akna ellen a vezetőfülke alatt. A prototípusokat jelenleg Koszovóban tesztelik. Gyártó cég: Krauss- Maffei- Wegmann.

További kilátások

Ahhoz, hogy az *osztrák haderőben* újonnan kifejlesztett, nemrég rendszerbe állított „*ULAN*” lövéspáncélos, 8 kg-os harckocsi akna ellen a teknő alatt mindenütt védett legyen, *a következő fejlesztések szükségességek:*

- A jármű alsó szerkezetét és a páncéltestet legalább 15 mm vastag acéllemezrel kell megerősíteni, hogy a felszakadást meggátolja;
- A belső teret teljesen „*üresen, tisztán*” kell tartani, a tartószerkezeteket, tároló szekrényeket, felszereléseket el kell távolítani;
- Az üléseket az oldalfalról le kell kapcsolni és a tetőszerkezethez kell rögzíteni;
- A vezetőfülke üléseit és a pedálokat a tetőszerkezethez kell rögzíteni.

Az osztrák hadsereg védelem technikai hivatala néhány éve már kifejlesztett egy tompított hatású felfüggeszthető ülészerkezetet a harc-kocsi aknák ellen. Az ENSZ missziókban részt vevő **Pandúr** páncélozott szállító harcjárművet (Steyr- Daimler Puch) már ezekkel a szériában gyártott ülésekkel szerelték fel. Más hadiipari cégek is folyamatosan átveszik ezeket a módszereket az aknavédett járművek számára.

Az aknák (aknamezők) az osztrák szövetségi hadsereg jelenlegi és jövőbeni alkalmazási területein igen nagy fenyegetettséget jelentenek (és ez elmondható a magyar honvédség alkalmazására is). Hatékony védelmet csak a különlegesen felszerelt járművek biztosítanak. *A jelen-*

leg rendelkezésre álló technológiák lehetővé teszik úgy a gyártás során, mint pótlólagos felszereléssel a kerekes és lánctalpas járműveknél:

- Aknavédő elemek alkalmazását a páncéltest (teknő) illetve az alváz alá;
- Védett ülőszerkezetek és
- A tároló és felszerelési anyagok aknavédett elhelyezését a belső érben.

Ezen védőintézkedések bevezetése ugyanakkor főként a hasznos teher és a szállítóér bizonyos mértékű redukálásához, csökkentéséhez vezetnek.

Az akna elleni védelem jelen írásban bemutatott módszerei jelentik azokat a mai technikai lehetőségeket, amelyeket jelenleg az osztrák és a német hadsereg is hasznosít szállító és páncélozott járműveinél, mindenekelőtt katonáik védelmére.

1. Néhány aknatípus, melyekről a cikkben is szó esik PROM-1 gyalogság elleni akna:

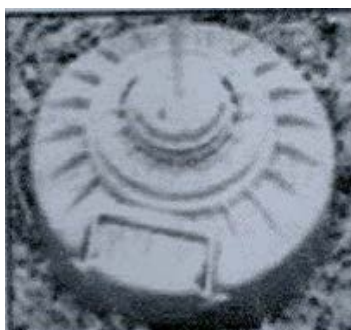
- a. DROM-1 gyalogsági elleni akna
- b. TMA-3 harckocsi elleni robbanó akna
- c. TMRP-6 harckocsi elleni lövedékhatású (projektil) akna
- d. PzMi 88 harckocsi elleni üreges töltetű (kumulatív) akna

a.

b.

c.

d.

3. Az eddig bevezetett védőintézkedések néhány példája:

a) Aknavédett „Dingó” univerzális szállítójármű

b) „Multi 2 (A3)” szállító jármű, aknavédett vezetőfülkével

c) Aknavédő elemekkel felszerelt „Marder” 1 A5 lövészpáncélos

Felhasznált szakirodalom:

1. Truppendienst 2004/4. Minenschutz für Fahrzeuge:
Oberstleutnant anmt DI, Bernhard Peschak.
2. Soldat und Technik 2003. február. Schützenpanzer Ulan und Pizarro: Dipl.-Ing. Franz Kosar.
3. Soldat und Technik 2004. március.

AZ MH REPÜLŐMŰSZAKI SZOLGÁLATFŐNÖKSÉG KIADÁSÁBAN MEGJELENŐ „TÁJÉKOZTATÓ” 2005. 4. SZÁMÁBAN KÖZÖLT FONTOSABB KÜLFÖLDI REPÜLŐ SZAKMAI CIKKEK ÉS INFORMÁCIÓK RÖVID ISMERTETÉSE

Kaufmann János¹

Tájékoztató a kanadai CF-18 vadászrepülőgépek modernizálásáról

Folyamatban van Kanada Boeing CF-18 Hornet vadászrepülőgépeinek modernizálása. A modernizálási terv két fázisban kerül végrehajtásra. Az 1. Fázis magába foglalja az AN/APG-73 fedélzeti lokátor, új azonosító transzponder, rádió-berendezések és harcfeladat-orientált fedélzeti számítógép beszerelését. A 2. Fázis végrehajtása során új színes kijelző képernyők, a Link 16 adatkapcsolati rendszer, dipólszalag és infrapatron kilövő berendezések, valamint a repülőgép-vezető sisakba beépített célzókészülék kerül beszerelésre a repülőgépbe. *A cikk részletesen kitér a fedélzeti fegyverrendszer modernizálásával kapcsolatos kérdésekre. Kanada 2017—20-ig tervezi szolgálatban tartani a modernizált Hornet vadászrepülőgépeit, ami új repülőgépek beszerzése helyett egy anyagilag megengedhető alternatívát képez.*

Az MV-22 Osprey sikeres tesztelése

Az USMC által nyilvánosságra hozott adatok azt mutatják, hogy a Bell-Boeing MV-22 Osprey dönthető fogószárnyú repülőeszköz gyakorlatilag minden teljesítmény-célkitűzéssel kapcsolatos követelményt kielégített a júniusban befejezett három hónapos hadműveleti tesztelő és értékelő (Opeval) fázis folyamán. A nyolc Block A sorozatú repülőeszközzel végrehajtott tesztelések során a műszaki megbízhatósággal, az 1 repült óra biztosításához szükséges üzemeltetési emberóra szükséglettel, valamint a hadműveleti üzemképességi ráta fenntarthatóságá-

¹ Kaufmann János nyá. ezredes, MH ÖLTTP szakkönyvtár főmunkatársa. (Részletes tájékoztatás a HM 576-81 sz. telefonszámon kapható).

val kapcsolatos adatok a követelmény-paramétereknél lényegesen kedvezőbbnek bizonyultak. Az MV-22 repült óránkénti üzemeltetési költségei 6000 USD-re becsülhetők, ami azt jelenti, hogy a típus üzemeltetése olcsóbb, mint a CH-46 Sea Knight és a CH-53E Super Stallion helikoptereké. Az Opeval tesztelési fázis végrehajtása folyamán azonban három olyan hiányosság is azonosításra került, melyeket a programnak ki kell küszöbölnie mielőtt 2007 elején szolgálatba állhatna az USMC első hadműveleti MV-22 egysége. ***E hiányosságok a repülőeszköz SINGCARS rádió-berendezéseinek nem kielégítő zavarvédtéségével, az utasülések bekötőheveder-rendszerének nem megbízható szerkezeti kialakításával, valamint a fedélzeti APG-39 radar-besugárzás figyelmeztető vevőnél előforduló belső meghibásodással kapcsolatosak.***

A fedélzeti lézeres (ABL) fegyverrendszer tesztelésének eredményei

Az USAF speciálisan átalakított Boeing 747 repülőgépébe (az u.n. YAL-1 ABL rakétavédelmi platformba) beépített lézermódulok és optikai rendszerek első fő tesztelés-sorozatának végrehajtásakor nem merültek fel alapvető szerkezeti és működési hibák. 50 lézerművelet került végrehajtásra meghibásodások nélkül, ami a rendszer várakozáson felüli megbízhatóságát bizonyítja. ***A cikk részletesen ismerteti a tesztelés főbb mozzanatait, s a fejlesztés további feladatait. Az ABL platformot jelenleg arra készítik elő, hogy 2008-ig demonstrálja képességét egy ICBM rakéta megsemmisítésére, annak fellövése után a gyorsítási fázisban.***

Az F/A-18 E/F vadászrepülőgépek korszerűsítés

Az US Navy és a Boeing cég megkezdte a Boeing F/A-18 E/F Super Hornet vadászrepülőgépek átfogó korszerűsítési projektjének végrehajtását. A projekt spirális fejlesztési programja hét u.n. képeségnövelő fázisra bontva tartalmazza a korszerűsítések különböző elemeit, melyek közül az utolsó biztosítani fogja a repülőgépek hálózatcentrikus hadműveletekben történő alkalmazhatóságát. Ez lehetővé teszi, hogy a Super Hornet repülőgépek egy olyan integrált repülő erő gerincét képezzék, amely végülis magába fogja foglalni az F-35 Közös Csapásmérő vadászrepülőgépeket (JSF) és a Pilótánélküli Harci Repülőeszközöket (UCAV). A cikk részletesen ismerteti a képeségnövelő fázisok során végrehajtásra kerülő korszerűsítési munkák tartalmát, va-

lamint azon szerkezeti változtatásokat, melyek a Super Hornet további gyártása során már eleve megvalósításra fognak kerülni. *A 2007-08 pénzügyi évben kibocsátásra kerülő repülőgépekbe már az AESA antennarendszerrel ellátott APG-79 fedélzeti lokátorok és szilárdtest adatrögzítők lesznek beépítve. Ezenkívül a repülőgépek új digitális memória berendezéssel, fejlett harcfeladat-orientált fedélzeti számítógéppel és navigációs rendszerrel lesznek ellátva.*

A vadászrepülőgép fedélzeti lokátorok radarkeresztmetszetének csökkentési lehetőségei

A BAE Systems cég vizsgálja a vadászrepülőgép fedélzeti lokátor antennájának és kiegészítő rendszereinek potenciális árnyékolási lehetőségeit a repülőgép radarkeresztmetszetének (RCS) csökkentésére. Az eddigi vizsgálatok szerint az RCS jelentős csökkentése érhető el ezen szerkezeti elemek visszaverő képességének lecsökkentésével. Ennek biztosítására különböző passzív és aktív technikai megoldások lehetségesek. Az aktív technikai megoldások körében az egyik legambiciózusabb kutatási irányt a lokalizált plazma-mező gerjesztése képezi. E fejlesztési témával az US DARPA Ügynökség is foglalkozik. Oroszország már korábban beindította a fedélzeti lokátorantenna-burkolat (lokátor-kúp) lokalizált fedését biztosító plazma-mezőt gerjesztő rendszer fejlesztését mind a vadászrepülőgépeken, mind pedig a cirkálórakétákon történő alkalmazás számára. *A BAE Systems cég két passzív technikai megoldás alkalmazásának lehetőségeit vizsgálja. A cikk részletesen ismerteti e megoldások szerkezeti kialakítását, működési elvét, valamint előnyeit.*

Tájékoztató az orosz vadászrepülőgép fejlesztéséről

Az ötödik-generációs perspektivikus vadászrepülőgéppel (PAK FA) kapcsolatos követelmények kielégítésére a Mikoján cég kifejlesztette az 1,42 jelzésű konstrukciót. A nagy szerkezeti súly és költségkihatások miatt azonban 2002 elején a cég 1,42 gyártmányra vonatkozó ajánlatával szemben a Szuhoj cég T-50 jelzésű típussal kapcsolatos javaslatára került elfogadásra. A cég a Központi Hidrodinamikai Intézettől (CAGI) átvett előrenyilazott szárnyú demonstrátor repülőgép továbbfejlesztésével „Berkut” elnevezéssel megépített egy sárkányszerkezetet. *Az Orosz Légierő Tudományos Kutató Intézete által elképzelt PAK FA vadászrepülőgép-konstrukció a „Berkut” törzsszerkezetét használja fel, azonban előrenyilazott szárny helyett egy trapéz alakú szárny-*

nyal van felszerelve, amely a Lockheed Martin F/A-22 Raptor vadászrepülőgép szárnyára emlékeztet.

Bár a gyártók elzárkóznak az ötödik-generációs PAK FA vadászrepülőgép kifejlesztésére irányuló program részleteinek ismertetésétől, sokan közülük felemelik a hangjukat a programot támogató finanszírozás nem megfelelő szintjével kapcsolatban. A feltételezések szerint az első prototípus 2007-ben fog repülni. A fejlesztés jelenlegi üteme miatt azonban a repülőgép jelentős darabszámban történő szolgálatba állítása 2015 előtt nagymértékben valószínűtlennek tűnik. Ennek alátámasztására a cikk ismerteti a Szu-24 Fencer vadászrepülőgépet leváltó Szu-34 csapásmérő repülőgép fejlesztésének eddigi történetét. Az első prototípus 1990-ben hajtotta végre a kísérleti repülést, s a fejlesztés jelenlegi ütemét alapul véve a repülőgép 2010-ig nem kerül elfogadható mennyiségben szolgálatba állításra.

A korlátozott finanszírozási lehetőségek miatt az utóbbi időben előtérbe került a jelenleg rendszerben lévő repülőeszköz-park elemeinek rövid és középtávú korszerűsítése. A korszerűsítési programok elsősorban a Szu-27 alaptípus módosítására, a MiG-29, MiG-31 és Szu-25 típusokra, valamint a bombázó-repülőgépekkel kapcsolatban a Tu-95 és Tu-160 típusokra vonatkoznak.

Van még egy terület, amely alapvető hatást gyakorolhat az ötödik-generációs PAK FA vadászrepülőgép fejlesztésére. Ez pedig a repülőipar konszolidációja. A kormány célkitűzése az, hogy az ország összes meglévő repülő sárkányszerkezet-gyártó cége összevonásra kerüljön egyetlen oroszországi szervezet keretében.

Oroszország katonai repülőiparának értékelése

A volt Szovjetunió hatalmas repülőiparral rendelkezett, s egyike volt azon néhány országnak, amely képes volt a katonai repülőeszközök minden kategóriájába tartozó típusok gyártására. Az ipar által évenként kibocsátott repülőeszközök száma csak az US-sel volt összehasonlítható, s több kulcsfontosságú szektorban az US számait is meghaladta. Néhány repülőeszköz kategóriában (nehéz szállítórepülőgépek, könnyű vadászrepülőgépek és nehéz forgószárnyas repülőeszközök) a szovjet típusok a világ legjobb sárkány-konstrukciói közé tartoztak. Ugyanakkor viszont a hajtóművek és a fedélzeti avionikai rendszerek évtizedeken keresztül a szovjet repülőipar krónikus gyenge pontjait képezték.

A problémát tovább fokozta, hogy a szovjet avionikai berendezések teljesítőképessége kisebb, s méretük/súlyuk pedig nagyobb volt, mint a hasonló rendeltetésű US és Nyugat-európai gyártmányoknál.

A 80-as évek elején azonban a szovjet harcirepülőgépek elérték a „*valószínű ellenfelek*”-nél meglévő, s azzal összehasonlítható teljesítményszintet. Jelentős eredményeket értek el a levegő-levegő fegyverek területén, elmozdulva attól a korábbi helyzettől, amit például az jellemzett, hogy a legnépszerűbb szovjet levegő-levegő rakéta két évtizeden keresztül tulajdonképpen az US AIM-9 Sidewinder rakéta másolata volt. A fedélzeti lokátorok szerkezeti felépítése és gyártása terén is fontos előrehaladások történtek; a világ első - hadműveleti alkalmazásra felhasználható – fázisvezérelt antennaráccsal felszerelt több üzemmódú vadászipülőgép lokátora („*ZASZLON*”) a SZU-ban lett kifejlesztve és gyártva.

A 80-as évek végén a szovjet repülőüzemek nagy ütemben, folyamatosan gyártották a MiG-29, Szu-27 és MiG-31 vadászipülőgépeket, a Szu-25 csatarepülőgépeket, a Szu-24M csapásmérő repülőgépeket, a Tu-22M közepes bombázókat és a Tu-160 stratégiai bombázókat. E felsorolt típusok legalábbis a hasonló kategóriájú US/Nyugati típusok ekvivalensét képezték. A forgószárnyas repülőeszközök gyártási sora magába foglalta a legjelentősebb típusokat képező Mi-24 harci-helikoptereket, a többfeladatú közepes Mi-17 helikoptereket, valamint a Mi-26 nehéz helikoptereket, míg a szállító-repülőgépek vonatkozásában a sorozatgyártású An-124, Il-76, An-12 és An-26 típusok megfelelő teljesítőképességet biztosítottak a szállító-légierő egységei számára. Az új repülőeszközök gyártási programjain kívül a repülőipar meglehetősen fejlett modernizálási programokat is kialakított gyakorlatilag az összes létező repülőeszköz-típus korszerűsítésére.

A Szovjetunió 1991-ben bekövetkezett összeomlása egy nagy megrázkódtatást jelentett a repülőipar számára. Az összeomlás előtti szovjet repülőipar díszlokkációját az jellemezte, hogy a szerkezeti részegységek és komponensek gyártása el volt osztva csaknem az összes szovjet köztársaság között, míg sok unikális végszerelő üzem az Orosz Föderáción kívül helyezkedett el. Néhány nagy repülőgyártó üzem hirtelen az újonnan létrehozott olyan független államokban találta magát, melyek kormányai nem nagyon lelkesedtek, hogy szoros gazdasági kapcsolatokat tartsanak fenn Oroszországgal.

E politikai és ipari megpróbáltatásokat tovább fokozta a rendkívül nagy hazai piac csaknem totális összeomlása. Az új Orosz Légierő csak

egy halvány mása a szovjet elődjének, s mérete állandóan csökken. Több mint tíz éve ténylegesen leállították az új repülőtechnika beszerzésével kapcsolatos rendeléseket és gyakorlatilag nem lettek felszabadítva pénzalapok a kutatási és fejlesztési (R&D) programok finanszírozására.

Az orosz repülőiparra kedvezőtlenül kiható másik tényezőt a Varsoói Szerződés felbomlása és az ezzel párhuzamos politikai változások képezték számos olyan országban, melyeket a szovjet katonai felszerelések legjobb állandó vásárlói között tartották számon.

A piacgazdálkodásra való határozottabb áttérés eredményeként csak a 90-es évek második felében váltak láthatóvá a katonai repülőipar felépítésének bizonyos jelei, amely ténylegesen a 80-as évek végén indult be a gorbacsovi peresztrojka idején. A külföldi vásárlókkal aláírt számos fontos szerződés lehetővé tette az orosz ipar számára a katonai repülőeszközök gyártásának és fejlesztésének újraindítását, és az ezen üzletek útján szerzett kemény valuta azt is elősegítette, hogy a Légierő számára is biztosítható legyen bizonyos döntő fontosságú erőfeszítések folytatása.

Az Oroszország vezetésében bekövetkezett változás egy lassú, de jelentős előrehaladást eredményezett a belső beszerzési politikában. Bár az általános gazdasági helyzet még nem teszi lehetővé, hogy nagy volumenű beszerzési megrendelések kerüljenek feladásra, legalább néhány kulcsfontosságú program finanszírozását felújították és realisabb perspektivikus tervek kerültek megfontolásra. Bár a repülőipari szektor jelenlegi helyzete Oroszországban még nem stabil, mégis sokkal jobb, mint mondjuk tíz évvel ezelőtt. Az értékelés további részei alapos áttekintést adnak a különböző sárkány,- hajtómű,- avionikai- és fegyverzet tervező intézetek és gyártó cégek (Szuhoj, Mikoján, Jakovlev, Tupolev, Iljusin, Beriev, Mjaszicsev, Mil, Kamov, Klimov, Ljulka, Kuznyecov, Aviadvigately, Szojuz, Fazotron, Leninec, Bazalt) jelenlegi helyzetéről, tevékenységéről, s fejlesztéssel kapcsolatos elképzeléseiről, valamint az orosz állami vezetés ezek összevonására és átszervezésére irányuló intézkedéseiről.

Összességében véve azonban megállapítható, hogy a tervezett összevonásoktól és átszervezésektől függetlenül az orosz katonai repülőipar főproblémája továbbra is az marad, hogy kénytelen működni egy ténylegesen nem létező hazai piac nagymértékben sajátos és egészségtelen viszonyai között. Míg az US, európai, vagy kínai cégek számíthatnak egy elfogadhatóan biztonságos és robusztus hazai rendelésálla-

mányra, amely nemcsak a gyártásrendeléseket, hanem a kutatási és fejlesztési (R&D) pénzalapokat is biztosítja, az orosz cégek kénytelenek csaknem kizárólag a külföldi megrendelésekre támaszkodni a saját túlélésük biztosítására. Ez egy rendkívüli verseny-környezetet jelent az orosz katonai repülőipar számára, amely megköveteli részéről a marketing tevékenység teljesen új megközelítését.

E bajok és megpróbáltatások ellenére az orosz katonai repülőipar bizonyára túl fogja élni ezeket és megtartja versenyképességét a belátható jövőben. Egyes konstrukciós irodák valószínűleg egyesülni fognak erősebb partnerekkel, bizonyos termékek gyártását be fogják szüntetni, míg mások megváltoztathatják alakjukat, hogy „életben maradjanak”, azonban összességében véve az orosz repülőipar katonai szektora még rendelkezik bizonyos előnyökkel és ki fogja ezeket használni.

Tájékoztató a MiG RSZK tevékenységéről

A cikk átfogó tájékoztatást ad a közelmúltban létrehozott MiG RSZK (MiG Orosz Repülőgépgyártó Korporáció) összetételéről és fő tevékenységeiről, *melyek magukba foglalják:*

- A MiG-29 családba tartozó vadászrepülőgép-típusok modernizálását;
- Az új harcirepülőeszközök tervezését;
- A kiképző-repülőgépek és szimulációs rendszerek fejlesztését; és
- A logisztikai támogató rendszer korszerűsítését.

A cég részletesen ismerteti e fő tevékenységek tartalmát, s végrehajtásuk helyzetét. A MiG RSZK kifejlesztette a MiG-29 modernizálásának modulrendszerét, amely három modulban csoportosítva biztosítja a modernizálás szintjének növelését egészen a MiG-29 SZMT csúcsváltozatra történő átalakításig bezárólag.

A modernizálási modulok tartalmának részletes felsorolásán kívül a cikk tájékoztatást ad a típuscsalád néhány teljesen új változatairól, beleértve a MiG-29K/KUB, MiG-29M/M2 és MiG-29 OVT típusokat.

Az EuroDASS rendszer beépítése az Eurofighter TYPHOON vadászrepülőgépre

Az EuroDASS rendszer biztosítja a repülőgép túlélőképességének növelését fejlett önvédelmi szenzorok és ellenintézkedések alkalmazásával. A rendszer maximális hatótávolságon észleli és értékeli a potenciális veszélyforrásokat, majd automatikusan foganatosítja a leghatásosabb ellenintézkedéseket a gépszemélyzet beavatkozásának szükségessége nélkül.

Új fedélzeti lokátor fejlesztése az F-16 számára

Az US Légierő hároméves szerződést kötött a Northrop Grumman céggel egy tűzvezérlő fedélzeti lokátor cserét biztosító készlet kifejlesztésére, amely mintegy 240 F-16C/D vadászrepülőgépre beépítve növelni fogja a teljesítőképességet és a megbízhatóságot.

Az AN/APG-68(V)10 jelzésű új lokátornál a korábbi lokátorokhoz képest 33 %-kal növekszik levegő-levegő üzemmódban a felderítés hatótávolsága, s bevezetésre kerül a szintetikus apertúra üzemmód, amely lehetővé teszi a nagy felbontóképességű földi térképezés végrehajtását. *A fedélzeti fegyverrendszer egyéb tökéletesítésével párosítva ez egy önálló, 24 órás, minden-időjárás viszonyok közötti, precíziós csapásmérő képességet fog biztosítani az USAF F-16 vadászrepülőgépei számára.*

Tájékoztató a Block III. változatú AH-64D APACHE LONGBOW harcihelikopterekről

Az US Army folytatja a harcihelikopter-park modernizálását. Ezzel kapcsolatban aláírta az első gyártási-műszaki szerződést a Boeing céggel a Block III. változatú AH-64D APACHE LONGBOW harcihelikopter kialakítására. A helikopterek gyártását 2010-ben fogják kezdeni a jelenlegi APACHE munkák befejezését követően.

A Block III. program 25 technológiai kiegészítést foglal magába, melyek biztosítani fogják a többfeladatú harcihelikopter képességét a hálózat-centrikus hadviselésben történő részvételre a Hadsereg jövőbeni erői számára.

Tájékoztató az orosz irányított-fegyverek fejlesztéséről

Oroszországban létrehozták a levegő-felszín osztályú fegyverek fejlesztésének és gyártásának fő szervezetét. A Harcászati Rakéta Korporáció (TRV) elnevezésű szervezet a Zvezda Sztrela cég köré van felépítve, s rajta kívül magába foglalja többek között a stratégiai cirkáló rakétákat gyártó Raduga, a levegő-levegő osztályú rakétákra szakosított Vimpel és a ballisztikus bombákat készítő Region cégeket. *A cikk részletesen ismerteti a TRV keretébe tartozó cégek részéről kifejlesztett, vagy fejlesztés alatt álló rakétákra vonatkozó főbb információkat.*

Az F-15E Strike Eagle vadászrepülőgép fedélzeti lokátorának korszerűsítése

A korszerűsítés lényegét az F-15E fedélzeti lokátorának aktív elektronikus pásztázást alkalmazó antennarendszerrel (AESA) történő felszerelése, s az ezzel kapcsolatos változtatások képezik. A korszerűsítésre vonatkozó szerződés elnyeréséért két cég versenyzik. Valószínű, hogy a Raytheon az általa kifejlesztett APG-63(V)2 AESA lokátor módosított APG-63(V) 3/4 változatát, a Northrop Grumman pedig az F/A-22 Raptor vadászrepülőgépekbe beépített APG-77 AESA fedélzeti lokátort fogja javasolni. A Légierő mintegy 150 F-15 repülőgép AESA fedélzeti lokátorok beépítésével kapcsolatos modernizálásában érdekelt.

A felújítás szelleme

A világ katonai forgószárnyas repülőeszköz-parkjai lassú, de egyenletes ütemben felújításra kerülnek. A típusok kiválasztásával kapcsolatos versenyek részben már befejeződtek, részben pedig várhatóan az elkövetkező hónapokban fognak befejeződni. A cikk részletesen ismerteti az USA, UK, Törökország, Dél-Korea, Tajvan és India vonatkozásában az igényeket, s a versenyekben résztvevő helikoptergyártó cégeket és helikoptertípusokat.

Tájékoztató a JSF tesztelési terv részleteiről

A Lockheed Martin cég új részleteket tárt fel az F-35 JSF vadászrepülőgép küszöbönálló kísérleti repülési programjáról, melynek keretében 2006 végén végrehajtásra kerül az F-35A CTOL változat első repülése.

A kísérleti repülési programban kilenc JSF és egy Boeing 737-300 repülőgép módosításával kialakított u.n. Kooperatív Avionikai Repülő Próbapad vesz részt, amely az F-35 fedélzeti avionikai rendszerének értékelésére kerül felhasználásra. ***A cikk ismerteti a kísérleti repülési program végrehajtásának főbb szakmai feladatait, valamint ütemtervét.***

TÁJÉKOZTATÓ – INFORMÁCIÓ

NÉMET RUHÁZATI SZOLGÁLAT PRIVATIZÁCIÓJÁNAK ÁTTEKINTÉSE, TAPASZTALATAI

Antal Mihály¹

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség vendégeként 2005. október 11-12-én hazánkban tartózkodott Werner Klingenberg nyugállományú ezredes, a német fegyveres erők tanácsadója. Kétnapos látogatásának célja, hogy tájékoztassa az MH Ruházati Szolgálatfőnökséget a német fegyveres erők (Bundeswehr) ruházati szolgálatánál a közelmúltban végbement változásokról, valamint megismerje az MH Ruházati Szolgálatfőnökség működését. A kétoldalú találkozó első napján a német vendég tartott előadást a házigazda részére, míg a második napon a magyar fél mutatta be az MH Személyi Felszerelési Raktárát.

Az ezredforduló táján fogalmazódott meg először a német kormányban a fegyveres erőkkel kapcsolatos privatizáció gondolata, mely a német fegyveres erők életében bekövetkezett legjelentősebb változás lett. A háttérben a nemzetközi biztonság-politikában bekövetkezett kedvező változások, valamint ebből fakadóan a német költségvetésből a védelmi kiadásokra fordított rész csökkenése állt. A német kormány tehát költségtakarékossági okokból megvizsgáltatta, hogy melyek azok a területek a német fegyveres erőkön belül, amelyek polgári életbe történő kivitelével a szervezet magasabb határfokon tudna működni, nem veszélyeztetné a fegyveres erők alapfeladatát és a privatizált szolgáltatás jövőbeni megvásárlása, biztosítaná a korábbi ellátási színvonalat, hosszú távon nem kerülne többre. Több terület közül 2000. októberében második kutatási témaként a ruházati szolgálat – mint lehetséges terület – is kiválasztásra került.

A döntést követően a kormány a fegyveres erők bevonásával közösen dolgozta ki a ruházati vezetési rendszer privatizációs elgondolását, amely magába foglalta a vezetésen túlmenően a ruházati anyagok és felszerelési cikkek beszerzését, raktározását, felhasználását célzó, valamint különféle szolgáltatási területek (mosatás, ruházati bolthálózat)

¹ Antal Mihály alezredes, MH Ruházati Szolgálatfőnökség főmérnök.

átalakítását. A privatizációnak az is célja volt, hogy a privatizálást követően továbbra is megmaradjon az állami beavatkozás lehetősége.

A célkitűzés tehát a teljes mértékű átalakítás volt, melyet úgy akartak végrehajtani, hogy a polgári szférában elhelyezkedő civil könnyűipar és a német fegyveres erők meglévő erőforrásai mindkét érdekkör részére a lehető legkedvezőbb módon kumulálódjon.

A polgári szférából egy tőkeerős, ruházati anyagokat gyártó, forgalmazó a könnyűiparban jól prosperáló, vezető, és ha lehet nagy múltú vállalatot kerestek, amely mint minden privatizációhoz szükséges, megfelelő mennyiségi mozgó tőkével rendelkezik a kezdeti változások megvalósításához. Ehhez kapcsolódna, hozzáadódna a fegyveres erők anyagi erőforrása (raktárak és meglévő készletek), valamint a logisztikai szakembereinek szakmai ismerete, szellemi tőkéje.

A kidolgozói folyamatban először egy olyan vállalatot „**fogalmaztak**” meg amely egymaga képes önálló ajánlattételre. Az elemző folyamatok alatt megállapításra került, hogy a termékek sokrétegűsége igen széles skálán mozog, ezért az a döntés született, hogy együttes ajánlatok is szóba jöhetnek. Két hosszú év elemző és egyeztető folyamata után, végül a két legversenyképesebb ajánlattevővel, az amerikai **Lion Apparel Deutschland GmbH**²-val és a **Hellmann Worldwide Logistics GmbH**³-val kötötték meg a szerződést.

A német fegyveres erők 100%-os ruházati vagyonát⁴ átvevő állami társulásból (Gesellschaft für Entwicklung, Beschaffung und Betrieb {**g.e.b.b.**}) valamint a két cégből 2002. augusztus 1-vel alakult egy új **LH Bundeswehr Bekleidungsgesellschaft mbh** (LHBw) társaság. A **g.e.b.b.** (a német kormány érdekképviselője) az új vállalatból 25,1 %-

² A vállalat 1898-ban Daytonban, Ohióban, Amerikai Egyesült Államokban alapították, első számú vállalati csoport a világon tűzoltóság védő ruházattal történő ellátásában, leányvállalatai (Prime Vendor és Total Care Lion) révén több mint 2 millió öltözetet szállít különböző fegyveres és rendvédelmi szervezeteknek többek közt az amerikai szárazföldi csapatoknak és haditengerészetnek, a bajor rendőrségnek és tűzoltóságnak.

³ A vállalat az egyik legnagyobb német logisztikai társaság és 134 országban van jelen.

⁴ Az LHBw vagyonmegoszlása. 1. számú ábra.

al, míg a két tőkés társ 74,9 %-al részesedik. A két magántőkével rendelkező vállalat egyenlő mértékben 50-50 %-al részesedik a 74,9 %-os tulajdonrészen és csak ezen társulásnak érdekében hozták létre a **LH Bekleidungsgesellschaft mbh-t**. Az LHBw⁵ felügyeleti szerveiben minden résztvevő két-két helyvel rendelkezik. A felügyeleti szerv alá tartozik az LHBw vezető testülete, mely három fő elemre tagozódik: a vezető testület elnöke; a logisztikai és műveleti igazgató; és a pénzügyi és controlling igazgató. A vezető testület alá három bizottság tartozik, nevezetesen a **Végfelhasználói Bizottság**, a **Vezetési és Szerződés-üggyek Bizottsága** és a **Termékfejlesztési és Technológiai Bizottság**.

Az átalakítás folyamán 6 fő területet emeltek ki, mellyel költségmegtakarítást érhetnek el:

- Árképzés;
- A raktárak és a raktári készletek csökkentése;
- Alkalmazottak csökkentése;
- A szolgáltatások növelése;
- A rendszer optimalizálása;
- Harmadik típusú ügyfél bekapcsolása.

Hosszútávon gondolkodtak. 12 éves időszakra kötöttek szerződést, mely időszak alatt 718 millió eurót kívánnak a költségvetés számára megtakarítani.

A „*sikertörténet*” két évvel a privatizációt követően a számok tükrében az alábbiak szerint alakult.

Árképzés: két év elteltével a német fegyveres erők által használt ruházati anyagok és felszerelési cikkek körében átlagosan 21 %-os ár-csökkenést értek el a beszerzési árak terén. A megkötött szerződések további csökkenéseket határoztak meg. Ez a nagytömegű és a hosszú idejű tendernek köszönhető. Az árképzés a jogi szabályzókkal garantáltan összhangban van.

⁵ Az LHBw vezetés és irányítási mechanizmusa 2. számú ábra.

Raktárak és készletek csökkenése: a két év folyamán értékben 625 millió euróról 400 millió euróra csökkentették a ruházati anyagok és felszerelési cikkek értékét, melyet tovább kívánnak folytatni és célul 200 millió euró alatti készletértéket tűztek ki. Ennek érdekében folyamatosan vizsgálják, hogy melyek azok termékek amelyek csökkenthetőek, feleslegesek és ezáltal értékesíthetőek. A készletértékkel párhuzamosan csökkent a szükséges tárolótér valamint az alkalmazottak száma is. A Bundeswher 140000 raklapnyi készletét az új vállalat 90000 raklapnyira csökkentette és további 50000 raklapnyi tárolótér csökkenést tűztek ki célul.

Alkalmazottak csökkentése: A raktárak és a készletek csökkenésének arányában 3155 főről 2400 főre csökkent az alkalmazottak száma és további csökkenést kívánnak elérni. A végső cél kb. 1100 alkalmazott foglalkoztatása. Az átszervezésekből fakadó, a Bundeswher ruházati szakállományát érintő létszám csökkenéseket, állami gondoskodás mellett, munkaközvetítő ügynökségek bevonásával más területekre irányították, azaz a létszámcsökkenéskor senki nem vált feleslegessé.

Szolgáltatások növelése: Egyik legjelentősebb pozitív irányú változás a szolgáltatásokon belül a hiányzó cikkek felhasználóhoz juttatása területén következett be. Mára elmondhatják, hogy a bevonulás ruházati biztosításakor⁶ a hiányzó felszerelést 99,9 %-os valószínűséggel 1 napon, azaz 24 órán belül eljuttatják a felhasználóhoz, amennyiben a hiányzó termék valamely raktárban (kiadó ponton), a kívánt méretben rendelkezésre áll. A nem elérhető termékek száma elenyészővé vált. Büszkén állítják magukról, hogy a megfelelő termék, megfelelő minőségben, a megfelelő helyen időben ott van. A szolgáltatások területének másik jelentős változása a ruházati anyagok és felszerelési cikkek skálájának növelése, melyet egy modern bolthálózaton keresztül juttatnak el a felhasználókhoz, lehetőséget nyújtva a levélben történő megrendelésre, valamint az Interneten történő online vásárlásra is. A meglévő 12 üzletet tovább bővítik és várhatóan 2005. év végére már újabb 2 bolt várja a vásárlókat. A szolgáltatások területén jelentős változás volt a II. értékcsoportú anyagok új technológiai eljárást (felújítás, tisztítás) követő újrahaznosítása. A sorállománytól leszerelést követően nagy tömeg-

⁶ A Bundeswher negyedévente 20000 sorkatonát vonultat be, minden egyes katonára részére 82 ruházati anyagot és felszerelési cikket biztosítanak, melyek 127 részből állnak. A termékek többsége méretfüggő.

ben⁷ átvett ruházati anyagok egy része már a privatizálást megelőzően is újrahasznosításra kerültek, de Bundeswher higiéniai és ortopédiai okokra hivatkozva nem engedélyezte több cikk újrahasznosítását. Ezen termékek felújítását segítő technológiai eljárás 300000 euró megtakarítást eredményezett. További eredményként könnyvelhető el a mosatási szolgáltatások területén a teljesítési időben bekövetkezett kedvező változás is.

A rendszer optimalizálása: Az egyik legjelentősebb változás ezen a területen következett be. A Bundeswher ruházati szolgálata megközelítőleg 15000 féle ruházati anyagot és felszerelési cikket tartott nyilván különböző méretekben. A cél az volt hogy egy teljes és áttekinthető képet kapjanak a tárolt készletekről. A ruházati anyagokra és felszerelési cikkekre 9 számjegyű termékkód került bevezetésre, mely alapján azonosíthatóvá vált maga a termék és hozzá tartozó méretet is, továbbá a rendszer meg tudja állapítani, hogy melyik raktárban található az adott termék. Ehhez egy új 15 millió eurós felhasználót támogató, SAP kompatibilis számítógépes rendszer került telepítésre. A rendszer lényege az volt, hogy ne csak a „*főparancsnokság*”, hanem a raktárak és a katonai szervezetek is rendelkezzenek a részüknek megfelelő szintű adatokkal és minden felhasználó egy rendszer részét képezze, illetve bevonulások során a sorkatonák részére kiadott anyagok, bármely alakulatnál beazonosíthatók legyenek. Az LHBw Kölnben⁸ elhelyezkedő főközpontja 5 szervizközponton keresztül 124 munkaállomással van ISDN kapcsolatban. A felhasználói szinteken⁹ *Kiadó pont terminálok*, valamint un. *infoboy*®-kat telepítettek. A kiadó pont terminálok képesek az adatok feldolgozásán túlmenően azok továbbítására és a kártyán érkező adatok olvasására, a kártyán szereplő adatok aktualizálására. Az infoboy® egy kézi eszköz, mely adatkártyán történő információ rögzítésére szolgál, továbbá képes hiányzó termékek megrendelésére és személyi listák elkészítésére (az adatok mennyiséget és méretet is tartalmaznak).

⁷ A Bundeswhertől 9 hónap elteltével leszerelő 20000 fő a bevonuláskor kapott 127 cikkből 90-nel elszámol.

⁸ Az LHBw Kölnben elhelyezkedő számítógép központját mindössze 6 fő üzemelteti.

⁹ Az LHBw által a felhasználói szintekre telepített informatikai eszközök 3. számú ábra.

Harmadik típusú ügyfél bekapcsolása: Erre a területre azért volt szükség, hogy a **LHBw** más vállalat vagy költségvetési szervezet irányába is kifejthesse gazdasági tevékenységét, illetve a felszabadult kapacitásokat értékesíthesse.

A német ruházati szolgálat privatizálásával elérték, hogy a Bundeswehr csak a tényleges szolgáltatásért és a ténylegesen felhasznált anyagért fizet. Nem terheli a költségvetést az anyagok beszerzésével, rendszerbentartásával és rendszerből történő kivonásával kapcsolatos, valamint a raktárak fenntartásával kapcsolatos kiadások.

Két év után a Bundeswehr privatizált ruházati szolgálata 175 millió eurót takarított meg a német kormány részére. Ez a megtakarítás 75 millió euróval volt több az első két évre tervezettnél. A vezetés és a logisztika modern működési elveinek alkalmazásával *az alábbi eredményeket¹⁰ érték el:*

- Hatékony árképzést a beszerzésre kerülő cikkek esetében.
- Felhasználók érdekét szolgáló optimalizált szolgáltatási rendszer.
- A raktári készlet és a raktári tér csökkentése.
- A logisztika folyamatok és működési elvek optimalizálása.
- Harmadik típusú ügyfél bekapcsolása.

A privatizáció gondolata nem áll távol a Magyar Honvédségtől sem. Már több logisztikai terület is privatizálásra került, mint például az egykori elhelyezési szolgálat hatáskörébe tartozó objektumüzemeltetés, vagy a korábban a ruházati szolgálatfőnökséghez tartozó mosatási és vegytisztítási szolgáltatás.

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség részére tartott előadást követően, megállapítható, hogy a német átalakulás egyes elemei már nálunk is megtörténtek, míg más elemei a nemzeti sajátosságok figyelembevételével privatizáció nélkül is folyamatban vannak, illetve alkalmazhatóak lennének. *Ezek az alábbiak:*

- Egy korszerű, a teljes vertikumot átfogó számítógépes rendszer kiépítése jelentős mértékben elősegítené az anyaggazdálkodás

¹⁰ Az LHBw eredményei a számok tükrében. 4. számú ábra.

hatékonyabbá tételét. A meglévő anyagnyilvántartó rendszer az MH egészére, minden szakág anyagára és tárgyi eszközére lett kialakítva és nem egyes szakanyagokra. A felhasználóknál történő anyagmozgást egy felsőbb szint nem, vagy csak késve látja. A német félnél is az egyik legfontosabb része volt az átalakításnak, illetve a legköltésesebb.

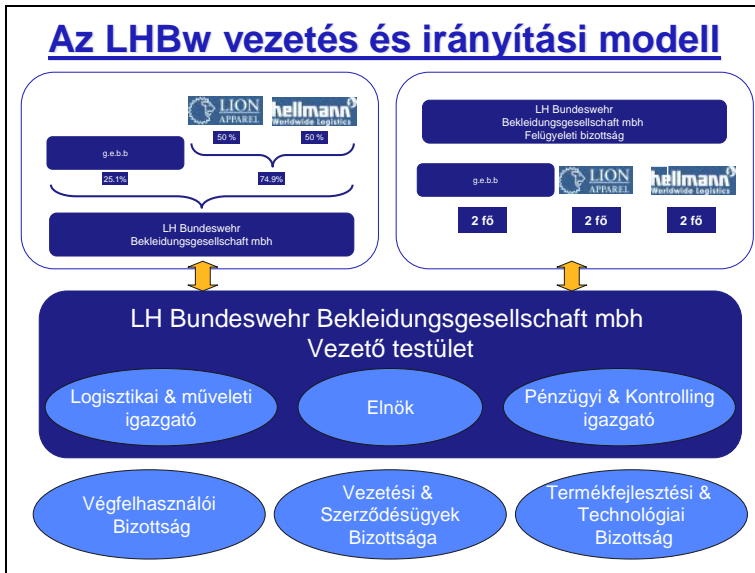
- A tárolandó anyagok és felszerelések mennyiségének csökkentése, ezáltal a tárolótér csökkentése. Nálunk ez a folyamat már elkezdődött és még nem fejeződött be.

A Bundeswher által kitűzött cél világos és egyértelmű, de hogyan befolyásolja a célokat, ha Németországban is, ahogy sok más NATO tagországban megszüntetik a sorkötelezettséget. Éves szinten 80000 ember felszerelése és elszámoltatása, a teljes hadsereg folyamatos ellátása, az anyagok újrahasznosításra történő előkészítése, jelen feladatcsökkenéssel járna a LHBw számára.

1. számú ábra Az LHBw vagyonmegoszlása

2. számú ábra *Az LHBw vezetési modellje*

3. számú ábra *A felhasználói szintekre telepített informatikai eszközök*

4. számú ábra *Változások a számok tükrében*

Átalakítás a számok tükrében

	2002	2004	2007
Raktári érték	€ 625 millió	€ 380 millió	€ 250 millió
Alkalmazotti létszám (fő)	3,155	2,145	1,500
Átlagár	100%	79%	80%
Beszerezési érték	€ 137 millió	€ 45 millió	€ 90 millió
Raktér (raklap)	140,000	90,000	55,000
Tisztítás és újrahasznosítás	€ 19 millió	€ 12 millió	€ 9 millió
Szolgáltatási állomás (db)	171	124	95

TÁJÉKOZTATÓ A 2005 ÉVI ŐSZI LOGISZTIKAI RENDEZVÉNYEKRŐL, ESEMÉNYEKRŐL

Németh Ernő¹

1. Ülészett az MH ÖLTP Tudományos Tanácsa

Szeptember 28-án a budapesti, Zách utcai objektumban megtartotta idei harmadik ülését az MH ÖLTP Tudományos Tanács.

Az ülést *Anda Árpád dandártábornok*, MH ÖLTP parancsnok helyettes nyitotta meg, aki kiemelte, hogy a tudományos tevékenységnek összhangban kell lennie a szervezet előtt álló szakmai feladatokkal. Főbb vonalakban ismertette a vezetés jövőbeli elvárásait a tudományos munka végzésével szemben.

A tanácskozáson *Prof. Dr. Fűrész József orvos ezredes* MH tudományszervező főszakorvos, **MH Egészségvédelmi Intézet** tudományos igazgató „*A K+F innováció helye és szerepe a katonai egészségügyi képességek megszerzésében*” címmel tartott nagy érdeklődéssel kísért előadást.

Az ülés napirendjén szerepelt a tanács első félévi munkájának értékelése, valamint az év során még hátralévő feladatok egyeztetése.

2. Fórum az Ország Új Védelmi Tervező Rendszeréről

Az ország védelmének megszervezése sem szövetségi, sem nemzeti értelemben nem egyenlő a katonai védelem előkészítésével. A védelmi feladatok ellátására hivatott *polgári és katonai szervezetek* együttesen, *összehangoltan kell fellépniük* a terrorcselekmények megelőzésében, a természeti és ipari katasztrófák elhárításában, illetve a következmények felszámolásában, a lakosság védelmében; a gazdaság működőképességének fenntartásában, az infrastruktúra kritikus elemeinek védelmében; az ország fegyveres védelmének előkészítésében; a migráció kezelésében és sorolhatnánk.

¹ Dr. Németh Ernő nyá. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, az MH ÖLTP tudományos munkatársa.

Az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokságának budapesti, Zách utcai objektumában 2005. november 3-ikán levezetett – a HM Védelmi Hivatala által szervezett – szakmai fórumon a honvédelmi tárca közigazgatási államtitkára szöveg az új országos védelmi tervezőrendszer kialakításának szükségességéről, időszerűségéről. Arról, hogy e tervezőrendszer a tervezési szinteken, a tervező szervezetek felelősségi körébe utalt védelmi feladatok tárcákon belüli, tárcák közötti, valamint szövetségi kereteken belüli összehangolt tervezéséhez, a különböző típusú védelmi tervek kialakításához és egymásra építéséhez, a védelmi feladatok eltérő időtávú megvalósulásához szükséges erőforrások, költségek és költségvetési igények egységes tervezési elvek és módszerek szerinti alátámasztását biztosítaná.

Az Országos Védelem Tervező Rendszer (OVTR) szükségességét illetően jelenleg a védelmi feladatok tervezése lényegében az éves költségvetési igények összeállításához kötődik. Ez pedig problémák sorát veti fel. Ugyancsak problémát jelent, hogy a védelmi feladatok tervezése az ágazaton belül, illetve a védelemben bevont szerveknél nem egy egységes rendszerben és nem egymással összhangban történik. A különböző tervezési szinteken nem áll rendelkezésre az adott szintre differenciált tervezési módszertan, amelynek alkalmazásával pedig megalapozható a végrehajtás és az ahhoz szükséges költségvetési forrás.

A szakmai konferencián elhangzott: ma már nem kérdés, hogy szükség van-e az új országos védelmi tervezőrendszer kialakítására.

Létrehozására határozott kormányzati törekvés van. Az OVTR kialakítását a védelmi célok, képességek és feladatok kormányzati stratégiai szintű meghatározása, tervezési területek szerinti lebontása és a komplex védelmi feladatok erőforrás és költségtervekkel való megalapozása,

a költségvetési forrásigények belső tartalmának láthatóvá tétele mindenképpen indokoltá teszi.

A védelmi feladatok országos – a majdan kormányzati irányítás és felügyelet alatt működő – tervezési rendszerének *alapjait egy időn hozott kormányhatározat szerint* év végéig kell kimunkálni. Ezt a kidolgozó munkát szolgálta a szakmai konferencia is, melyen előadások,

korreferátumok hangzottak el az **OVTR** kialakításának helyzetéről, lehetséges változatáról, a honvédelmi tárca védelmi tervezőrendszeréről, az **OVTR** megvalósításának belügyminisztériumi, gazdasági és közlekedés minisztériumi elgondolásairól.

Hivatkozás: A HM internetes honlapján 2005. november 03-án, „*Konferencia az országos védelmi tervezőrendszeréről*” megjelent cikkre.

3. Konferencia a nemzetközi missziók logisztikai támogatásáról

Az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság szervezésében 2005. november 23-án „*Nemzetközi katonai műveletek logisztikai támogatása*” címmel egynapos konferenciát tartottak a Budapest Zách utcai objektumban. Ezen a konferencián részt vett **Braun László mk. altbgy.** vezérkari főnök I. helyettes, a haderőnemi parancsnokságok, az MH ÖLTP és alárendelt szervei vezető logisztikai beosztású képviselői. A konferencia előadói között szerepelt **Larry Lashkevich nyá. dandártábornok** a **Kanadai Védelmi Erőktől**.

Ez a konferencia a **Katonai Logisztikusok Napja** alkalmából sorra kerülő rendezvények között került levezetésre és tulajdonképpen a tavasszal hasonló témában megrendezett konferencia folytatása volt.

A konferencia résztvevői koszorút helyeztek el az MH ÖLTP Jobbik István Szakkönyvtárában lévő, a könyvtár névadójának emlékére készített emlékfalnál.

A konferenciateremben a missziós felszereléseket, eszközöket állították ki, a konyhatechnikai eszközökből pedig bemutatót szerveztek.

A november 23-iki program része volt a -2005 kiállítás megtekintése

November 23. és 26. között hetedik alkalommal rendezték meg a Közép-európai Védelmi Felszerelés és Repülési Szakkiállítást, közismert nevén a C+D-t a HUNDEXPO területén. Az előző kiállításokat a szakmai és civil közvélemény rendkívüli érdeklődése kísérte, és ez most sem volt másként, mert az átalakulóban lévő **Magyar Honvédség** iránt változatlanul nagy a **polgári** szféra érdeklődése.

Mint ahogy az közismert, megszűnt a sorkatonai szolgálat, ma már kizárólag önkéntesek és hivatásosok tagjai a haderőnek. Ugyanakkor bizonyos területeken várhatóan nagyobb erőfeszítésekre lesz szükség a jövőben, ezek közé tartozik a technikai fejlesztés, a korszerű eszközök beszerzése. A kiállítás nagyszerű alkalom volt arra, hogy a Magyar Honvédség – a hazai védelmi ipar képviselői a külföldi kiállítók termékei mellett – megmutassa magát a közönségnek.

A **HUNGEXPO ZRt.** tehát 7. alkalommal rendezte meg a **C+D szakkiállítást**, amely a védelmi ipar piaci szereplőinek legjelentősebb magyarországi marketing-kommunikációs fóruma. A katonai-technikai seregszemle számos újdonsággal fogadta a látogatókat. Az idei C+D több szempontból is új körülmények közepette került megrendezésre. A hivatásos haderőre való áttérés után a jelenlegi piaci lehetőségek felmérésére nyújtott kiváló alkalmat a védelmi ipar hazai legjelentősebb szakkiállítása.

Neves cégek, jelentős külföldi érdeklődés

A **HUNGEXPO Budapesti Vásárközpont „B” pavilonjában, és a „B” szabad területen** többek között fegyverzettechnikai eszközök, páncélos- és gépjármű-technikai eszközök, katonai elektronikai és híradás-technikai eszközök, mérőeszközök, katonai járművek, a védelmi elektronika kereskedői és gyártói mutatták be újdonságaikat. A **HM** és **BM** civil beszállítóinak kollektív bemutatkozása mellett olyan neves cégek termékeivel és szolgáltatásaival találkozhattunk, mint a **SAAB, Rába, Raytheon, Daimler-Chrysler, ND Satcom Defence, Aerotechnika M&T, Hanwha Corporation és Thales.** Ebben az évben 14 ország csaknem száz kiállítója fogadta újdonságaival, üzleti ajánlataival a szakembereket.

Most először: közönségnap

Újdonság volt a november 26-i, szombati közönségnap. Ezen a napon színlelt támadást indítottak egy, a „B” pavilon mögött felállított „NATO tábor” ellen, bemutatták az itt felállított **Ellenőrző Áteresztő Pont** működését. Az érdeklődők megtekinthették a légi sugármentesítő konténer működését, a repülés kiképzés egyes elemeit. A bemutató előadói színes műsorral gondoskodtak a közönség szórakoztatásáról. Szintén ezen a napon kerültek sorra a három kategóriában – **Lock On, Lock On vadászpilóta, IL2** – meghirdetett **I. Európai Repülőszimulátor Bajnokság FORTIS Légiharc Kupa** döntőjének összecsapásai.

Gazdag szakmai program

A C+D szakmai programjának részét képezte az „*Európa biztonsága közös feladatunk*” című konferencia a HUNGEXPO ZRt. és a HM Technológiai Hivatal szervezésében. Az előadók között volt **Dr. Ahmet S. Ücer** a NATO Kutatási és Technológiai Ügynökségének igazgatója, **Bertrand de Cordoue**, az Európai Védelmi Ügynökség Kutatási és Technológiai igazgatója. Magyar részről előadást tartott **Dr. Kunos Bálint** a HM védelemgazdasági helyettes államtitkára, **Boda Miklós** a Nemzeti Kutatási és Technológiai hivatal elnöke és **Dr. Kovács Géza Péter** a Magyar Védelmiipari Szövetség elnöke.

Hivatkozás: A HM internetes honlapján 2005. 11. 13-án és 14-én a C+D kiállításról megjelent tudósításokra. Szerző: Feith László. Fotók: Rácz Tünde, Galovtsik Gábor.

4. A Logisztikusok napja

December első napja a logisztikusok ünnepe. Ebből az alkalomból Havril András vezérezredes, a HM Honvéd Vezérkar főnöke az alábbi levélben köszöntötte az érintetteket.

Tisztelt Logisztikusok! Katonák, Közalkalmazottak!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Honvédség vezetése nevében nagy tisztelettel és őszinte megbecsüléssel köszöntöm Önöket december elseje, a logisztikusok napja alkalmából.

Ezen a napon a figyelem azokra irányul, akik minden nap a hadsereg működésének biztosításán fáradoznak. Olyan tevékenységet folytatnak, amely rendkívül sokrétű, szerteágazó. Ráadásul az a tér, amelyben feladataikat végzik, napjainkra jelentősen kitágult. Nemcsak a laktanyákban, a hazai gyakorlótereken, de sok száz, vagy több ezer kilométerre az otthonunktól szintén Önökön múlik mindaz, amit egyszerűen logisztikai biztosításnak nevezünk, ami mögött nagyon sok ember munkája rejlik. Feladataik precíz végrehajtásához nagyon pontos tervezés, szervezés, koordináció szükséges a határainkon belül és a missziós feladatokat tekintve pedig a határainkon kívül is.

A logisztikusok a katonai hivatás azon részének szentelik tudásukat, energiájukat, mely egyidős a hadseregek megjelenésével a történelemben. A hadseregeknek mindig voltak olyan elemei, melyek azon munkálkodtak, hogy ellássák a harcolókat élelemmel, fegyverzettel, megoldják a szállítási feladatokat, gondoskodjanak a harcban elfáradtak pihenéséről. Az eszközök, a technikai feltételek nagyon sokat fejlődtek, a körülmények pedig változtak az évezredek során, de a cél, a szándék ugyanaz maradt, tevékenységükkel győzelemre segíteni a harcolókat.

Amikor a haderő jelenéről, elért eredményeiről ejtünk szót, meg kell említeni a logisztikusok munkáját is. Tennyelven napjainkban is emberpróbáló. A mostanra elért közös sikereinkben az Önök tevékenysége is benne van, melyre büszkék lehetnek. Évek óta fáradhatatlanul végzik a haderő-átalakítással együtt járó eszköz-, anyagátcsoportosítást, az inkurrencia kezelését, részt vesznek a haditechnikai fejlesztésben, a haderő képességeinek kialakításában. A négy kontinensen, tizenöt országban békefenntartói, válságkezelői feladatot ellátó közel ezer fő logisztikai támogatása pedig olyan kihívás, melyre korábban nem volt még példa a Magyar Honvédség történetében. Az említett feladatok mellett ugyanakkor biztosítják a honvédség napi működésének feltételeit, az itthon lévő állomány kiképzését, felkészítését, végzik a missziós váltóállomány és a felajánlott erők felszerelését. Tevékenységükkel magas fokú szakmai hozzáértésről, elkötelezettségről, felelősségtudatról, áldozatkészségről tesznek tanúbizonyságot.

Az önkéntes magyar haderő kialakításának folyamata a logisztikai támogatási rendszerre is kihatással van. A biztosítási feladatok végrehajtásán túl saját rendszerük korszerűsítésével is foglalkozniuk kell. Hiszem, hogy a haderő-átalakítások következtében kialakított helyzet stabilizálásának időszaka a logisztikai területen is pozitív eredményekkel jár. A jövő év elejére befejeződnek a nagy volumenű anyagmozgással járó szervezeti változások, így több energiát fordíthatnak a logisztikai szakterület működési rendjének megszilárdítására, a logisztikai szakállomány összekovácsolására is.

A stabilizálással párhuzamosan természetesen folytatódnak felajánlásokhoz kapcsolódó korszerűsítések, fejlesztések, a missziós vállalkozások, melyek Önöktől továbbra is nagyon komoly helyállást igényelnek. A következő évek feladataira készülve azon fáradozzanak, hogy mindenkor képesek legyenek a kor kihívásainak, a NATO- és EU-tagsággal járó követelményeknek megfelelni. A Magyar Honvédség előtt álló feladatok végrehajtásában határozottan számítok a logisztikai szakállomány tudására és tenni akarására.

Bízom abban, hogy a hivatásos és szerződéses, valamint a közalkalmazotti állomány azonosulni tud a szolgálat előtt álló komoly feladatokkal. Elvárom a szakterület teljes személyi állományától, hogy felelőssége tudatában, a hagyományoknak megfelelően végezze munkáját, őrizze meg működőképességét, hadrafoghatóságát.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ezt az ünnepélyes alkalmat felhasználva köszönöm meg Önöknek mindazt a munkát, melyet a Magyar Honvédség hadrafoghatósága, működőképességének fenntartása, feladatainak magas szintű végrehajtása, fejlesztése érdekében szakterületükön tettek és tesznek nap, mint nap. Úgy ítélem meg, hogy az állomány felkészültsége, hivatás- és szakmaszeretete szilárd és megbízható alapot jelent az elkövetkezendő időszak feladatainak eredményes végrehajtásához.

A feladatok, amelyek Önök előtt állnak, kitartást, áldozatkészséget és hivatástudatot követelnek. Ehhez kívánok Önöknek szakmai sikereket, katonaszerencsét, erőt és egészséget, családjaik körében sok örömet és boldogságot.

A Katonai Logisztikusok rendezvénysorozat „időben” lebonyolított programja volt a hagyományos sportvetélkedő

Október 27-én – a logisztikusok napját felvezető rendezvénysorozat nyitányaként – hat sportágban rendeztek versenyeket az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság (MH ÖLTP) Zách utcai objektumában. Az ötéves múltra visszatekintő esemény sikerét mutatja, hogy a kezdeti három helyett az idén már tizenkilenc katonai alakulat képviseltette magát a megmérettetésen, a résztvevők száma elérte a négyszázötvenet.

A kellemes, kora őszt idéző időben megtartott viadalon – az MH ÖLTP, illetve alárendelt alakulatai mellett – három csapattal volt jelen a HM EI Rt., egy-egy alakulattal pedig a Szárazföldi Parancsnokság (MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai Ezred), a Légierő Parancsnokság (MH 1. Logisztikai és Támogató Zászlóalj), és a Honvédelmi Minisztérium (a Védelemgazda-

sági Főosztály, illetve a Hadfelszerelés Fejlesztési Főosztály közösen), továbbá a MATASZ.

Hajnal István dandártábornok az MH ÖLTP törzsfőnöke, parancsnokhelyettes megnyitója után a labdarúgás és az asztalitenisz küzdelmeivel kezdődött az esemény.

Az első győztest a négyfős váltók úszóversenyén hirdették: az **MH 40. Galga Vezetésbiztosító Ezred** kvintettje bizonyult a leggyorsabbnak, megelőzve az **MH Támogató Ezred** és a **HM EI Rt. Vagyonkezelő Igazgatóságának** csapatát. A váltófutás az MH Haditechnikai El-

látó Központ, a kötélhúzás és a pisztolylovászat pedig az **MH Veszélyesanyag Ellátó Központ** diadalát hozta. Utóbbi versenyszám egyéni küzdelmeit *Meggyesné Horváth Erzsébet főtörzsőrmester* (MH Haditechnikai Ellátó Központ) és *Pete Szabolcs százados* (MH 40. Galga Vezetésbiztosító Ezred) nyerte.

A futballtorna első helye az **MH Támogató Ezredé** lett, asztaliteniszben az **MH ÖLTP** csapatának tagjai vehették át a bajnoknak járó serleget. Az összetett pontverseny élén az **MH Veszélyesanyag Ellátó Központ** végzett, a dobogó második és harmadik foka az **MH 40. Galga Vezetésbiztosító Ezrednek**, illetve az **MH ÖLTP**-nek jutott.

Hivatkozás: A HM internetes honlapján 2005. október 27-ikén megjelent cikkekre, szerző: Feith László, Fotó: Tóth László

5. A logisztikusok napja alkalmából szervezett rendezvényso- rozat fő aktusaként ünnepi állománygyűlést rendezett no- vember 30-án az MH Összhaderőnemi és Logisztikai Támogató Parancsnokság

Az ünnepségen megjelent **dr. Fapál László**, a Honvédelmi minisztérium közigazgatási államtitkára, **Havril András** vezérezredes, a HM Honvéd Vezérkar főnöke, **Wapplerné dr. Balogh Ágnes**, a Honvédelmi minisztérium jogi helyettes államtitkára, **dr. Gáspár Tibor mérnök vezérőrnagy**, az MH ÖLTP parancsnoka. Jelen voltak a tárca logisztikai szerveinek vezetői, a haderőnemi parancsnokságok tábornokai, tisztjei, valamint a logisztikai szervek egykori, ma már nyugállományú vezetői.

Ünnepi beszédében Havril András vezérezredes méltatta a honvédség logisztikai területén dolgozó szakemberek munkáját, akik tevékenyen járultak hozzá az új, korszerű logisztikai biztosítási rendszer születéséhez és formálásához. Kiemelte a

NATO-követelményeknek megfelelő szervezeti változásokat, s hangsúlyozta, hogy a nagy átalakítások mellett a logisztikai állomány – miközben saját szervezetének korszerűsítésén dolgozott – folyamatosan biztosította a honvédség működését. Ezért valamennyi e területen dolgozó szakembert elismerés illet. Helyálltak és helyállnak a logisztikai szakterületen

dolgozók a határainkon túli missziók ellátásának folyamatos biztosításában.

A jövőről szólva kiemelte a vezérkari főnök, hogy továbbra is meg kell felelni a szövetségi feladatokból eredő elvárásoknak, folytatni kell a fejlesztéseket, a technikai korszerűsítéseket.

A haderő átalakításával, modernizációjával együtt jár a szolgálati kultúra megújításának korszakos feladata, hangsúlyozta Havril András vezérezredes. A Párbeszéd 2005 tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a hagyományok ápolása mellett a szolgálat számos területén halaszthatatlan változásokra, jelentős szemléletváltozásra van igény és szükség. A logisztika területén ez azt jelenti, hogy szabályzatcentrikus helyett embercentrikus ellátási szervezetre van szükség. Ez hozzájárul az állomány közérzetének javításához, s erre a következő években nagy szükség lesz, jelentette ki a vezérkari főnök, majd hozzátette: a Magyar Honvédség előtt álló feladatok végrehajtásában határozottan számít a logisztikai szakállomány tudására és tenni akarására. Végezetül megköszönte a szolgálat nyugdíjas és aktív tagjainak azt a munkát, melyet a Magyar Honvédség hadrafoghatósága, működőképességének fenntartása, feladatainak magas szintű végrehajtása és fejlesztése érdekében végeztek, végeznek. Az állomány felkészültsége, hivatás- és szakmaszeretete szilárd és megbízható alapot jelent az elkövetkező időszak feladatainak eredményes végrehajtásához.

A beszédet követően kitüntetések, elismerések átadására került sor. A honvédelmi miniszter és a közigazgatási államtitkár által adományozott kitüntetések és elismeréseket dr. Fapál László, a vezérkar főnöke által adományozott elismeréseket Havril András vezérezre-

des, az MH ÖLTP parancsnokának elismeréseit dr. Gáspár Tibor vezérőrnagy adta át.

Ezt követően az MH ÖLTP ideiglenes kuratóriuma által adományozott arany emlékgyűrűt *Ungvár Gyula nyugállományú mérnök vezérőrnagy* átadta *dr. Gáspár Tibor mérnök vezérőrnagynak.*

A parancsnok ezt követően a logisztikusok napja alkalmából rendezett sportbajnokság díjait adta át a győztes csapatoknak és egyéni

versenyzőknek. *Végezetül a katonai logisztika 2005. évi tudományos pályázatára beérkezett pályaművek díjainak átadására került sor.*

A délután folyamán a hagyományoknak megfelelően az MH Hadtápanyag Ellátó Központban megkoszorúzták a Magyar Ellátó Katonák emléktábláját.

A koszorúzáson részt vettek az MH ÖLTP vezetői, az alárendelt szervezetek parancsnokai és a meghívott vendégek.

Koszorút helyezett el az MH ÖLTP parancsnoka, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgató helyettese, a MH EI Rt. Logisztikai Igazgatóság igazgatója, a ZMNE Bolyai Főiskolai kar Hadtáp és Pénzügyi tanszék képviselői, az MH Hadtápanyag Ellátó Központ parancsnoka és a Hadtáp Nyugdíjas Klub képviselői.

A Logisztikusok Napja 2005. évi ünnepsorozat záró rendezvénye volt az 5. (Jubileumi) **Logisztikusok Bálja**, melyen a logisztikai állományon kívül a HM és az MH számos vezetője is részt vett.

6. Jubilált a honvédség logisztikai partnere:

Tíz esztendeje – 1995. november 24-én – a Honvédelmi Minisztériumban a HM EI Rt. történetében új fejezetet nyitottak. Magyarország akkoriban – még PfP-országgként – szerepet vállalt az egykori Jugoszlávia területén kirobbant válság rendezésében. Az Országgyűlés felhatalmazása alapján a Kormány a NA-

TO illetékes szerveivel nemzetközi megállapodásokat kötött a válság békés rendezésében részt vevő IFOR-erők Magyarországon való átvonulásának, átmeneti állomásoztatásának biztosítása érdekében. E feladatokhoz szükség volt egy megfelelő gazdálkodó szervezetre, s ennek érdekében hozták létre a **HM EI Rt. tizedik születésnapját** novemberben ünneplő **Logisztikai Igazgatóságát**.

Ez alkalomból rendeztek november 24-én ünnepséget az ÖLTP Zách utcai objektumában, melyen részt vett **Zámbori Mihály**, a HM kabinetfőnöke, helyettes államtitkár, **Dr. Nógrádi György**, az igazgatótanács elnöke, **Szenes József dandártábornok** a **HM EI Rt. Logisztikai Igazgatóság** igazgatója, s ott voltak a vezérkar, a honvédség haderőnemeinek, együttműködő alakulatainak, a partner beszállító és megrendelő cégeknek a képviselő is.

Szalay Miklós, az **Rt.** elnök-vezérigazgatója ünnepi beszédében felidézte a kezdeteket, amikor is a kialakított önálló igazgatóság működésének időtartamát csupán egy évre tervezték. Azonban az alapításban részt vevők a délszláv térségbeli folyamatok alapján is úgy látták, az igazgatóság ennél hosszabb ideig fog működni. Az első napoktól kezdve üzleti alapon kellett sokoldalú logisztikai támogatást nyújtani az IFOR-misszió keretében hazánk területére érkező amerikai csapatoknak, valamint az úgynevezett északi ellátó csoportba (dandárba) tartozó európai NATO-tagállamok csapatainak.

A vezérigazgató szólt arról is, hogy az amerikai fél ellátásával kapcsolatos, tömeges igények döntő hányadát az elhelyezési feltételek biztosítása tette ki, s emellett jelentős, szállítási feladatokkal, telekom-

munikációs feltételek megteremtésével összefüggő koordinációs munkát végeztek az igazgatóság szakemberei. Volt olyan időszak, amikor **Taszáron** tízezer katona „lakott”, s a repülőtér területének 95 százalékát, a laktanya épületeinek közel felét az amerikaiak használták. Mindehhez hozzájárult a **kaposújlaki repülőtér** pótlólagos igénybevételével, valamint **Pécsett, az északi ellátó csoport** megalakításával kapcsolatos elhelyezési, vezetési és ellátási teendők sokasága.

Az igazgatóság már kezdetben részt vett a taszári ingatlan korszerűsítési munkálataiban. Az együttműködés során számos ilyen jellegű feladatot kellett végrehajtani. Mindemellett az élmezési ellátás, az őrzés-védelem, a lőtér-üzemeltetés, a szállítás és rakodás, a határátlépés és vámolás feladatainak ellátása, illetve a szabadidős programok segítségével magas színvonalra is az igazgatóság szakembereinek nevéhez kötődik.

A délszláv térségbeli enyhülés, a helyzet folyamatos normalizálódása 1997-től együtt járt a magyarországi amerikai jelenlét folyamatos csökkenésével, az igazgatóság szempontjait tekintve, e munka megszűnésével, folyamatos árbevétel-csökkenéssel. *(Mint ismeretes, a jelenlét 2004. június 30-án megszűnt).*

Az igazgatóság az amerikai félnek nyújtott szolgáltatásokkal azonban olyan szakismeretekre, tapasztalatokra tett szert – mondta **Szalay Miklós** –, hogy 1997-től, tehát még hazánk NATO-tagságát megelőző időszaktól – a Magyarországon újtárra induló térítéses nemzetközi gyakorlatok megtartásának logisztikai biztosítására vállalkozhattak. **Ebben az évben ugyanis a várpalotai lőtéren holland, majd olasz katonai egységek tartottak éles lövészzettel egybekötött gyakorlatokat – térítés ellenében.** A térítési díj ellenében logisztikai kiszolgálásban részesültek; e tevékenységet kormányhatározat alapján végezhetette az igazgatóság. Tábori körülmények közötti szállás, tábori sátrak, azok berendezései, fűthetősége, a táborok energia- és közműellátása, a higiéniai feltételek megteremtése, az élelmiszerek beszerzése volt a fő feladatuk. Mindemellett megszervezték a táborok őrzés-védelmét, a lövészetek biztonsági feltételeinek biztosítását is.

Az e területen mutatkozó megrendelések felfutása – az olasz, a szlovén, a holland, valamint az amerikai katonai egységek magyarországi gyakorlatainak gyakorisága – 2001-től alábbhagyott, 2004-től pedig lényegében stagnál e tevékenység. Ám ma már a magyar gyakorlatok kiszolgálásában egyre nagyobb és bonyolultabb feladatokat kapnak. Valamennyi hazai magyar gyakorlatnak, katonai rendezvénynek térítéses szolgáltatásait ők szervezik, illetve felkészült alvállalkozói végzik.

Az igazgatóság tíz esztendejébe épp úgy bele tartoztak a kimagasló árbevételekkel fémjelzett sikerek, mint az éppen sikeres tevékenységek külső körülmények miatti megszűnése. A térítéses lövészetek stagnálásának bekövetkeztekor is új profil után kellett nézniük, éppenséggel akkortájt, amikor parlamenti döntés alapján a honvédelmi tárcát mentesítették a bevételi kötelezettségek – azaz a vagyonelemek értékesítési kényszere – alól. A szóban forgó vagyonelemeket a HM ingyen adta át az Állami Privatizációs Rt.-nek, amely azután pályázatot írt ki az értékesítés lebonyolítására, azaz az ingó vagyonelemek kezelésére és hasznosítására. **A pályázatot az EI Rt. nyerte meg.** A feladat végrehajtásának, azaz a vagyonkezelés és hasznosítás, valamint a munkabiztonsági és környezetvédelmi követelmények kielégítésének feltételeit az Rt. érintett szervezeteivel együttműködve – teremtette meg az igazgatóság. Sajátos tevékenységként gondoskodtak a **CFE-szerződés** hatálya alá tartozó haditechnikai eszközök kezeléséről, értékesítéséről és megsemmisítéséről.

Üzleti tevékenység hatékonyabbá tétele is hozzájárult ahhoz, hogy miután a honvédségi inkurrencia kezelésével és értékesítésével végül is igazgatóságot megbízták, rövid időn belül jelentős eredményeket értek el, **9 helyőrségben** lévő állandó és ideiglenes **inkurrenciaraktárakban** dolgoztak szakembereik.

A 2004-től ismét kedvezőtlen fordulat következett be: megszűnt az ÁPV Rt.-nek a honvédségi inkurrens ingó vagyonelemek átvételére vonatkozó kötelezettsége. Nem vehettek át a honvédségtől újabb kezelendő, illetve hasznosítandó vagyonelemeket. Az idei esztendő költségvetési törvényének értelmében a HM visszakapta az inkurrencia értékesítésének jogát. E tekintetben tehát ekkortól a meglévő, az ÁPV Rt. tulajdonában lévő készletek minél gyorsabb ütemben való értékesítése, a tevékenység tervszerű felszámolása lett a fő feladatuk. Ennek érdekében számos jelentős árverésben vállaltak közreműködést. E tevékenység megszűnése miatt számos kitűnő szakember kollégánktól kellett

megválniuk. Olyan szakemberektől, akik munkája révén Magyarországon egyedülálló szakmai kultúrát teremtettek meg.

Az igazgatóság történetében ugyancsak sikertörténet volt mondta az elnök vezérigazgató – a mintegy másfél esztendeig **Marcaliban működtetett kiskereskedelmi bolt**. Fennállásának ideje alatt országos ismertségre tett szert e bolt, miközben „**levetett holmik**” eladásából jelentős forgalmat ért el. Ami pedig a legújabb elképzeléseiket illeti, arról elhangzott, hogy a korábban az egyik partnerünkkel közösen **Veszprém közeli Újmajorban** vásárolt ingatlant egyfajta logisztikai parkként akarják működtetni. Ennek keretében az objektumban kialakították a MI-LES kiképzési, kétoldalú szimulációs rendszer tárolásának, szerelésének, a vele kapcsolatos oktatásnak a feltételeit. Ezzel összefüggésben a **HM Ingatlankezelési Hivatallal** hosszú távú bérleti szerződést kötöttek. Ugyancsak kitörési pontként tartják számon az e terület épületeiben kialakított elhelyezési, szállodai, táborozási feltételeket, s például az autóversenyek megrendezését is. Új lehetőségei közül említsük meg: a **HM Beszerzési és Biztonsági Beruházási Hivatala** nemrég pályázatot írt ki a honvédségi anyagok NATO-kóddal történő ellátására, NATO kodifikációs rendszer kialakítására. E pályázat nyerteseként már hozzáláttak a szakmai feltételek megteremtéséhez, sőt e pályázatot nemrég kibővítették a honvédség egységes termékkód-rendszerének témakörével, melyen ugyancsak dolgoznak az igazgatóság szakemberei.

Az ünnepségen végül számosan vehettek át különböző szintű kiüntetések, jutalmakat.

Hivatkozás: A HM internetes honlapján 2005. november 24.-én megjelent tudósításra. Kép és szöveg: M. Tóth György.

TÁJÉKOZTATÓ A 2005. ÉVI PÁLYÁZATOK EREDMÉNYEIRŐL

Jároscsák Miklós¹

A KATONAI LOGISZTIKUSOK NAPJÁN immár 4 éve hagyományos esemény a szakfolyóiratunkban meghirdetett tudományos pályázat eredményének értékelése és a legsikeresebb pályaművek alkotóinak elismerése.

Mielőtt a díjazottak személyét és pályaművük címét ismertetném, néhány összegző gondolatot közreadok.

Elsősorban azt szeretném kiemelni, hogy **a jeligésen beküldött 13 pályamű** mennyiségét tekintve megközelíti az elmúlt évek pályázatainak számát, minőségi vonatkozásokban viszont túlmutat azokon.

- A szakbírálók egyöntetű véleménye szerint valamennyi pályázat a katonai logisztika aktuális, hosszabb ideje napirenden lévő feladataival foglalkozott és számos megoldási alternatívát adott.
- A témák tudományos igényű kidolgozása, a szakmai tudományos eredmények elérése terén azonban a pályaművek között különbségek voltak, amelyek mellett
- Szeretném kihangsúlyozni, hogy *Anda Árpád dandártábornok* úr által vezetett bizottság nagyra értékelte a pályázók elhivatottságát és hasznosnak ítélte meg valamennyi gondolat közreadását. Ezért kérem, hogy akik nem kerültek a díjazottak közé ne csalódásnak éljék meg helyezésüket.
- A nyertes pályaműveken kívül az egységprakomány képzés, a repülések meteorológiai támogatása, a honvédség minősített időszakos igényei tervezése, valamint az általános logisztikai témákban ***beérkezett tanulmányok is értékes szakmai tartalmat hordoznak*** és nem fognak elveszni számunkra.

¹ Dr. Jároscsák Miklós ezredes PhD., HM Védelmi Hivatal 3. sz. területi igazgató. A Katonai Logisztika c. folyóirat főszerkesztője.

- Úgy gondolom, hogy jogosan lehet büszke az a fegyvernem vagy szakág, amelynek tudományos minősítésű és negyedévente megjelenő szakfolyóirata rendszeresen publikáló állománya egyre fejlődő szakkönyvtára és jól prosperáló tudományos élete van.

Közös felelősségünk megőrizni ezen értékeinket!

KÖVETKEZZEN EZEK UTÁN a Katonai Logisztika szakfolyóiratban meghirdetett 2005. évi pályázat eredményének ismertetése:

A Katonai logisztika 2005. évi tudományos pályázatára beérkezett pályaművek és tanulmányok közül a szakmai bíráló bizottság

Megosztott első díjban részesíti:

Briák Ottó nyá. mk. ezredest,

„A rendszeresítési folyamat változásának lehetséges útjai” c. pályaművéért, valamint

Zsiborás János nyá. ezredest és Dobos Rezső nyá. alezredest

„Az egységes tervezés megvalósulása a Befogadó Nemzeti Támogatásban” c. pályaművéért,

Második díjban részesíti

Giret Gergely századost

„A polgári és a katonai logisztika összehasonlítása a gazdasági hatékonyság tükrében” c. pályaművéért,

Harmadik díjban részesíti

Gerbenics József alezredest

„Az MH logisztikai, gazdálkodási szakterület kiképzési rendszerének bemutatása” c. pályaművéért.

Különdíjban részesíti

• ***Dr. Hautzinger Gyula ezredest és Bakó Antal ezredest***

„A nemzetközi lengyel közép-dél hadosztály logisztikai biztosítása és a magyar szállító zászlóalj tevékenysége” c. pályaművéért.

• *Dr. Tóth Bálint nyá. mk. ezredest és Helmeczi Gusztáv nyá. alezredest*

„A közlekedési ágazat védelmi feladatai” c. pályaművéért.

• *Veres István nyá. mk. ezredest*

„MiG -29 típusú repülőgépek állapotszerű üzembentartása” c. pályaművéért.

A díjazásban részesült pályaművek szerzőinek további tudományos tevékenységükhöz sok sikert, erőt és egészséget kíván az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság parancsnoka.

A cikkeket lektorálták (bírálták)

- Prof. Dr. Báthy Sándor nyá. ezds.
- Prof. Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vörgy.
- Prof. Dr. Turcsányi Károly nyá. mk. ezds.
- Dr. Jároscsák Miklós ezds.
- Dr. Németh Ernő nyá. ezds.
- Dr. Pohl Árpád alez.
- Dr. Tóth Rudolf nyá. mk. ddtbk.
- Briák Ottó nyá. mk. ezds.
- Hazuga Károly ddtbk.
- Szarvas László mk. ezds.
- Veres István nyá. mk. ezds.

TARTALOMJEGYZÉK

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

<i>Kristóf Tamás</i>	Az erőforrás és költségtervezés jövőbeni gyakorlatának elméleti-módszertani megalapozása. II. RÉSZ.	3
<i>Briák Andrea</i>	Gondolatok az országos védelmi tervező rendszer módszertani kérdéseiről.	27

A KATONAI LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS GYAKORLATA

<i>Zsiborás János</i> <i>Dobos Rezső</i>	Az egységes tervezés megvalósulása a Befogadó Nemzeti Támogatás tervezési módszertani útmutatójában. I. RÉSZ.	57
<i>Réti Tamás</i>	Ideiglenes kikötői létesítmények alkalmazása NATO műveletekben, multinacionális logisztikai környezetben.	103
<i>Tóth Bálint</i> <i>Helmecci Gusztáv</i>	A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Védelmi (honvédelmi) felkészülésének feladatai, irányítási rendje.	123
<i>Horváth Tibor</i>	Az újonnan rendszeresített repülőhajózó öltözet.	142
<i>Szászi Gábor</i>	Veszélyes áruk szállításának szabályozása az MH-ban.	154
<i>Jósvai Attila</i>	A Magyar Honvédség élelmezési szakanyag ellátásának új rendszere.	173

KIKÉPZÉS–FELKÉSZÍTÉS

<i>Lengyel András</i>	Az önkéntes haderő létrehozásának logisztikai vetületei.	180
-----------------------	--	-----

SZAKTÖRTÉNET

- Turcsányi Károly*
Hegedűs Ernő A Német légideszant fegyvernem alkalmazásának, szervezetének és haditechnikai eszközeinek fejlődése (1933-1945) II. RÉSZ. 197
- Ősi Gyula* A Weiss Manfréd kombinát működésének mozgató rugói és gyártmányai a béketermelés és a gazdasági válság időszakában (1919 – 1933). 238

FOLYÓIRATSZEMLE

- Lits Gábor* Gépjárművel aknák elleni védelme. 256
- Kaufmann János* A Repülő Műszaki Szolgálatfőnökség kiadásában megjelenő „Tájékoztató” 2005. 4. számában közölt fontosabb külföldi repülő szakmai cikkek és információk rövid ismertetése. 268

TÁJÉKOZTATÓ-INFORMÁCIÓ

- Antal Mihály* A Német ruházati szolgálat privatizációjának történeti áttekintése, tapasztalatai. 278
- Németh Ernő* Tájékoztató a 2005. évi logisztikai rendezvényekről, eseményekről. 287
- Jároscsák Miklós* Tájékoztató a 2005. évi pályázatok eredményeiről. 304

**Szerkesztőség: MH ÖLTP Objektum XII. épület
1581 Budapest Pf.: 31.**

Főszerkesztő tel.: HM 216-35, 06 30/370 4676

Felelős szerkesztő tel.: HM 579-42, 579-43